

Begroting 2026

Oktober 2025

Gemeente Leeuwarden

Inhoudsopgave Begroting

Samenstelling van het bestuur **4**
Leeswijzer **5**

1. Inleiding **7**
1.1 Inleiding **7**

2. Beleidsbegroting **11**
A Programmaplan **11**
2.1 Sterke samenleving met kansen voor iedereen 12
2.1.1 Bestaanszekerheid *14*
2.1.2 Meedoen *19*
2.1.3 Volksgezondheid en sport *25*
2.1.4 Onderwijs *30*
2.2 Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving 37
2.2.1 Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing *39*
2.2.2 Veiligheid *45*
2.3 Toonaangevend in cultuur en evenementen 56
2.3.1 Cultuur *57*
2.4 Een circulaire en concurrerende economie 61
2.4.1 Economie *62*
2.4.2 Verkeer, vervoer en waterstaat *65*
2.5 Samenwerking en organisatie 70
2.5.1 Bestuur *72*
2.5.2 Ondersteuning *75*
B Paragrafen **81**
2.6 Volhoudbaar: Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving 82
2.7 Leeuwarden Oost 91
2.8 Binnenstad 104
2.9 Sociaal Domein Fryslân 112
2.10 Investeringsprogramma en Fondsen 122
2.11 Lokale heffingen 129
2.12 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 138
2.13 Onderhoud kapitaalgoederen 146
2.14 Financiering 151
2.15 Bedrijfsvoering 155
2.16 Openbaarheidsparagraaf 158
2.17 Verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden 160
2.18 Grondbeleid 185

3. Financiële begroting **194**
3.1 Baten en lasten **195**
3.1.1 Overzicht van baten en lasten 195
3.1.2 Toelichting op het overzicht van baten en lasten 196
3.2 Uiteenzetting financiële positie **197**
3.2.1 Ontwikkeling financiële positie 197
3.3 Enkele specifieke onderwerpen **203**
3.3.1 Meerjarenraming baten en lasten 204
3.3.2 Overzicht van incidentele baten en lasten en structurele stortingen en onttrekkingen reserves 209
3.3.3 Geprognotiseerde balans 214
3.3.4 Stand en verloop van de reserves en voorzieningen 217
3.3.5 Arbeidsgerelateerde verplichtingen 222
3.3.6 EMU saldo 223
3.3.7 Overzicht van baten en lasten per taakveld 226

Bijlagen **231**
Bijlage A. Overzicht mutaties financiële positie **232**
Bijlage B. Meerjaren investeringsprogramma **241**
Bijlage C. Overzicht subsidies aan instellingen **247**
Bijlage D. Overzicht kengetallen **257**

Samenstelling van het bestuur

Burgemeester Sybrand Buma
Verantwoordelijk voor:
* Openbare orde
* Brandweer en Politie
* Integraal veiligheidsbeleid en Handhaving
* Horecabeleid
* Communicatie
* Grote Stedenbeleid
* Europa en internationale zaken
* Bestuurlijke organisatie en Kabinetszaken

Hein de Haan (PvdA)
Portefeuilles:
* Wonen en bouwen
* Ruimte en leefomgeving
* Gebiedsontwikkeling
* Vergunningen, Toezicht en Handhaving
* Grondbedrijf
* Programma Spoorzone (coördinerend)
* Agenda Binnenstad (coördinerend)

Hein Kuiken (PvdA)
Portefeuilles:
* Wmo en maatschappelijke opvang
* Armoede en schuldhulp
* Financiën
* Cultuur
* Evenementen en marketing

Nathalie Kramers (GroenLinks)
Portefeuilles:
* Jeugd
* Onderwijs: primair, en voortgezet
* Publieke gezondheidszorg
* Vluchtelingen en integratie
* Inclusie en diversiteit
* Programma Leeuwarden Oost (coördinerend)

Evert Stellingwerf (GroenLinks)
Portefeuilles:
* Klimaat, energie, duurzaamheid
* Natuur, landelijk gebied, water, landbouw
* Circulaire economie
* Vastgoed
* Infrastructuur en mobiliteit
* Monumenten en erfgoed
* Dierenwelzijn
* Programma Volhoudbaar (coördinerend)

Gijs Jacobse (Gemeentebelangen)
Portefeuilles:
* Democratische vernieuwing
* Wijken en dorpen
* Beheer openbare ruimte
* Dienstverlening
* Digitale Agenda
* Bedrijfsvoering
* Sport
* Sociale Basis (coördinerend)

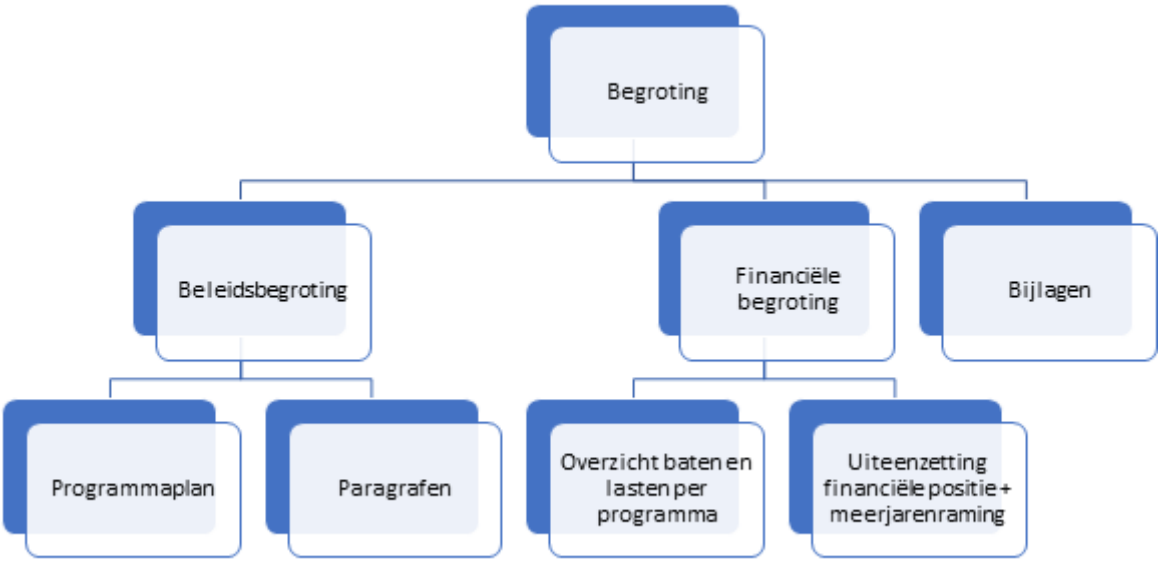
Abel Reitsma (CDA)
Portefeuilles:
* Werk, Participatie en Inkomen
* Economie
* Recreatie en Toerisme
* Kennis en innovatie
* Mbo en hoger onderwijs

Gemeentesecretaris Eelke de Jong
Verantwoordelijk voor: de gemeentelijke organisatie

Leeswijzer

Hoofdstructuur
Voor de opzet en inhoud van de begroting gelden wettelijke eisen die zijn vastgelegd in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). De opbouw van deze begroting is als volgt:

Figuur Hoofdstructuur begroting

Leeswijzer
In hoofdstuk 2 staat de beleidsbegroting. De focus deze bestuursperiode is gericht op de doelen en maatregelen, zoals gesteld in het coalitieakkoord *Nu investeren in de toekomst 2022-2026* (2022). Uitgangspunt is dat de begrotingsuitvoering voor ongeveer 80% uit reguliere activiteiten bestaat. Dat zijn *going concern* taken (vermeld in de financiële overzichten met taakvelden aan het eind van iedere hoofdopgave). Daar is minder politieke sturing op nodig, zolang er geen essentiële afwijkingen zijn. Hoofdstuk 2 met de **beleidsbegroting** bevat:

1. Elf programma's onderverdeeld naar vijf hoofdopgaven. Iedere hoofdopgave bevat:
- Een kort overzicht van doelen en ambities deze bestuursperiode: ***Wat willen we bereiken?***
- Een tekstuele toelichting per programma op de voorgenomen maatregelen en speerpunten in 2025, die bijdragen aan de realisatie van doelen en ambities: ***Wat gaan we daarvoor doen en met wie?***
- Een overzicht met (bij ministeriële regeling vastgestelde) beleidsindicatoren. De resultaten zijn te vergelijken met die van andere gemeenten: www.waarstaatjegemeente.nl.
- De raming van baten en lasten voor 2025 op taakvelden niveau: ***Wat gaat dat kosten?***

2. In afzonderlijke programmaoverstijgende paragrafen staan enkele beleidsinhoudelijke onderwerpen die extra aandacht vragen, de beleidslijnen met betrekking tot de lokale heffingen en relevante beheersmatige aspecten. Het betreft:
- Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving;
- Leeuwarden Oost;
- Binnenstad;
- Sociaal Domein Fryslân;
- Investeringsprogramma en fondsen;
- Lokale heffingen;
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing;
- Onderhoud kapitaalgoederen;
- Financiering;

- Bedrijfsvoering;
- Openbaarheid i.h.k.v. de Wet open overheid;
- Verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden;
- Grondbeleid.

In hoofdstuk 3 staat de **financiële begroting** met daarop een toelichting. Hoofdstuk 3.2 bevat een overzicht van geraamde baten en lasten per programma. In de Hoofdstuk 3.3 staat ondermeer de financiële gevolgen van het in de programma's opgenomen beleid en een geprognosticeerde begin- en eindbalans voor het begrotingsjaar en de 3 daarop volgende jaren (meerjarenraming). Ook staat hierin een overzicht van de beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves (3.3.4) en een overzicht van baten en lasten per taakveld (3.3.7). Die laatste betreft een verdelingsprincipe van voorgeschreven taakvelden ten behoeve van de informatie voor derden (ministerie en CBS). Tegelijkertijd maakt dit ook de vergelijking van onze financiën met andere gemeenten mogelijk: www.financiengemeenten.nl.

Na hoofdstuk 3 volgen de **bijlagen**. De bijlagen bevatten onder andere overzichten met mutaties in de financiële positie, met subsidies aan instellingen en financiële kengetallen.

Doelen, indicatoren en monitoren
De doelen in de begroting beschrijven het maatschappelijk effect dat we beogen met de programma's. De indicatoren geven inzicht of het beoogde effect wordt bereikt. Indicatoren geven een zeker inzicht in de gemeentelijke bijdrage aan maatschappelijke doelen, maar kunnen niet de volledige werkelijkheid vangen. Meer inzicht dan de indicatoren in de begroting bieden rapportages in de beleidscyclus. Die geven namelijk meer en rijkere informatie over de voortgang en de realisatie van het beleid. Daarnaast geeft https://leeuwarden.incijfers.nl/dashboard/leeuwarden/ op een toegankelijke wijze een zo actueel mogelijk beeld van Leeuwarden in cijfers over thema's als wonen, werkgelegenheid, zorg & gezondheid en milieu & duurzaamheid. Hier worden over meerdere jaren kerncijfers en ook de beleving door inwoners gepresenteerd op gemeenteniveau en soms ook per wijk.

1. INLEIDING

1.1 Inleiding

Doelen
In deze begroting en meerjarenraming staan de geraamde inkomsten en uitgaven van de gemeente Leeuwarden voor 2026 t/m 2029. Deze begroting is beleidsarm: het accent ligt op de uitvoering en voortgang van vastgesteld beleid. De plannen uit het coalitieakkoord *Nu investeren in de toekomst 2022-2026* vormen nog steeds het fundament. In 2026 ronden we deze bestuursperiode af en bereiden we de overgang naar een nieuw gemeentebestuur voor. Daarbij is het van belang dat lopende projecten goed worden afgerond en dat de resultaten inzichtelijk worden gemaakt. Onze financiële uitgangspositie is op dit moment goed. Met een scherpe focus op realisatie en monitoring zorgen we dat Leeuwarden stevig en stabiel richting de volgende bestuursperiode gaat.

Blijven investeren, maar met behoedzaamheid
De landelijke en internationale context in 2026 vraagt om waakzaamheid. We gaan een verkiezingsjaar in: zowel lokaal als landelijk worden politieke verhoudingen opnieuw bepaald. Daarnaast blijven grote maatschappelijke opgaven spelen, zoals de krapte op de arbeidsmarkt, de betaalbaarheid en beschikbaarheid van woningen, de druk op de zorg, de energietransitie en de gevolgen van klimaatverandering. Ook de geopolitieke spanningen brengen extra uitdagingen met zich mee. Want hoe zorgen we ervoor dat we in geval van crises onze werkzaamheden uit kunnen blijven voeren? En dat al onze inwoners voorbereid zijn op een grootschalige ontwrichting? Komend jaar zetten wij daarom extra in op weerbaarheid. Tot slot is behoedzaamheid in 2026 noodzakelijk, gezien de blijvende onzekerheid rondom rijksfinanciering (o.a. via het Gemeentefonds) en de oplopende kosten in het sociaal domein.

Financiële basis op orde
Deze begroting heeft een omvang van € 785 mln. Voor het op orde houden van de financiële basis is tenminste een sluitend meerjarenperspectief en een Algemene Reserve met een minimale omvang van € 15 mln noodzakelijk. In de begroting 2026 voldoen we aan deze minimale vereisten. In onderstaande tabel is het verloop van het begrotingssaldo en de Algemene Reserve samengevat.

Tabel Verloop begrotingssaldo en de Algemene Reserve samengevat **Bedragen x € 1.000**

	2026	2027	2028	2029
Begrotingssaldo	124	7.515	-1.824	-5.574
Algemene reserve	45.795	53.091	51.601	45.631

Ondanks de vele onzekerheden die de afgelopen jaren op ons afkwamen, hebben we financieel verstandig beleid weten te voeren. De financiële positie van de gemeente is daarom gezond en ook dit jaar bieden wij u een sluitende begroting aan. Wel is dit jaar bijzonder, doordat de laatste jaarschijf van het meerjarenperspectief niet sluitend is. De rijksoverheid heeft alleen voor 2026 en 2027 extra geld beschikbaar gesteld voor de jeugdzorg. Voor de jaren daarna is nog geen structurele oplossing afgesproken. Daardoor ontstaat er op langere termijn een onzekerheid in onze begroting. Wij steunen de aanbevelingen van de commissie Van Ark en gaan ervan uit dat het Rijk deze op termijn structureel verwerkt in de gemeentefinanciën. Als dat gebeurt, zal dat een positief effect hebben op de financiële positie. Voor de exacte impact dienen we op dat moment een nieuwe doorrekening te maken, waarbij ook rekening gehouden moet worden met overige ontwikkelingen en onzekerheden.

Speerpunten in 2026
In de afgelopen jaren zijn veel beleids- en uitvoeringsplannen in gang gezet, onder meer op het gebied van wonen, veiligheid, duurzaamheid, gezondheid en economie. Komend jaar werken we

stevig door aan onze ambities en zetten we in een aantal projecten de stap naar zichtbare resultaten. Speerpunten van het komende jaar zijn onder andere:

- **Aanpak Binnenstad**: In 2026 starten we met de herinrichting van het Ruiterskwartier, de Eewal/Gouverneursplein en de Nieuwestad/Peperstraat. Hierbij wordt ook een nieuwe, grote fietsenstalling gerealiseerd. Het centrale winkelgebied wordt zo nog meer de plek om te winkelen en te recreëren.

- **Vervanging en onderhoud van kapitaalgoederen**: In 2026 wordt groot onderhoud gepleegd aan o.a. bruggen en walkeringen. Zo zullen de Sint Jozefbrug, 1e Kanaalsbrug, Oxena Brids en Hermesbrug aangepakt worden. Voor de walkeringen ligt de focus in 2026 op de dorpen en de Dokkumer Ee.

- **Veiligheid:** We blijven in 2026 hard inzetten op onze prioriteiten uit de Veiligheidsagenda, waarbij we – dankzij de extra impuls uit de Midterm Review (MTR) – onze aanpak van ondermijning verder intensiveren.

- **Transformatie sociaal werkbedrijven**: Voortvloeiend uit afspraken tussen Rijk, Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Cedris en Divosa wordt gewerkt aan de opgave om te komen tot een transformatie van de sociaal werkbedrijven naar ontwikkelbedrijven. De gemeente doet dit samen met Caparis, aandeelhouders en andere betrokken partijen. Er wordt gewerkt aan een sociale infrastructuur waar werken naar vermogen wordt gerealiseerd.

- **Digitalisering werkwijzen Participatie met menselijke maat:** In onze werkwijze op gebied van participatie en uitkeringen zetten we in op het slimmer organiseren van processen via digitale ondersteuning. Hierdoor is meer tijd en aandacht voor inwoners die een beroep op ons doen. Dit vergroot de capaciteit om inwoners sneller te begeleiden naar de arbeidsmarkt en draagt bij aan het terugdringen van het bijstandsbestand en de bijbehorende kosten.

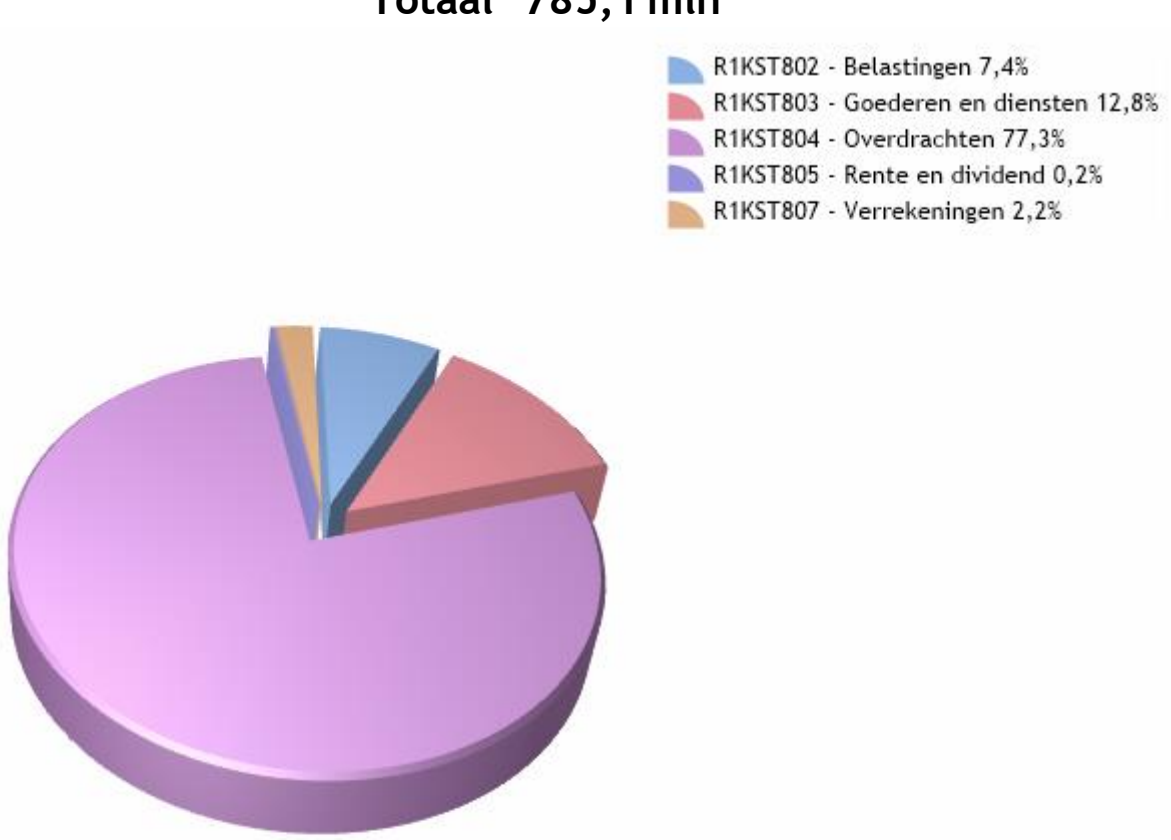
- **Een toegankelijke en betrouwbare overheid**: In 2026 zetten we stappen om onze digitale dienstverlening verder te verbeteren, slimmer gebruik te maken van data en tegelijk oog te houden voor privacy en gelijke kansen. Zo zorgen we dat digitalisering inwoners helpt en niemand buitensluit.

Bij een fase van uitvoering hoort ook monitoring en evaluatie. In 2026 gaan we door met de huidige monitorings- en evaluatieprocessen. Zo maken we inzichtelijk wat het effect is van beleid en zorgen we dat het nieuwe gemeentebestuur kan beschikken over heldere en betrouwbare informatie. Daarbij blijven we zorgvuldig en doelmatig omgaan met de beschikbare middelen, zodat de financiële stabiliteit van onze gemeente behouden blijft. Tot slot bereiden we de bestuurswisseling voor met een overzichtelijke en transparante verantwoording van wat in de periode 2022–2026 is bereikt.

Vooruitblik
2026 wordt een jaar van afronden, opleveren en verantwoorden. We willen laten zien wat er in deze bestuursperiode is bereikt en waar kansen en uitdagingen liggen voor de volgende jaren. Daarbij blijft onze inzet gericht op brede welvaart: een Leeuwarden waar mensen gezond en veilig kunnen wonen, werken en leven, met oog voor duurzaamheid en kansengelijkheid. Zo dragen we samen zorg voor een solide overdracht naar het volgende gemeentebestuur, met een stevige basis voor toekomstige keuzes.

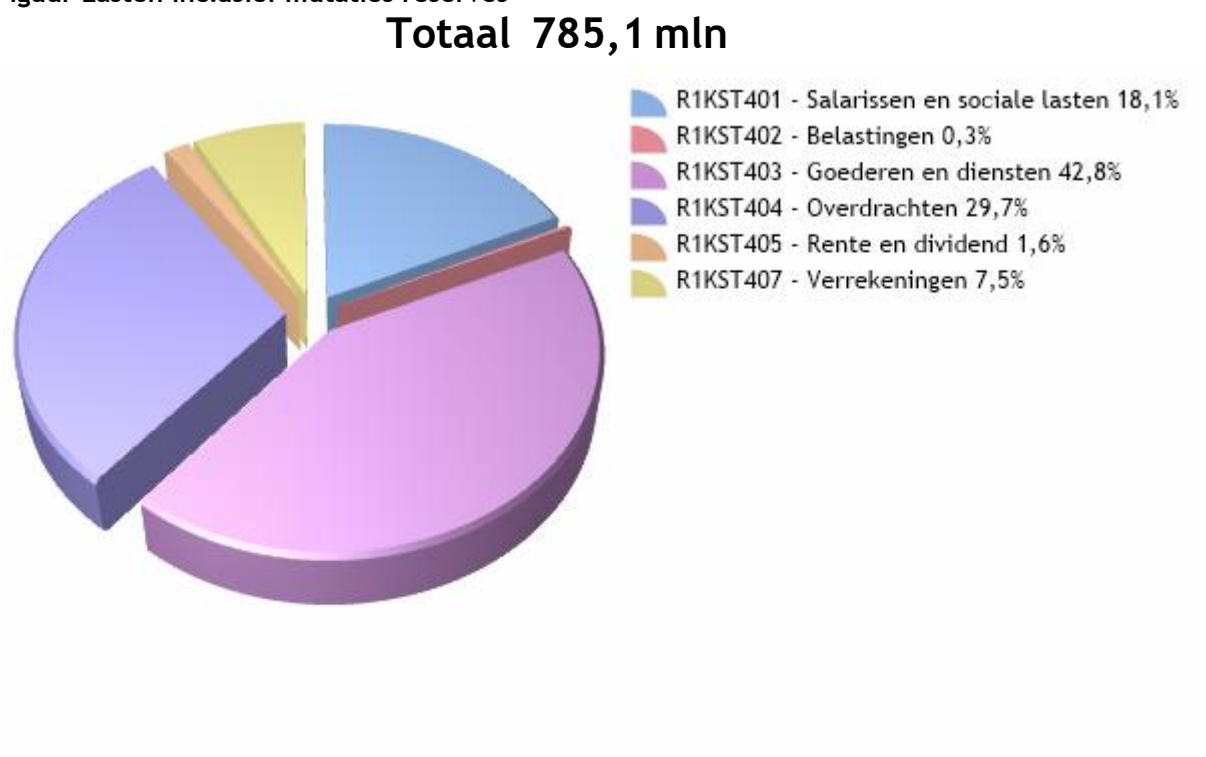
Hoe dekt de gemeente haar uitgaven?

Figuur Baten inclusief mutaties reserves

Hoe wordt het geld besteed?

Figuur Lasten inclusief mutaties reserves

2. BELEIDSBEGROTING

A Programmaplan

2.1 Sterke samenleving met kansen voor iedereen

Wat willen we bereiken?

Strategisch doel:
Een sterke samenleving met kansen voor iedereen

Ambitie:
We willen de bestaanszekerheid van mensen verbeteren en de kansengelijkheid vergroten. Door mensen meer mogelijkheden te bieden om zich te ontwikkelen en mee te doen. Werk zien we hierbij als een belangrijke sleutelfactor. We zetten ons in voor een sterke sociale basis in wijken en dorpen, een veilige en gezonde leefomgeving en een fijne buurt. We verleggen het zwaartepunt van curatief naar preventief. We nemen belemmeringen weg, zijn bereikbaar en laagdrempelig. We werken aan een krachtige samenleving van mensen. Samen met inwoners, bedrijven, scholen, zorgverzekeraars en maatschappelijke organisaties. In de stad en in de dorpen.

Doelen- en prestatieboom

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?	Programma
Een sterke samenleving met kansen voor iedereen	**Bevorderen economische kansen en werk voor iedereen**	- Start pilot basisbanen - Verhogen ruimte om bij te verdienen in de bijstand - Vernieuwen werkwijze bijstandsaanvragen	Bestaanszekerheid
	Armoede voorkomen	- De laatste generatie in armoede: het doorbreken van armoede van generatie op generatie - Vergroten van de bestaanszekerheid - Schuldenaanpak vereenvoudigen en versnellen	
	Gezondheidszorg voor iedereen	- Uitvoering Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) - Jeugdhulp	Meedoen
	Versterken Sociale basis	- Versterken sociale netwerken	
	Maak de gemeente inclusief	- Lokale Inclusieagenda 2024-2026 - Aandacht voor laaggeletterdheid - Diversiteit	
	Kansrijke start voor inburgeraars	- Een sociale basis voor statushouders neerzetten - Opvang vluchtelingen	
	Gezond leven	- Uitvoering plan van aanpak Gezond en actief leven akkoord	Volksgezondheid en sport
	Positieve gezondheid	- Nieuwe visie op gezondheid - Kansrijke start voor kinderen	
	Bewegen en sport	- Nieuw sportbeleid - Basisinfrastructuur op niveau houden (BV Sport) - Oplossen knelpunten sportaccommodaties	

		- Beweegvriendelijke inrichting openbare ruimte - Nieuw sportcomplex Middelsee - Inzet buurtsportcoaches	
	Kansengelijkheid in het onderwijs	- Onderwijsachterstanden bij kinderen jonger dan 12 jaar tegengaan - In het vo en mbo accent leggen op het halen van een startkwalificatie, het voorkomen van schulden als volwassene en het verbeteren van hun gezondheid - Onderwijshuisvesting	Onderwijs

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

2.1.1 Bestaanszekerheid

Portefeuillehouders: Hein Kuiken en Abel Reitsma

1. Bevorderen economische kansen en werk voor iedereen

Global Goal 8: Inclusieve, economische groei en fatsoenlijk werk voor iedereen

In het najaar van 2025 is het beleidskader participatie vastgesteld. De visie is om zoveel mogelijk inwoners in beweging te brengen op gebied van participatie in de samenleving en waar mogelijk de route naar werk, school en ondernemerschap. Aan de hand van het uitvoeringsplan dat in 2026 verschijnt zetten we in op toename van participatie van jongeren en nieuwkomers. We staan voor de opgave van het Rijk om de sociale infrastructuur voor inwoners met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt opnieuw in te richten.

- **Start pilot basisbanen**

  In 2026 zetten we de inzet van basisbanen voort als structureel onderdeel van onze gemeentelijke dienstverlening. We bieden hiermee mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt perspectief op werk dat bijdraagt aan de leefbaarheid in wijken en dorpen. In samenwerking met Caparis, team Werk en het programma Leeuwarden-Oost creëren we het maximaal aantal basisbanen binnen het beschikbare budget.

  Het evaluatierapport basisbanen krijgt in 2026 een vervolg en leidt tot een effectieve en efficiënte inzet van dit instrument in dat jaar.

- **Verhogen ruimte om bij te verdienen in de bijstand**

  In 2026 blijven we de verhoogde bijverdienpremie van 25% hanteren om bijstandsgerechtigden te stimuleren richting werk en meer financiële zelfstandigheid. Tegelijkertijd bereiden we ons voor op de invoering van de landelijke regeling voor vrijlating van bijverdiensten (15% voor iedereen), zoals opgenomen in de nieuwe Participatiewet in balans. Op basis van de landelijke ontwikkelingen toetsen we of in 2026 de regeling op dezelfde wijze kan worden voortgezet.

- **Vernieuwen werkwijze bijstandsaanvragen**

  De gemeente vernieuwt de werkwijze rond bijstandsaanvragen. Daarbij wordt ingezet op digitale ondersteuning via het klantportaal mijn.leeuwarden.nl. Inwoners kunnen hierdoor sneller en eenvoudiger hun aanvraag indienen, wat leidt tot kortere doorlooptijden en minder administratieve lasten. Op basis van ervaringen leidt dit tot betere dienstverlening. In 2026 wordt dit verder uitgerold en doorontwikkeld. Daarbij ligt de nadruk op het verbeteren van gebruiksgemak, het bieden van actuele informatie over de voortgang van aanvragen en het versterken van de samenwerking met inwoners. Deze aanpak draagt bij aan een efficiëntere uitvoering en meer transparantie richting inwoners. Hierbij houden we oog voor de menselijke maat en het contact met inwoners.

2. Armoede voorkomen

Global Goal 1: Uitbannen van armoede
Global Goal 2: Geen honger

De gemeentelijke armoedeaanpak “Samen werken aan een armoedevrij Leeuwarden” loopt sinds de vaststelling in 2022. In de armoedeaanpak staan de volgende 3 pijlers centraal:

1. Het doorbreken van armoede van generatie op generatie;
2. Het versterken van de bestaanszekerheid;
3. Het vereenvoudigen en versnellen van de schuldenaanpak.

Voor de uitvoering van de aanpak zijn daarnaast ook de communicatie, de dienstverlening en het monitoren van de effecten van de armoedeaanpak van belang. Inmiddels zijn de diverse interventies in gang gezet en daar bouwen we komend jaar op voort. Hieronder volgen de specifieke speerpunten voor 2026.

- **De laatste generatie in armoede: het doorbreken van armoede van generatie op generatie**

  De gemeente Leeuwarden bouwt in 2026 voort op de doelstelling om armoede te verkleinen en uit te bannen. We werken ook in 2026 samen met de lokale en landelijke partners om de pijn van het opgroeien in een gezin dat het moet stellen met een minimuminkomen en financiële krapte te verzachten. We willen dat alle kinderen uit deze gezinnen net als ieder ander kind mee kunnen doen met schooluitjes, excursies, sport- en cultuuractiviteiten.

  Samen met onze lokale partners Stichting Leergeld Leeuwarden e.o. en het Jeugdfonds Sport & Cultuur streven we ernaar om het niveau van verstrekkingen via Sam&vooralleKinderen in 2026 minimaal te handhaven. Dit betreft circa 10.000 verstrekkingen. Daarnaast blijven we inzetten op maatwerk, zodat ook kinderen uit gezinnen met een inkomen net boven de 120%-norm, maar met een laag netto besteedbaar inkomen, toegang krijgen tot de regelingen. In 2025 hebben we informatie verzameld over het aandeel maatwerk binnen de verstrekkingen. Deze inzichten benutten we in 2026 om gerichte acties op te zetten, specifiek voor de groep werkende armen. Hiermee willen we de ondersteuning beter afstemmen op hun situatie en bijdragen aan gelijke kansen voor alle kinderen.

  Ook investeren we in 2026 opnieuw in het trainen van professionals in de geboortezorg, zodat zij signalen van geldzorgen en armoede bij jonge (aanstaande) gezinnen herkennen. Hoe eerder signalen opgevangen worden en bespreekbaar worden gemaakt, hoe eerder geldzorgen aangepakt kunnen worden.

  Daarnaast willen we in 2026 verder gaan met het vergroten van de kansengelijkheid voor jongeren door in te blijven zetten op het bereiken van 3.860 jongeren via de diverse programma’s van JongerenINCorporate (JINC). We willen hierbij de doorgaande leerlijn van jongeren versterken. Dit doen we door niet alleen in te zetten op het bereiken van meer jongeren, maar ook door de reeds bereikte jongeren vaker te bereiken.

- **Vergroten van de bestaanszekerheid**

  We zetten ons in voor een samenleving waarin iedereen kan voorzien in zijn of haar primaire levensbehoefte en hierdoor kan blijven meedoen. Zo blijft niemand achter. Bestaanszekerheid is hierbij een belangrijke basis. We continueren onze inzet om bestaanszekerheid te vergroten. De focus is in 2026 gericht op het aanmoedigen van het gebruik van minimaregelingen, de voortzetting van de Voorzieningenwijzer en de Meedoen-regeling.

  Voorzieningenwijzer
  De Voorzieningenwijzer is in 2023 ingevoerd. De afgelopen jaren is er aandacht geweest voor de borging van dit instrument en het vergroten van het gebruik. In 2025 is blijvende aandacht voor dit instrument geborgd in de publiekscampagne armoede en schuldhulp (Geldhulp.nl). De effecten en ervaringen van deze campagne worden in 2026 meegenomen in de verdere borging van het instrument in de reguliere communicatie-uitingen. In 2026 ligt de focus vooral op de voortzetting van het instrument en wordt verkend wat er nodig is voor

een structurele voortzetting van de 2e lijn (aan te vragen adviesgesprekken). Tot en met 2026 is de borging van de 2e lijn gefinancierd vanuit incidentele middelen.

Meedoen-regeling
Vanaf juli 2024 is de gemeente Leeuwarden aangesloten bij het Volwassenenfonds. Vanaf dat moment kunnen volwassenen deelname aan hun sport- of cultuuractiviteit vergoed krijgen tot een bedrag van €300,- per jaar. De regeling is bedoeld voor volwassenen met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Met dit budget willen we in 2026 minimaal 2.860 volwassenen bereiken. In 2026 starten we met een enquête onder de gebruikers van het Volwassenenfonds. Het doel is het meten van het effect van deelname op de mentale en fysieke gezondheid en de gebruiksvriendelijkheid van het aanvraagproces. De opgedane informatie benutten we om de regeling te optimaliseren.

Bereik minimaregelingen
Ook in 2026 blijft het doel om zoveel mogelijk inwoners die recht hebben op minimaregelingen en bijzondere bijstand te bereiken. We gaan aan de hand van een communicatiekalender opnieuw inzetten op gerichte communicatie rondom de minimaregelingen. Bij het ontwikkelen van de kalender zullen de effecten en ervaringen van de communicatiecampagne Geldhulp.nl worden meegenomen. Om het bereik te vergroten bereiden we ons voor op de aanstaande wetswijziging Participatiewet in Balans. Dit biedt kansen voor gerichte acties op aanbieden en toekennen van minimaregelingen.

Gezondheidszorg voor minima
De gemeente vindt het belangrijk om de zorg toegankelijk en betaalbaar te houden voor minima met hoge zorgkosten. Dat doet de gemeente door het aanbieden van de AV Frieso Compleet. Dit blijven we ook in 2026 doen. Het streven is om de AV Frieso Compleet zo optimaal mogelijk te maken. Uit onderzoek is gebleken op welke manier dit gerealiseerd kan worden. Communicatie en toegankelijkheid bij betalingsachterstand zijn daarbij belangrijke verbeterpunten. Daarom wordt er in 2026 een communicatieplan voor de AV Frieso Compleet opgesteld. Via vroegsignalering wordt er al tijdig ingegrepen bij beginnende betalingsachterstanden. Om zorgmijding en schulden te voorkomen, zullen we in 2026 ook de mogelijkheid om bij de AV Frieso Compleet het verplicht eigen risico gespreid te betalen extra onder de aandacht brengen.

- **Schuldenaanpak vereenvoudigen en versnellen**

  De ambitie van schuldenaanpak is het voorkomen, vroegtijdig signaleren en duurzaam oplossen van (escalatie van) schuldenproblematiek.

  Voorkomen van schulden
  In 2026 wordt verder gewerkt aan het uitrollen van acties gericht op werkende armen vanuit het in 2023 opgestelde preventieplan.

  Vroegsignalering
  De doelstelling van vroegsignaleringsaanpak is om jaarlijks het bereik met 5% te vergroten. Dit wordt door Amaryllis en de gemeente uitgevoerd. Sinds 1 mei 2024 pakken de twee dorpenteams en het EropAf-team van Amaryllis de meest urgente signalen op. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een combinatie van achterstanden of hoge huurachterstanden. De gemeente pakt de minder urgente signalen op en benadert de inwoners via sms, e-mail of een brief.

  Om datagedreven werken een extra impuls te geven is in 2025 gewerkt aan de ontwikkeling van een dashboard. Dit dashboard stelt de gemeente in staat om vanaf 2026 gerichter te sturen op signalen van betalingsachterstanden en om trends en effecten van interventies beter te monitoren. Een belangrijke stap in deze ontwikkeling is de koppeling die gelegd is tussen het vroegsignaleringssysteem RIS en het systeem Mens Centraal van Amaryllis. De data uit het nieuwe dashboard voor de vroegsignalering worden op termijn aan de armoedemonitor voor de gemeenteraad toegevoegd.

  In mei 2025 is de pilot Artikel 96 Rechtsvordering(Rv)-Verzoekschriftprocedure in samenwerking met Achmea, de Rechtbank Noord Nederland en Amaryllis gestart. Het doel

van de pilot is vergelijkbaar met de vroegsignalering: inwoners met betalingsachterstanden eerder bereiken, hulp bieden, een oplossing voor de achterstand realiseren of naar schuldhulpverlening toeleiden. Op basis van de evaluatie van de pilot wordt in 2026 gezamenlijk verkend of, en zo ja, welk vervolg de pilot krijgt.

De eenjarige pilot Vroegtijdige doorbraak is in september 2025 gestart. Deze pilot richt zich op 50 inwoners die nog geen problematische schulden hebben. Het gaat hierbij om beheersbare schulden, waarbij bij niet ingrijpen de kans op het ontstaan van problematische schulden groot is. Doel van deze aanpak is het voorkomen van stress, het tegengaan van verlies van toekomstperspectief en beperken van maatschappelijke kosten. Deze inwoners komen o.a. via de vroegsignaleringsaanpak bij Amaryllis in beeld. Met behulp van een maatwerkmethodiek wordt beoordeeld of een inwoner voor deze aanpak in aanmerking komt.

Curatieve schuldhulpverlening
Doelstellingen van de curatieve schuldhulpverlening zijn:

- Jaarlijks realiseert de gemeente een daling van 10 % ten opzichte van het voorgaande jaar in uitval tijdens de schuldhulpverlening.
- Jaarlijks realiseert de gemeente een daling van 5% ten opzichte van het voorgaande jaar in terugval van schulden/schuldhulpverlening.
- Jaarlijks realiseert de gemeente een stijging van 5% ten opzichte van het voorgaande jaar in het gebruik van de schuldhulpverlening.

In 2025 is Amaryllis gestart met een intensievere inzet op budgetcoaching. Daarbij biedt Amaryllis het collectieve programma Omgaan met geld aan. In dit programma van het NIBUD worden aan de hand van verschillende onderwerpen het gedrag, de vaardigheden en competenties rondom het omgaan met geld besproken en vergroot. Verder wordt tijdens de individuele begeleiding o.a. de Module Omgaan met geld van het online platform Gezonde Boel ingezet. Deze module sluit aan bij het collectieve programma.

In 2025 is de aanpak JPF (Jongeren Perspectief Fonds) met behulp van ESF-middelen (Europees Sociaal Fonds) gefinancierd. De ambitie is om de aanpak in 2026 voort te zetten. De pilot SchuldenvrijLWD wordt voortgezet tot 1 september 2026.

Communicatie en dienstverlening
De effectiviteit van de armoedeaanpak is in belangrijke mate afhankelijk van de mate waarin onze inwoners op de hoogte zijn van welke ondersteuning er is. En ook waar men daarvoor terecht kan. In 2026 richten we ons op zichtbaarheid en bekendheid van de armoede aanpak. We gaan via een communicatiekalender de focus meer richten op de afzonderlijke onderdelen van armoede en schulden. Om inwoners nog meer te stimuleren om hulp te vragen, gaan we in 2026 met de ketenpartners verkennen hoe we de toegang tot financiële hulp nog laagdrempeliger kunnen organiseren.

De inzet van ervaringsdeskundigheid versterken
De Rekenkamer van de gemeente Leeuwarden heeft aanbevolen om de inzet van ervaringsdeskundigheid op het gebied van armoede te behouden en te versterken. In 2026 wordt hiervoor een plan opgesteld.

Meting en monitoring
Jaarlijks ontvangt de gemeenteraad een armoedemonitor. De armoedemonitor gebruiken we om de omvang en de kenmerken van de doelgroep (met een minimuminkomen) te monitoren. Aanvullend op de armoedemonitor wordt in 2026 een vervolg gegeven aan de door het Nibud opgestelde Minima-effectrapportage.

Minima-effectrapportage
De gemeenteraad heeft in december 2024 opdracht gegeven om een Minima-effectrapportage uit te voeren. Hierbij wordt gekeken wat de impact is van zowel landelijk als gemeentelijk beleid op het besteedbaar inkomen van verschillende huishoudens. Dit onderzoek wordt in 2025 uitgevoerd en op een later moment gepresenteerd aan de

gemeenteraad. Mogelijk leidt dit tot een behoefte om bij te sturen in het beleid of de uitvoering daarvan. In 2026 wordt hier een vervolg aan gegeven.

Reflectie en actualisatie armoedebeleid
De huidige visie Armoede en Schuldhulp is eind 2021 opgesteld. Hoewel de visie geen einddatum kent en de ambities nog steeds actueel zijn, zijn we wel vier jaar verder. Sindsdien heeft de Rekenkamer onderzoek gedaan naar het beleid en zijn er aanbevelingen gedaan en overgenomen door de gemeenteraad. Ook zijn er verschillende landelijke ontwikkelingen geweest op het thema armoede en schulden. Deze ontwikkelingen, in combinatie met signalen uit de lokale praktijk, maken het noodzakelijk om in 2026 het armoedebeleid door te lichten en waar nodig te actualiseren of aan te passen.

Betrokken verbonden partijen

- Stichting Kredietbank Nederland (KBNL) Leeuwarden
- Caparis NV Drachten
- Sociale Werkvoorziening Fryslân Drachten

Relevante beleidsnota's

Koersdocument Sociaal Domein (2018)
Visiedocument Samen werken aan een armoedevrij Leeuwarden (2022)
Kwaliteitskader Sociaal Domein gemeente Leeuwarden (2021)

2.1.2 Meedoen

Portefeuillehouders: Gijs Jacobse, Hein Kuiken, Nathalie Kramers en Abel Reitsma

1. Gezondheidszorg voor iedereen

- **Uitvoering Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)**

  Vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning zijn we als gemeente verantwoordelijk voor het bieden van ondersteuning aan inwoners die niet op eigen kracht zelfredzaam zijn. De Wmo heeft twee doelen:

  1. Mensen mee laten doen aan de samenleving en;
  2. Mensen zo lang mogelijk thuis laten wonen.

  Dit doen we met onder andere het Wmo-vervoer, hulp bij het huishouden, hulpmiddelen, begeleiding, dagactiviteiten en woningaanpassingen. Deze onderdelen voert de gemeente Leeuwarden, met gecontracteerde partijen, lokaal zelf uit. Daarnaast regelt de Wmo ondersteuning voor mensen die niet op eigen kracht in de samenleving kunnen participeren. Het gaat hier om beschermd wonen, het advies- en meldpunt kindermishandeling en huiselijk geweld (Veilig Thuis), maatschappelijke opvang en vrouwenopvang. Deze onderdelen voeren de Friese gemeenten regionaal gezamenlijk uit met Sociaal Domein Fryslân (SDF).

  Lokaal
  Sinds 2021 heeft de gemeente Leeuwarden overeenkomsten met de aanbieders Amaryllis/Incluzio, Windkracht058, Miep en Thuiszorg Het Friese Land (THFL). Zij voeren voor ons de Wmo onderdelen Basisondersteuning, Aanvullende Ondersteuning en Hulp bij Huishouden uit. We maken gebruik van de mogelijkheid om de huidige contracten te verlengen tot en met 2028. In 2026 starten we met het voorbereiden van de opdrachtverlening per 1 januari 2029.

  Het door de Friese regio ingediende Transformatieplan voor mentale gezondheid en veerkracht is in augustus 2025 toegekend. Daardoor kunnen er financiële middelen (FriZa middelen) worden aangevraagd. In het plan staat de Wijkgerichte Aanpak Mentale Gezondheidszorg (WAMG) centraal. Binnen de WAMG zijn vier inhoudelijke pijlers leidend: preventie, laagdrempelige steunpunten, het mentaal gezondheidsnetwerk en integrale ondersteuning voor inwoners met complexe problematiek. De verwachting is dat in 2026 de middelen beschikbaar zijn voor de gemeente Leeuwarden.

  Regionaal
  Beschermd wonen wordt regionaal door het Sociaal Domein Friesland (SDF) ingekocht. In 2026 start het contract en de implementatie van de nieuwe inkoop beschermd wonen.

  Nieuwe ontwikkelingen
  Het collegeprogramma heeft als uitgangspunt dat we van curatief naar preventief aanbod gaan. Deze beweging is de afgelopen jaren ook landelijk uitgewerkt in het Gezond en Aktief Leven Akkoord (Gala) en het Integraal Zorgakkoord (Iza). In 2025 is een vernieuwd akkoord gesloten: het Aanvullend Zorg- en WelzijnsAkkoord (AZWA). Delen van het Gala en Iza gaan hier in op. De belangrijkste doelen van het AZWA zijn:

  1. Zorg gelijkwaardiger toegankelijk maken en beter bereikbaar;
  2. Het personeelstekort in de zorg verminderen.

  In het AZWA wordt de beweging van curatief (ziekte) naar preventief (gezondheid) voortgezet en versterkt.

  Een aantal van activiteiten uit het programma GALA/IZA kende tijdelijke financiering. Deze worden straks vanuit het AZWA structureel gefinancierd. Het gaat hier om onder andere Valpreventie, Aanpak overgewicht en obesitas volwassenen (GLI), Kansrijke start en Welzijn op Recept. In het AZWA worden dit basisfunctionaliteiten genoemd. Daarnaast zet het AZWA

in op een goede verbinding tussen voorzieningen op het snijvlak van het sociaal, verpleegkundig en medisch domein. Om dit te kunnen bereiken is er een goede basisinfrastructuur nodig in de wijken en dorpen.

Het jaar 2026 wordt vooral gebruikt om de AZWA plannen uit te werken. In 2027 kan dan met de eerste uitvoering gestart worden. Gemeenten moeten het komende jaar samen met andere partijen regionale plannen maken. Deze plannen moeten klaar zijn in het derde kwartaal van 2026. Naast AZWA is er ook een akkoord Hoofdlijnen Ouderenzorg (HLO). In het HLO komen vanaf 2026 extra middelen beschikbaar voor mantelzorg en respijtzorg. Op dit moment zijn veel zaken uit het AZWA nog niet uitgewerkt. Dit betekent in 2026 nog enige onduidelijkheid voor gemeenten op inhoudelijk en financieel gebied.

Buurt en dorpskamers
De verbinding met wijken en dorpen (de sociale basis) versterken we onder andere door te werken met buurt- en dorpskamers. Er zijn op dit moment tien buurt- en dorpskamers.
In 2026 wordt verder ingezet op de versterking van de buurt- en dorpskamers als plek voor sociale netwerken (formeel en informeel), ontmoeting en activiteiten. Hierbij wordt aangesloten bij de meerjarenplannen die per wijk en dorp worden opgesteld in het kader van het uitvoeringsprogramma sociale basis.

- **Jeugdhulp**

We willen toe naar een groter deel van de jeugd dat gezond, veilig en kansrijk kan opgroeien vanuit een sterke pedagogische basis, vanuit het dagelijkse leven. Denk aan school, buurt, vereniging, gezin/familie, onderwijs enzovoort. Die pedagogische basis willen we in Leeuwarden versterken. Hiervoor is de Leeuwarder Jeugd Agenda 2024-2028 opgesteld. De Jeugd Agenda is een meerjaren agenda waarin gekozen is voor een focus op drie pijlers. Elke pijler bevat doelen voor de periode 2024-2028 die per jaar uitgewerkt worden in acties. In 2026 wordt er onder andere gewerkt aan onderstaande acties, in de Uitvoeringsagenda Jeugd 2026 is een volledig overzicht opgenomen.

Jeugd & het versterken van het dagelijkse leven
- In 2025 is bij de partners in de Lokale Educatieve Jeugd Agenda (LEJA) draagvlak gecreëerd voor de Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) aanpak. In 2026 start de uitvoering van de OKO-aanpak als universele preventieve benadering, gericht op het versterken van de beschermende factoren in het leven van jongeren (thuis, school, vrijetijd, vrienden). Alle deelnemende VO-scholen ontvangen in 2026 een op maat gemaakte schoolrapportage met de resultaten uit de OKO Gezondheidsmonitor 2025. Op basis van de uitkomsten van de monitor worden, in nauwe samenwerking met scholen, jongerenwerk, jongeren en ketenpartners, gerichte interventies en beleidsmaatregelen ontwikkeld. Om tot gedeelde inzichten en gedragen keuzes te komen, worden in 2026 minimaal twee dialoogsessies georganiseerd. Daarmee draagt OKO structureel bij aan het vergroten van de veerkracht van jongeren, ouders en hun omgeving en het terugdringen van middelengebruik.
- In 2025 is het preventieve aanbod in beeld gebracht. Het preventieve aanbod gaan we in 2026 toetsen aan de top 10 beschermende factoren die zijn opgesteld door het Nederlands Jeugdinstituut. Op basis van toetsing hiervan komen we mogelijk met aanpassingen in het preventieve aanbod.

Jeugd & inclusiever onderwijs
- Binnen deze pijler wordt gewerkt aan het verbeteren van de aansluiting in de keten tussen kinderopvang-onderwijs-zorg-sociale basis en hiermee het voorkomen van schooluitval. De interventies die in 2026 worden ingezet staan omschreven bij het programma Onderwijs in deze begroting.

Jeugd & de gemeentelijke toegang tot jeugdhulp
- In 2026 ontwikkelen we een monitor om inzicht te krijgen in de verschillende vormen van toegang. Voor de toegangsvormen POH Jeugd, jeugdondersteuners, Jeugdexpertteam en Amaryllis wordt een monitor ontwikkeld om inzicht te krijgen in de verschillende vormen van toegang.

- De doorontwikkeling Jeugdexpertteam wordt in 2026 voortgezet. Belangrijke speerpunten hierbij zijn;
- Versterken van de expertrol door wekelijkse aan te sluiten bij de wijkteams van Amaryllis om zo de adviserende expertrol op te pakken en zo voortijdig te sturen op passende zorg.
- Optimaliseren van de werkprocessen met als doel het bevorderen van de doorstroom, meer controle op de wachtlijst te hebben en te komen tot een juiste weging van de caseload.

Kostenbeheersing
Ook in 2026 geven we uitvoering aan de kostenbeheersende maatregelen cf. het rapport kostenbeheersing Jeugdzorg. De feitelijk kostenontwikkeling in 2024-2025 vergt bovendien herijking en aanscherping van de huidige maatregelen en het invoeren van aanvullende maatregelen. Ontwikkelingen die we in de praktijk zien in de vorm van meer toewijzingen per jeugdige (stapeling), verlenging behandelduur, meer 1 op 1 begeleiding en meer maatwerkovereenkomsten met aanbieders leiden tot verdere stijging van de uitgaven en daarmee behalen we onze doelstellingen niet. De toetsing op verwijzingen/stapeling/verlenging/maatwerk gaan we meer kaderstellend doen, vooruitlopend op de landelijke aanpassingen van de Jeugdwet. Hierbij monitoren we periodiek voortgang en (financieel) resultaat.

De Ministeries van VWS en J&V en de VNG willen met het landelijk Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming de keten van jeugdbescherming en -reclassering vereenvoudigen en meer gezinsgericht maken. In elke gemeente komt een lokaal veiligheidsteam en in de regio een regionaal VT. Hierin worden de taken van GI, VT en RvK grotendeels ondergebracht. In 2026 onderzoeken we met alle Friese Gemeenten en onze ketenpartners hoe we de gemeentelijke infrastructuur passend kunnen maken op het toekomstscenario. Op weg daar naartoe voeren we pilots uit (zoals Zicht op veiligheid) om de nieuwe werkwijzen al eigen te maken. De aanbevelingen van de lokale Rekenkamer over de jeugdbeschermingsketen voeren we uit.

Naast de focus op de uitvoering van de Jeugd Agenda ligt er een hoge prioriteit bij de kostenbeheersing jeugdhulp. In de rapportage ‘Investeren in de toekomst: kostenbeheersing voor een duurzaam zorglandschap’ is omschreven welke maatregelen we uitvoeren om de ambities van de Jeugd Agenda te realiseren en de stijging van de jeugdzorgkosten terug te brengen.

Vanaf 1 januari 2024 werken de Friese gemeenten en SDF met nieuwe overeenkomsten voor de Specialistische Jeugdhulp (SJH) en wonen. De contracten lopen 1 januari 2028 af. De voorbereidingen voor de nieuwe inkoop starten in 2026.

2. Versterken Sociale basis

Global Goal 3: Goede gezondheid en welzijn voor iedereen

De ambitie is dat in onze gemeente het netwerk van formele en informele sociale verbanden zo sterk is, waardoor iedereen mee kan doen in de samenleving. Het liefst zo dicht mogelijk in de buurt. Met het uitvoeringsplan ‘versterken sociale basis’ zetten we een ‘plus’ op een aantal onderdelen. Die zijn vertaald naar onderstaande 5 pijlers, waarbij we in 2026 de volgende activiteiten uitvoeren.

- **Versterken sociale netwerken**

  Pijler 1 Maatwerk per wijk en dorp
  Per gebied en dorp werken we verder aan het maken van meerjarenplannen om de sociale basis te versterken. De gemeente doet dit samen met de aanwezige organisaties in dat gebied en het team opbouwwerk van Amaryllis. In 2026 lanceren we een app met activiteiten en initiatieven die inwoners ondersteunt in het deelnemen aan de samenleving. Daarnaast ontvangen nieuwe bewoners in 2026 welkomstpakketten, zodat ze snel hun weg vinden naar de sociale basis in hun wijk of dorp.

  Pijler 2 Ondersteunen van initiatieven van onderop
  In 2025 is de regeling ‘samen leven, samen gezond’ gerealiseerd. Bewoners kunnen hier initiatieven indienen die bijdragen aan een prettige leefomgeving en een gezonde levensstijl. In 2026 zetten we nog meer in op de bekendheid van deze regeling. Dit doen we door een roadshow te organiseren langs externe partners met wie we samenwerken (gebiedswerkers en opbouwwerkers). Daarnaast starten we een communicatiecampagne om de bekendheid te vergroten.

  Pijler 3 Ruimte voor gesprek met de sociale basis
  In 2026 versterken we de samenwerking in bestaande overleggen waar organisaties in de sociale basis al bij elkaar komen. We organiseren in 2026 een bijeenkomst waar ondersteuning van organisaties in de sociale basis centraal staat.

  Pijler 4 Leren van elkaar
  Amaryllis heeft in 2025 een platform gelanceerd voor het aanbod voor ondersteuning aan vrijwilligers en organisaties in de sociale basis. In 2026 bouwen we dit met Amaryllis verder uit. Ook ontwikkelen we een plan waarmee we organisaties (zoals buurthuizen, sportverenigingen en andere vrijwilligersorganisaties) kunnen ondersteunen op het gebied van bestuur of andere terreinen. Hiermee dragen we bij aan versterking van de bestuurskracht.

  Pijler 5 Meerjarige subsidiemogelijkheden
  Het Buurtservicepunt, Bezoek & Co, Stjoer en het Netwerkcentrum Leeuwarden hebben meerjarige financiering gekregen. Hiermee geven we uitvoering aan de motie 'Onderzoek naar duurzame en/of meerjarige vormen van financiering van de sociale basis’. In 2026 besluiten we om meerjarige financiering breder toe te passen voor subsidieaanvragen van organisaties in de sociale basis. Hierdoor weten organisaties voor langere termijn waar zij aan toe zijn en verminderen administratieve lasten.

3. Maak de gemeente inclusief

Global Goal 10: Verminderen van ongelijkheid

Onze inwoners verschillen in achtergrond, opleidingsniveau, culturele identiteit, gender, leeftijd en fysieke of mentale mogelijkheden. Deze diversiteit maakt de stad levendig en veerkrachtig. Toch is het niet vanzelfsprekend dat de gemeente voor iedereen toegankelijk is en dat iedereen zich welkom en veilig voelt. Daarom kiest Leeuwarden voor inclusie-beleid, waarbij iedereen zonder uitzondering gelijke rechten en kansen heeft om mee te doen aan de samenleving.

- **Lokale Inclusieagenda 2024-2026**

  De gemeente Leeuwarden heeft het inclusiebeleid vastgesteld voor de periode van 2020-2028. Voor de uitvoering hiervan zijn uitvoeringsagenda’s opgesteld met een looptijd van drie jaar. In 2026 gaan we verder met de uitvoering van de agenda van 2024-2026. Hierbij nemen we nieuwe landelijke ontwikkelingen mee, zoals de nieuwe richtlijnen uit het VN-verdrag Handicap. Daarnaast bereiden we ons alvast voor op de nieuwe agenda voor 2027-2028. Verder blijven we investeren in de toegankelijkheid van de openbare ruimte en digitale diensten. Dit doen we samen met ervaringsdeskundigen uit de werkgroep Toegankelijkheid.

- **Aandacht voor laaggeletterdheid**

  In september 2025 is het Regionaal Programma Basisvaardigheden Friesland 2025-2028 vastgesteld door het college. Het doel van dit programma is om iedereen de mogelijkheid te geven om volledig mee te doen in onze samenleving. Basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) zijn een belangrijke voorwaarde voor het verkleinen van gezondheidsachterstanden en voor armoedebestrijding. In 2026 vertalen we dit Regionale Programma in een lokaal uitvoeringsprogramma Basisvaardigheden, dat in samenwerking met betrokken partijen wordt opgesteld.

  In 2026 gaat een nieuw contract in voor volwasseneneducatie (WEB), dat wordt vormgegeven op basis van het Regionaal Programma Basisvaardigheden 2025-2028. In dit contract wordt vastgelegd hoe de educatie voor basisvaardigheden eruit gaat zien in Friesland en wie elk onderdeel uit gaat voeren.

  In 2026 is € 40.000 gereserveerd voor de verbinder laaggeletterdheid (MTR). Deze verbinder versterkt het netwerk rondom taaleducatie en basisvaardigheden en legt contact met vindplaatsen van de doelgroep om meer inwoners met beperkte basisvaardigheden te bereiken.

- **Diversiteit**

  Leeuwarden blijft actief als Regenbooggemeente. In 2026 voeren we het Regenboogprogramma 2024–2027 verder uit, waarbij we samenwerken met onze partners, het Regenboognetwerk en de provinciale Regenboogalliantie. We zetten in op educatie, sociale veiligheid en een makkelijk toegankelijke meldstructuur voor discriminatie.

  De subsidieregeling Diversiteit & Inclusie blijft beschikbaar in 2025 en 2026. Deze jaren is er €38.000 voor initiatieven die bijdragen aan een verbonden en inclusieve stad. Ook binnen de gemeentelijke organisatie zetten we verdere stappen richting een inclusieve werkomgeving, met aandacht voor diversiteit in werving, training en bewustwording.

  De gemeenteraad heeft voor 2025 en 2026 elk jaar €25.000 gereserveerd voor het vervolg op het Herdenkingsjaar Slavernijverleden. We gebruiken het als bijdrage voor de herdenking en viering van Keti Koti. In 2026 gaan we met maatschappelijke partijen in gesprek over de toekomst hiervan.

  Tot slot starten we in 2026 een verkenning naar een brede visie op inclusief samenleven, als voorbereiding op het beleid voor de periode vanaf 2027. Deze verkenning helpt ons om inclusie blijvend onderdeel te maken van ons beleid, ons werk en onze organisatie.

4. Kansrijke start voor inburgeraars

Global Goal 10: Verminderen van ongelijkheid

- **Een sociale basis voor statushouders neerzetten**

  Onze gemeente investeert in inburgering en integratie van statushouders. Daarvoor voeren we in 2026 de volgende activiteiten uit:

  Uitvoering plan motie ‘Iedereen doet mee’
  Op 25 januari 2023 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen om ontmoeting en participatie tussen bewoners op de Regionale opvanglocatie (ROL) en buurtbewoners te bevorderen. Het traject voor de realisatie ROL loopt nog. Naar verwachting wordt in 2026, ongeveer een half jaar voor de ROL wordt bewoond, een plan voorgelegd aan de raad voor de uitvoering van de motie ‘Iedereen doet mee’ (Plan Escher).

  Vroege start inburgering en maatschappelijke begeleiding
  Vanaf 1 januari 2026 start een nieuwe overeenkomst voor de uitvoering van de maatschappelijke begeleiding. Het doel van de maatschappelijke begeleiding is het versterken van de zelfredzaamheid en de participatie van statushouders. Daarnaast willen we statushouders een kansrijke start geven voor de inburgering. Vanaf 2026 is ook de begeleiding richting financiële zelfredzaamheid hier onderdeel van. Dit werd voorheen nog

uitgevoerd door de gemeente Leeuwarden, maar dat is veranderd om op een efficiëntere manier uitvoering te geven aan de wettelijke taken en op die manier de financiële druk op de Wet inburgering 2021 te verminderen.

Daarnaast wordt in 2026 de begeleiding eerder opgestart als dat mogelijk is, bijvoorbeeld bij personen die de asielprocedure al hebben doorlopen en een verblijfsstatus hebben gekregen, maar in een nabijgelegen asielzoekerscentrum nog wachten op een woning in de gemeente Leeuwarden. Hierdoor kunnen statushouders sneller een netwerk opbouwen en sneller stappen zetten met inburgeren en integreren.

Nieuwe AMIF-aanvraag voor taaltrajecten
De gemeente Leeuwarden heeft in 2025 een nieuwe aanvraag ingediend bij het Asiel-, Migratie- en Integratiefonds (AMIF) voor een project van november 2025 tot november 2028. Het doel is om in deze periode 225 taaltrajecten aan te bieden ten behoeve van de taalontwikkeling en participatie van vooral jonge en vrouwelijke statushouders in de gemeente Leeuwarden en andere Friese gemeenten. Als deze aanvraag wordt goedgekeurd, ontvangt de gemeente een subsidie van € 734.850 voor het uitvoeren van deze taaltrajecten, voor de looptijd van dit project.

- **Opvang vluchtelingen**

  In het coalitieakkoord 2022-2026 is de ambitie opgenomen dat we als gemeente Leeuwarden onze ogen niet sluiten voor ontwikkelingen in andere delen van de wereld en ons aandeel leveren in de opvang van vluchtelingen.

  Asielopvang
  De gemeente Leeuwarden blijft ook in 2026 meewerken aan de opvang van asielzoekers via twee noodopvanglocaties. Hier vangt het COA in totaal 424 personen op. De noodopvang is tijdelijk en de gemeente Leeuwarden heeft de ambitie om een locatie te realiseren die langdurig beschikbaar is. Daarvoor werken we samen met het COA aan de vestiging van een asielzoekerscentrum in de vorm van een Regionale Opvanglocatie (ROL) met plek voor 450 asielzoekers voor 15 jaar.

  Met voortzetting van de noodopvang en de beoogde realisatie van de ROL wordt uitvoering gegeven aan de Spreidingswet, waar de gemeente Leeuwarden is aangewezen om in deze periode 450 asielopvang plekken te realiseren.

  Gemeentelijke opvang Oekraïense ontheemden
  Oekraïense vluchtelingen hebben in Nederland en andere Europese lidstaten een aparte beschermingsstatus op grond van de Europese Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB). Deze richtlijn is verlengd tot en met 4 maart 2027. Dat betekent dat er ook in 2026 nog opvang vanuit de gemeente nodig is. In 2025 had de gemeente capaciteit voor de opvang van ongeveer 972 personen. Op basis van de huidige ontwikkelingen (aanvragen voor verblijf) is te verwachten dat het aantal benodigde opvangplekken in 2026 verder toeneemt.

Betrokken verbonden partijen
Geen.

Relevante beleidsnota's
Koersdocument Sociale Domein (2018)
Jeugd Agenda 2024-2028 ‘Nu investeren in de toekomst van onze jeugd’ (2024)
Uitvoeringsplan 2024-2027 Sociale Basis gemeente Leeuwarden (2024)
Visie Versterken Sociale Basis (2021)
Gemeente Leeuwarden Uitvoeringsprogramma laaggeletterdheid (2021)
Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 (2021)
Uitvoeringsprogramma Diversiteit 2022 (2022)

2.1.3 Volksgezondheid en sport

Portefeuillehouders: Gijs Jacobse en Nathalie Kramers

1. Gezond leven

Global Goal 3: Goede gezondheid en welzijn voor iedereen

- **Uitvoering plan van aanpak Gezond en actief leven akkoord**

  Met het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) werken we aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden, een gezonde en fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten, het versterken van (de verbinding met) de sociale basis, een gezonde leefstijl, versterking van de mentale gezondheid en weerbaarheid, vitaal ouder worden en domeinoverstijgende inzet vanuit een regionale preventie infrastructuur. Vanuit het Rijk zijn ook voor 2026 financiële middelen beschikbaar gesteld. De inzet daarvan is vastgelegd in het plan van aanpak GALA. In 2026 betekent dit dat onder andere valpreventie, welzijn op recept en aanpak overgewicht en obesitas een extra impuls krijgen.

2. Positieve gezondheid

Global Goal 3: Goede gezondheid en welzijn voor iedereen

- **Nieuwe visie op gezondheid**

  De uitvoering van de nieuwe Gezondheidsnota Samen Gezond 2024 loopt sinds de vaststelling in 2024. In de Gezondheidsnota staan de pijlers *Gelijke kansen op een gezond leven, Gezonde leefomgeving, Mentale Gezondheid* en *Gezond ouder worden* centraal. Er is vanaf de start van de uitvoering gekozen voor een gefaseerde aanpak. Inmiddels zijn vrijwel alle interventies in gang gezet en de uitvoering ligt op schema. De inzet op deze interventies lopen door in 2026. Hieronder volgt per pijler een toelichting voor specifieke speerpunten voor 2026. Voor de uitvoering van de Gezondheidsnota is in 2026 € 300.000 beschikbaar (MTR). Daarnaast zetten we de beschikbare middelen vanuit de SPUK GALA ook in voor de uitvoering van de Gezondheidsnota.

  Conform de Gezondheidsnota monitoren we de voortgang aan de hand van de vastgestelde doelen. Het eerstvolgende meetmoment is in 2028. Samen met een onderzoeksbureau werken we aan een ontwerp om ook tussentijds de resultaten van de uitvoering van de nota te kunnen monitoren. In 2026 vindt op basis hiervan een tussenevaluatie van de nota plaats.

  Pijler 1. Gelijke kansen op een gezond leven
  Ambitie: Iedere inwoner van gemeente Leeuwarden heeft een gelijke kans op een gezond leven. Het maakt niet uit waar je bent geboren, waar je woont, welke opleiding je hebt gedaan en hoeveel geld je verdient.
  - Faciliteren en stimuleren van initiatieven in wijken en dorpen. Voor het laagdrempelig faciliteren van bewonersinitiatieven hebben we een subsidieregeling ontwikkeld die medio 2025 is vastgesteld. De regeling ‘Samen leven, samen gezond’ loopt tot eind 2026. In 2026 worden aanvragen beoordeeld, wordt de regeling geëvalueerd en het vervolg bepaald.
  - Voel je Goed is leefstijlinterventie voor mensen die moeite hebben met taal en/of rekenen én willen werken aan een gezonder gewicht. In samenwerking met ketenpartners rollen we de interventie in 2026 in twee verschillende dorpen of wijken uit.

  Pijler 2. Gezonde leefomgeving
  Ambitie: De leefomgeving in de gemeente Leeuwarden is zo ingericht dat deze uitnodigt tot gezond eten, spelen, bewegen, ontmoeten en ontspannen. Hierbij hebben we aandacht voor de veiligheid en toegankelijkheid van de leefomgeving en bescherming van de gezondheid.
  - Verkennen voedselomgeving. Onder voedselomgeving verstaan we het aanbod van voedsel. Voedingskeuzes worden gemaakt door kennis en vaardigheden, maar ook beïnvloed door de voedselomgeving. Landelijk zijn er aantoonbare verschillen in de kwaliteit van de leefomgeving tussen welvarende en minder welvarende wijken. Zo

blijkt dat het aanbod in gezond en ongezond voedsel verschilt tussen wijken waar in verhouding meer mensen met een praktische opleiding en laag inkomen wonen ten opzichte van andere wijken. Er is bijvoorbeeld meer aanbod van ongezond voedsel zoals fastfood en minder van gezond voedsel zoals voedseltuinen. Dit kan bijdragen aan gezondheidsverschillen. In 2026 onderzoeken we of dit ook voor de gemeente Leeuwarden geldt. We brengen hiervoor de voedselomgeving in kaart. Aan de hand van de resultaten bepalen we een passende aanpak.

- Rookvrije omgeving. De gemeente zet zich in voor een rookvrije generatie. In 2025 is een start gemaakt met het rookvrij maken van de ingangen (terreinen) van meerdere gemeentelijke gebouwen. In 2026 verbreden we onze aandacht naar andere locaties. Denk hierbij aan de locatie van de Buitendienst van de Gemeente, speeltuinen en locaties rondom schoolterreinen.

Pijler 3. Mentale Gezondheid
Ambitie: Iedere jongere en jongvolwassene zit lekker in zijn of haar vel, heeft minder last van stress, kan genieten van het leven en kan goed omgaan met veranderingen en tegenslagen.

- Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO). In 2026 ligt de focus op het analyseren en evalueren van de resultaten uit de OKO Gezondheidsmonitor 2025. Op basis hiervan organiseren we dialoogsessies met ketenpartners, zoals GGD Fryslân, Amaryllis, VNN en het onderwijs, om gezamenlijk speerpunten en doelstellingen vast te stellen; deze vormen input voor beleidsvorming van OKO. Aansluitend ontwikkelen en implementeren we strategieën en interventies die gericht zijn op het versterken van beschermende factoren in de leefomgeving (school, vrije tijd, gezin en vriendengroep) van jongeren.

Pijler 4. Gezond ouder worden
Ambitie: Iedere inwoner kan gezond oud worden, zoveel mogelijk blijven (mee)doen en een goede kwaliteit van leven ervaren.

- Versterken Sociaal Vitaal. Sociaal Vitaal is een beweeg- en gezondheidsproject voor (eenzame) ouderen om aan hun fitheid, gezondheid en sociale contacten te werken. We versterken het huidige aanbod en zetten in 2026 in op het draaien van twee extra groepen.
- Verkennen voorlichting voor ouderen (en mantelzorgers). Voorlichting over voeding aan ouderen (en mantelzorgers) is onderdeel van Sociaal Vitaal. We verkennen in 2026 of we naast dit programma extra kunnen en moeten inzetten op voorlichting over gezond eten. Dit doen we in samenwerking met partners, zoals de GGD.

- **Kansrijke start voor kinderen**

Het Actieplan Kansrijke Start 2023-2026 bestaat, net als het landelijk actieprogramma Kansrijke Start, uit drie actielijnen met landelijk opgestelde doelen:

- Actielijn 1 Voor de zwangerschap;
- Actielijn 2 Tijdens de zwangerschap;
- Actielijn 3 Na de geboorte.

Vanuit de Leeuwarder Coalitie Kansrijke Start, die bestaat uit vertegenwoordigers van de kraamzorg, geboortezorg, jeugdgezondheidszorg, gemeente Leeuwarden, Amaryllis, Verslavingszorg en de pop-poli van het MCL is de lokale vertaling van deze doelen naar acties opgesteld vanuit vijf uitgangspunten:

1. Het implementeren, verbeteren en borgen van de reeds ingezette activiteiten (we investeren immers al een aantal jaar in deze belangrijke eerste 1000 dagen);
2. Het wegnemen van financiële drempels tijdens en vlak na de zwangerschap;
3. Werken vanuit nabijheid en beschikbaarheid;
4. Versterken informeel netwerk;
5. Faciliterende en aanjagende rol gemeente.

Vanuit het Actieplan Kansrijke Start wordt in 2026 ingezet op de implementatie van het ambassadeursprogramma Shkorey, betaalbare kraamzorg, trainen van professionals in het signaleren van dreigende geldzorgen, Nu Niet Zwanger, groepszorg van nieuwkomers en gezond zwanger worden.

3. Bewegen en sport

Global Goal 3: Goede gezondheid en welzijn voor iedereen

Sport en bewegen zijn belangrijke bouwstenen voor de gezondheid en vitaliteit van onze inwoners. Sporten en bewegen worden steeds vaker ingezet als middel om de positieve gezondheid van inwoners op meerdere vlakken te verbeteren. De gemeente wil inwoners zo veel mogelijk stimuleren om in beweging te komen, zowel in de openbare ruimte als in gemeentelijke sportaccommodaties. Met gerichte inzet, onder andere via de buurtsportcoaches, zetten we erop in dat zoveel mogelijk inwoners vanaf jongs af aan structureel in beweging komen.

In 2025 is het nieuwe beleidskader Sport en bewegen 2025-2035 vastgesteld. Om de huidige basisinfrastructuur voor sportbeoefening op orde te krijgen (ambitieniveau ‘Brons’ in het beleidskader) moeten er mogelijk keuzes gemaakt worden. Voor verschillende onderwerpen geldt dat er sprake is van knelpunten met financiële gevolgen. Deze onderwerpen worden hieronder nader uitgewerkt. De beschikbare financiële middelen zijn onvoldoende om de ambities te realiseren.

- **Nieuw sportbeleid**

  In Q2 van 2025 is het beleidskader Sport en bewegen 2025-2035 vastgesteld. De volgende thema’s zijn meegenomen en uitgewerkt in verschillende doelstellingen:

  1. Van jongs af aan, een leven lang, veelzijdig in beweging
  2. Sportinfrastructuur; de basis om sporten en bewegen te faciliteren
  3. Verstevigen van het sportklimaat en de breedtesport
  4. Visie op topsport(beleid) in de gemeente Leeuwarden
  5. Gezondheidsachterstanden verkleinen met sport als middel

  In het najaar van 2025 is het uitvoeringsplan 2025-2026 van dit beleidskader gepresenteerd. Voor de uitvoering geldt het in de begroting 2026 beschikbare budget als uitgangspunt.

  De accenten in het uitvoeringsplan liggen op het gebied van sportstimulering in de dorpen en wijken en het ondersteunen van sportverenigingen. Daarnaast werken we samen met partners in 2026 het topsportbeleid verder uit.

- **Basisinfrastructuur op niveau houden (BV Sport)**

  Het beheer en exploitatie van de gemeentelijke sportaccommodaties wordt uitgevoerd door bv SPORT. In 2025 is afstemming geweest met bv SPORT, waardoor we een aantal afspraken hebben gemaakt met KPI’s en monitoring. In 2026 zitten we weer op het niveau dat we aansluiten bij de gemeentelijke begroting.

- **Oplossen knelpunten sportaccommodaties**

  Sportveldcapaciteit
  Wiarda: Bij FVC en Blauw Wit blijven problemen rondom de capaciteit. Er zijn in totaal 6 velden beschikbaar. Om beide clubs voldoende ruimte te kunnen bieden zijn er 9 velden nodig. Om dit tekort op te lossen is de realisatie van het Sportcomplex Middelsee op korte termijn nodig. De oplossing van Middelsee duurt langer dan gewenst, zie volgende paragraaf.

  Bewegingsonderwijs Nylân
  Gebleken is dat op dit moment de faciliteiten voor het bieden van bewegingsonderwijs in de omgeving Nylân onvoldoende zijn. De mogelijkheden om dit op te lossen worden momenteel onderzocht. Het bouwen van een nieuwe sporthal zou hiervoor een oplossing kunnen zijn. In deze begroting wordt voorgesteld om hier voorzichtigheidshalve middelen voor te reserveren.

Bewegingsonderwijs en breedtesport Kalverdijkje
In 2025 gaan we aan de slag met planvorming voor de toekomst om zo voldoende capaciteit te creëren voor de topsport, breedtesport en het bewegingsonderwijs. Daarbij wordt ook de wens om te komen tot een zaaldeel voor turnen betrokken.

Stichting Sporthal Nylân
Stichting sporthal Nylân kent financiële problemen. Gemeente Leeuwarden verkent de mogelijkheden om het gebouwdeel in eigendom over te nemen. De financiële effecten hiervan worden in het najaar 2025 nader onderzocht en krijgen in 2026 een vervolg. In deze begroting hebben wij hier een structurele bijdrage van € 70.000 voor gereserveerd en vragen wij de raad om dit beschikbaar te stellen.

- **Beweegvriendelijke inrichting openbare ruimte**

  Meer dan de helft van de bevolking gebruikt de openbare ruimte voor sportbeoefening. Het sporten en bewegen gebeurt dus steeds meer los van de sportaccommodaties. De gemeente investeert continu om de buitenruimte beweegvriendelijker in te richten. Dit is ook opgenomen in het beleidskader Sport en bewegen.

- **Nieuw sportcomplex Middelsee**

  In het coalitieakkoord is aangegeven dat er in het zuiden van Middelsee een nieuw sportpark wordt gerealiseerd. Het plan volgt de ontwikkelprincipes zoals die zijn opgenomen in de door de raad in 2021 vastgestelde Omgevingsvisie. Het ontwerp is in twee fases geknipt:

  - Fase 1 bestaat uit een accommodatie (kantine en kleedkamers) voor FVC, 1 sporthal en een landschappelijke inrichting, waaronder drie voetbalvelden voor FVC, deel van een skills garden en circa 155 parkeerplaatsen.
  - Fase 2 bestaat uit een vierde voetbalveld voor FVC, een tweede sporthal (benodigd voor capaciteit bewegingsonderwijs en breedtesport), ruimte voor breedtesport (multifunctioneel sportveld buiten), aanleg overige deel van de skills garden, eventuele padelbanen en circa 218 parkeerplaatsen.

  Op dit moment richten we ons op fase 1 en is een basisbudget beschikbaar. De voorbereidingen voor realisatie (o.a. grondwerkzaamheden) worden in 2026 in gang gezet. Naar verwachting zijn de gereserveerde budgetten onvoldoende voor een standaard sportaccommodatie voor FVC en een sporthal voor bewegingsonderwijs en breedtesport.

- **Inzet buurtsportcoaches**

  Vanuit de Brede Regeling Combinatiefuncties (onderdeel van het Gezond en Actief Leven Akkoord) worden de buurtsportcoaches via bv SPORT ingezet voor de uitvoering van het sport- en beweegbeleid in de gemeente Leeuwarden. Voor 2026 wordt de opdracht sportstimulering aangescherpt, in lijn met het uitvoeringsprogramma 2025-2026. De buurtsportcoaches spelen een sleutelrol bij het verbinden en versterken van het sport- en beweegaanbod in de gemeente. Om de sportstimulering steviger neer te zetten, worden specialistische functies toegevoegd. De clubkadercoach ondersteunt verenigingen gericht bij het thema veilig sportklimaat. De beweegcoaches richten zich specifiek op het in beweging brengen van inwoners, door laagdrempelige activiteiten te organiseren.
  Met deze aangescherpte inzet vergroten we het bereik van het sportstimuleringsbeleid en zorgen we dat inwoners van Leeuwarden beter in staat worden gesteld om een actieve en gezonde leefstijl te ontwikkelen en te behouden.

Betrokken verbonden partijen

- bv SPORT

Relevante beleidsnota's

Kadernota Beweeg- en gezondheidsbeleid: 'Samen bewegen naar een gezonde gemeente' (2018)
Startnotitie Beleidskader sport en bewegen (2024)
Gezondheidsnota Samen Gezond 2024 – 2028 (2024)

2.1.4 Onderwijs

Portefeuillehouders: Nathalie Kramers en Abel Reitsma

1. Kansengelijkheid in het onderwijs

Global Goal 4: Inclusief, gelijkwaardig en kwalitatief onderwijs voor iedereen

- **Onderwijsachterstanden bij kinderen jonger dan 12 jaar tegengaan**

  De gemeente heeft wettelijke taken in de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) voor kinderen van 2 tot 6 jaar die risico lopen op een achterstand. Samen met kinderopvangorganisaties, consultatiebureaus en basisscholen zorgt de gemeente Leeuwarden ervoor dat deze kinderen zo vroeg mogelijk gebruik kunnen maken van het voorschoolse aanbod op de integrale kindcentra (IKC's). Aan het optimaliseren van de VVE-keten wordt continu gewerkt. In 2026 wordt de focus daarbij gelegd op indicering, toeleiding en (redenen voor) bereik en non-bereik. In het versterken van de doorgaande lijn en het vergroten van ouderbetrokkenheid blijven we ook investeren, bijvoorbeeld via de subsidieregeling Kansen voor Kinderen. Ook via het programma Leeuwarden-Oost is er extra aandacht voor deze thema's.

  Waar de belangrijkste focus van onderwijsachterstanden het jonge kind is, investeren we ook continu in de ontwikkeling van kinderen in de basisschoolleeftijd. Hiervoor komt er een geüpdatete versie van de regeling Kansen voor Kinderen. In de plus-locaties wordt conform de Jeugd Agenda, Kansen voor Kinderen en Leeuwarden-Oost extra geïnvesteerd via de jeugdondersteuners en School en Omgeving.

  Voor 2026 staat ook de tweejaarlijkse herijking van de plus-IKC's gepland. Daarvoor wordt de huidige werkwijze doorontwikkeld.

- **In het vo en mbo accent leggen op het halen van een startkwalificatie, het voorkomen van schulden als volwassene en het verbeteren van hun gezondheid**

  Aanpak voortijdig schoolverlaten (VSV)
  Het doorstroompunt voert namens de regio taken uit in het kader van voortijdig schoolverlaten. Elke 4 jaar wordt er bij het ministerie OC&W in regioverband een nieuw programma aangevraagd, gericht op voortijdig schoolverlaters. Het doel van deze aanpak is het voorkomen dat jongeren met een leeftijd tussen de 12 en 23 jaar zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. De aanpak is een regionale samenwerking tussen gemeenten, scholen en andere partners om schooluitval te voorkomen. In 2026 start het nieuwe regionale VSV-programma voor de komende 4 jaar.

  Daarnaast gaat in 2026 de wet 'Van school naar duurzaam werk' in. Deze wet heeft als doel om jongeren met afstand tot de arbeidsmarkt beter te begeleiden bij de overgang van school naar werk en het behoud van werk. De wet legt meer nadruk op samenwerking tussen onderwijs, doorstroompunten en gemeenten en biedt jongeren tot 27 jaar extra ondersteuning.

  Scholenteams binnen het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs
  We werken nu tien jaar met diverse methodieken die de samenwerking tussen onderwijs en zorg versterken, zowel in het voortgezet onderwijs als in het MBO. Deze methodieken zijn gericht op het behalen van een startkwalificatie, het soepel doorlopen van de schoolloopbaan en het voorkomen van de inzet van zwaardere vormen van zorg. Door het toevoegen van expertise aan de zorgstructuur van scholen wordt de verbinding tussen onderwijs en zorg versterkt. Op vijf locaties in het Voortgezet Onderwijs wordt structureel gewerkt met de methodiek School als Vindplaats. Sinds 2022 zijn daar vier locaties aan toegevoegd. Voor deze uitbreiding is via de MTR € 120.000 beschikbaar gesteld tot en met 2026. In dat jaar vindt een herbeoordeling van deze locaties plaats. Ook wordt in 2026 gestart met de doorontwikkeling van de methodiek School als Vindplaats, met als doel de aanpak beter te onderbouwen en efficiënter te maken.

Binnen het MBO heeft de fusie tot Firda geleid tot een nieuwe zorg- en begeleidingsstructuur: Sterk in Firda. Deze methodiek wordt in 2026 geëvalueerd door NHL Stenden. De aanpak wordt gefinancierd door de gemeente Leeuwarden en de overige Friese gemeenten.

- **Onderwijshuisvesting**

  De gemeente Leeuwarden is wettelijk verantwoordelijk voor een adequate en toekomstbestendige onderwijshuisvesting. Tot nu toe diende de Voorzieningenplanning Onderwijs 2021–2030, vastgesteld op 24 november 2020, als leidraad voor dit beleid. Gezien de afronding van diverse projecten uit deze periode, de snelle ontwikkeling van de wijk Middelsee, en de aangescherpte landelijke duurzaamheidseisen, is actualisatie van het beleid noodzakelijk gebleken. Daarom is in samenwerking met schoolbesturen, kinderopvangorganisaties en ICSadviseurs het nieuwe Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2025–2050 opgesteld.

  Start van nieuwe projecten in 2026
  In 2026 begint de voorbereiding van de eerste projecten uit het IHP:
  - Renovatie/nieuwbouw van De Plataanschool
  - Renovatie van het Stedelijk Gymnasium

  Daarnaast lopen er diverse projecten die zich in 2026 in verschillende fasen bevinden (van initiatiefase tot oplevering):
  - Nieuwbouw Professor Wassenberghskoalle
  - Uitbreiding IKC Sint Thomasschool
  - Verduurzaming IKC Vosseburcht
  - Uitbreiding en renovatie IKC De Pionier (oplevering in 2026)
  - Uitbreiding IKC Teresa
  - Nieuwbouw SO Twaluk (oplevering in 2026)
  - Uitbreiding Michaelschool met kinderopvang (budgetneutraal)
  - Uitbreiding IKC De Wielen met kinderopvang (budgetneutraal)
  - Uitbreiding De Twamester met kinderopvang (budgetneutraal)

Betrokken verbonden partijen
Geen.

Relevante beleidsnota's
Koersdocument Sociaal Domein (2018)
Uitvoeringsprogramma kansen voor kinderen 2 (2021-2028)
Investeren in het jonge kind (2018)
Jeugd Agenda 2024-2028. 'Nu investeren in onze jeugd' (2024)

Wat mag het kosten?

R2HOG01 - Sterke samenl., kansen voor iedereen

Tabel Saldo lasten -/- baten per programma **Bedragen x € 1.000**

Saldo programma (lasten -/- baten)	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
R2PGM0101 - Bestaanszekerheid	83.715	86.035	85.340	79.426	78.969	77.421
R2PGM0102 - Meedoen	179.272	200.839	205.806	199.476	198.774	199.419
R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport	17.936	22.913	21.623	20.027	20.088	20.092
R2PGM0104 - Onderwijs	15.190	16.792	17.778	16.428	16.308	16.150
Totaal saldo	**296.113**	**326.579**	**330.547**	**315.358**	**314.139**	**313.082**

Toelichting substantiële mutaties 2026 t.o.v. 2025:

De toename in de begroting 2026 binnen programma Meedoen van 5 mln ziet met name toe op:

- Taakveld Beschermd wonen (€2,4 mln): het verdeelmodel van de te ontvangen integratie uitkeringen van het Rijk voor Beschermd Wonen wordt met ingang van 2026 landelijk aangepast (zie bijlage A. Overzicht mutaties financiële positie).
- Taakveld Maatschappelijke- en vrouwenopvang (€ 1,5 mln): dit ziet met name toe op de allocatie van de middelen voor de brede aanpak dakloosheid via het gemeentefonds aan 2026.
- Taakveld Begeleiding (Wmo) (€ 1 mln): voor 2025 staan meerkosten begroot (zie ook 2e verzamelvoorstel begrotingswijzigingen 2025).

De afname in de begroting 2026 binnen programma Volksgezondheid en sport van € 1,3 mln ziet met name toe op:

- Taakveld Sportaccommodaties (-/- € 0,8 mln): voor 2025 staat de € 1 mln restantsubsidie begroot voor de bouw van het voetbalstadion (zie ook jaarstukken 2024, hoofdstuk C 2.19 Voorgenomen budgetoverhevelingen).
- Taakveld Volksgezondheid (-/- € 0,5 mln): voor 2025 staan middelen begroot ter dekking van het Programma Leeuwarden Oost (zie ook 2e verzamelvoorstel begrotingswijzigingen 2025).

De toename in de begroting 2026 binnen programma Onderwijs van € 1 mln ziet met name toe op taakveld Onderwijshuisvesting. voor 2025 is sprake van een onderuitputting op de kapitaallasten van € 0,9 mln (zie bijlage A. Overzicht mutaties financiële positie).

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0101 - Bestaanszekerheid	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0621 - Toegang en eerstelijnsvoorz. Wmo	644	0	644
R2TKV0622 - Toegang en eerstelijnsvoorz. Jeugd	4.722	0	4.722
R2TKV0623 - Toegang en eerstelijnsvrz. Integraal	14.974	0	14.974
R2TKV0630 - Inkomensregelingen	132.299	97.162	35.136
R2TKV0640 - WSW en beschut werk	16.554	0	16.554
R2TKV0650 - Arbeidsparticipatie	14.614	1.305	13.309
Totaal	**183.807**	**98.467**	**85.340**

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0102 - Meedoen	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0610 - Samenkracht en burgerparticipatie	13.448	4.746	8.702
R2TKV0660 - Hulpmiddelen en diensten (Wmo)	6.829	1.398	5.430
R2TKV06711 - Huishoudelijke hulp (Wmo)	14.078	0	14.078
R2TKV06712 - Begeleiding (Wmo)	13.707	0	13.707
R2TKV06713 - Dagbesteding (Wmo)	7.437	0	7.437
R2TKV06751 - Jeugdhulp ambulant lokaal	186	0	186

R2TKV06752 - Jeugdhulp ambulant regionaal	41.414	0	41.414
R2TKV06762 - Jeugdhulp met verblijf regionaal	21.199	342	20.858
R2TKV06763 - Jeugdhulp met verblijf landelijk	1.503	0	1.503
R2TKV06791 - PGB Wmo	2.024	0	2.024
R2TKV06792 - PGB Jeugd	1.226	0	1.226
R2TKV06811 - Beschermd wonen (Wmo)	51.497	500	50.997
R2TKV06812 - Maatschappelijke-en vrouwenop.(WMO)	30.219	2.806	27.413
R2TKV06821 - Jeugdbescherming	6.781	0	6.781
R2TKV06822 - Jeugdreclassering	663	0	663
R2TKV0691 - Coördinatie en beleid Wmo	2.660	0	2.660
R2TKV0692 - Coördinatie en beleid Jeugd	727	0	727
Totaal	**215.598**	**9.791**	**205.806**

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
R2TKV0510 - Sportbeleid en activering	834	704	130
R2TKV0520 - Sportaccommodaties	17.474	4.453	13.021
R2TKV0710 - Volksgezondheid	9.128	656	8.472
Totaal	**27.435**	**5.812**	**21.623**

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0104 - Onderwijs	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
R2TKV0410 - Openbaar basisonderwijs	811	251	560
R2TKV0420 - Onderwijshuisvesting	10.197	932	9.265
R2TKV0430 - Onderwijsbeleid en leerlingzaken	17.360	9.408	7.952
Totaal	**28.368**	**10.590**	**17.778**

Impuls Sociale Investeringen

Begroting				Saldo
	Stand 01-01-2026			**223.259**
EP	**Omschrijving**	**Onttrekking**	**BEGROOT:**	
EP270098	Herdenking 4 mei en veteranendag	Motie VVD: Leren van het verleden	8.328	
EP270258	Lokale Inclusieagenda/Diversiteit	Traditie herdenk en viering afschaf. Slavernij	25.000	
		Onttrekking		-33.328
		Storting		50.000
		Stand 31-12-2026		**239.931**

Beleidsindicatoren

Tabel Trends verplichte beleidsindicatoren

Nr.	Doel/naam indicator	Eenheid	Bron	2021	2022	2023	2024	100.000-300.000 inwoners 2024
	Bevorderen economische kansen en werk voor iedereen							
1	Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	CBS/LISA	946,7	968,9	993,1*		923,5*
2	Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	CBS	67,9	70,3	71,8	72.5	73,3
3	Werkloze jongeren	% 16 t/m 22-jarigen	CBS	3	2	3*		2*
4	Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	CBS	710,3	628,7	598,2	595,5	403,3
5	Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	CBS	429,7	219,5		373	198
	Armoede voorkomen							
6	Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	CBS	10	9	9*		6*
	Gezondheidszorg en ondersteuning voor iedereen							
7	Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	Aantal per 10.000 inwoners	GMSD	910	840	830	750	670
8	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS	14,4	15,5	14,9	14,8	12,3
9	Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS	1,9	2	1,9	1,6	1,0
	Bewegen en sporten							
10	Niet-sporters	%	Gezondheidsenquête (CBS, RIVM)	-	49,6	-	47.6**	49,3**
	Kansengelijkheid in het onderwijs							
11	Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	DUO	5,5	7,8	10,6	11,8	7,2
12	Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	DUO	18	22	-	35	28

Nr.	Doel/naam indicator	Eenheid	Bron	2021	2022	2023	2024	100.000-300.000 inwoners 2024
13	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs	Ingrado	2,3	3,2	3,3	2,9	2,6

* Laatste meting 2023
** Wordt eens in de 2 jaar gemeten

2.2 Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving

Wat willen we bereiken?

Strategisch doel:
Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving

Ambitie:
De gemeente wil de dorpen en de stad leefbaar houden voor huidige en toekomstige generaties en voldoen aan (inter)nationale klimaatafspraken. Daarom kiest ze er de komende periode voor om op een andere manier om te gaan met grondstoffen, energie en leefomgeving. Daarbij wordt sterk ingezet op energiebesparing en vergroening van de gemeente; onder andere door als gemeente zelf het goede voorbeeld te geven, kennis en innovatie bij elkaar te brengen en te zorgen voor een collectieve aanpak waar dat nodig is.

Wonen is als eerste levensbehoefte belangrijk voor de bestaanszekerheid van mensen. De gemeente wil iedereen een goede en betaalbare woning in een gezonde en veilige leefomgeving kunnen bieden. Met een gevarieerd aanbod van koop- en huurwoningen wordt voorkomen dat bestaande en nieuwe wijken de toekomstige achterstandswijken worden.

De gemeente wil haar inwoners, mensen die hier werken en bezoekers een leefbare en veilige leefomgeving bieden. Ondermijnende criminaliteit, overlast, ordeverstoring en cybercrime veroorzaken (gevoelens van) onveiligheid en ontwrichten de samenleving. Dit soort problemen pakt de gemeente aan. Ze versterkt de samenwerking binnen de gemeente en met lokale en regionale partners op het gebied van veiligheid. Ook zet de gemeente in op preventie als volwaardig onderdeel van het Leeuwarder veiligheidsbeleid.

Doelen- en prestatieboom

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?	Programma
Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving	**Een passende woning voor iedereen**	- (Versnelling) woningbouwproductie - 70% betaalbare woningen, waarvan 30% sociale huur - Verstedelijkingsstrategie - Uitvoeringsprogramma Wonen met zorg - Toezicht wonen - Een Fryske huisvestingsverordening urgente doelgroepen implementeren - (uitvoering) Nieuw beleidsprogramma woonwagenstandplaatsen - Volkshuisvestingsprogramma - Uitwerken stimuleringsregelingen	Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing
	Bouwen voor de toekomst: In 2030 is circulair bouwen de norm voor alle nieuwe gebouwen	- Investeren in gebiedsontwikkeling (fonds) - Woningbouwontwikkelingen: in- en uitbreiding in de stad - Woningbouwontwikkelingen: in- en uitbreiding in de dorpen - Inzet gemeentelijke stadsbouwmeester	
	Kapitaalgoederen op orde	- Prioriteren van onderhoud, beheer en vervanging - Uitvoering vervangingsplan	

		- Vergroten natuurwaarden en versterken biodiversiteit	
	Kwalitatief goede openbare ruimte	- Bestrijden invasieve soorten - Terugdringen zwerfafval - Intensivering onkruidbestrijding op verharding - Herinrichtingsplan Vliet - Onderzoek aanpassing maaibeleid	
	Een veilige leefomgeving	- Bijdragen aan de leefbaarheid en veiligheid in de Leeuwarder wijken, buurten en dorpen - Tegengaan drugs-, jeugd- en woonoverlast en straatintimidatie - Centrumgebied: verminderen van criminaliteit en overlast	Veiligheid
	Verkleinen speelruimte ondermijnende criminaliteit (MTR)	- Meer aan de voorkant van de bestrijding van ondermijnende criminaliteit komen - Bestuurlijke maatregelen intensiveren in zowel preventieve als repressieve zin - Het versterken van de bestuurlijke en ambtelijke weerbaarheid - Stimuleren van een weerbare samenleving	
	Vergroten digitale Veiligheid en aanpak cybercrime	- Verminderen van slachtofferschap van digitale criminaliteit - Voorbereid zijn op (externe en interne) crisis met digitale oorzaak	
	Vergroten toekomstperspectief van jongeren	- Uitvoering programma Preventie met Gezag	
	Aanpak mensenhandel en tegengaan onvergunde prostitutie	- Tegengaan mensenhandel - Tegengaan onvergunde prostitutie	
	Aandacht voor maatschappelijke onrust	- Faciliteren demonstraties - Aanpak verstoringen openbare orde - Waarborgen openbare orde en veiligheid rond wedstrijden Cambuur - Aanpak polarisatie en extremisme - Digitale opruiing	

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

2.2.1 Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing

Portefeuillehouders: Hein de Haan, Gijs Jacobse, Evert Stellingwerf

1. Een passende woning voor iedereen

Global goal 11: Duurzame steden en gemeenschappen Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

In 2025 en 2026 verandert veel op het gebied van ‘woonwetgeving'. Met de Wet versterking regie op de volkshuisvesting komen er nieuwe verantwoordelijkheden bij de gemeente te liggen. Daarnaast zijn er aanpassingen van de huurwetgeving (aanpassing Wet betaalbare huur) en bouwregeling (programma STOER).

Met de Wet versterking regie op de volkshuisvesting wordt ‘een passende woning voor iedereen’ dwingender vastgelegd in beleid. Dat betekent onder andere dat een volkshuisvestingsprogramma als uitwerking van de omgevingsvisie verplicht wordt, net zoals een urgentieregeling op basis van de Huisvestingswet (zie ook hierna).

Met stimuleringsregelingen zoals de Realisatiestimulans, de NPLV-deal (Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid) en de Woondeal Vitale Regio’s stimuleert het Rijk de versnelling van woningbouw en bijbehorende voorzieningen.

- **(Versnelling) woningbouwproductie**

  De geactualiseerde woningbouwafspraken uit 2025 betekenen een extra bouwopgave van 1.500 woningen voor 2031 voor Leeuwarden. En daarmee ook 500 extra sociale huurwoningen. We gebruiken 2026 om versnelling in de bouwproductie te stimuleren. Dat doen we onder andere via de Regionale Versnellingstafel, waarin de processen van zowel de gemeente, ontwikkelaar en aannemer over elkaar worden gelegd. Hierbij wordt gekeken hoe tijdwinst is te behalen. Dit wordt als concrete pilot opgepakt in een deelproject van ongeveer 50 woningen in Middelsee.

- **70% betaalbare woningen, waarvan 30% sociale huur**

  Voor de korte termijn staat er voldoende betaalbaar woningaanbod in de planning. In 2026 doorlopen we samen met de corporaties een stappenplan om ook voor de middellange termijn voldoende (financiële) slagkracht te hebben. In dat kader wordt momenteel de inzet van een vereveningsfonds sociale huurwoningen verkend.

- **Verstedelijkingsstrategie**

  In 2025 is de Verstedelijkingspropositie door het Fries Stedelijk Netwerk en de provincie Fryslân vastgesteld en aangeboden aan het Rijk om opgenomen te worden in de Nota Ruimte. Hierin zijn onder andere de woningbouwopgave van Leeuwarden tot 2050 en de twee grootschalige woningbouwlocaties (Spoordok e.o. en Middelsee) opgenomen. In 2026 werken wij verder aan de uitwerking van de Verstedelijkingspropositie naar een Verstedelijkingsstrategie en Regionale Investeringsagenda.

- **Uitvoeringsprogramma Wonen met zorg**

  Het uitvoeringsprogramma Wonen met zorg heeft als hoofddoel dat een groeiende groep kwetsbare inwoners zo lang mogelijk prettig en zelfstandig thuis kan wonen. We leggen vast hoe we de sociale infrastructuur versterken, waar en wanneer we passende woonvormen willen ontwikkelen – zoals geclusterd wonen en kamers met kansen – en hoe we (mantel)zorg beter en duurzamer kunnen organiseren. Parallel werken we in 2026 aan projecten als de herontwikkeling van Swettehiem en een ‘Lang Leven Thuis’, tegen versnippering van de zorg.

- **Toezicht wonen**

  Met de Huisvestingsverordening, de Wet goed verhuurderschap en de Wet betaalbare huur zijn er meerdere (toezichthoudende) taken bij de gemeente komen te liggen. De toezichthouder Wonen voert deze taken uit, onder andere in samenwerking met het Huurteam Leeuwarden. Samen ondersteunen zij huurders in de particuliere huurmarkt en pakken zij misstanden aan. We onderzoeken daarnaast hoe we de aanpak van misstanden kunnen versterken. Zo wordt uitgewerkt wat de effecten van het invoeren van een verhuurdersverordening betekenen.

- **Een Fryske huisvestingsverordening urgente doelgroepen implementeren**

  Met de Wet versterking regie volkshuisvesting is de verplichting gekomen om een (regionaal afgestemde) urgentieverordening op te stellen. Daar wordt in Fries verband sinds 2023 aan gewerkt en een ontwerpverordening (en bijbehorende centrumregeling) hebben in 2025 ter inzage gelegen. We verwachten in 2026 de urgentieregeling uit te gaan voeren. De effecten ervan bespreken we met regiogemeenten en corporaties.

- **(uitvoering) Nieuw beleidsprogramma woonwagenstandplaatsen**

  We werken aan een nieuw beleidsprogramma voor woonwagenstandplaatsen. Samen met woonwagenbewoners en belangstellenden herzien we het huidige toewijzingsbeleid en stellen we een programma van eisen op voor nieuwe standplaatsen. De uitvoering van het nieuwe beleid start in 2026.

- **Volkshuisvestingsprogramma**

  De Wet versterking regie volkshuisvesting maakt het volkshuisvestingsprogramma een verplichte uitwerking van de Omgevingsvisie. We benutten 2026 om te kijken of en zo ja, hoe we het volkshuisvestingsprogramma al op korte termijn willen opstellen. De gemeente heeft met de beleidskaders Wonen in de dorpen, Wonen met zorg en Wonen in de Stad al een actueel kader, dat bovendien deels via addenda opgenomen is in de huidige Omgevingsvisie.

- **Uitwerken stimuleringsregelingen**

  We gaan de verschillende stimuleringsregelingen en subsidies vanuit het rijk in 2026 verder uitwerken. De inzet is om deze middelen zo in te zetten dat hiermee de woningbouw wordt versneld en het woningbouwprogramma aansluit bij de gemeentelijke ambities. Indien hier aanvullend gemeentelijke middelen voor nodig zijn, dan zal dit aan de gemeenteraad worden voorgelegd.

2. Bouwen voor de toekomst: In 2030 is circulair bouwen de norm voor alle nieuwe gebouwen

Global goal 7: toegang tot betaalbare en duurzame energie voor iedereen
Global goal 12: duurzame consumptie en productie

In 2026 werken we aan het toepassen van circulaire principes in onze bouwprojecten en gebiedsontwikkelingen. Dat doen we door in kansrijke en passende projecten te experimenteren met circulariteit om zo kennis op te bouwen, te standaardiseren en op te schalen. Dit is onderdeel van de pijler Circulaire Economie van het programma Volhoudbaar (paragraaf 2.6). In 2026 zetten we in op de volgende activiteiten:

- Het toepassen van Het Nieuwe Normaal in minimaal 3 projecten;
- Het inzetten van een materiaalpaspoort in minimaal 3 projecten;
- Het toepassen van hergebruik via Resource in minimaal 3 sloopprojecten;
- Het realiseren van een grondbank;
- Het toepassen van (digital) urban mining in minimaal 2 projecten en;
- Het deelnemen aan minimaal 1 innovatieproject op het gebied van circulair en biobased bouwen.

Daarnaast willen we circulariteit meer zichtbaar en kenbaar maken in de organisatie via workshops en persoonlijke gesprekken met o.a. projectleiders en andere collega's. Hier is kennisdeling met externe partijen ook essentieel in. We zijn onderdeel van Fryslân Bouwt Circulair (VCF) en hebben goed contact met bedrijven, scholen en andere overheden. Bovendien lopen de volgende activiteiten door:

- **Investeren in gebiedsontwikkeling (fonds)**

  Er is voor strategische ontwikkeling (inclusief innovatie, stedelijke vernieuwing en mobiliteit) een reserve van € 15 mln gevormd. De gelden uit deze reserve kunnen ingezet worden voor de grote transities, economische structuurversterking of investeringen voor de toekomst. Besluitvorming over kredietaanvragen en investeringsvoorstellen worden afzonderlijk aan de raad ter besluitvorming voorgelegd. Zie hiervoor ook paragraaf 2.10 Investeringsprogramma en fondsen.

- **Woningbouwontwikkelingen: in- en uitbreiding in de stad**

  De bouwproductie is verdeeld over een aantal (type) locaties. In de gemeente zijn er op dit moment 64 woningbouwlocaties. De Zuidlanden (inclusief Middelsee) is de grootste nieuwbouwlocatie van de gemeente. Daarnaast ontwikkelen we verschillende locaties binnen de stad (Liander-locatie, Heechterp, voorbereidingen voor Nieuw Oud Oost en Spoordok). Ook wordt ingezet op het beter benutten van de bestaande voorraad door o.a. transformatie, herstructurering, optoppen en verdichten.

- **Woningbouwontwikkelingen: in- en uitbreiding in de dorpen**

  In de dorpen lopen verschillende woningbouwprojecten, in verschillende stadia van uitvoering. Voor Stiens zijn we bezig met Steenslân II, maar ook met de herontwikkeling van het St. Vitusplein. In Grou wordt het Halbertsmaterrein herontwikkeld. Ook in Wirdum, Wergea, Warten zijn relatief grotere bouwlocaties in ontwikkeling. Verder ondersteunen we de dorpen bij het tot stand komen van nieuwe woningbouwlocaties, bijvoorbeeld in Hijum, Mantgum en Reduzum. Tenslotte zetten we in op inbreiding en herbestemming, zoals bij de voormalige schoollocaties in Jirnsum, Jorwert en Easterlittens.

- **Inzet gemeentelijke stadsbouwmeester**

  Om de strategische denkkracht op het terrein van gebiedsontwikkeling te versterken, is het Atelier Stadsbouwmeester verder uitgebouwd. De komende jaren staan we voor complexe opgaven, die we goed willen begrijpen en waarvoor we duidelijke doelen en strategieën formuleren. De belangrijkste ambities van het Atelier zijn:

  - Meer strategisch, toekomstgericht en integraal denken, voorbij afzonderlijke projecten;

- Inzicht in de ruimtelijke consequenties van beleidskeuzes van onszelf en andere overheden;
- Het verder verhogen van ‘de lat van Leeuwarden’, door te werken aan een duurzame kwaliteitscultuur;
- Met heldere vuistregels meer aan de voorkant sturen op ruimtelijke ontwikkeling, en proactief handelen in plaats van reactief.

Onder de vlag van het Atelier organiseren we ook in 2026 een breed scala aan activiteiten voor uiteenlopende doelgroepen. Het Atelier analyseert, onderzoekt, verkent, inspireert en maakt ambities concreet, zodat we koersvast kunnen werken aan een sterke ruimtelijke toekomst voor Leeuwarden. Het gebouw Obe aan het Oldehoofsterkerkhof is de thuisbasis van het Atelier.

3. Kapitaalgoederen op orde

Global goal 11: maak steden en dorpen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam
Global goal 16: bevorderen van veiligheid, publieke diensten en recht voor iedereen

- **Prioriteren van onderhoud, beheer en vervanging**

  Voor de reguliere werkzaamheden wordt verwezen naar paragraaf 2.13 Onderhoud kapitaalgoederen. Op basis van de Kadernota Beheer en Onderhoud Kapitaalgoederen Openbare Ruimte (november 2022) wordt ingezet op het op orde brengen en houden van wegen, fietspaden, bruggen, verlichting, groen, speelvoorzieningen, kades en water. We prioriteren onderhoud, beheer en vervanging op basis van meerjarige integrale afwegingen. De inzet op een veilig gebruik van de leefomgeving staat daarbij voorop. Voor de civiele kunstwerken wordt een vervangingsplan voor de lange termijn opgesteld. In de eerste helft van 2026 zal de bijbehorende financiële strategie worden ontwikkeld. De kadernota Beheer & Onderhoud wordt in 2026 herijkt en uitgebreid met een onderdeel Vervangingen.

- **Uitvoering vervangingsplan**

  In 2026 worden de Sint Jozefbrug, 1e Kanaalsbrug, Oxena Brids en Hermesbrug deels of geheel vervangen. De twee laatstgenoemde bruggen worden gelijktijdig ook aangesloten op de centrale brugbediening vanuit het Swettehûs.

- **Vergroten natuurwaarden en versterken biodiversiteit**

  Op basis van het Beleidskader en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit treffen we maatregelen. Denk daarbij aan de monitoring van actuele natuurwaarden en uiteenlopende inrichtings- en beheermaatregelen in de openbare ruimte. Ook zijn voorbereidingen gaande voor een soortenmanagementplan, bedoeld om gebouw-bewonende soorten zoals vleermuizen een geschikte alternatieve plek te geven als woningen worden verduurzaamd. In 2026 ronden we het plan af.

  In 2026 pakken we knelpunten voor de biodiversiteit verder aan. Het betreft onder andere vergroening rondom stenige kades (Willemskade, Harlingertrekweg) en het maken van groene verbindingen tussen bijvoorbeeld verschillende parken/groengebieden. Een deel van de beheermaatregelen (vervangen slechte bomen en aanplant nieuwe bomen) is ook opgenomen in het Uitvoeringsprogramma Vergroening (zie programma Volhoudbaar, paragraaf 2.6). De hiervoor beschikbare aanvullende middelen worden ook in 2026 benut voor dit doel.

4. Kwalitatief goede openbare ruimte

Global goal 11: maak steden en dorpen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam
Global goal 15: beschermen en duurzaam gebruik van ecosystemen, bossen en biodiversiteit

- **Bestrijden invasieve soorten**

  Hardnekkige invasieve planten (zoals de reuzenberenklauw en de Japanse duizendknoop) en de eikenprocessierups worden aangepakt. De aanpak richt zich op het beheersbaar houden en waar mogelijk terugdringen. Ook voor nieuwe soorten wordt gekeken hoe de bestrijding het beste kan plaatsvinden. De samenwerking met bewoners van Zuiderburen wordt voortgezet om ongelijkbladig vederkruid in het water in Zuiderburen te verwijderen. Ook de opkomst van kleine waternavel vraagt om actie. Voor een bredere aanpak wordt in 2026 een beheerplan gemaakt voor aquatische invasieve exoten. Dit gaat ons helpen in het opsporen, beheersen en/of bestrijden van deze exoten. Het doel is om heldere keuzes te maken in maatregelen en technieken.

  We werken nauw samen met buurgemeenten en andere terreinbeheerders binnen de Collectieve aanpak Invasieve Exoten Fryslân (CIEF). Een consistente aanpak en een goede monitoring zijn van groot belang. Inmiddels is ook de CIEF-app beschikbaar, waarmee iedereen locaties van invasieve soorten kan doorgeven. Met campagnes wordt hier aandacht voor gevraagd en wordt de bewustwording vergroot.

- **Terugdringen zwerfafval**

  Op basis van het Uitvoeringsplan Zwerfafval 2024-2027 werken we ook in 2026 aan een schone leefomgeving. Dat doen we samen met de inwoners, organisaties en verenigingen aan de hand van vier actielijnen:

  1. Inzicht en monitoring: gericht op het ontstaan van zwerfafval, het monitoren van de plekken waar zwerfafval ligt en het gebruik van onze prullenbakken;
  2. Preventie: met een grote bewustwordingscampagne, gericht op onder andere slecht afbreekbaar zwerfafval, zoals plastic en peuken, proberen we zwerfafval te voorkomen;
  3. Handhaving: we communiceren actief over de bedoeling van de regels en zetten in op meer handhaving;
  4. Opruimen: het team zwerfafval van de Buitendienst wordt dagelijks ingezet. Ook zijn er inwoners en (maatschappelijke) organisaties betrokken via het project Schoon Belonen Leeuwarden.

- **Intensivering onkruidbestrijding op verharding**

  Binnen het Team Buitenkans van de Buitendienst werkt een aparte ploeg actief aan onkruidbestrijding op verharding. Vaak is er een relatie met worteldruk door bomen die scheefliggende tegels en spleten veroorzaken. Zonder de bomen te beschadigen kijken we naar mogelijkheden om te herstraten en geven we boomspiegels meer ruimte. Zowel in de stad als de dorpen zijn er hotspots die we gericht aanpakken. Dit speelt ook in Leeuwarden Oost. Ook vanuit dat programma is er de wens tot extra inzet. De mogelijkheden hiertoe worden in 2026 in beeld gebracht.

- **Herinrichtingsplan Vliet**

  Na het mislopen van de regiodeal Leeuwarden Oost begin 2025 is mede naar aanleiding van de motie Vliet Allee besloten om nu enkele kleinschalige ingrepen te doen. Deze zijn gericht op verkeersveiligheid (het zicht bij 5 uitritten verbeteren), fietsparkeren (de capaciteit wordt met ruim 40 plekken uitgebreid) en vergroening (in combinatie met verbeterd zicht bij de uitritten worden enkele plantvakken aangelegd waarin lage begroeiing wordt gerealiseerd). In 2026 moet het resultaat hiervan zichtbaar zijn. De herinrichting van het Vliet is als een sleutelproject in het Ontwikkelkader Leeuwarden Oost genoemd.

- **Onderzoek aanpassing maaibeleid**

  Het vastgestelde beleidskader Biodiversiteit en het bijbehorende uitvoeringsprogramma omvatten ook richtinggevende kaders voor het maaibeheer. Afgelopen jaar zijn de

maaimethoden van een aantal bermen deels aangepast om de biodiversiteit te vergroten. Op basis van gewenste natuurwaarden en monitoring worden er in 2026 verdere aanpassingen gedaan. Er is ook gestart met het maaien van gazons met een elektrische maaimachine. Als de resultaten tot tevredenheid leiden zal dit in 2026 worden uitgebreid.

Betrokken verbonden partijen

- Afvalsturing Friesland N.V. (Omrin)
- N.V. Fryslân Miljeu (Omrin)
- GR FUMO
- GR Hûs en Hiem
- Blitsaerd Beheer B.V.
- C.V. Blitsaerd
- Warmtebedrijf Heechterp B.V.
- Coöperatie Openbare Verlichting en Energie Fryslân (OVEF)

Relevante beleidsnota's

Regionale Energiestrategie(2019)
Handhavingsuitvoeringsprogramma (HUP) (2021)
Leeuwarder Energieagenda 2021-2024 (2021)
Volkshuisvestingsvisie 2021 (2021)
Samenwerkingsplan - Veenweide Fryslan (2022)
Beleidskader Wonen in dorpen (2022)
Richtinggevend document Omgevingsplan Leeuwarden Buitengebied Zuid (2018)
Omgevingsvisie Leeuwarden 2021 (2021)
Bestemmingsplan Hege Herewei Stiens (2022)
Kom mee naar buiten (2020)
Programma Water en Riolering (PWR) 2023-2027 (2022)
Uitvoeringsplan Zwerfafval 2024-2027 (2024)
Beleidsprogramma wonen in de stad – Deel A (2024)
Beleidsprogramma wonen in de stad – Deel B (2024)
Vuistregels woningbouwplannen Leeuwarden (2025)
Addendum Omgevingsvisie/wonen in de stad (2025)
Wonen in de stad Beleidskader wonen met zorg (2024)

2.2.2 Veiligheid

Portefeuillehouders: Sybrand Buma

In het programma Veiligheid zijn de grotere opgaven opgenomen, zoals benoemd in het coalitieakkoord en in de Veiligheidsagenda 2023-2026. In veel gevallen bestaat de inzet van de gemeente op het gebied van veiligheid zowel uit preventie als repressie. In lijn met het verzoek van de raad is preventieve inzet nadrukkelijker in beeld gebracht door activiteiten gericht op preventie met vetgedrukt lettertype weer te geven.

1. Een veilige leefomgeving

Global goal 11: Maak steden en dorpen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam
Global goal 16: Bevorderen van veiligheid, publieke diensten en recht voor iedereen

We vinden het belangrijk dat mensen een veilige leefomgeving ervaren in onze gemeente. Als mensen overlast ervaren, heeft dat een negatieve invloed op hun beleving van leefbaarheid en veiligheid in onze gemeente. Het tegengaan van overlast is een veelomvattende taak voor de gemeente. Het gaat hierbij om verschillende vormen van overlast: overlast als gevolg van drugsgebruik en -handel, jeugdoverlast, woonoverlast, overlastgevende personen met complexe problematiek.

We benutten cijfers van de Veiligheidsprestatieindex (VPI) om het veiligheidsgevoel in de (binnen)stad en wijken en dorpen te monitoren. Daarnaast monitoren we cijfers van de politie en het Meldpunt Overlast Leeuwarden (MOL) op gebied van jeugdoverlast, drugsoverlast, woonoverlast en overlast door personen met onbegrepen gedrag. We zetten in op verbetering van het veiligheidsgevoel en de leefbaarheid, en op vermindering van overlast.

Daarbij zijn we ons ervan bewust dat diverse (externe) factoren hun invloed hebben op de veiligheid en veiligheidsbeleving. Dat geldt nog meer in de huidige tijd, met grote geopolitieke spanningen, hybride dreigingen (militair, digitaal, economisch etc.) en langdurige crises die vragen om een integrale versterking van de maatschappelijke weerbaarheid en veerkracht. We verwachten dat dit in het komende jaar veel inzet van ons gaat vragen, ook voor de staande veiligheidsorganisatie. Tegelijkertijd kunnen we op het moment van schrijven nog geen goede inschatting maken van de impact van die versterkingsopgave op onze gemeentelijke organisatie en de middelen die daarvoor ter beschikking komen. We wachten op nadere instructies van de rijksoverheid op dit terrein, naar verwachting ontvangen we die in het najaar van 2025. Ondertussen houden we – ook vanuit het verband van de Veiligheidsregio onze crisis- en cybercrisisorganisatie op orde.

Komend jaar gaan we, in lijn met onze inzet van afgelopen jaar, inzetten op de hieronder omschreven punten.

- **Bijdragen aan de leefbaarheid en veiligheid in de Leeuwarder wijken, buurten en dorpen**

  De eenheid Handhaving levert een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid en veiligheid in de gemeente Leeuwarden. De prioriteiten en inzet van handhaving worden jaarlijks opgenomen in een Handhavingsuitvoeringsprogramma van de eenheid Handhaving. De verantwoording daarover vindt jaarlijks plaats via een jaarverslag. De eenheid Handhaving werkt in de uitvoering van de taken samen met een groot aantal partners zowel binnen de gemeentelijke organisatie (diverse afdelingen) als daarbuiten (bijvoorbeeld politie).

  Naast de eenheid Handhaving houden ook andere partijen zich bezig met het vergroten van de leefbaarheid en het veiligheid(sgevoel). De **gebieds-, persoons- en groepsgerichte aanpak** biedt mogelijkheden om problemen op het juiste niveau te adresseren. Het Zorg en Veiligheidshuis Fryslân (ZVHF) en het Meldpunt Overlast Leeuwarden (MOL) spelen hierin een grote rol. Waar mogelijk zetten we in op preventie. We blijven ons in 2026 inzetten om de verbinding tussen de werkterreinen van zorg en veiligheid te intensiveren, waar het gaat om personen met onbegrepen gedrag. Deze personen zetten de leefbaarheid onder druk.

Ook blijven we in 2026 **inwoners in detentie ondersteunen en begeleiden** om hen succesvol te laten re-integreren in de gemeente Leeuwarden en herhaling en terugval te voorkomen. De doorzorgcoördinator (ex-)gedetineerden biedt tijdens en na detentie ondersteuning bij het organiseren van de vijf leefgebieden. Hierbij wordt nauw samengewerkt met de DJI, reclassering en diverse zorgpartijen. Deze inzet en samenwerking wordt in 2026 gecontinueerd. Daarnaast wordt de inzet van de Re-Integratie Officieren (RIO's) in 2026 voortgezet. Zij zijn in 2024 gestart met het intensief begeleiden en coachen van jonge (ex-)gedetineerden in de leeftijd van 18-35 jaar. De RIO richt zich vooral op daders van High Impact Crimes, omdat uit wetenschappelijk onderzoekt blijkt dat herhaling onder deze dadergroep hoog is. Met de RIO-aanpak beogen we zowel resocialisatie van de (ex-) gedetineerde als het doorbreken van de criminele carrière. De RIO's investeren hierbij in een goede samenwerking en afstemming tussen de betrokken (zorg)partijen.

- **Tegengaan drugs-, jeugd- en woonoverlast en straatintimidatie**

  We gaan in 2026 door met onze aanpak van overlast op diverse terreinen, zoals die van drugsoverlast. Drugshandel op straat tast de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid aan. Daarom grijpen we niet alleen in met handhaving in het verlengde van politieoptreden, maar zetten we ook actief in op het voorkomen van herhaling. Personen die zich schuldig maken aan het dealen van drugs op straat worden gericht aangepakt. Door het opleggen van een last onder dwangsom willen we voorkomen dat zij opnieuw de fout ingaan. Zo beperken we de overlast en dragen we bij aan een veiligere openbare ruimte.

  Drugshandel speelt zich niet alleen af op straat. We zien ook vormen van drugshandel, drugsproductie en het faciliteren daarvan in het privédomein — bijvoorbeeld in woningen, lokalen en bijbehorende erven. Deze activiteiten kunnen de openbare orde ernstig verstoren. Om dit tegen te gaan, treden we op volgens de geldende wet- en regelgeving. Daarbij maken we gebruik van de beleidsregels die de burgemeester heeft vastgesteld op basis van de Opiumwet. Afhankelijk van de situatie wordt een waarschuwing of een herstelsanctie, zoals een pandsluiting, opgelegd. Deze maatregelen kunnen ingrijpend zijn, daarom kijken we altijd naar de evenredigheid van deze besluiten.

  We zetten de **integrale aanpak van jeugdoverlast** via het samenwerkingsverband ‘Taskforce Jeugdoverlast’ in 2026 door. Samen met straatcoaches, politie, Amaryllis jongerenwerk en het MOL zetten we in op gebiedsgerichte, groepsgerichte en persoonsgerichte interventies. Hierbij hebben we aandacht voor preventie en mogelijke zorg- en ondersteuningsbehoefte van de betrokken jongeren. De komende periode gaan we verder met de aanpak van woonoverlast. De werkprocessen op dit thema worden verder geactualiseerd. Daarbij onderzoeken we ook of het automatiseringssysteem PGA-X, naast woonoverlast, verder uitgebreid kan worden voor verschillende thema’s binnen veiligheid. De samenwerking met ketenpartners wordt verder versterkt en waar nodig vastgelegd in een nieuw convenant. Bij ernstige woonoverlast gaan we door met de toepassing van de Wet aanpak Woonoverlast.

  De **aanpak van straatintimidatie** zetten we in 2026 door. Als vervolg op een eerdere voorlichting bieden we aan de eenheid Handhaving een uitgebreide training aan. Daarbij geven we aandacht aan het herkennen van straatintimidatie en traumasensitief handelen bij slachtoffers van straatintimidatie. Ook bieden we handvatten voor als onze boa's in functie zelf te maken krijgen met seksuele intimidatie. Daarnaast worden er omstanderinterventie-trainingen aangeboden aan jongvolwassenen/studenten, waarbij zij leren op welke verschillende manieren ze hulp kunnen bieden wanneer ze (seksueel) grensoverschrijdend gedrag zien. Daarnaast blijven we inzetten op het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag via de ‘Ben je oké-campagne’ en geven we opvolging aan meldingen van straatintimidatie die via het Meldpunt Straatintimidatie van de gemeente Leeuwarden binnenkomen. Bovendien wordt het samenwerkingsverband ‘Taskforce Straatintimidatie’ voortgezet en wordt er vanuit daar onderzocht welke volgende stappen er gezet kunnen worden in de aanpak van straatintimidatie.

- **Centrumgebied: verminderen van criminaliteit en overlast**

  We gaan door met onze reguliere inzet om overlast in het centrumgebied samen met politie te bestrijden. We blijven via het Toezichtsmodel Binnenstad (samenwerking Gemeente

(Handhaving), politie, Openbaar vervoer, Trigion security) samenwerken aan leefbaarheid en veiligheid in het centrumgebied. Het horeca- en cameratoezicht zetten we voort; dit zijn belangrijke instrumenten voor het handhaven van de openbare orde en veiligheid tijdens uitgaansuren. Voor 2026 worden daarover nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt.
Sinds enige jaren is de binnenstad (en Vlietzone) van Leeuwarden herhaaldelijk aangewezen als veiligheidsrisicogebied en zijn hier verschillende preventieve fouilleeracties georganiseerd. In 2026 wordt opnieuw beoordeeld of deze aanwijzing noodzakelijk blijft, mede op basis van actuele veiligheidscijfers en ontwikkelingen.

Door burgers en ondernemers wordt overlast ervaren in en rond het Weazegebied (dat omvat de Weaze-westzijde, de Reigerstraat, Reigerplein/Nauwe Steeg en Ayttasteeg, maar ook de Peperstraat en een gedeelte van de Wirdumerdijk, Waagplein en Nieuweweg). Samen met de politie zetten we intensief in op dit gebied om de overlast terug te dringen, zoals bijvoorbeeld in onze aanpak van drugsoverlast (zie ook tekst hierboven) en inzet van handhaving (o.m. via het Toezichtsmodel). Verder leveren we expertise die benodigd is voor een toekomstbestendige invulling van het ontwikkelkader voor de Weaze.
Via het Uitvoeringsprogramma Binnenstad Leeuwarden 2023-2030 werken we verder samen aan een aantrekkelijke en bereikbare binnenstad. De afdeling Openbare Orde en Veiligheid sluit aan bij de voorbereiding van en advisering over de herinrichtingen binnen dit gebied, met het oog op veiligheid en het tegengaan van overlast op deze locaties.

Het ontwikkelkader voor de Prinsentuin is door de gemeenteraad vastgesteld. Uit dat kader zijn ook een aantal moties voortgekomen, waaronder de motie "Pilsje in de Prinsentuin". In samenwerking met verschillende afdelingen in de gemeentelijke organisatie, zetten we ons het aankomend jaar volop in om zo goed mogelijk uitvoering te geven aan deze pilot voor het toestaan van alcoholgebruik in de Prinsentuin. De geraamde kosten voor de uitvoering daarvan zijn verwerkt in de begroting van het Programma Binnenstad.

2. Verkleinen speelruimte ondermijnende criminaliteit (MTR)

Global goal 11: Maak steden en dorpen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam
Global goal 16: Bevorderen van veiligheid, publieke diensten en recht voor iedereen

Ondermijning is een verschijnsel dat onze rechtsorde en veiligheid bedreigt. Het is van invloed op de veiligheidsbeleving van burgers en het tast bovendien de fundamenten van de rechtsstaat aan. Bij ondermijnende criminaliteit is er sprake van vermenging van onder- en bovenwereld, doordat plegers van (georganiseerde) criminaliteit gebruikmaken van legale diensten en voorzieningen voor illegale activiteiten, zoals: de zorg- en vastgoedsector, juridische en financiële dienstverlening, transportvoorzieningen, et cetera.

De aanpak van ondermijning is vanwege de ontwrichtende werking ervan al langer een speerpunt van onze inzet, zoals neergelegd in de Veiligheidsagenda 2023-2026 en de bijbehorende uitvoeringsprogramma's. In 2023 is onze informatiepositie verscherpt door het rapport "Leeuwarder Ondermijning" en, in het kielzog daarvan, de resultaten van het rioolwateronderzoek in 2023. De scherpere inzichten en de aanbevelingen uit het ondermijningsrapport, hebben er in 2024 toe geleid dat bij de MTR door de gemeenteraad extra budget beschikbaar is gesteld voor de jaren 2025, 2026 en 2027. Vervolgens heeft het college met input van de gemeenteraad een plan van aanpak ondermijning vastgesteld (medio 2024), waarin de aanbevelingen zijn gekoppeld aan acties en het extra budget is verwerkt. Daarmee geven we een extra impuls aan de aanpak van ondermijning. Het komende jaar zetten we in op de hieronder genoemde onderwerpen.

- **Meer aan de voorkant van de bestrijding van ondermijnende criminaliteit komen**

  De effectiviteit van onze maatregelen hangt sterkt af van betrouwbare, nauwkeurige en systematisch verzamelde informatie. Door gebruik te maken van beschikbare data en informatie en deze uit te wisselen met partners versterken we onze informatiepositie. Het komende jaar willen we vanuit het team ondermijning systematisch en structureel werken aan het verbeteren daarvan. Dat doen we door het gebruik van (landelijke) data en analyses (zoals gegevens van het CBS, maar ook inzichten uit de VPI), en landelijke trends en fenomenen op het gebied van ondermijning. Ook gebruiken we de inzichten verkregen vanuit het Gemeentelijk Bibob Bureau Leeuwarden (GBBL). Op basis van gecombineerde informatie

kunnen we prioriteit geven aan bepaalde branches, wijken of een gerichte integrale handhavingsstrategie verder uitwerken.

In 2025 hebben we ervoor gekozen om het (voor 2024 geplande) lokale rioolwateronderzoek voor de gemeente Leeuwarden breder te trekken en uit te voeren in een regionaal verband, zodat geheel Friesland een dergelijk onderzoek gaat uitvoeren. Hierdoor wordt een beeld verkregen van het drugsgebruik in de regio. We verwachten de resultaten hiervan in het najaar van 2025. Het voor 2026 geplande nieuwe rioolwateronderzoek schuiven we vanwege deze nieuwe planning door naar 2027. In 2026 willen we zowel lokaal als regionaal meer inzetten op integrale aanpak van ondermijningscasuïstiek via het RIEC. Verder versterken we de landelijke en regionale samenwerking in de aanpak van ondermijning in samenwerking met de Friese gemeenten, Wetterskip Fryslân en Provincie Fryslân, de Regiodeal Noard-West Fryslân en landelijke gremia. Onze intensivering op het gebied van ondermijning heeft de gemeente in staat gesteld meer bewustzijn te creëren voor criminele activiteiten. Na de discussie die in de gemeenteraad is gevoerd over de "Meld een vermoeden"-app is het gebruik van deze app gestagneerd; de signalen van ondermijning die we nu uit de organisatie ontvangen komen via andere wegen binnen. Het gebruik van die app zetten we daarom niet door.

- **Bestuurlijke maatregelen intensiveren in zowel preventieve als repressieve zin**

  Het afgelopen jaar is de inzet van integrale controles via het interventieteam ondermijning geïntensiveerd. Deze lijn willen we in 2026 doorzetten. We prioriteren bepaalde thema's om de meest effectieve resultaten te behalen. We blijven kritisch op ons handhavingsinstrumentarium en passen dit actief toe waar nodig (zoals sluitingen, intrekkingen, Bibob- en APV-maatregelen). Daarnaast pakken we factoren aan die ondermijning mogelijk maken en zetten we communicatie in als effectief middel. Een belangrijk speerpunt voor 2026 is **de verdere inzet van het GBBL**. De toepassing van de Wet Bibob op alle beleidsterreinen – van horeca- en evenementenvergunningen tot vastgoedtransacties en subsidies – draagt bij aan het weren van criminele invloeden binnen onze gemeente.

- **Het versterken van de bestuurlijke en ambtelijke weerbaarheid**

  In 2026 blijven we investeren in de bewustwording en weerbaarheid van onze organisatie. We organiseren periodiek sessies en workshops over thema's als integriteit, beïnvloeding en ondermijning. In 2025 boden we bijvoorbeeld Virtual Reality-sessies aan over mensenhandel en arbeidsuitbuiting. In 2026 willen we doorgaan met deze sessies. We borgen de aanpak van ondermijning in onze werkprocessen, onder andere door Bibob-toetsen breder toe te passen bij vergunningverlening (conform de in 2024 vernieuwde Bibob-beleidsregels).
  Daarnaast bieden we medewerkers handelingsperspectief via praktische stappenplannen. Hiermee versterken we de meldingsbereidheid en creëren we duidelijkheid over wat te doen bij ondermijningssignalen. In 2026 ontwikkelen we een casusboekje met herkenbare scenario's voor verschillende afdelingen.

- **Stimuleren van een weerbare samenleving**

  Een weerbare samenleving verkleint de ruimte voor criminaliteit. In 2026 zetten we opnieuw in op bewustwordingscampagnes (zoals Meld Misdaad Anoniem) en voorlichtingssessies in diverse sectoren. In 2025 bereikten we bijvoorbeeld de agrarische sector via een bijeenkomst van LTO-Noord. In 2026 zetten we weer in op **campagnes en voorlichtingssessies** in verschillende branches. Binnen het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) investeren we om ondernemers bewust te maken van verschillende risico's, waaronder op het gebied van ondermijnende criminaliteit.

3. Vergroten digitale Veiligheid en aanpak cybercrime

Global goal 11: Maak steden en dorpen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam
Global goal 16: Bevorderen van veiligheid, publieke diensten en recht voor iedereen

De samenleving digitaliseert en daarmee raken de online- en offlinewereld steeds meer met elkaar verbonden. En hierdoor ontstaan ook risico's. Cybercrime heeft een ontwrichtend effect op een samenleving die sterk leunt op digitale infrastructuur, zoals in Nederland. Digitale criminaliteit bestaat uit cybercrime (criminaliteit met ICT als middel én doelwit) en gedigitaliseerde criminaliteit (ICT wordt gebruikt om 'traditionele vormen' van criminaliteit te plegen, zoals bedreiging, diefstal of fraude). Digitale criminaliteit veroorzaakt veel leed en het risico op slachtofferschap is groot.

In het Cybercrimebeeld Nederland (CCBN 2024) wordt een beeld geschetst van het cybercrimedomein vanuit het perspectief van het OM en politie. Een belangrijke bevinding daarin is dat cybercrime vele verschijningsvormen kent die constant in ontwikkeling zijn, waardoor een standaard aanpak niet mogelijk is. Verder worden er een aantal trends gesignaleerd: het zorgwekkende aandeel van jonge cybercrimeverdachten, de opkomst van datadiefstal en illegale datahandel, vermenging met traditionele criminaliteit en de rol van Nederlandse datacenters in hostingbedrijven in de criminele infrastructuur. Ook is er zorg over de impact van cybercrime op slachtoffers en de massaliteit van het slachtofferschap, omdat met een druk op de knop vele slachtoffers tegelijk kunnen worden gemaakt.

Voor de aanpak van cybercrime is een brede bestrijding nodig, waar zowel publieke als private partijen een belangrijke rol in spelen. De gemeente Leeuwarden heeft de aanpak van cybercrime en het vergroten van de cyberweerbaarheid benoemd als prioriteit.

We hebben daarbij de volgende keuzes gemaakt voor het komende jaar.

- **Verminderen van slachtofferschap van digitale criminaliteit**

  De **digitale weerbaarheid** van onze inwoners, ondernemers en instellingen blijft een speerpunt binnen het veiligheidsbeleid van de gemeente Leeuwarden. In lijn met de prioriteiten uit de Veiligheidsagenda 2023–2026 zetten wij ook in 2026 onverminderd in op het voorkomen en bestrijden van digitale criminaliteit.

  Digitale veiligheid is een randvoorwaarde voor een veilige en leefbare samenleving. De toename van cybercrime, zoals phishing, identiteitsfraude en online oplichting, vraagt om een integrale en preventieve aanpak. In samenwerking met onze veiligheidspartners, waaronder politie en het RIEC richten wij ons ook in 2026 op:

  - Bewustwording en educatie: Het vergroten van kennis en bewustzijn bij inwoners en ondernemers over digitale risico's.
  - Weerbaarheid versterken: Ondersteuning van kwetsbare doelgroepen via gerichte voorlichting en digitale vaardigheidstrainingen. Dit gaat o.a. om de doelgroepen jeugd, senioren en laaggeletterden.
  - Slachtofferschap verminderen: Door het inzetten op preventie en het verbeteren van meldings- en hulpstructuren willen we het aantal slachtoffers van digitale criminaliteit terugdringen.
  - Samenwerking en kennisdeling: We blijven investeren in de samenwerking met regionale en landelijke partners om kennis, signalen en best practices te delen.

- **Voorbereid zijn op (externe en interne) crisis met digitale oorzaak**

  De toenemende digitalisering van onze samenleving brengt niet alleen kansen, maar ook nieuwe risico's met zich mee. Digitale verstoringen – zoals cyberaanvallen, datalekken of uitval van vitale systemen – kunnen grote gevolgen hebben voor de continuïteit van gemeentelijke dienstverlening en de veiligheid van onze inwoners. De cybercrisisorganisatie is op orde en beoefend. In 2026 blijven wij investeren in het versterken van onze digitale crisisparaatheid. Hierdoor vergroten we onze weerbaarheid tegen digitale crises en borgen we de continuïteit van onze dienstverlening, ook onder uitzonderlijke omstandigheden. In hoofdstuk 2.5.2 besteden we verder aandacht aan de beveiliging van onze

informatiehuishouding.

4. Vergroten toekomstperspectief van jongeren

Global goal 11: Maak steden en dorpen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam
Global goal 16: Bevorderen van veiligheid, publieke diensten en recht voor iedereen

De gemeente heeft een integraal plan opgesteld samen met onze partners, de ‘coalitie Leeuwarden Oost’, waarin fors wordt ingezet op het vergroten van het toekomstperspectief van deze jongeren. Dit is **preventie met gezag**. Daarbij willen we voorkomen dat zij met criminaliteit in aanraking komen of er verder in afglijden. Daarnaast wordt ingezet op het faciliteren van een goede re-integratie van deze inwoners in de maatschappij. Naast voortzetting van de huidige inzet op het tegengaan van drugscriminaliteit willen we specifiek aandacht besteden aan de jonge (straat)dealers en de kwetsbare jongeren die hierin worden meegezogen. We willen meer zicht krijgen op welke jongeren dit betreft en per jongere interventies op maat inzetten. Een deel van deze jongeren is reeds in beeld bij straatcoaches, jongerenwerkers, sociaal werkers, (jeugd)reclassering en politie. Een deel is nog niet in beeld; hen willen we beter in beeld krijgen door actief eropaf te gaan. Vervolgens wordt per jongere (en diens systeem) vanuit het multidisciplinair team (zie ‘interventies’) een passende aanpak ingezet, waarbij het bieden van kansen en het begrenzen van crimineel gedrag hand in hand gaan.

- **Uitvoering programma Preventie met Gezag**

  We gaan in 2026 verder met de (door)ontwikkeling van het programma Preventie met Gezag (PmG). We hebben niet alleen aandacht voor de jongeren in Leeuwarden-Oost maar ook voor het verder versterken van het professionele netwerk binnen PmG. De afgelopen jaren is een goed beeld ontstaan van de doelgroep en is er een vroegtijdige, integrale, domein overstijgende ketenaanpak ontwikkeld (het MultiTeam PmG). Ten aanzien van individuele jongeren is er sprake van een nauwe samenwerking waarbij zowel preventief als repressief gewerkt wordt aan het vergroten van hun toekomstperspectief. We bieden jongeren kansen en begrenzen hen waar het gaat om crimineel gedrag.

  Samen met de ketenpartners zullen we ons in het komende jaar blijven inzetten voor de individuele aanpak van jongeren en gaan we een clusteraanpak ontwikkelen, wat ons zal helpen om criminele verbanden te herkennen en deze vervolgens te verstoren door zowel individueel als clustergericht te interveniëren. Hiermee voorkomen we dat jongeren in de (ondermijnende) criminaliteit terecht komen en verkleinen we de greep die criminelen op kwetsbare jongeren hebben.

  Naast de integrale inzet vanuit het MultiTeam PmG, blijven de PmG-partners ook hun eigen interventies inzetten. Deze interventies ontwikkelen we door op basis van hetgeen we leren vanuit de casuïstiek in het MultiTeam. Waar mogelijk en van toegevoegde waarde, bieden PmG-partners ook gezamenlijk interventies aan (b.v. Halt en jongerenwerk die gezamenlijk voorlichting geven op scholen).

5. Aanpak mensenhandel en tegengaan onvergunde prostitutie

- **Tegengaan mensenhandel**

  In 2025 wordt het lokaal uitvoeringsplan aanpak mensenhandel ontwikkeld en hier wordt in 2026 verder uitvoering aan gegeven. Daarbij ligt de focus op het herkennen van signalen van mensenhandel en het voorkomen van slachtofferschap door in te zetten op preventie. Om dit te bereiken worden periodiek trainingen en voorlichtingen aangeboden en wordt er nauw samengewerkt met de Ketenregisseur Mensenhandel van het ZVHF.

  Concrete signalen van mensenhandel worden via de Aandachtsfunctionarissen Mensenhandel van de gemeente voorgelegd aan de Ketenregisseur Mensenhandel. De signalen worden besproken in het Drieluik en waar nodig van opvolging voorzien door politie, ZVHF en/of Fier.

- **Tegengaan onvergunde prostitutie**

  De gemeente blijft, samen met het Team Migratiecriminaliteit en Mensenhandel (TMM) van de politie, inzetten op de aanpak van onvergunde prostitutie. Er worden in 2026 opnieuw integrale controles op onvergunde prostitutie uitgevoerd om mensenhandel, misstanden en overlast tegen te gaan. Bij constateringen van onvergunde prostitutie zet de gemeente waar nodig bestuurlijke maatregelen in.

  Vanuit SDF en RIEC wordt gewerkt aan een regionaal beleidskader sekswerk voor de provincie Fryslân. Onderdeel daarvan is een pilot om in regionaal verband toezicht te houden op onvergunde prostitutie. Indien in 2026 de pilot voor een regionaal toezichtsteam start, dragen we daar als gemeente Leeuwarden aan bij.

6. Aandacht voor maatschappelijke onrust

- **Faciliteren demonstraties**

  Ook in 2026 blijven wij inzetten op het zorgvuldig faciliteren van demonstraties, volgens de regels die in de Wet openbare manifestaties (Wom) zijn vastgelegd. We hanteren een laagdrempelige meldprocedure, zodat organisatoren tijdig en duidelijk hun voornemen kunnen kenbaar maken. In samenwerking met de politie zorgen we ervoor dat demonstraties ordentelijk en veilig verlopen. Daarbij bewaken we steeds de balans tussen het beschermen van grondrechten en het handhaven van de openbare orde en de veiligheid rond betogingen. Daarbij zijn maatwerk en proportionaliteit leidend. Met deze aanpak geven wij invulling aan onze democratische verantwoordelijkheid en dragen wij bij aan een samenleving waarin ruimte is voor dialoog, protest en betrokkenheid.

- **Aanpak verstoringen openbare orde**

  In een veranderende samenleving, waarin spanningen en maatschappelijke onrust vaker zichtbaar worden in de openbare ruimte, is het van belang om ordeverstoringen tijdig te signaleren en effectief aan te pakken. Ook in 2026 zal dit een belangrijk aandachtspunt binnen ons veiligheidsbeleid zijn. De gemeente kiest voor een benadering waarin zowel ruimte is voor perspectief als voor het stellen van duidelijke grenzen. Personen die betrokken zijn bij ordeverstoringen worden waar mogelijk begeleid richting alternatieven die bijdragen aan hun maatschappelijke participatie. Tegelijkertijd treden we daadkrachtig op wanneer de veiligheid van inwoners of de leefbaarheid in wijken in het geding komt. Deze aanpak vraagt om nauwe samenwerking met ketenpartners zoals politie, jongerenwerk, wijkteams, het Zorg- en Veiligheidshuis Fryslân. Door te investeren in preventie, vroegsignalering, bemoeizorg en maatwerkinterventies, werken we aan een veilige en stabiele leefomgeving.

- **Waarborgen openbare orde en veiligheid rond wedstrijden Cambuur**

  Het komende jaar blijven we ons, samen met SC Cambuur, de politie en het OM, inzetten om de veiligheid rond betaald voetbalwedstrijden in onze gemeente te waarborgen. Het uitgangspunt blijft, net als de afgelopen jaren, dat we ons – conform de landelijke lijn – blijven inzetten voor normalisatie van het voetbal.

  De afgelopen jaren hebben we gezien dat het risico op incidenten rondom wedstrijden van Cambuur of daarbuiten, door personen die zich met de club identificeren, reëel is. Dat vraagt inzet. Vanuit de gemeente zetten we in op de preventieve inzet van fancoaches en op de persoonsgerichte aanpak van hooligans. Gedurende het eerste seizoen dat Cambuur zijn wedstrijden speelt in het Kooi Stadion, is de openbare orde en veiligheid rondom het stadion grotendeels beheersbaar gebleken, afgezien van enkele incidenten. Wel blijft de inzet van politie aanzienlijk. We blijven ons actief richten op het beheersen van risico’s rondom wedstrijden van Cambuur, waarbij we het kader van het APV-vergunningenstelsel gebruiken zoals dat in het najaar van 2024 is geïntroduceerd.

  We zetten ondertussen onze actieve bijdrage aan de landelijke ontwikkeling van de digitale meldplicht voort. We nemen deel aan de pilot, waarbij in de huidige fase (tot eind 2025) een digitale meldplicht kan worden opgelegd aan personen die bij voetbalgerelateerde

ordeverstoringen zijn betrokken. Na afronding van deze fase van de pilot zal het Ministerie van Justitie en Veiligheid met de betrokken partners, waaronder de gemeente Leeuwarden en de twee andere deelnemende gemeenten (Utrecht en Rotterdam) evalueren hoe deze fase is verlopen. Daarna kan de bredere implementatie worden beoordeeld. We verwachten dat hierover in 2026 meer duidelijk wordt.

- **Aanpak polarisatie en extremisme**

  De gemeente Leeuwarden blijft in 2026 alert op signalen van polarisatie en extremisme. In een samenleving waarin tegenstellingen soms scherp naar voren komen, is het van belang dat we vroegtijdig kunnen signaleren wanneer spanningen dreigen te escaleren of wanneer groepen zich afkeren van de democratische rechtsorde.
  We zetten in op een aanpak die gericht is op preventie, verbinding en kennisdeling. Professionals worden ondersteund met actuele kennis en handelingsperspectieven, zodat zij signalen van radicalisering en maatschappelijke spanningen tijdig kunnen herkennen en bespreekbaar maken. Waar nodig wordt specialistische expertise ingezet om maatwerk te bieden in de aanpak van extremisme. Per 1 juli 2025 is de Wet Parta van kracht geworden. Op dit moment voldoet de gemeente aan de meeste vereisten vanuit deze wet, de verdere uitwerking wordt in 2026 nader doorgevoerd in de huidige werkwijze.

  Door in te zetten op samenwerking met partners zoals het RIEC, het Zorg- en Veiligheidshuis Fryslân en landelijke kenniscentra, versterken we onze informatiepositie en vergroten we de veerkracht van onze samenleving.

- **Digitale opruiing**

  De gemeente Leeuwarden blijft ook in 2026 alert op digitale uitingen die kunnen bijdragen aan maatschappelijke onrust of opruiing. In samenwerking met veiligheidspartners signaleren we risico's vroegtijdig en treden we op waar nodig. Digitale monitoring vindt uitsluitend plaats binnen de wettelijke kaders en met respect voor privacy. We gebruiken alleen openbare bronnen en handelen zorgvuldig, met oog voor proportionaliteit en doelbinding.

Betrokken verbonden partijen
Veiligheidsregio Fryslân

Relevante beleidsnota's
Veiligheidsagenda 2023-2026 (2023) (inclusief amendement) (2023)
Handhavingsuitvoeringsprogramma (HUP) (2023)
Nota Bijzondere wetten horeca, coffeeshop, prostitutie en kansspelen (2018)
Handhavingsarrangement bijzondere wetten gemeente Leeuwarden (2022)
Beleidsregels artikel 13b Opiumwet (2020)
Beleidsregels wet aanpak woonoverlast (2021)
Handhavingsarrangement helingbestrijding voor handelaren in ongeregelde en gebruikte goederen in de gemeente Leeuwarden (2021)
Beleidsregels art. 174a Gemeentewet (Wet Victoria) (2015)
Beleidsregel aanpak overlast (Wet Mbveo) (2017)
Beleidsregel drugshandel op straat (2021)
Plan van aanpak ondermijning Leeuwarden (2024)
Beleidsregel voor de Wet Bibob gemeente Leeuwarden (2024)

Wat mag het kosten?

R2HOG02 - Bet.baar wonen in gez/veilig leefomg

Tabel Saldo lasten -/- baten per programma **Bedragen x € 1.000**

Saldo programma (lasten -/- baten)	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.	25.881	31.756	28.806	28.028	27.345	27.330
R2PGM0202 - Veiligheid	15.642	18.361	18.467	18.627	18.168	18.669
Totaal saldo	**41.524**	**50.117**	**47.272**	**46.656**	**45.513**	**45.999**

Toelichting substantiële mutaties 2026 t.o.v. 2025:

De afname binnen programma Milieu, Volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing van € 2,7 mln ziet met name toe op taakveld Milieubeheer (-/- € 2,3 mln). Via het Gemeentefonds (decentralisatie uitkeringen) en als onderdeel van het nationale Klimaatakkoord zijn tijdelijke gelden toegekend aan 2025. Dit betekent in 2026 een daling voor o.a. de Regionale Energie Strategie (-/- € 1 mln), het toekomstig bestendig maken van energiebeleid (-/- € 0,7 mln) en voor Natuur bij energieprojecten (-/- € 0,7 mln).

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0570 - Openbaar groen en (openlucht) recr.	18.577	624	17.953
R2TKV0720 - Riolering	10.172	12.776	-2.603
R2TKV0730 - Afval	19.584	22.227	-2.644
R2TKV0740 - Milieubeheer	15.412	11.333	4.079
R2TKV0750 - Begraafplaatsen en crematoria	2.040	945	1.095
R2TKV0810 - Ruimte en leefomgeving	5.567	351	5.217
R2TKV0820 - Grondexploitatie (niet-bedr.terr.)	38.024	37.178	846
R2TKV0830 - Wonen en bouwen	12.850	7.986	4.863
Totaal	**122.226**	**93.420**	**28.806**

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0202 - Veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0110 - Crisisbeheersing en Brandweer	11.922	0	11.922
R2TKV0120 - Openbare orde en Veiligheid	9.251	2.706	6.545
Totaal	**21.173**	**2.706**	**18.467**

Beleidsindicatoren

Tabel Beleidsindicatoren Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving

Nr.	Naam indicator	Eenheid	Bron	2022	2023	2024	2025	100.000-300.000 inwoners
Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing								
15	Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	CBS	191	157	-	-	148
16	Hernieuwbare elektriciteit	%	CBS	30,7	-	-		32,5
17	Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	CBS	204	234	249	264	398
18	Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	Basisregistratie adressen en gebouwen	8,4	8,9	11	8,4	4,5
19	Demografische druk	%	CBS	66,5	66,5	67		70,7
	Gemeentelijke woonlasten éénpersoonshuishouden	In Euro's	COELO (specifiek Leeuwarden)	719	690	705	732	957
	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In Euro's	COELO (specifiek Leeuwarden)	868	836	851	898	1050
Een veilige leefomgeving								
8	Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	4,9	5,1	5,4	3,3	
9	Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	5,4	4,9	5,7	5,0	
10	Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	2,4	2,2	2,3	1,3	
11	Vernielingen en misdrijven tegen openbare orde en gezag	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	8,4	8,3	8,2	6,7	
Vergroten toekomstperspectief jongeren								
12	Verwijzingen Halt	Aantal per 1.000 jongeren	Bureau Halt	7	8	10	11	
13	Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21-jarigen	CBS	1	1*	-	1*	

Nr.	Naam indicator	Eenheid	Bron	2022	2023	2024	2025	100.000-300.000 inwoners
14	Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	CBS	0,4	0,5	0,5	0,4	

* Meting 2023

2.3 Toonaangevend in cultuur en evenementen

Wat willen we bereiken?

Strategisch doel:
Toonaangevend in cultuur en evenementen

Ambitie:
Cultuur heeft een belangrijke sociaal-maatschappelijke meerwaarde. Door bij te dragen aan welzijn en ontwikkeling van jong en oud. Door verschillende bevolkingsgroepen met elkaar in contact te brengen. Door grote maatschappelijke uitdagingen zichtbaar en bespreekbaar te maken. En daarvoor creatieve oplossingen te bedenken. Daarnaast heeft cultuur een economische functie. Het maakt de gemeente aantrekkelijk voor toeristen, inwoners, studenten en cultuurmakers. Met een toonaangevend aanbod van cultuur en evenementen zet Leeuwarden zich regionaal, nationaal en internationaal op de kaart. Met het cultureel programma Arcadia gaf de gemeente in 2022 en 2025 een vervolg aan Culturele Hoofdstad. De volgende editie is gepland in 2028.

Doelen- en prestatieboom

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?	Programma
Toonaangevend in cultuur en evenementen	**Een van de toonaangevende steden in Nederland**	- Uitvoering cultuurvisie - Bijdrage aan We the North - Grote festivals en publieksevenementen (in samenhang met Arcadia) - Ruimte voor (jonge) makers	Cultuur
	Cultuur als motor voor maatschappelijke verandering	- Bespreekbaar maken maatschappelijke vraagstukken	
	Talentontwikkeling	- Meer cultuureducatie	
	Cultuur als sociaal bindmiddel	- Stimuleren aanbod cultuur in wijken en dorpen	
	Behoud van het Fries en Liwwadders	- Promotie Liwwadders en Fries door Stadsdichter - Organisatie Week van de Friese en Leeuwarder Cultuur	

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

2.3.1 Cultuur

Portefeuillehouders: Hein Kuiken

1. **Een van de toonaangevende steden in Nederland**
   - **Uitvoering cultuurvisie**

     Met de combinatie van de reguliere budgetten de aanvullende middelen uit het coalitieakkoord en de MTR ondersteunen we de culturele infrastructuur van Leeuwarden bij het realiseren van een sterk en onderscheidend cultureel programma. Door dit aanbod van kunst en evenementen profileert Leeuwarden zich op regionaal, nationaal én internationaal niveau. De ambities uit zowel de Visie op kunst en cultuur 2021-2028 als de Visie Bezoek Leeuwarden 2025 worden hierbij gezamenlijk nagestreefd. Om ambitieniveau B uit de Cultuurvisie mogelijk te maken, zijn van de totale extra MTR-bijdrage (€ 225.000) bedragen beschikbaar voor De Harmonie (€ 50.000),City of Literature (€ 50.000) en festivals (€ 60.000). Deze extra middelen zijn beschikbaar tot en met 2026.

   - **Bijdrage aan We the North**

     We the North zorgt voor de versterking van de noordelijke en daarmee ook Leeuwarder culturele infrastructuur. Deze samenwerking brengt beweging in de culturele sector en versterkt de positie van Leeuwarden en Fryslân – in het Noorden, in Nederland én in Europa. Dat zie je terug in onder andere de popcultuur, beeldende kunst, vormgeving en theater. Belangrijke thema's zijn het ontwikkelen van talent, het verder professionaliseren van jonge makers en de gezamenlijke cultuurlobby voor meer Rijksmiddelen naar het noorden. We the North wordt mogelijk gemaakt door zeven overheden: de provincies Groningen, Drenthe en Fryslân, en de gemeenten Groningen, Assen, Emmen en Leeuwarden.

   - **Grote festivals en publieksevenementen (in samenhang met Arcadia)**

     In het Beleidskader Economische Ontwikkeling 2023-2030 is Cultuurtoerisme en Evenementen als volwaardige economische functie opgenomen. In 2026 gaan wij het toeristisch product verder versterken. Dit is in de lijn van de in 2021 door de raad vastgestelde Visie Bezoek Leeuwarden 2025. Met onder andere LF2028/Arcadia, toonaangevende Leeuwarder culturele instellingen en het Leeuwarder Ondernemersfonds (LOF) richt de gemeente zich op initiatieven die bijdragen aan het versterken van het profiel van Leeuwarden. En er wordt ingezet op het ondersteunen van het realiseren van het brede fysieke toeristisch product, een aantrekkelijk programma (reuring) en gerichte toeristische marketing. Dit doen we via onderstaande lijnen:

     - In samenwerking met onze afdeling evenementen koopt de gemeente het theatergezelschap Ilotopie in. Dit wordt in het najaar geprogrammeerd;
     - Arcadia ontwikkelt een programma voor de derde cultuurtriënnale in 2028. Hiervoor ontvangt ze een bijdrage van de gemeente;
     - Wij ondersteunen grotere en kleinere producties met een deelbijdrage in de kosten waar toeristisch en cultureel potentieel in zit. Dit doen we onder andere door de Blockbuster Investeringsagenda (€ 250.000);
     - Wij zetten de Toeristische Marketing voort met VISIT Leeuwarden en blijven daarin samenwerken met Merk Fryslân in de merkpositionering voor Fryslân en met Grou voor het watersportgebied;
     - Het Visitor Center in OBE blijft zich ontwikkelen als punt voor gastvrij ontvangst en de ontwikkeling naar tentoonstellingsruimte;
     - Wij ondersteunen samen met de provincie Fryslân het FCP (onderdeel van Merk Friesland) voor acquisitie van zakelijke congressen met meerdaags bezoek.

     Voor bovenstaande acties worden onder andere budgetten voor Marketing van € 450.000 en voor Festivals- en Evenementen van € 330.000 ingezet, alsmede de jaarlijkse wisselende opbrengst van Toeristenbelasting.

- **Ruimte voor (jonge) makers**

  Jonge makers geven kleur aan de stad en zorgen ervoor dat Leeuwarden opvalt met cultuur en evenementen. Daarom steunt de gemeente creatieve broedplaatsen en stimuleert ze de hiphop- en popcultuur. Makers die een cultureel project willen realiseren, kunnen hiervoor subsidie aanvragen via de regeling Makers Kunst en Cultuur van de gemeente.

2. **Cultuur als motor voor maatschappelijke verandering**
   - **Bespreekbaar maken maatschappelijke vraagstukken**

     De gemeente gebruikt cultuur om samen met inwoners belangrijke maatschappelijke onderwerpen bespreekbaar te maken. Dat gebeurt heel concreet via drie projecten:

     - Activiteiten van het Generatiehuis;
     - Initiatieven vanuit de regeling Over de Drempel;
     - Sociale en culturele projecten in Leeuwarden Oost, gericht op gezondheid.

     Hierbij worden ook gesprekken gevoerd met bewoners en onderzoek gedaan tijdens wijkcultuurfestivals.

3. **Talentontwikkeling**
   - **Meer cultuureducatie**

     Het ontwikkelen van talent blijft een belangrijk onderdeel van cultuureducatie. Ook in 2026 blijft de gemeente hier extra aandacht aan geven, vooral in het voortgezet onderwijs en de voorschoolse educatie. Denk bijvoorbeeld aan projecten zoals proeftuinen, Filmhub en Dance Battle XL voor middelbare scholieren, en het Peuterpakhuis voor de jongste kinderen (Kunstkade). Zo krijgen kinderen en jongeren op verschillende leeftijden de kans om hun creativiteit te ontdekken en verder te groeien.

4. **Cultuur als sociaal bindmiddel**
   - **Stimuleren aanbod cultuur in wijken en dorpen**

     De gemeente stimuleert culturele activiteiten in de wijken en dorpen van Leeuwarden op de volgende wijze:

     - Via de subsidieregeling Makers Kunst en Cultuur is het eenvoudig om ondersteuning te krijgen voor (lokale) initiatieven;
     - Ook amateurverenigingen kunnen subsidie aanvragen voor diverse activiteiten en deelname aan concoursen en wedstrijden via de regeling Amateurkunst;
     - Daarnaast steunt de gemeente het Generatiehuis, dat in verschillende wijken en dorpen culturele activiteiten organiseert die voor iedereen toegankelijk zijn. Een mooi voorbeeld hiervan is Kunst in je buurt – een activiteit waarbij bewoners op een laagdrempelige manier kennismaken met kunst en cultuur. Het draait daarbij niet alleen om kijken, maar ook om meedoen en elkaar ontmoeten.

5. **Behoud van het Fries en Liwwadders**
   - **Promotie Liwwadders en Fries door Stadsdichter**

     Leeuwarden ademt cultuur - en daar hoort natuurlijk een eigen Stadsdichter bij. Tot januari 2027 vervult Marrit Jellema deze rol. Haar geschreven werk kan worden vertaald naar het Liwwadders en het Fries.

     Daarnaast sluiten we aan bij de uitvoeringsnotitie Fries en Meertaligheid. Dat betekent dat het gebruik van het Fries en andere talen wordt gestimuleerd – bijvoorbeeld in de openbare ruimte, in de communicatie met inwoners en binnen kunst en cultuur. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de Taalstipers, die zich inzetten voor het gebruik van het Fries in de samenleving. In 2026 maken we gebruik van de provinciale subsidie voor het aanstellen van een meertaligheid coördinator. Hiermee wordt extra aandacht gegeven aan Fries en meertaligheid.

- **Organisatie Week van de Friese en Leeuwarder Cultuur**

  Het voornemen is om de week van de Friese en Leeuwarder Cultuur in 2026 te organiseren om zo de Friese en Leeuwarder Cultuur extra onder de aandacht te brengen.

Betrokken verbonden partijen

Geen.

Relevante beleidsnota's

Frysk. Dúdlik yn Byld! Taalnota Frysk (2018)
Nota broedplaatsen: creatieven in het hart van innovatie, 2018 e.v. (2018)
Uitvoeringsnota creatieve broedplaatsen 2020-2028 (2020)
Visie op kunst en cultuur in de gemeente Leeuwarden. Durven en samen doen. Lokaal perspectief in een internationale context 2021-2028 (2020)
Gemeente Leeuwarden uitvoeringsprogramma laaggeletterdheid (2021)
Uitvoeringsnotitie Fries en Meertaligheid (2021)
Visie Bezoek Leeuwarden 2025 (2020)
Beleidskader economische ontwikkeling 2023-2030 (2023)

Wat mag het kosten?

R2HOG03 - Toonaangevend in cultuur/evenementen

Tabel Saldo lasten -/- baten per programma **Bedragen x € 1.000**

Saldo programma (lasten -/- baten)	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
R2PGM0301 - Cultuur	15.553	16.520	16.067	15.448	15.385	15.392
Totaal saldo	**15.553**	**16.520**	**16.067**	**15.448**	**15.385**	**15.392**

Toelichting substantiële mutaties 2026 t.o.v. 2025:

De afname ten opzichte van 2025 is het gevolg van de incidentele middelen voor het programma Arcadia in 2025 van € 1 mln. In 2026 is het budget opgehoogd met € 0,3 mln aan prijspeil aanpassingen.

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0301 - Cultuur	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0530 - Cultuurpresentatie, prod. en partic.	11.645	2.194	9.451
R2TKV0540 - Musea	2.222	17	2.205
R2TKV0550 - Cultureel erfgoed	650	202	448
R2TKV0560 - Media	3.964	0	3.964
Totaal	**18.481**	**2.414**	**16.067**

2.4 Een circulaire en concurrerende economie

Wat willen we bereiken?

Strategisch doel:
Een circulaire en concurrerende economie

Ambitie:
De gemeente werkt aan een duurzame, circulaire en concurrerende economie die een bijdrage levert aan welvaart en welzijn van inwoners. Met voldoende werk en inkomen voor iedereen. Een economie die ook op langere termijn houdbaar is en leidt tot nieuwe werkgelegenheid en economische kansen. Met een sterke basis in kennis en innovatie, zoals op het gebied van watertechnologie, voedsel, creatieve industrie en media. Maar ook met aandacht voor vakmanschap en praktisch onderwijs. De historische binnenstad en ons toonaangevend cultureel klimaat trekken jaarlijks veel bezoekers en watersporttoeristen. Ook dit cultuur- en watersporttoerisme is een belangrijke pijler onder onze economie. Verdere verstedelijking en verdichting in de stad leiden tot een intensiever gebruik van het huidige verkeersnetwerk. Om de groei van het aantal verkeersbewegingen op te vangen, kiest de gemeente voor duurzame mobiliteit met meer nadruk op lopen, fietsen en het openbaar vervoer. Zo draagt de gemeente bij aan een gezonde, biodiverse en leefbare stad, die ook duurzaam en klimaatbestendig is.

Doelen- en prestatieboom

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?	Programma
Een circulaire en concurrerende economie	**Een toekomstbestendige en wendbare economie**	- Aantrekkelijk vestigingsklimaat - Vergroten innovatiekracht - Versterken economische structuur	Economie
	Gezonde arbeidsmarkt	- Werk voor iedereen	
	Gezonde, duurzame en veilige mobiliteit	- Fietsnetwerk verder ontwikkelen en verbeteren - Duurzame vormen van stadsdistributie en -mobiliteit door middel van mobiliteitshubs - Verkeersveiligheid vergroten door proactieve (risico-gestuurde) aanpak - Datagebruik - Motie 30 kilometer in de bebouwde kom	Verkeer, vervoer en waterstaat
	Snelle en frequente treinverbindingen	- Oplossen knelpunten (zoals barrièrewerking van het spoor en de spoorbrug over het Van Harinxmakanaal)	
	Verbeteren van de waterrecreatie	- Beleidskader water	

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

2.4.1 Economie

Portefeuillehouders: Abel Reitsma

1. Een toekomstbestendige en wendbare economie

Global goal 8: Inclusieve economische groei, werkgelegenheid en fatsoenlijk werk voor iedereen.
Global goal 17: versterken van mondiaal partnerschap en coherent beleid voor duurzame ontwikkeling

In het Beleidskader economische ontwikkeling 2023-2030 legt de gemeente de focus op economie als middel voor brede welvaart. Werkgelegenheidsgroei is niet langer leidend als doel. In plaats daarvan kijken we naar hoe we waarde toevoegen aan de stad en dorpen. In 2025 hebben we door een extern adviesbureau een startmeting van het beleidskader uit laten voeren om de inzet van het team economische zaken en het transitiebewustzijn van ondernemers te meten. De uitkomsten van de startmeting laten zien dat het economisch beleid bijdraagt aan vijf van de acht brede welvaartsthema's. Opvallend is het hoge aandeel bedrijven dat actieve aandacht heeft voor transities als digitalisering (80%), verduurzaming (60%) en circulariteit (70%). Deze uitkomsten geven vertrouwen in de veranderbereidheid van de lokale economie. Wat betreft het contact met accountmanagers wordt het laagdrempelige contact en de professionele houding als hoogst gewaardeerd. Maar ook de deskundigheid, betrokkenheid en informatievoorziening worden goed gewaardeerd. Deze inzet willen we in 2026 verder doorzetten en verbeteren waar mogelijk. Dit doen we door bijvoorbeeld bij kleinere ondernemers nog beter te kijken waar we aan kunnen sluiten op hun behoeften voor ondersteuning en onze informatievoorziening hierop af te stemmen. Zie voor verdere inzet op het gebied van 'Circulaire economie' paragraaf 2.6 Volhoudbaar.

- **Aantrekkelijk vestigingsklimaat**

  In 2026 werken we verder aan het versterken van het vestigingsklimaat. In de startmeting laat 51% weten het vestigingsklimaat van Leeuwarden aantrekkelijk tot zeer aantrekkelijk te vinden. We verstevigen de voordelen van gemeente Leeuwarden als vestigingsplaats voor start-ups, bedrijven en talent. We doen dit onder andere door:

  - Stakeholders aan te geven dat we werken volgens de uitgangspunten van het Beleidskader economische ontwikkeling 2023;
  - Door te gaan met het verlenen van diensten richting bedrijven, als vraagbaak en met inzet op ondernemerschap, startersklimaat, kennis en innovatie, menselijk kapitaal en internationalisering;
  - Bedrijven en kennisinstellingen mee te nemen in de kansen die het instrument "Europa" biedt voor projecten, dat is beschreven in de Europa Agenda in programma 2.5.1 Bestuur;
  - Samen met Innovatiepact Fryslân (IPF) vanuit het programma "Vestigen in Fryslân" verder te werken aan de Friese Merkpositie;
  - Verder te gaan met de planvorming voor nieuwe aantrekkelijke werkmilieus en bedrijventerreinen in Stiens en Grou en voor circulair bedrijventerrein Zwette VI;
  - Samen met de netbeheerders te kijken naar mogelijkheden om versneld stroomaansluitingen te realiseren voor bedrijven, stroom uit te ruilen of via slimme oplossingen energie uit andere bronnen te halen, zoals een warmte-koude net.

  Ook van belang voor het vestigingsklimaat van bedrijven (maar ook studenten en andere inwoners) zijn een aantrekkelijke binnenstad en dorpskernen met voldoende (vrijetijds)voorzieningen (zie paragraaf 2.8 Binnenstad). Als bijdrage aan het vestigingsklimaat zetten we ook in op het stimuleren van waardevol bezoek (toeristen, recreanten) in de hele gemeente Leeuwarden door het versterken van het (cultuur)toeristisch product, dat is beschreven in programma 2.3.1 Cultuur.

- **Vergroten innovatiekracht**

  We stimuleren dat bedrijven, opleidingen, kennisinstellingen en overheden samen optrekken bij innovaties voor grote maatschappelijke opgaven. Denk aan schoon drinkwater, duurzame voedselproductie en betaalbare energievoorziening. Dit doen we door onze inzet in (een netwerk van) campussen waar we kennis en innovatie samenbrengen: de Watercampus (met Wetsus), NHL/Stenden Kenniscampus, Dairy Campus, Energiecampus, de Media Innovatie Campus (MICA) en University Campus Fryslân. In 2026 zetten we de samenwerkingsverbanden en lidmaatschappen voort (zie volgende alinea). De inzet van het instrument Europa Agenda (zie programma 2.5.1 Bestuur) helpt Campussen in onderlinge samenwerking op bijvoorbeeld het thema gezonde bodem en bij Europese projectaanvragen.

  Innovatiefonds (MTR)
  Het innovatiefonds is tot het einde van de huidige bestuursperiode beschikbaar met een subsidieplafond van € 187.500 per jaar (MTR). Vanuit dit fonds kunnen door bedrijven aanvragen gedaan worden voor innovatieve concepten en de ontwikkeling van producten die een bijdrage leveren aan de doelstellingen en grote transities uit het beleidskader economische ontwikkeling 2023-2030.

  Financiering Wetsus en Watercampus (MTR)
  De financiering van Wetsus (€ 500.000) is voor de resterende bestuursperiode geregeld (MTR). Voor de Watercampus is structureel budget beschikbaar gesteld via de MTR.

- **Versterken economische structuur**

  In 2026 werken we verder aan netbewust ondernemerschap. Dat houdt in dat we in nauw contact met de netbeheerders blijven inzetten op het verkorten van de wachtlijsten voor nieuwe stroomaansluitingen voor bedrijven. Daarnaast ondersteunen we bedrijven in het slim omgaan met energie. Deze inzet wordt gedaan vanuit de resterende middelen van het inflatiepakket voor ondernemers, dat als doel had om ondernemers te ondersteunen in verduurzaming en toekomstbestendigheid.

  Goede bedrijfscontacten en het nieuwe Beleidskader helpen ons ook in de rol van intermediair en aanjager. De gemeente werkt samen met andere partijen om (gemeenschappelijke) doelstellingen te kunnen bereiken, schaalvoordelen van gezamenlijke inzet en expertise te benutten, kennis uit te wisselen en belangen te behartigen. We richten ons de komende periode op grote opgaven als de energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie en cultuurtoerisme. Dat doen we om de economie te versterken, de samenwerking tussen onderwijs en markt te vergroten en ondernemers en werkgevers te faciliteren. Wij doen dit door met meer focus de inzet op economische samenwerkingsverbanden en lidmaatschappen voor te zetten (€ 562.000):

  - G40 stedennetwerk van middelgrote steden;
  - Platform 31 Kennis en netwerkorganisatie voor stad en regio;
  - Regionale Samenwerking/Streekwurk waarin op projectniveau wordt samengewerkt met omliggende gemeenten;
  - Het SNN, samenwerkingsverband Noord Nederland van overheden;
  - Exportdienstverlening (binnen bestaand samenwerkingsverband);
  - NG4 (samenwerking tussen de gemeenten Leeuwarden, Groningen, Assen en Emmen) en het International Welcome Center North;
  - De Economic Board Noord Nederland, met werkgeversorganisaties en onderwijs;
  - De F4 (grote Friese gemeenten: Leeuwarden, Heerenveen, Smallingerland en Súdwest-Fryslân);
  - Fryslân Convention partners voor zakelijk toerisme en congressen;
  - Het Innovatie Pact Fryslân (onderwijs, overheden en ondernemers);
  - Eurocities, Europees netwerk, kennis en projecten voor cultuurtoerisme.

2. Gezonde arbeidsmarkt

Global goal 8: inclusieve economische groei, werkgelegenheid en fatsoenlijk werk voor iedereen

- **Werk voor iedereen**

  Studenten behouden, academisch klimaat (MTR)
  Het behouden van jongeren (studenten) is in toenemende mate belangrijk voor het behoud van de brede welvaart in de regio. Door samen met onderwijspartners te investeren in onder andere (de activiteiten van) Leeuwarden Student City (LSC) zetten we Leeuwarden als studentenstad stevig neer (€ 300.000).

  Leren voor morgen
  Er is geld beschikbaar voor een pakket van vier projecten (ontwikkeling MICA-lab, leertrajecten SPARK, internationale basisschool en ontwikkeling TalentHub fo(a)r Fryslân), om de samenwerking tussen bedrijfsleven en onderwijs-/kennisinstellingen en het klimaat voor internationaal talent te versterken. Het gaat in totaal om € 865.000.

Betrokken verbonden partijen
Geen.

Relevante beleidsnota's
Beleidskader economische ontwikkeling 2023-2030 (2023)
Convenant bedrijventerreinen Noordwest Fryslân 2020-2030 (2020)
Beleidskader Retial 2022 (2022)
Europa Agenda 2022-2026, Leeuwarden in Europa (2022)

2.4.2 Verkeer, vervoer en waterstaat

Portefeuillehouders: Evert Stellingwerf, Abel Reitsma

1. Gezonde, duurzame en veilige mobiliteit

Global goal 9: infrastructuur voor duurzame industrie
Global goal 11: maak steden en dorpen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

Om de groei van het aantal verkeersbewegingen op te vangen en de verkeersveiligheid te verbeteren, kiezen we conform het Beleidskader Mobiliteit voor duurzame, gezonde en veilige mobiliteit. Met meer nadruk op lopen, fietsen en het gebruik van het openbaar vervoer. Belangrijke elementen hierin zijn de versterking van het fietsnetwerk tussen de stad en de dorpen, investeren in duurzame vormen van stadsdistributie en -mobiliteit en verkeersveiligheid. Het Beleidskader wordt geconcretiseerd in een Uitvoeringsagenda Mobiliteit. De uitvoeringsagenda zal de komende jaren de basis vormen voor verdere uitwerking en het definiëren van daadwerkelijke (deel)projecten, inclusief participatie.

- **Fietsnetwerk verder ontwikkelen en verbeteren**

  We investeren in actieve mobiliteit. Met het groeiend aantal e-bikes en speed pedelecs komen ook langere reisafstanden binnen het bereik van fietsers. Samen met de provincie Fryslân en omliggende gemeenten ontwikkelen we een regionaal netwerk van doorfietsroutes. We optimaliseren het gedeelte van de doorfietsroute Leeuwarden-Stiens-Holwerd. We focussen daarbij met name op het verkeersveiliger maken van de gemeentelijke oversteeklocaties bij Stiens. De provincie Fryslân pakt gelijktijdig de verkeersonveilige oversteeklocaties op dezelfde route aan, voor zover het oversteken betreft die in provinciaal beheer zijn.

  Belangrijke (door)fietsroutes binnen de bebouwde kom richten we in als fietsstraat, de auto is er te gast. Voor 2026 zijn extra middelen gereserveerd voor de realisatie van de fietsstraat in de Oostersingel en de Harlingertrekweg (ten westen van de Heliconweg). De planvorming wordt in 2026 opgestart.

  Binnen de bebouwde kom krijgen voetgangers en fietsers voorrang op het autoverkeer bij enkelstrooksrotondes. Vanaf 2026 doen we dit bij de volgende rotondes:

  - Kanaalweg-Franklinstraat;
  - Franklinstraat – Vliet;
  - Archipelweg – Esdoornstraat;
  - Archipelweg – Egelantierstraat.

  De nieuwe fietsenstalling aan de Nieuwestad zal naar verwachting medio 2026 in gebruik worden genomen, ongeveer gelijktijdig met het begin van de werkzaamheden voor de herinrichting van de Nieuwestad. De stalling biedt ruimte voor circa 1000-1200 fietsen, krijgt ruime openingstijden en is gratis toegankelijk. De in- en uitgang komt tussen Costes en Douglas en wordt met het oog op de toegankelijkheid voorzien van een vlakke roltrap. Het beheer ligt bij de Stichting Parkeergarages Leeuwarden, die ook de twee andere fietsenstallingen beheert.

- **Duurzame vormen van stadsdistributie en -mobiliteit door middel van mobiliteitshubs**

  Voor (bezoekend) autoverkeer investeren we in mobiliteitshubs op strategische locaties. Voor de locatie bij (toekomstig) station Werpsterhoeke en bij het Swettehûs gaat het om stadsrandhubs waar auto's aan de rand van de stad kunnen worden afgevangen. Voor De Fellingen, en later ook Spoordok, gaat het om wijkhubs die het parkeren voor de wijk oplossen. Van de genoemde hubs wordt in 2026 De Fellingen gerealiseerd. Voor de andere hubs wordt de planvorming komend jaar verder vormgegeven. De hubs zijn over het algemeen onderdeel van grotere gebiedsontwikkelingen en worden hier qua planning en vormgeving op afgestemd.

Voor duurzame stadsdistributie is een besluit over een zero-emissiezone in de binnenstad cruciaal. Bij een positief aankondigingsbesluit zal de ingangsdatum van een zero-emissiezone minimaal 4 jaar na de aankondigingsdatum zijn. De stappen die nodig zijn om de zero-emissiezone daadwerkelijk vorm te geven zijn inmiddels uitgewerkt in een routekaart. Naast het vormgeven van de bijbehorende regelgeving, ontheffingen en handhavingsinzet, vraagt dit nadrukkelijk ook om samenwerking met het bedrijfsleven en brancheverenigingen. Zij moeten immers hun wagenpark en mogelijk hun logistiek hierop aanpassen. Wij gaan na waar wij hen kunnen faciliteren. Probeeracties met e-transportbussen en elektrische cargobikes zullen daar onderdeel van zijn. Dit zal vanaf 2026 plaats gaan vinden.

- **Verkeersveiligheid vergroten door proactieve (risico-gestuurde) aanpak**

  Het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid uit 2023 bepaalt de prioritaire doelstellingen en bijbehorende maatregelen voor de periode 2024-2028. Dit programma vormt de basis om voor maatregelen cofinanciering aan te vragen bij het Rijk. Wij leggen het accent op:

  1. 50 km/uur wegen;
  2. Fietsinfrastructuur;
  3. Kwetsbare verkeersdeelnemers.

  De financiële dekking van infrastructurele maatregelen vindt plaats binnen de reguliere middelen uit het MeerjarenProgramma Infrastructuur. De volgorde en daadwerkelijke periode van uitvoering van de projecten wordt bepaald in samenhang met andere vraagstukken in de buitenruimte die binnen afzienbare tijd spelen. Denk hierbij aan de vervangingsopgave verhardingen, maar ook aan opaven rondom riolering, klimaatadaptatie, vergroening, enzovoort. In 2026 speelt de realisatie of planvoorbereiding van de volgende projecten:

  - De Willem Lodewijkstraat in Leeuwarden en de Wythusterwei in Stiens aanpassen van de bestaande 50 km/uur weg naar een zogenaamde Gebiedsontsluitingsweg met een maximum snelheid van 30 km/uur (GOW30). In de praktijk betekent dit een smallere rijbaan en bredere fietsstroken. Het werk wordt uitgevoerd in combinatie met riolerings- en/of onderhoudswerkzaamheden;
  - Westersingel en Piet Panderstraat: reservering van middelen voor de afronding van de herinrichting (GOW30);
  - Ook voor het fietspad langs de Greate Kritewei zijn extra middelen gereserveerd;
  - Realisatie van een nieuwe verbinding voor voetgangers en fietsers tussen Lekkum en de wijk Blitsaerd, gerelateerd aan de nieuwe school in Lekkum aan de oostzijde van de Buorren. De nieuwe verbinding zorgt voor een verkeersveilige verbinding voor schoolkinderen die niet meer de Lekkumerweg hoeven over te steken;
  - Aanpak kruispunt Reduzum, maatregel De Trije Roamers;
  - In combinatie met ontwikkelingen/plannen van externe partijen zal het fietspad aan de oostzijde van de Franklinstraat (bij winkelpark de Centrale) geschikt gemaakt worden voor twee richtingen fietsverkeer;
  - De verkeersveiligheid op de Truerderdyk in Stiens wordt aangepakt.

- **Datagebruik**

  In 2026 gaan we de VRI’s vervangen bij de spoorwegovergang Achter de Hoven en op het kruispunt De Merodestraat/Willem Lodewijkstraat/Julianastraat. Daarnaast gaan we door met het optimaliseren van het netwerk tussen de VRI’s zodat een stabiel communicatienetwerk ontstaat dat nodig is om VRI’s goed te laten functioneren. Hiermee kunnen we ons dynamisch verkeersmanagement professionaliseren. De verkeersafwikkeling op met name de invalswegen wordt hiermee zo optimaal mogelijk gestuurd, ook tijdens bijzondere situaties zoals evenementen, stremmingen en wegwerkzaamheden. Dit resulteert in minder uitstoot van fijnstof. Op landelijk en Europees niveau wordt gewerkt aan het standaardiseren van het beschikbaar stellen van diverse data, zoals wegwerkzaamheden, parkeergegevens, logistiek en bebording. Hiermee kunnen marktpartijen als vrachtvervoerders en navigatieleveranciers efficiënter en doeltreffender hun werk verrichten.

- **Motie 30 kilometer in de bebouwde kom**

  Op de volgende wegen wordt de weginrichting aangepast, zodat de maximale snelheid terug wordt gebracht naar 30 km/uur of zodat de inrichting beter aansluit bij de reeds geldende maximumsnelheid van 30 km/uur:

  - Stationsweg Grou;
  - Wergea;
  - Rounwei Warten.

  In 2026 wordt de wegencategorisering vastgesteld, waaruit gaat blijken welke wegen in aanmerking komen als zogenaamde Gebiedsontsluitingswegen met een maximum snelheid van 30 km/uur (GOW-30).

2. Snelle en frequente treinverbindingen

Global goal 9: infrastructuur voor duurzame industrie

Als gemeente zijn en blijven we ook komend jaar betrokken bij de gesprekken met andere partijen over de Lelylijn. Het accent zal daarin liggen op de mogelijkheden om het project te financieren. Het standpunt is dat deze treinverbinding van groot belang is voor de leefbaarheid en de sociaal-economische ontwikkeling van Noord-Nederland.

- **Oplossen knelpunten (zoals barrièrewerking van het spoor en de spoorbrug over het Van Harinxmakanaal)**
  In 2026 zijn we betrokken bij de verdere planvorming van de spoorbrug (of spooraquaduct) Van Harinxmakanaal.

3. Verbeteren van de waterrecreatie

Global goal 13: aanpak van klimaatverandering

Water raakt vele thema's. Zo zien we het belang van bescherming tegen wateroverlast en waterschaarste. Maar ook vraagstukken rondom de beschikbaarheid van voldoende en schoon drinkwater, de kwaliteit van het oppervlaktewater en verzilting verdienen onze aandacht. Net als het opwekken van hernieuwbare energie (met water), waterrecreatie en -toerisme en wonen bij het water.

- **Beleidskader water**

  In het Beleidskader Water zijn de watergerelateerde ambities en doelstellingen vastgelegd. Deze worden vertaald naar Uitvoeringsprogramma Water. Dit programma omschrijft de acties en onderzoeksvragen voor 2026 en 2027 en geeft een doorkijk voor de periode tot 2030.

Betrokken verbonden partijen

- Parkeergarages Leeuwarden C.V.
- Marrekrite

Relevante beleidsnota's

Parkeerbeleidsplan gemeente Leeuwarden 2015 (2015)
Notitie Fietsnetwerk Leeuwarden - Aanvulling op Richtingwijzer Fiets 2013-2025 (2015)
Notitie Modelaanpak Veiliger Fietsen Leeuwarden, aanvulling op Richtingwijzger Fiets 2013-2025 (2015)
Het Gemeentelijk Verkeers- en vervoersplan 2016 (2016)
Het Gemeentelijk Verkeers- en vervoersplan, Addendum zuidelijk deel van Leeuwarden (2016)
Mobiliteit 2019-2050 (2019)
Leeuwarden spoorzone, stad van de toekomst (2019)
Visiedocument Fiets op 1, Leeuwarden actieve duurzame Fietsstad (2021)
Beleidskader water (nog vast te stellen)

Wat mag het kosten?

R2HOG04 - Circulaire en concurrerende economie

Tabel Saldo lasten -/- baten per programma **Bedragen x € 1.000**

Saldo programma (lasten -/- baten)	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
R2PGM0401 - Economie	5.598	12.418	5.846	3.222	3.224	3.222
R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat	34.421	43.112	44.735	46.438	47.249	47.373
Totaal saldo	**40.019**	**55.530**	**50.581**	**49.660**	**50.473**	**50.595**

Toelichting substantiële mutaties 2026 t.o.v. 2025:

De afname binnen het programma Economie van afgerond € 6,6 mln bestaat hoofdzakelijk uit de vrijval van de eenmalige middelen in 2025 voor de MKB-versterkende maatregelen (€ 0,8 mln), de vrijval herinrichting binnenstad (€ 0,7 mln) en de vrijval van gemeentelijke (reserve)bijdragen (€ 5,2 mln) voor voornamelijk het programma Leeuwarden Oost (zie hiervoor ook de paragraaf 2.7).

De toename binnen het programma Verkeer, vervoer en waterstaat van afgerond € 1,6 mln is in hoofdzaak ontstaan door een combinatie van gestegen kapitaallasten (€ 0,5 mln) en onderhoudskosten (€ 0,5 mln) voor diverse kapitaalgoederen alsmede de nieuwe fietsenstalling aan de Nieuwestad (€ 0,5 mln).

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0401 - Economie	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0310 - Economische ontwikkeling	5.040	1.383	3.657
R2TKV0320 - Fysieke bedrijfsinfrastructuur	337	150	187
R2TKV0330 - Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	391	146	246
R2TKV0340 - Economische promotie	3.140	1.384	1.756
Totaal	**8.909**	**3.063**	**5.846**

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0210 - Verkeer en vervoer	38.514	579	37.935
R2TKV0220 - Parkeren	4.027	2.242	1.785
R2TKV0230 - Recreatieve havens	932	550	381
R2TKV0240 - Economische havens en waterwegen	4.836	865	3.971
R2TKV0250 - Openbaar vervoer	930	267	663
Totaal	**49.238**	**4.503**	**44.735**

Beleidsindicatoren

Tabel Trends verplichte beleidsindicatoren Circulaire en concurrerende economie

Nr.	Naam indicator	Eenheid	Bron	2022	2023	2024	2025	100.000-300.000 inwoners
Een toekomstbestendige en wendbare economie								
1	Functiemenging	%	LISA	55,7	56,3	56,3		54,2
2	Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	LISA	173,3	165,6			181,8

2.5 Samenwerking en organisatie

Wat willen we bereiken?

Strategisch doel:
Een toegankelijke gemeente die efficiënt en effectief wordt bestuurd en blijvend financieel gezond is.

Ambitie:
Samen met de Friese mienskip, inwoners, ondernemers, organisaties en andere overheden geven we onze (digitale) toekomst vorm. Iedereen vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. We blijven ons inzetten voor een stevige positie van Noord-Nederland op nationaal en Europees niveau. Als hoofdstad van Fryslân en als centrumgemeente voelen we ons verantwoordelijk om regiopartners met elkaar te verbinden. We willen een betrouwbare en open overheid zijn. Benaderbaar en toegankelijk. We kiezen voor menselijk contact en praten met elkaar. We willen de digitale ontwikkelingen zelf in de hand hebben, weten wat er gebeurt met onze data en voorkomen dat digitalisering mensen buiten sluit. We willen open en transparant zijn over de afwegingen die we maken en grenzen stellen aan wat we toelaatbaar vinden. Wij staan voor kernwaarden als zorgvuldig en veiligheid, inclusie en duurzaamheid. We organiseren daarvoor wat nodig is, zodat de samenleving in balans blijft. Wij werken constructief samen, zowel in- als extern. We zijn efficiënt en effectief, wegen de kosten en baten goed af en houden de lasten laag.

Doelen- en prestatieboom

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?	Programma
Samenwerking en organisatie	**Een stevige positie van Noord-Nederland op nationaal en Europees niveau**	- Uitvoering Europa agenda 2022-2026 (MTR) - Nationaal Programma Vitale Regio's, regio Noord-Friesland - Lobby richting kabinet - Lobby richting Europees parlement - Samenwerking met provincie Fryslân - Regio Deal Noardwest-Fryslân	Bestuur
	Participatie en democratische vernieuwing	- Uitwerken democratische vernieuwingsagenda	
	Passende en persoonlijke dienstverlening	- Altijd contact - Meer op maat - Vernieuwend - Slimmer datagebruik	Ondersteuning
	Waarde(n)volle digitale toekomst	- Continu onderzoek naar impact van technologie op samenleving - Met data en technologie de herinrichting van Spoordok-terrein ondersteunen (MTR) - Experimenten met nieuwe technologie - Op orde houden van de fundamenten van onze informatiehuishouding o.a. informatiebeveiliging	
	Stabielere financiering	- Monitoren financiële risico's en onzekerheden	

	gemeente en vergroten autonomie	- Continueren stabiliserende uitgangspunten financieel meerjarenbeleid - Monitoren ontwikkelingen Gemeentefonds	

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

2.5.1 Bestuur

Portefeuillehouders: Sybrand Buma en Gijs Jacobse

1. Een stevige positie van Noord-Nederland op nationaal en Europees niveau

Global goal: 17. Partnerschap om de doelen te bereiken

Om de positie van Noord-Nederland te verstevigen, trekt de gemeente Leeuwarden voor bepaalde vraagstukken met de provincie Fryslân en andere partners samen op. Het gaat veelal om grote vraagstukken die je niet opgelost krijgt op de schaal van een individuele gemeente. Denk aan o.a. de energietransitie, circulaire economie en digitalisering. Daartoe delen we kennis, brengen we gezamenlijk projecten verder en organiseren we waar nodig een gezamenlijke lobby. We wisselen onze ideeën en ervaringen uit in ons netwerk van steden, met bewindsleden, leden van de Tweede Kamer, ambtenaren op ministeries en met onze maatschappelijke partners. Speerpunten voor komend jaar zijn: actualiseren van de Europa agenda, belangenbehartiging richting nieuwe kabinet, uitvoering Regio Deal Noardwest-Fryslân en uitvoering Regioplan Noord Friesland vanuit het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Met de partners vanuit het SNN zullen wij verkennen hoe we de samenwerking in de toekomst vorm kunnen geven nu het huidige construct niet langer voldoet en een nieuwe opzet door één van de partners is afgewezen.

- **Uitvoering Europa agenda 2022-2026 (MTR)**

  De afgelopen jaren heeft de inzet op de uitvoering van de Europa Agenda geleid tot de ontwikkeling van meerdere Europese projecten en meer zichtbaarheid van Leeuwarden in Europa. In 2026 ligt de nadruk met name op het uitvoeren van deze projecten. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om projecten gericht op het tegengaan van energiearmoede (SCEPA), vergroenen (IB Green) en het stimuleren van actieve mobiliteit (Active Cities). Daarnaast blijven we ons inzetten voor de zichtbaarheid en positionering van Leeuwarden, bijvoorbeeld op thema's als watertechnologie en waterweerbaarheid, PFAS en circulair bouwen. Dit doen we door actief lid te zijn van verschillende Europese netwerken en het organiseren van werkbezoeken.

  Het Europese speelveld is volop in beweging. Eind 2024 is een nieuwe Europese Commissie (EC) aangetreden met aangepaste prioriteiten als reactie op de veranderende geopolitieke context. Daarnaast zien we dat, bijvoorbeeld bij de inzet van Europese fondsen, de nationale overheden een prominentere rol krijgen. Deze wijzigingen vragen om een actualisatie van de Europa Agenda. Op basis van de in 2025 uitgevoerde evaluatie wordt in 2026 de Europa Agenda geactualiseerd.

  In 2025 is een aangepaste samenwerkingsovereenkomst in NG4 verband ondertekend, waarbij naast het kantoor in Brussel ook een kantoor in Den Haag wordt geopend. In 2026 zetten we in op de strategische positionering van Leeuwarden in Den Haag en Brussel.

  Bij toekenning van de titel European Youth Capital 2028, zullen we uitvoering geven aan de Europese bekendheid van ons bid en programma.

- **Nationaal Programma Vitale Regio's, regio Noord-Friesland**

  We geven uitvoering aan het Regioplan Noord Friesland. In 2025 is een regioplan opgesteld met een visie op het gebied voor de komende 20 jaar en een uitvoeringsagenda voor elke vier jaar. Het gaat hierbij om het landelijke gebied. Hoewel de stad Leeuwarden niet onder het NPVR-programma valt, is hierop enige nuance aan te brengen. Zoals ook bij de Regiodeal Noardwest-Fryslân is gesteld zijn investeringen in de stedelijke structuur van Leeuwarden in beginsel niet de bedoeling, tenzij deze een directe relatie hebben met het verbeteren van de situatie in het buitengebied.

- **Lobby richting kabinet**

  In 2026 zetten we onze lobby richting het kabinet kracht bij met verschillende activiteiten. Zo nodigen we bewindspersonen uit voor werkbezoeken om invloed uit te oefenen op het nieuwe regeerprogramma en bieden we Leeuwarden aan als proeftuin voor de vormgeving van landelijk beleid. Daarnaast nemen we op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau deel aan netwerken als VNG, G40 en NG4, waarbij we voorstellen doen voor een gezamenlijke uitwerking van het regeerprogramma. We onderhouden actief de contacten met (noordelijke) Tweede Kamerleden, onder meer over de Lelylijn, veiligheid, cultuur, wonen en energie, en leggen op ambtelijk niveau verbindingen met onze evenknieën bij de ministeries. Ook zetten we in noordelijk verband onze landelijke contacten in – bestuurlijk en ambtelijk – voor gezamenlijke lobbydossiers als het Deltaplan en Cultuur. Tot slot geven we uitvoering aan de in 2025 ondertekende NG4-samenwerkingsovereenkomst, waarbij naast het bestaande kantoor in Brussel ook een kantoor in Den Haag wordt ingericht.

- **Lobby richting Europees parlement**

  Ook richting het Europees parlement staan er in 2026 verschillende activiteiten op de agenda. We nodigen Europese stakeholders uit voor werkbezoeken en nemen deel aan bijeenkomsten om invloed uit te oefenen op nieuwe programma's, bijvoorbeeld rond het thema waterweerbaarheid. Verder nemen we actief deel aan netwerken als ERRIN en Eurocities en onderhouden we de contacten met (noordelijke) Europarlementariërs en de Europese Commissie over onderwerpen uit de geactualiseerde Europa Agenda. In NG4- en noordelijk verband zetten we bovendien onze Europese contacten in voor gezamenlijke lobbydossiers, zoals het nieuwe MFK en het Deltaplan.

- **Samenwerking met provincie Fryslân**

  De gemeente Leeuwarden blijft in 2026 inzetten op een goede samenwerking met de provincie Fryslân. In het reguliere werk van beide organisaties is sprake van veel onderlinge verbanden. Maar ook bij bijzondere opgaven en ontwikkelingen komen de beide overheden elkaar tegen. Deels gaat het om langer lopende kwesties, als de ontwikkelingen rondom de Spoorzone, de kennisinfrastructuur, circulariteit, wonen en de culturele infrastructuur. Deels gaat het om nieuwe ontwikkelingen, zoals die bijvoorbeeld vanuit de samenwerkingsafspraken 2024-2027 zijn ontstaan rondom digitalisering (o.a. de ontwikkeling van een Digital Twin) en projecten in het kader van het programma Leeuwarden Oost. Ook in 2026 kunnen zich kansen op nieuwe samenwerking met de provincie Fryslân voordoen. Die worden per geval beoordeeld en ingevuld. Mede daarom wordt het regelmatige overleg op bestuurlijk en ambtelijk niveau tussen beide overheden voortgezet.

- **Regio Deal Noardwest-Fryslân**

  De regio Noardwest-Fryslân (de gemeenten Waadhoeke, Harlingen en Leeuwarden, Wetterskip Fryslân en provincie Fryslân) is in november 2023 een regiodeal met het Rijk aangegaan voor een periode van vier jaar. 2024 was het jaar van de uitwerking, vanaf 2025 worden steeds meer projecten uit de regio aangedragen, beoordeeld en van budget voorzien vanuit de Regio Deal. De gemeente Leeuwarden is trekker van de tweede programmalijn, met daarbinnen een inzet op vitale kernen, zorgvernieuwing en tegengaan van ondermijning. Het Vitaliseringsfonds (dat bedoeld is voor projecten voor de kernen in het gebied Leeuwarden) is in 2025 ontwikkeld en open gesteld. Ook in 2026 kunnen projecten die bijdragen aan de vitaliteit van een kern een beroep op dit fonds doen. Ook in de andere lijnen, zoals rondom economie, natuur en landschap, draait Leeuwarden als deelnemer mee. Het jaar 2026 staat in het teken van het opstarten en faciliteren van concrete projecten. Over de aard van die projecten en de voortgang van de Regio Deal worden alle betrokkenen jaarlijks met rapportages en de Regio Deal-dag geïnformeerd.

3. Participatie en democratische vernieuwing

Global goal 10: Ongelijkheid verminderen.

- **Uitwerken democratische vernieuwingsagenda**

  Eind 2024 is de raad door het college geïnformeerd over het praatstuk Overheid en Samenleving. Op basis daarvan is in juni 2025 gezamenlijk het gesprek met de samenleving aangegaan. In dit praatstuk wordt aandacht besteed aan dienstverlening, participatie en democratische vernieuwing. Het doel daarvan is om een basis te leggen onder het gesprek met de samenleving over dit onderwerp. In de praktijk van concrete projecten en klussen krijgt dit al handen en voeten. En vanaf 2026 wordt dat gesprek op de Leeuwarden-praat-mee-dag in ieder geval één keer per jaar georganiseerd over de inzet van de gemeente op dienstverlening, participatie en democratie. In het praatstuk wordt de uitwerking van de volgende concrete acties en maatregelen aangekondigd, die grotendeels in 2026 uitgevoerd zullen worden:

  - Als eerste gaan we aan de slag met het aanpassen van de bestaande verordening participatie aan de vereisten van de wet Versterking participatie op decentraal niveau. In de verordening wordt verankerd waar de Leeuwarders in de wijken en dorpen op mogen rekenen bij participatie. Het gaat daarbij zowel om de participatie van de samenleving in plannen van de gemeente, als de participatie van de overheid in initiatieven van de samenleving.
  - Een andere grote maatregel uit het praatstuk is het organiseren van een jaarlijkse Leeuwarden-praat-mee-dag. De eerste editie vindt plaats in 2026, zo mogelijk op de Dag van de Democratie (15 september 2026).
  - Kleinere maatregelen die in 2026 uitgewerkt worden zijn een participatieleidraad voor initiatiefnemers, een onderzoek naar de wensen van bewoners over hun belangenbehartiging binnen hun eigen wijk en dorp, een standaard-plek voor participatie in college- en raadsvoorstellen, het beter benutten van het online-instrument De Stem van Leeuwarden en het ervaring opdoen met nieuwe participatie- of democratische methoden in Leeuwarden-Oost en een nader te definiëren cluster van dorpen.

  Een aparte vermelding verdient European Youth Capital, een Europese titel gericht op het stimuleren en versterken van jongerenparticipatie in de deelnemende steden. Op het moment van schrijven is Leeuwarden in de race om de titel voor 2028 naar Leeuwarden te halen. Als Leeuwarden de titel wint gaan we met jongeren en partners aan de slag om jongerenparticipatie een grote stap vooruit te laten maken. De deadline van EYC 2028 helpt daar erg bij. Als Leeuwarden onverhoopt de titel niét haalt is intussen duidelijk dat er ruimte is om een deel van de ontwikkelde plannen wel door te laten gaan. Ook dat levert rendement op voor jongerenparticipatie in Leeuwarden en de dorpen. Een belangrijk onderdeel waar sowieso in 2026 aan gewerkt gaat worden: met een aantal jongerenorganisaties gaat de gemeente Leeuwarden aan de slag met het opzetten en inbedden van een jongerenparticipatieplatform in de gemeentelijke besluitvormingsprocessen.

Betrokken verbonden partijen

Geen.

Relevante beleidsnota's

Europa Agenda 2022-2026, Leeuwarden in Europa (2022)
Kadernota verbonden partijen (2017)
Intentieverklaring samenwerking met de provincie (2023)
Praatstuk Overheid en Samenleving (2024)
Nieuwe Kadernota verbonden partijen (in de maak)

2.5.2 Ondersteuning

Portefeuillehouders: Gijs Jacobse en Hein Kuiken

1. Passende en persoonlijke dienstverlening

In 2026 wordt de ingezette koers richting passende en persoonlijke dienstverlening voortgezet. De geactualiseerde visie op dienstverlening uit 2023 biedt hierbij richting. Het komende jaar wordt voortgebouwd op de verbeteringen die in 2025 zijn gestart. Tegelijkertijd worden nieuwe initiatieven uitgevoerd vanuit het programma Dienstverlening, de motor achter deze ontwikkeling. Projecten worden gefaseerd uitgevoerd met inzet van POK-middelen (€ 266.000) en eerder vrijgemaakte MTR-gelden (€ 363.000). Belangrijk hierbij zijn de volgende vier speerpunten: altijd contact, meer op maat, vernieuwend en slimmer datagebruik. Hieronder volgen de belangrijkste activiteiten van fase 2 (2026).

- **Altijd contact**

  Om de communicatie met inwoners te verbeteren en de dienstverlening verder te professionaliseren, zetten we in op een aantal concrete acties. We scherpen onze terugbelbelofte aan en vullen deze aan met duidelijke afspraken over verwachtingsafstemming en afhandelingstermijnen. Daarnaast voeren we verbeteracties uit die voortkomen uit klantreizen, zoals ‘Signalen’, en uit tevredenheidsonderzoeken. Deze inzichten vertalen we naar tastbare verbeteringen in onze werkwijze.

  De grote vooruitgang die we de afgelopen twee jaar hebben geboekt in het verkorten van de wachttijden aan de telefoon, vormt een sterke basis om onze bereikbaarheid en de kwaliteit van onze dienstverlening verder te versterken. Tegelijkertijd breiden we MijnLeeuwarden uit met nieuwe producten en services, zodat inwoners sneller en eenvoudiger inzicht krijgen in lopende zaken en communicatie met de gemeente.

  We voeren een gemeentebrede kanaalstrategie in, waarbij alle communicatiekanalen worden afgestemd op het doel en de situatie. Zo kunnen inwoners altijd het kanaal kiezen dat het beste past bij hun vraag of behoefte. Digitale aanvragen worden voortaan standaard voorzien van een ontvangstbevestiging en een notificatie, conform de eisen van de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv).

  Tot slot zorgen we ervoor dat bij alle formulieren uitsluitend de noodzakelijke gegevens worden opgevraagd. Hiermee vergroten we de gebruiksvriendelijkheid en beschermen we de privacy van onze inwoners.

- **Meer op maat**

  We werken aan een dienstverlening die zich steeds verder ontwikkelt en aansluit op de persoonlijke situatie van onze inwoners. Het Meedenkpunt wordt verder versterkt, zodat inwoners nóg beter geholpen worden met hun vragen en verzoeken. Ook vereenvoudigen we de vijf meest gebruikte aanvraagprocessen, waardoor inwoners sneller en gemakkelijker hun zaken kunnen regelen.

  Om informatie toegankelijker en overzichtelijker te maken, blijven we investeren in het beheer en de verbetering van onze digitale kanalen. Zo zorgen we ervoor dat inwoners altijd snel de juiste informatie kunnen vinden en eenvoudig contact kunnen opnemen.

- **Vernieuwend**

  We ontwikkelen een integraal klantbeeld en werken aan kanaalintegratie. Door informatie uit verschillende systemen, afdelingen en interactiemomenten te verbinden, kunnen we onze dienstverlening gerichter en efficiënter aanbieden.

  Een belangrijke stap in deze vernieuwing is de lancering van de eerste versie van de gemeentelijke chatbot. Deze digitale assistent helpt inwoners snel en eenvoudig met veelvoorkomende vragen. Ook verbeteren we de spraakassistent en onderzoeken we de mogelijkheden om deze uit te breiden naar nieuwe producten en diensten. Daarnaast

breiden we het digitale berichtenverkeer uit, zodat inwoners beter geïnformeerd blijven via moderne communicatiemiddelen.

- **Slimmer datagebruik**

  We benutten data op een verantwoorde en slimme manier om inwoners actief te informeren en te benaderen. Bijvoorbeeld wanneer zij in aanmerking komen voor regelingen die hen kunnen ondersteunen. Ook nemen we proactief contact op met inwoners wanneer documenten dreigen te verlopen of termijnen aflopen, zodat zij op tijd kunnen handelen en ongemakken worden voorkomen.

2. Waarde(n)volle digitale toekomst

Onze digitale toekomst is waarde(n)vol als de kansen van technologie goed zijn benut, technologie geen negatieve impact heeft op de Leeuwarder samenleving en de gemeentelijke ICT-infrastructuur betrouwbaar is. We zijn tevreden als:

1. Op belangrijke maatschappelijke opgaven de grenzen zijn verkend en aangegeven ten aanzien van Artificiële intelligentie (A.I.), datagebruik en -deling;
2. We in staat zijn om bij een ontwrichtend cyberincident weerbaarheid en herstelvermogen te tonen;
3. Moderne en inclusieve dienstverlening kunnen aanbieden.

Met onderstaande activiteiten geeft de gemeente hier actief richting aan.

- **Continu onderzoek naar impact van technologie op samenleving**

  Ook in 2026 leggen we data-ethische vraagstukken voor aan de externe Data-Ethyk-Kommisje van DataFryslân. Daar waar de inschatting is dat de geplande inzet van nieuwe technologie mogelijke bijeffecten heeft op inwoners, laten we de Kommisje een reflectie uitvoeren op acht maatschappelijke waarden (zoals o.a. privacy, autonomie en controle op techniek). Met de opbrengst van de reflectie worden in het betreffende traject maatregelen doorgevoerd om de impact van de bijeffecten te minimaliseren. Naar verwachting zullen er drie casussen in 2026 worden voorgelegd. De onderwerpen zijn nu nog niet bekend, deze ontstaan tijdens experimenten en/of projecten.

- **Met data en technologie de herinrichting van Spoordok-terrein ondersteunen (MTR)**

  In 2025 en 2026 maken we samen met diverse planbureaus stapsgewijs een interactieve, digitale 3d-kopie (Digital Twin) van onze gemeente. Een soort videogame waarin in eerste instantie de beoogde herinrichting van het Spoordok-terrein wordt gevisualiseerd met beschikbare data. Zodat berekend of gesimuleerd kan worden wat het effect op mobiliteit, stikstof, energie of water(behoud) is. Door aan de data te ‘sleutelen’, willen we de best passende invulling of het meest gewenste scenario voor de herinrichting bepalen.

  De 3d-kopie van het Spoordokterrein kan gedeeld worden met collega’s en ook inwoners kunnen zo bij de herinrichting worden betrokken. Het vormt de blauwdruk voor ondersteuning van andere gebieden en opgaven in de komende jaren. Zo wordt de Digital Twin een steeds krachtiger hulpmiddel bij het realiseren van complexe opgaven.

  Voor de realisatie is structureel € 200.000 en € 100.000 incidenteel extra beschikbaar voor licentiekosten (MTR). Aanvullend is € 700.000 beschikbaar voor inrichting, vormgeving, beheer, visualisatie van de Spoordok-ontwikkeling en volgende opgaven/thema’s in de Digital Twin (zie paragraaf 2.10 Investeringsprogramma en Fondsen).

- **Experimenten met nieuwe technologie**

  Via de Leeuwarder Digitale Agenda (LDA) wordt sinds een aantal jaren geëxperimenteerd met nieuwe technologie. In een kleine, veilige omgeving wordt een opgave gekoppeld aan bijvoorbeeld de inzet van Data-analyse, Drones of Chatbots. Sinds 2025 is A.I. als nieuwe ontwikkeling overal sterk in opkomst. Dit biedt grote kansen in de realisatie van opgaven, maar vraagt ook zorgvuldigheid waar het gaat om privacy, datakwaliteit en algoritmes. Daarnaast is een breed bewustzijn nodig bij alle medewerkers bij het werken met A.I. In de

LDA doen we met experimenten in 2025 en 2026 ervaring op. De resultaten vormen o.a. input voor een op te stellen 'A.I.-beleid' voor de organisatie (planning gereed in Q1 2026). Daarin wordt beschreven hoe wij als organisatie op een zorgvuldige wijze omgaan met het gebruik van A.I. Het trainen van de medewerkers vormt daarbij een belangrijk aspect.

- **Op orde houden van de fundamenten van onze informatiehuishouding o.a. informatiebeveiliging**

  In het komend jaar blijft informatiebeveiliging een strategische prioriteit binnen onze organisatie. De toenemende digitalisering en de groeiende dreiging van cyberaanvallen vereisen een structurele en risico gebaseerde aanpak om de continuïteit van onze dienstverlening te waarborgen. Het informatiebeveiligingsbeleid is gericht op de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van informatie, en op de bescherming van persoonsgegevens.

  In 2026 zal de Europese NIS2-richtlijn (Network and Information Security 2) van kracht worden. Deze herziene richtlijn stelt strengere eisen aan cybersecurity binnen vitale en belangrijke sectoren. Ook onze organisatie valt onder het toepassingsbereik van NIS2. Niet-naleving van NIS2 kan leiden tot hoge boetes en een verplichte melding van incidenten binnen 24 uur. Het is daarom cruciaal om processen hierop af te stemmen.

  De nadruk zal liggen op de verdere implementatie van deze nieuwe richtlijn:

  - Risicobeheersmaatregelen: We zullen aantoonbaar moeten voldoen aan NIS2-verplichtingen zoals incidentenregistratie, toegangsbeheer, leveranciersbeveiliging en continuïteitsplanning. Onze processen hierop zullen we komend jaar intensiveren.
  - Toezicht en verantwoording: De toezichthoudende autoriteit zal naleving toetsen. Hiervoor moet gemeente Leeuwarden documentatie, rapportages en verbeterplannen beschikbaar kunnen stellen. We zetten processen in gang om over te gaan naar het normenkader BIO2.
  - Governance: De verantwoordelijkheid voor informatiebeveiliging wordt nadrukkelijk bij het hoogste bestuursniveau belegd. Dit vereist periodieke betrokkenheid van directie/college en adequate sturing op risico's.

3. Stabielere financiering gemeente en vergroten autonomie

- **Monitoren financiële risico's en onzekerheden**

  In tegenstelling tot de voorgaande jaren is er voor de jaren 2028 en 2029 sprake van een begrotingstekort. Daarnaast worden wij nog altijd geconfronteerd met diverse onzekerheden en risico's die van invloed zijn op de verwachte kosten- en opbrengstenontwikkeling. Dit heeft impact op de stabiliteit van onze financiële basis. Daarom monitoren we de risico's nauwlettend, sturen indien nodig bij en passen het financieel perspectief hier eventueel op aan. Zie paragraaf 2.12 Weerstandsvermogen en risicobeheersing voor een toelichting op de grootste risico's.

- **Continueren stabiliserende uitgangspunten financieel meerjarenbeleid**

  Ten behoeve van een stabiele financiële basis hanteren wij de volgende vier uitgangspunten:

  1. Focus op het meerjarenperspectief;
  2. Integrale afweging van budgettoekenningen op twee cruciale momenten in de 4-jarige beleidscyclus;
  3. Reële raming van loon en prijsontwikkelingen;
  4. Behoedzaamheid bij nieuwe budgettoekenningen en ontwikkelingen in het gemeentefonds.

  Ondanks dat wij u op dit moment een sluitende begroting aanbieden voor de jaren 2026 en 2027, blijft ons focus liggen op het meerjarenperspectief en dat tenminste de laatste jaarschijf van de cyclus sluitend is. De onzekerheden die er nu zijn rondom de bekostiging van de jeugdzorg dragen er in grote mate aan bij dat we hier in deze begroting noodgedwongen van zijn afgestapt.

- **Monitoren ontwikkelingen Gemeentefonds**

  Al geruime tijd hebben gemeenten er bij het Rijk op aangedrongen dat de omvang van het Gemeentefonds ontoereikend is voor de bekostiging van alle gemeentelijke taken. Het Rijk is gemeenten slechts gedeeltelijk hierin tegemoetgekomen. Het Rijk heeft de eerdere bezuiniging op het gemeentefonds, wat voor veel gemeenten resulteerde in het zogeheten ravijnjaar, gedeeltelijk teruggedraaid. Daarnaast ontvangen gemeenten voor de jaren 2026 en 2027 aanvullende middelen om de uitgaven op het gebied van jeugdzorg op te vangen. Pas in 2027 worden gesprekken gevoerd over eventueel aanvullende middelen voor de jaren 2028 en 2029. Zie Bijlage A voor een toelichting op de ontwikkelingen in het gemeentefonds. Samen met o.a. andere 100.000+ gemeenten, de VNG en VFG blijven we de ontwikkelingen binnen het gemeentefonds volgen en waar mogelijk onze invloed uitoefenen.

Betrokken verbonden partijen

- DataFryslân
- N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.

Relevante beleidsnota's

Kadernota Risicomanagement (2022)
Beleidsplan invoering verantwoorde data-ethiek (2023)

Wat mag het kosten?

R2HOG05 - Samenwerking en organisatie

Tabel Saldo lasten -/- baten per programma **Bedragen x € 1.000**

Saldo programma (lasten -/- baten)	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
R2PGM0501 - Bestuur	25.170	6.174	6.408	6.214	5.984	5.942
R2PGM0502 - Ondersteuning	-418.378	-454.921	-450.875	-433.335	-431.494	-431.010
Totaal saldo	**-393.208**	**-448.747**	**-444.468**	**-427.121**	**-425.510**	**-425.068**

Toelichting substantiële mutaties 2026 t.o.v. 2025:
In 2026 is het budget binnen het programma Bestuur opgehoogd met € 0,2 mln aan prijspeil aanpassingen.

Het budget binnen het programma Ondersteuning neemt in 2026 af met € 4,0 mln. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door:

- Een afname van mutaties reserves van circa € 17,8 mln. Voor de mutaties in de reserves wordt verwezen 3.1.1 Overzicht van baten en lasten.
- Een hogere algemene uitkering uit het Gemeentefonds van € 8,1 mln. De omvang van het Gemeentefonds is gekoppeld aan de omvang van de Rijksbegroting met een aantal correcties. Nadat de omvang van het Gemeentefonds is vastgesteld wordt dit vervolgens verdeeld over de gemeenten op basis van zogenaamde objectieve verdeelmaatstaven. Deze verdeelmaatstaven moeten ertoe leiden dat iedere gemeente eenzelfde voorzieningenniveau in stand kan houden. De actuele ontwikkeling van de algemene uitkering voor de gemeente Leeuwarden wordt geschetst in hoofdstuk 3.2.1 Ontwikkeling financiële positie.
- De overige lasten (stelposten) zijn afgenomen met € 2,6 mln, vooral door het vervallen van baten voor de stelpost Jeugd. Bij de begroting 2024 was rekening gehouden met een baten stelpost Jeugd van € 2,7 mln voor 2024 en 2025. Deze middelen zijn van het Rijk ontvangen middels het Gemeentefonds.
- Hogere belastingenopbrengsten (€ 2,4 mln) ten gevolge van doorberekenen van de inflatiecijfers.
- Binnen overhead een afname van de lasten van € 0,3 mln (-0,5%).
- Beheer overige gebouwen en gronden een lichte afname van € 0,4 mln in 2026 op diverse lasten.

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0501 - Bestuur	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0001 - Bestuur	6.425	17	6.408
Totaal	**6.425**	**17**	**6.408**

Tabel Begroting 2026 per taakveld **Bedragen x € 1.000**

R2PGM0502 - Ondersteuning	Lasten	Baten	Saldo
R2TKV0002 - Burgerzaken	3.958	2.377	1.581
R2TKV0003 - Beheer overige gebouwen en gronden	6.380	3.064	3.316
R2TKV0004 - Overhead	65.182	791	64.391
R2TKV0005 - Treasury	518	1.860	-1.342
R2TKV0007 - Uitkeringen Gemeentefonds	0	458.988	-458.988
R2TKV0008 - Overige baten en lasten	21.588	24.166	-2.578
R2TKV0009 - Vennootschapsbelasting (Vpb)	300	0	300
R2TKV0010 - Mutaties reserves	1.341	13.250	-11.909
R2TKV0061 - OZB woningen	703	19.531	-18.827
R2TKV0062 - OZB niet-woningen	0	24.629	-24.629
R2TKV0063 - Parkeerbelasting	163	4.130	-3.967
R2TKV0064 - Belastingen overig	3.341	1.564	1.777
Totaal	**103.474**	**554.350**	**-450.875**

Beleidsindicatoren

Tabel Beleidsindicatoren Samenwerking en organisatie

Nr.	Naam indicator	Eenheid	Bron	2022	2023	2024	2025	2026
1	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Gemeente Leeuwarden	11,97 fte 127.088 inwoners	12,68 fte 127.126 inwoners	11,74 fte 128.810 inwoners	12,40 fte 129.973* inwoners	12,03 fte 129.973* inwoners
2	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Gemeente Leeuwarden	13,41 fte 127.088 inwoners	14,18 fte 127.126 inwoners	14,14 fte 128.810 inwoners	13,86 fte 129.973* inwoners	13,30 fte 129.973* inwoners
3	Apparaats-kosten	Kosten per inwoner	Gemeente Leeuwarden	€ 1.012	€ 1.087	1.234	€ 1.175	€ 1.165
4	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Gemeente Leeuwarden	17,07	14,35	13,47	6,37	5,60
5	Overhead	% van totale lasten	Gemeente Leeuwarden	6,85	7,06	7,15	8,03	8,37

* inwoner aantal van 2025

Toelichting indicatoren:

- Formatie: de toegestane formatie in fte op peildatum 1 januari. Het gaat om formatieplaatsen ongeacht of die worden ingevuld door iemand met een vaste aanstelling, een tijdelijke aanstelling of nog openstaan in de vorm van een vacature. Fte is het equivalent van een 36-urige werkweek.
- Bezetting: het werkelijk aantal fte dat werkzaam is, zowel medewerkers in dienst als medewerkers ingehuurd en ingeleend, voor zowel structurele als additionele taken.
- Apparaatskosten: alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie, exclusief griffie en bestuur.
- Externe inhuur: uitzendkrachten, zzp'ers en gedetacheerden.
- Overhead: alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

B Paragrafen

2.6 Volhoudbaar: Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving

2.6.1 Opbouw en budget

Programma Volhoudbaar 2.0 en andere verduurzamingsopgaven
Met het programma Volhoudbaar 2.0 geeft de gemeente invulling aan de verduurzamingsopgave. Het college startte dit programma in maart 2023.

Vijf pijlers
Het programma bestaat uit 5 pijlers: Energietransitie, Klimaatadaptatie, Circulaire Economie, Biodiversiteit en Eigen Organisatie.

Organisatie
Een compact programmateam borgt samen met haar opdrachtgevers (sectormanagers en directieleden) de samenhang, het SMART-formuleren van de doelen, het maken van rapportages en monitoring. Ook houden we via het programma de regie op capaciteit en financiële middelen.

Uitvoeringsagenda's
Aan het programma Volhoudbaar 2.0 zijn 5 uitvoeringsagenda's verbonden:

- Uitvoeringsagenda Energie (Leeuwarder Energieagenda);
- Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie;
- Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie;
- Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit;
- Uitvoeringsagenda Volhoudbare Eigen organisatie.

Voor de energietransitie komt er een nieuw beleidsprogramma voor de periode tot 2030. Eind 2025 wordt dit nieuwe programma met de gemeenteraad besproken.

Koppeling met andere programma's
Daarnaast is er een koppeling met het Uitvoeringsprogramma Vergroening en de Routekaart Verduurzaming Vastgoed.

Focus 2026
In 2026 ligt de nadruk op de uitvoering via de vijf pijlers. Het programma stuurt op het behalen van doelen en het opzetten en borgen van de bijbehorende organisatie. Goede interne en externe samenwerking en communicatie zijn daarbij van belang. In 2026 verkennen we ook de mogelijkheid voor programma Volhoudbaar 3.0. Daarin kunnen nieuwe accenten van een nieuw coalitieakkoord een plek krijgen.

Leeswijzer en bredere verduurzamingsopgaven
In deelparagraaf 2.6.2 t/m 2.6.6 wordt per pijler aangegeven wat we in 2026 gaan doen om de doelen te realiseren. Een deel van de verduurzamingsopgave verloopt via thema's die aansluiten bij, maar geen onderdeel zijn van het programma Volhoudbaar. Bijvoorbeeld thema’s zoals duurzame vitale bodem en de transitie van de landbouw. Naast het programma Volhoudbaar 2.0 besteden we in deelparagraaf 2.6.7 daarom ook aandacht aan deze andere verduurzamingsopgaven.

Wat mag het kosten?

- ***Jaarlijks extra uitvoeringsmiddelen uit het klimaatakkoord - € 4,3 mln van het Rijk***
  Voor de uitvoering van het klimaatakkoord ontvangt de gemeente geld van het Rijk. In de jaren 2023 tot en met 2025, zijn deze uitvoeringsmiddelen uitgekeerd als specifieke uitkering. Dit ging via de regeling 'capaciteit decentrale overheden klimaat- en

energiebeleid'.

In 2026 worden deze middelen uitgekeerd via het Gemeentefonds als ‘decentralisatie-uitkering’. Voor 2026 ontvangt de gemeente hetzelfde bedrag dat we in 2025 als basisfinanciering hebben ontvangen. Dit is € 4,3 mln. Dit bedrag wordt ingezet voor personele inzet voor verschillende pijlers binnen het programma.

- ***Duurzame energie – Beleidsprogramma Energie***
  De energietransitie wordt uitgevoerd via het beleidsprogramma energie (beoogde vaststelling: eind 2025). Voor de uitvoering zijn binnen de begroting structurele en incidentele budgetten beschikbaar. Deze worden aangevuld met subsidies en fondsen van nationale en Europese overheden. Een groot deel van de personeelsbezetting wordt gedekt uit de uitvoeringsmiddelen van het klimaatakkoord.

- ***Klimaataanpassing***
  De maatregelen die uitgevoerd worden voor de uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie zijn voor 2026 berekend op € 3,5 mln (wateroverlast). Deze maatregelen bestaan uit bovengrondse en ondergrondse infrastructuur. Uitvoering en dekking gebeurt vanuit het Programma Water en Riolering. Daarnaast is voor het vergroenen van de gemeente met bomen een budget van € 1,2 mln beschikbaar in 2026. Uitvoering en dekking gebeurt vanuit het Uitvoeringsprogramma Vergroening.

- ***Circulaire economie***
  De kosten voor de uitvoeringsagenda Circulaire Economie voor 2026 zijn berekend op € 280.000. Dekking van deze kosten komt uit de uitvoeringsmiddelen van het klimaatakkoord.

- ***Biodiversiteit***
  De kosten voor de Uitvoeringsagenda Biodiversiteit voor 2026 zijn berekend op € 625.000. Deze kosten worden betaald uit beschikbaar budget binnen de begroting.

- ***Eigen Organisatie***
  De kosten voor de uitvoeringsagenda Eigen Organisatie voor 2026 zijn berekend op € 450.000. Dekking hiervoor komt voornamelijk uit de uitvoeringsmiddelen van het klimaatakkoord.

2.6.2 Energietransitie

Ambitie/Doel
Op het gebied van energie zijn in Nederland en in Leeuwarden grote veranderingen gaande. Energie is randvoorwaardelijk om te kunnen wonen, werken en reizen. De levering van energie via het hiërarchisch opgebouwde energiesysteem is niet meer vanzelfsprekend; we worden steeds meer geconfronteerd met netcongestie. De transitie naar een duurzaam en decentraal energiesysteem is noodzakelijk en volop bezig. Maar ook de context is veranderd. Hogere energieprijzen, nieuwe landelijke wetgeving en technologische innovaties zijn hier voorbeelden van. Het beleidsprogramma Energie 2025 - 2030 geeft richting aan de gemeentelijke inspanningen en schetst hoe de gestelde doelen kunnen worden bereikt.

Voor de langere termijn (2050) is de ambitie dat sprake is van een fossielvrij, sociaal rechtvaardig en volhoudbaar energiesysteem in onze gemeente. Dat betekent dat duurzame elektriciteit de basis vormt van het energienetwerk en dat de warmtevoorziening volledig aardgasvrij is.

Voor de kortere termijn (2030) is de ambitie dat we de CO_2-uitstoot in onze gemeente met 60% verminderd hebben ten opzichte van het jaar 2018.

Binnen deze ambities werken we aan drie hoofdopgaven:

1. De energietransitie is sociaal rechtvaardig;
2. Het energiesysteem is volhoudbaar;
3. De energietransitie is ruimtelijk goed ingepast.

We gaan per hoofdopgave in op wat we willen bereiken en wat we daarvoor gaan doen.

2.6.2.1 Sociaal rechtvaardige energietransitie

Wat willen we bereiken?

- De energiebesparingsaanpak is inclusiever.
- In 2030 is het aandeel huishoudens met energiearmoede gedaald van 6,3% naar 5%.
- Het aantal energie-initiatieven in onze gemeente is in 2030 toegenomen.
- In 2030 zijn één of meerdere energiegemeenschappen actief. Waar dat nodig of wenselijk is, nemen we als gemeente hier actief aan deel.
- In alle gebieden tot 2030 waar gewerkt wordt aan energieprojecten, wordt een participatieproces doorlopen, telkens passend bij dat gebied.
- Bij ten minste 50% van de lokale projecten is sprake van lokaal eigendom.
- Via het gemeentelijk energie- en warmtebedrijf (dat is opgericht) wordt deelgenomen aan lokale energieprojecten. Deze opereert in 2030 op basis van een heldere missie en visie.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

- Er wordt maximaal ingezet op informatievoorziening, advies rondom energiebesparing en verduurzaming van de woning. Voor de huishoudens voor wie dit minder vanzelfsprekend is, is intensieve begeleiding beschikbaar.
- Ons Energieloket wordt verder doorontwikkeld in 2026.
- In 2026 worden minimaal 1000 gemeentelijke subsidies verstrekt aan woningeigenaren met een lage WOZ-waarde.
- Verduurzaming Leeuwarden-Oost: in 2026 worden in Bilgaard, de Vrijheidswijk, Heechterp-Schieringen en Oud-Oost 300-350 woningen verduurzaamd.
- Er is een gerichte aanpak voor huishoudens met energiearmoede om hun energieverbruik te verlagen. Met onder andere energiecoaches en een witgoedwissel. Via de energiecoaches worden in 2026 1000 huishoudens bereikt.
- Natuurvriendelijk isoleren is verplicht bij verstrekken van gemeentelijke subsidies. In 2026 is een aanbesteding afgerond voor een Soortenmanagementplan (SMP) en werken we met een pre-SMP. Deze actie draagt ook bij aan de doelen voor biodiversiteitsherstel (2.6.5).
- Lokale initiatieven en energiecoöperaties worden ondersteund en gestimuleerd.
- De mogelijkheden voor energiegemeenschappen en de rol van de gemeente worden in kaart gebracht.
- In 2026 wordt in minimaal 8 gebieden gebiedsgericht gewerkt. Dit zijn gebieden waar we meer dan gemiddeld actief zijn. In ons warmteprogramma werken we het principe gebiedsgericht werken nader uit.
- In 2026 ligt er een structuur om te komen tot het gemeentelijk energie- en warmtebedrijf.

2.6.2.2 Een volhoudbaar energiesysteem

Wat willen we bereiken?

Voor 2030 werken we aan de volgende doelstellingen:

- Het energieverbruik in de gemeente vermindert met 27% ten opzichte van 2018.
- Het aardgasverbruik (in de gemeente) wordt verlaagd met 63% ten opzichte van 2018.
- In de gemeente is in totaal 400 MW aan hernieuwbare opwekcapaciteit.
- Er wordt ingezet op restwarmte, warmtepompen, geothermie en aquathermie. Inzet op warmtenetten met een vermogen van 0,3 PJ.

- Het elektriciteitsnetwerk is versterkt door realisatie van nieuwe onderstations, middenspanningsruimte en kabels.
- Realisatie van 200 MW opslagcapaciteit.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

- Voor de energiebesparingsaanpak van woningen: zie hierboven. Specifiek voor de doelgroep Vereniging van Eigenaren wordt een energiebesparingsaanpak ontwikkeld.
- Er is een energiebesparingsaanpak voor bedrijven en verenigingen, met in 2026 specifieke aandacht voor de doorontwikkeling van de informatievoorziening (zoals het Energieloket).
- Energiebesparingsaanpak mobiliteit; de projecten uit het Uitvoeringsprogramma Mobiliteit worden uitgevoerd.
- Energiebesparingsaanpak eigen organisatie; de routekaart verduurzaming maatschappelijk vastgoed wordt verder uitgevoerd.
- Duurzaam en betaalbaar warmtesysteem realiseren:
    - Eind 2026 stellen we het warmteprogramma vast.
    - In 2026 zijn 80 corporatiewoningen aangesloten op het warmtenet in Heechterp en 6 gebouwen (5 woningen) op het warmtenet in Baard.
- Met Tennet en Liander werken we aan een slim, toekomstbestendig en betrouwbaar elektriciteitsnet. We faciliteren verschillende projecten voor de versterking van het elektriciteitsnet zoals de realisatie van een nieuw onderstation en verzwaring van het middenspanningsnet.
- In gebiedsontwikkelingen onderzoeken we samen met partners de mogelijkheden voor netbewust bouwen.
- Vergroten van de flexibiliteit: energieopslag en –transformatie.

2.6.2.3 Een ruimtelijk zorgvuldig ingepaste energietransitie

Wat willen we bereiken?

- 150 MW aan opgesteld vermogen aan zon op daken, zowel bij particulieren als bedrijven.
- Zonne-energie op veld.
  150 MW opgesteld vermogen aan zon op veld.
- 100 MW opgesteld vermogen aan windenergie.
- De netbeheerder gaat door de hele gemeente extra elektriciteitskastjes plaatsen en aansluiten op het middenspanningsnet.
- Laadinfrastructuur voor elektrisch vervoer wordt zo veel mogelijk geconcentreerd op laadpleinen. (Zie mobiliteitsbeleid). De laadinfrastructuur zal ‘netbewust’ worden ingeregeld om piekbelasting op het elektriciteitsnet te voorkomen.
- De warmtepompen die de warmtenetten voeden, worden zo zorgvuldig mogelijk ingepast, in de omgeving. Hierbij wordt de visuele impact en geluidsoverlast zo veel mogelijk verminderd.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

- Innovatie en energieopwekking op de Energiecampus. In 2026 spreken we met initiatieven en kijken of het ruimtelijk mogelijk is.
- In 2026 hebben we zicht op locaties voor windturbines op bedrijventerrein De Zwette.
- In 2026 hebben we een ontwikkelkader voor het gebied Leeuwarden Zuid-West (tussen het spoor en de Haak).
- Verkennen van één of meerdere lijnopstellingen windenergie.

2.6.3 Klimaatadaptie - Uitvoeringsagenda Klimaataanpassing 2021 - 2035

Ambitie/Doel
Leeuwarden is in 2035 klaar voor periodes van hitte, meer neerslag en meer droogte.

Wat willen we bereiken?
- De realisatie van 65.000 m^3 waterberging en -afvoer in ongeveer 75 projecten.
- De kans op hittestress verkleinen door 30% schaduw op belangrijkste loop- en fietsroutes te realiseren. Het aanleggen van koele plekken op loopafstand van elke woning. Meer inzicht krijgen in de gevolgen van droogte in bebouwd gebied. De gemeente ontwikkelt haar kennis over droogte en blijft zich bewust van de mogelijke risico's en consequenties van droogte.
- De gemeente vergroot de bewustwording en noodzaak tot anticiperen op risico's bij bewoners, bedrijven en instellingen.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?
- ***Maatregelen uit de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie uitvoeren***
  Begin 2021 is de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie vastgesteld. Hierin staan de maatregelen die de gemeente in bebouwd gebied moet nemen om beter voorbereid te zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering. De gemeente voert maatregelen tegen wateroverlast uit, zoals het vergroten van de capaciteit van riolering en de aanleg van waterbuffers.

- ***Maatregelen uit het Uitvoeringsprogramma Vergroening uitvoeren***
  In 2025 is het Uitvoeringsprogramma Vergroening vastgesteld. In dit uitvoeringsprogramma werkt de gemeente aan het herstel en de versterking van de groenblauwe structuren in gemeente Leeuwarden. Het uitvoeringsprogramma benadert opgaven op het gebied van klimaataanpassing, gezondheid en biodiversiteit in samenhang. Hierin staan ook de te nemen maatregelen in warme risicogebieden om hittestress te beperken. De maatregelen die de gemeente uitvoert zijn onder andere het realiseren van voldoende schaduw op loop- en fietsroutes, het vergroenen van schoolpleinen en het aanleggen van koele plekken.

- ***Bewustwording door gesprekken en campagnes met inwoners***
  De gemeente informeert inwoners over de gevolgen van klimaatverandering in hun (eigen) omgeving via klimaatgesprekken (risicodialogen). Daarnaast vergroten we de bewustwording en de acties die inwoners zelf kunnen doen via sociale activiteiten zoals het NK-tegelwippen, Steenbreekacties en andere campagnes. Daarnaast worden inwoners, bedrijven en scholen gefaciliteerd met het opvangen van regenwater en het vergroenen van hun dak of hun tuin, via de subsidieregeling 'Klimaatbewust Leeuwarden'.

- ***Nieuwbouw klimaatbestendig maken***
  Nieuwe gebieden voor woningbouw en bedrijventerreinen worden klimaatrobuust en -bestendig ingericht. Onder andere door het realiseren van voldoende groen. Via de subsidieregeling 'Klimaatbewust Leeuwarden' wordt 'waterneutraal bouwen' en het hergebruik van regenwater gestimuleerd. De gemeente daagt bouwers, ontwikkelaars en woningcorporaties uit om klimaatadaptief te bouwen en te ontwikkelen. Dit gebeurt in tendertrajecten op gebieds- en gebouwniveau.

2.6.4 Circulaire economie - Nieuwe uitvoeringsagenda circulaire economie

Ambitie/Doel
Leeuwarden werkt toe naar een volledig circulaire economie en samenleving zonder afval in 2050. In 2030 is circulair bouwen de norm voor alle nieuwe gebouwen. De focus ligt op samenwerking, innovatie en voorbeeldgedrag. In de samenwerking worden samenwerkingspartners uitgedaagd om circulair te denken en te doen.

Wat willen we bereiken?
In totaal worden minstens 5 gesloten ketens binnen de gemeente gerealiseerd in samenwerking met Leeuwarder bedrijven. We willen dat meer Leeuwarder bedrijven circulair actief zijn. Bovendien werkt de gemeente aan het versterken van de positie van circulaire ondernemers en scale-ups in de regio. Hiermee positioneert Leeuwarden zich als een aantrekkelijke vestigingsplaats voor toekomstgerichte bedrijven en werken we samen aan een duurzame, veerkrachtige economie zonder afval.

We streven er bovendien naar dat het grondstoffenverbruik in gebiedsontwikkeling, vastgoed en de grond-, weg- en waterbouw (GWW) afneemt, dankzij het toepassen van circulaire en biobased materialen. Dit wordt gerealiseerd door circulaire en biobased principes standaard op te nemen in onze aanbestedingen. Zo wordt circulair bouwen echt het uitgangspunt in de stad. Het doel is dat in 2030 het primair grondstoffenverbruik met 50% is afgenomen.

Gemeente Leeuwarden wil richting 2030 een forse stap vooruitzetten in de transitie naar een circulaire economie. Het doel is om de hoeveelheid restafval per inwoner verder te verminderen tot maximaal 30 kg per jaar in 2030.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?
Ook in 2026 voeren we het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie uit. De 3 hoofdthema's zijn:

1. Innovatie en circulaire bedrijvigheid
2. Circulair en biobased bouwen
3. Doorontwikkeling van het grondstoffenbeleid (huishoudelijk afval).

Innovatie en circulaire bedrijvigheid
Ketenvorming, hergebruik van grondstoffen en circulair ondernemerschap worden door de gemeente gestimuleerd. Onder andere via de inzet van een transitiemanager op De Zwette, kennisdeling, duurzame markten en de inzet van het Innovatiefonds.

Circulair en biobased bouwen
Bij gemeentelijke bouwprojecten worden circulaire principes toegepast, in lijn met Het Nieuwe Normaal. De ontwikkeling van een grondbank, creëren van beter inzicht in materiaaltoepassingen (materiaalpaspoorten en monitoring) en het aanjagen van innovatie en kennisontwikkeling geven hier invulling aan. Daarnaast willen we onze materialendatabase Rescource verder ontwikkelen, zodat we bij gemeentelijke gebiedsontwikkelingen en herinrichtingsprojecten nog meer kunnen werken vanuit bestaande materialen.

Doorontwikkeling van het grondstoffenbeleid (huishoudelijk afval)
De hoeveelheid restafval wordt verlaagd en beter gescheiden (aan de bron) met inzet van beleidsaanpassingen, communicatie en educatie. Daarnaast moeten innovatieve maatregelen, binnen de scheidings- en bewerkingsinstallatie van Omrin, verdere nascheiding realiseren waardoor meer grondstoffen gerecycled kunnen worden en minder (rest)afval verbrand wordt. Er lopen meerdere pilots en projecten - onder andere rond de inzameling van grofvuil - waarin gekeken wordt wat werkt. Er wordt ingezet op goede inzameling en hergebruik. Repaircafés krijgen ondersteuning. Vanuit de behoeftepeiling is gebleken dat er meer behoefte is aan communicatie en meer zichtbaarheid. Er wordt gekeken of start- of ondersteuningsbudget voor repaircafés noodzakelijk is. De mogelijkheden voor een Circulair Ambachtscentrum worden onderzocht.

Samenwerken en leren
De gemeente Leeuwarden werkt samen met bedrijven, inwoners, wijkinitiatieven, kennisinstellingen en regionale partners zoals de Vereniging Circulair Friesland. Leerervaringen worden hierbij gedeeld en vertaald naar beleid en uitvoering.

2.6.5 Biodiversiteit & Ecologie – Nieuwe uitvoeringsagenda Biodiversiteitsherstel

Ambitie/Doel:
Er is nu sprake van biodiversiteitsverlies. Het doel is om deze negatieve trend om te buigen door ecosystemen te herstellen en de biodiversiteit vanaf 2035 te laten toenemen. Om de gemeente leefbaar te houden voor mensen, dieren en planten, wordt daarom de kwaliteit van water en bodem verbeterd en wordt de biodiversiteit hersteld en versterkt.

Wat willen we bereiken?
Vanuit het Beleidskader Biodiversiteit wordt gewerkt aan herstel van de biodiversiteit in onze gemeente. Het beleidskader heeft 6 doelen voor 2035:

1. Het vergroten van de soortenrijkdom en verminderen de kwetsbaarheid van (Friese) populaties.
2. Bij de inrichting en het beheer van de leefomgeving, staan bodem, water en biodiversiteit centraal.
3. Bestaande groenblauwe structuren worden hersteld, versterkt en uitgebreid.
4. Er wordt gestreefd naar een toekomstbestendig voedselsysteem zonder negatieve effecten voor de kwaliteit van lucht, bodem en water.
5. Bij het uitgeven en bestemmen van gronden wordt ingezet op biodiversiteitsherstel.
6. Positief contact tussen de mens en de natuur wordt gestimuleerd.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?
In het uitvoeringsprogramma biodiversiteit zijn 4 activiteitlijnen opgenomen waar in 2026 uitvoering aan wordt gegeven:

1. Biodiversiteit Omgevingswetbestendig
Onderzoeken hoe de Leeuwarder Ecologische Structuur (LES) en andere ecologische waarden kunnen worden beschermd in het Omgevingsplan.

2. Natuur inclusief werken voor een Basis Kwaliteit Natuur (BKN)
- Er worden 10 faunavoorzieningen gerealiseerd ter versterking van het leefgebied van kwetsbare soorten.
- Het natuurinclusief werken in Leeuwarden wordt versterkt door interne bewustwording te creëren. En daarnaast door procesafspraken te maken over bijvoorbeeld ontwerpen, aanbestedingen en tenders. De inhoud van de procesafspraken wordt ontwikkeld samen met externe partijen als WUR en (de nieuwe vorm van) het provinciaal herstelprogramma Biodiversiteit.

3. Leeuwarder Ecologische Structuur (LES)
- Er worden beheerplannen gemaakt voor 2 grote groenblauwe structuren om het leefgebied van dier en planten te verbeteren.
- 2 knelpunten in de LES worden opgelost zodat ecologische verbindingen worden gelegd of hersteld en dier en plantsoorten kunnen migreren.

4. Communicatie en Educatie
Er wordt een nieuw samenwerkingsverband voor natuur- en milieueducatie (NME) opgezet. Hierbij worden partners van binnen en buiten de gemeente betrokken.

Monitoring
In 2026 wordt gestart met de uitvoering van het in 2025 gemaakte monitoringsplan. Hierdoor wordt meer inzicht verkregen in de wijze waarop de natuurkwaliteit wordt gemonitord en hoe de inzet voor de komende jaren kan worden geconcretiseerd. De kwaliteit van de leefgebieden wordt door de Gemeente zelf gemonitord. Maar voor de monitoring van soorten wordt gebruik gemaakt van (de

gegevens van) andere partijen. Denk hierbij aan overheden, onderwijsinstellingen, natuurorganisaties en lokale werkgroepen.

2.6.6 Volhoudbare Eigen Organisatie - uitvoeringsagenda 2024-2027

Ambitie/Doel
In 2030 is de gemeentelijke organisatie duurzaam; emissievrij, circulair en adaptief. De Gemeente is daarmee een voorbeeld voor inwoners, instellingen en ondernemers.

Wat willen we bereiken?
- De gemeente werkt toe naar een volhoudbare gemeentelijke organisatie met een zo beperkt mogelijke ecologische voetafdruk. Om dit te bereiken worden diverse maatregelen toegepast ten behoeve van het verlagen van de gemeentelijke CO_2-uitstoot, een schone bedrijfsvoering, klimaatadaptatie bij onze gebouwen en terreinen, en het stimuleren van meer biodiversiteit.
- Er wordt geïnvesteerd in het ontwikkelen van duurzame competenties bij de medewerkers. Zij zijn immers de motor van de gevraagde verandering.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?
Begin 2024 is de uitvoeringagenda Volhoudbare Eigen Organisatie vastgesteld. In 2026 worden de activiteiten volgens deze uitvoeringsagenda verder uitgevoerd.

- ***Eigen CO_2-uitstoot in kaart en verduurzaming ambtenarenpanden***
  Jaarlijks wordt de CO_2-uitstoot van de organisatie in kaart gebracht via de CO_2-prestatieladder. De gemeente stelt verbeterplannen op en monitort de voortgang ervan. Via de lijn Eigen Organisatie werkt de gemeente aan de verduurzaming van de panden waarin de medewerkers gehuisvest zijn. Naast energiezuinigheid wordt aandacht besteed aan klimaataanpassing, hemelwaterberging en biodiversiteitsherstel. Ook wordt het wagenpark verduurzaamd en de werktuigen van de buitendienst (fossielvrije brandstof). In 2024 hebben we onze CO_2-uitstoot met 66% weten te verlagen ten opzichte van het referentiejaar 2019. Om CO_2-neutraal te zijn als gemeentelijke organisatie in 2030 zijn nog een aantal forse stappen nodig. De benodigde stappen en investeringen worden de komende tijd verder in beeld gebracht.

- ***Circulaire organisatie***
  Door middel van circulair inkopen en aanbesteden werkt de gemeente aan het verminderen van het materialenverbruik en draagt daarmee bij aan een circulaire economie.

- ***Kennisniveau ontwikkelen***
  Er wordt geïnvesteerd in de ontwikkeling van competente medewerkers die uitvoering kunnen geven aan de diverse duurzaamheidsopgaves. Dit onder andere door het organiseren van cursussen, workshops en bijeenkomsten voor kennisdeling zoals het event Morgenmakers.

- ***Aantrekkelijke groene arbeidsvoorwaarden***
  De arbeidsvoorwaarden worden vergroend, bijvoorbeeld door het aanpassen van de regeling vergoeding woon-werkverkeer.

2.6.7 Landelijk gebied (landbouw en natuur) en bodem

Ambitie/Doel
Leeuwarden herstelt de balans tussen landschap, natuur en landbouw op een duurzame manier. Door duurzame en circulaire landbouw te bevorderen, wordt een gezonde leefomgeving gecreëerd, nu en in de toekomst.

Wat willen we bereiken?

- Bijdragen aan een gezonde en toekomstbestendige leefomgeving voor onze inwoners van het platteland.
- Het faciliteren van agrarische ondernemers in de omslag naar duurzame verdienmodellen en ruimte geven aan de versterking van natuur en landschap.
- Een gezond en vitaal bodem- en watersysteem dat ten goede komt aan alle inwoners van het landelijk gebied.

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?

- ***Duurzame initiatieven mee ontwikkelen***
  Gemeente Leeuwarden neemt deel in gebiedsprocessen in Baarderadiel (Friese Kleiweide) en het Leechlân (Friese Veenweide). We werken daar samen met betrokken partijen aan duurzame initiatieven voor deze gebieden. Samen met agrarische ondernemers wordt gezocht naar nieuwe verdienmodellen passend bij de transitieopgaven die op hen afkomen.

- ***Verbinden en Leeuwarder belangen behartigen***
  Leeuwarden werkt nauw samen met provincie, Wetterskip en andere gemeenten in de uitvoering van het Veenweideprogramma, het programma voor Greidhoeke plus en de Bioregio en programmalijn 3A van de regiodeal Noardwest Fryslân. In deze programma's krijgen (overheids-) doelen hun beslag op het gebied van bodem, water, natuur, klimaat, gezondheid en sociaaleconomisch perspectief. Doelen worden gekoppeld aan initiatieven van inwoners en bedrijven. Daarin speelt de Gemeente een verbindende rol. Ook tussen onderwijs- en kennisinstellingen uit de stad en initiatieven in het buitengebied. We behartigen de Leeuwarder belangen en ambities aan de provinciale en regionale overlegtafels en denken constructief mee over de ontwikkelingen en kansen voor de regio.

- ***Versterking Alde Feanen***
  In het kader van Nationaal Park Nieuwe Stijl volgt en stimuleert de gemeente Leeuwarden ontwikkelingen ten behoeve van versterking van het Nationaal Park Alde Feanen. Waar mogelijk verbinden we deze met ontwikkelingen in onze gemeente op het gebied van landbouw, natuur en recreatie.

- ***Gezamenlijke oplossingen in agenda Landelijke Gebied***
  Leeuwarden werkt aan een brede agenda voor het Landelijk Gebied van Leeuwarden. Daarin worden de thema’s water, bodem, klimaat, biodiversiteit, natuur, erfgoed en voedselagenda aan elkaar verbonden. Het doel daarvan is om de doelen en ambities van alle thema’s te vertalen naar concrete acties en bouwstenen voor beleid in ons landelijk gebied.

2.7 Leeuwarden Oost

2.7.1 Opbouw van het programma

Leeuwarden Oost is een van de 20 focusgebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid en bestaat uit de wijken Bilgaard, de Vrijheidswijk, Oud-Oost, Camminghaburen en Heechterp-Schieringen. We werken aan het doorbreken van intergenerationele armoede, waarbij we de kwaliteit van leven van mensen willen verbeteren en het toekomstperspectief op leren, werken, wonen en gezondheid willen vergroten. Zo werkt het programma Leeuwarden Oost met ruim 50 partners aan de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in Leeuwarden Oost. De gemeente Leeuwarden is één van deze partners. De werkprincipes van het programma Leeuwarden Oost (de 5 V's) zijn:

- Voornemen: twintig jaar doelgericht werken;
- Verbinding: samen met bewoners en partners;
- Verandering: een plus in doorbraken, innovaties en integrale samenwerking;
- Vooruitgang: doorbreken van armoede voor de nieuwe generatie;
- Verantwoording: doen we wat we afspreken, meten en behouden wat werkt.

2.7.2 Verantwoordelijkheidsverdeling van het programma

Bestuur Leeuwarden Oost: De burgemeester is voorzitter en het bestuur bestaat uit diverse bestuurders die domeinen vertegenwoordigen. Denk daarbij aan wonen, veiligheid, werk, onderwijs, bewoners, zorg, kennisinstellingen, gemeente en ministeries. Het bestuur is opdrachtgevend naar het programmabureau Leeuwarden Oost. Daarmee is het een programma van de samenwerkende partijen. De programmadirecteur is de opdrachtnemer en geeft sturing aan het programmabureau. Het programmaplan beschrijft de opdracht die door de partners uitgevoerd dient te worden. De gemeente is werkgever voor het programmabureau, zodat er geen aparte rechtsvorm opgetuigd hoeft te worden. Er is een coördinerend wethouder aangesteld die de bestuurlijke coördinatie van het programma doet binnen de gemeente.

2.7.3 Verantwoordelijkheidsverdeling binnen de gemeente en het programma

Tabel Verantwoordelijkheidsverdeling

Gemeente			**Programma Leeuwarden Oost**	
Rol	**Wie?**		**Rol**	**Wie?**
Gezicht van het programma:	Burgemeester Sybrand Buma		Voorzitter bestuur:	Burgemeester Sybrand Buma
Betrokken portefeuillehouders:	Gijs Jacobse Hein Kuiken Hein de Haan Evert Stellingwerf Abel Reitsma Nathalie Kramers		Bestuur Programma Leeuwarden Oost:	Veiligheid: politie Wonen: corporatie Elkien Bewoners: Nieuw Elan Werk: Worketeers en Breedweer Onderwijs: Proloog en Firda Gezondheid: zorgverzekeraar De Friesland Overheid: Gemeente Leeuwarden en het Rijk door ministerie van VWS Kennis/Monitoring: Hogeschool NHL Stenden
Coördinerend portefeuillehouder:	Nathalie Kramers		Vertegenwoordiger gemeente:	Nathalie Kramers
Ambtelijk portefeuillehouder:	André Enter		Programma directeur:	Marloes Schreur

Gemeente			Programma Leeuwarden Oost	
Rol	**Wie?**		**Rol**	**Wie?**
Concern controller:	Jorrit Zuidema		Programma controller:	Iri Oosting
Ambtelijke verbinding (counterpart):	Monique Coenen		Programma Secretaris:	Iri Oosting

2.7.4 Doel, proces en resultaat van het programma

Waarom (doel)?
Armoede van generatie op generatie doorbreken in 5 wijken in Leeuwarden Oost. De bewoners van Leeuwarden Oost ervaren een goede kwaliteit van leven en hebben perspectief op leren, werk, wonen en gezondheid en ervaren een veilige leefomgeving.

Hoe (proces)?
Ruim 50 partners zetten zich samen met bewoners in op de pijlers Leren, Werk, Wonen en Gezondheid om de huidige achterstanden te verminderen door het vergroten van kansen. De interventies en activiteiten zijn erop gericht om te innoveren en veranderingen in systeemdoorbraken te realiseren. Daarbij proberen we steeds meer de integraliteit te bewerkstelligen op het huishoudensniveau en samenlevingsniveau.

Wat (resultaat)?
Uiteindelijk hebben meer bewoners kans om zich te ontwikkelen met bijvoorbeeld een opleiding. Ze hebben een baan of vrijwilligerswerk en ze ervaren minder drempels om aan de slag te gaan. Ze hebben een betaalbare en goede woning en voelen zich veilig in hun wijk. Ze voelen zich fysiek en mentaal gezond en ze kunnen goed rondkomen.

2.7.5 Wat willen we bereiken?

Tabel Te bereiken ambitie

Te bereiken ambitie
Ambitie
Binnen 20 jaar in de 5 wijken van Leeuwarden Oost armoede van generatie op generatie doorbreken.
Impact (hogere doel)
Met een speciaal programma maakt de gemeente het mede mogelijk de komende twintig jaar met 50 partners in de stad Leeuwarden Oost leefbaarder. Iedereen moet er fijn kunnen wonen, met een goede opleiding, een volwaardig inkomen en in een goede gezondheid.
Lange termijneffecten (outcome)
1. De bewoners van Leeuwarden Oost ervaren een goede kwaliteit van leven middels toename in bestaanszekerheid, kansengelijkheid, leefbaarheid en vertrouwen.
2. De bewoners van Leeuwarden Oost hebben perspectief op leren, werken, wonen, gezondheid en een veilige en leefbare omgeving.
Korte termijneffecten (output)
Realisatie interventie en projectdoelen per boekjaar.

Ambitie, impact, outcome en output
Het programma Leeuwarden Oost richt zich op de onderdelen leren, werken, wonen, gezondheid en veiligheid. Het thema leefbaarheid en bewonersbetrokkenheid loopt hier op wijkniveau dwars doorheen. Deze onderdelen komen terug in de zogenaamde Doelenboom met bijbehorende

interventies (zie bijlage programmaplan PowerPoint-presentatie). In de doelenboom wordt per pijler de samenhang weergegeven tussen de activiteiten (interventies), resultaat op *output* (realisatie interventie en projectdoelen) en resultaat op *outcome* (langetermijneffecten). De *outcome* is middels SMART doelstellingen (indicatoren) concreet gemaakt. Daarbij sluiten we ook aan bij de landelijke monitoring van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid.

2.7.6 Wat gaan we daarvoor doen en met wie en wat mag het kosten?

Algemeen
De budgetten van de verschillende programmapijlers zijn opgenomen in verschillende gemeentelijke (exploitatie)programma's. Dit betreffen voornamelijk de programma's Bestaanszekerheid, Meedoen, Volksgezondheid en sport, Onderwijs, Milieu, Volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing en Veiligheid. In deze paragraaf wordt niet een overzicht van deze budgetten weergegeven, maar de (verwachte) financiering en een raming van kosten (cashflow) per beoogde activiteit (interventie) specifiek van het Programma Leeuwarden Oost. Verderop in de paragraaf wordt nog specifiek ingegaan op de (beoogde) besteding van de gemeentelijke middelen uit het Fonds maatschappelijke vernieuwing (RES070).

Financiering
Aandachtspunt voor komende jaren is dat de gemeentelijke financiering loopt tot en met 2026 en dus voor na die periode de dekking op het vervolg op de bijdrage CA fondsen nog een afweging moet plaatsvinden voor de vervolgjaren. Vanuit de financiering van het Rijk is de financiering grotendeels mogelijk tot en met 2028 waarvan we in 2025 nog een aanvraag SPUK Kansrijke wijk en Preventie met Gezag voor die periode moeten indienen. De voorgenomen aanvragen SPUK Kansrijke wijk 2026-2028 en Preventie met Gezag 2026-2029 zijn reeds opgenomen in de raming kosten (tabel 4). Naar verwachting zal de uitkering SPUK Kansrijke wijk € 18 mln. bedragen, waarvan € 5,2 mln. in 2026. Naar verwachting zal de uitkering Preventie met Gezag (inclusief extra aanvraagmogelijkheid voor grassroots-organisaties) € 6,8 mln. bedragen, waarvan € 1,1 mln. in 2026. Eind 2026 zullen de exacte bedragen bekend zijn. Daarmee kunnen er nog afwijkingen in beoogde interventies en bedragen plaatsvinden.

Hieronder een overzicht van de verwachte financiering over 2026 voor het Programma Leeuwarden Oost. De verwachte financiering voor 2026 bedraagt € 8,7 mln. De subsidie aanvragen SPUK Kansrijke wijk 2026-2028 en Preventie met Gezag 2026-2029 lopen op dit moment nog in het proces en worden naar verwachting eind 2025 toegekend.

Tabel Verwachte financiering 2026 **Bedragen x € 1.000**

Partij	Wie/wat	Bron	Toegekend	Nog toe te kennen	Totaal	%
Rijk	Ministerie J&V	Preventie met Gezag 2026-2029		€ 1.140	€ 1.140	
	Ministerie BZK/OCW/SZW/VRO	SPUK Kansrijke wijk 2026-2028		€ 5.189	€ 5.189	
	Ministerie VWS	SPUK GALA	€ 106		€ 106	
			€ 106	**€ 6.328**	**€ 6.434**	**74%**
Gemeente	Domeinen	Exploitatie	€ 781		€ 781	
	Reserve	Fondsen coalitieakkoord	€ 1.176		€ 1.176	
			€ 1.957		**€ 1.957**	**23%**
Partners	Bestuur LO	Facturen	€ 109		€ 109	
	Fonds Nuts Ohra	Subsidie	€ 172		€ 172	
	Nieuwe Stads Weeshuis	Subsidie	€ 9		€ 9	
			€ 289		**€ 289**	**3%**
Eindtotaal			**€ 2.353**	**€ 6.328**	**€ 8.681**	**100%**

Hieronder een overzicht van de gerealiseerde en verwachte financiering tot en met 2026 voor het Programma Leeuwarden Oost. Vanaf de start van het programma is voor de periode 2021 tot en met 2025 € 59,1 mln. financiering gerealiseerd. De verwachte financiering voor 2026 bedraagt € 8,7 mln. De subsidie aanvragen SPUK Kansrijke wijk 2026-2028 en Preventie met Gezag 2026-2029 worden naar verwachting eind 2025 toegekend.

Tabel Financiering tot en met 2026 **Bedragen x € 1.000**

Partij	Jaren 2021 t/m 2025	Jaar 2026		Totaal	%
	Gerealiseerd	Toegekend	Nog toe te kennen		
Rijk	€ 42.034*1)	€ 106	€ 6.328	€ 48.469	71%
Overige overheden	€ 2.021			€ 2.021	3%
Gemeente	€ 13.125	€ 1.957		€ 15.082	22%
Partners	€ 1.934	€ 289		€ 2.223	4%
Eindtotaal	**€ 59.113**	**€ 2.353**	**€ 6.328**	**€ 67.794**	**100%**

*1) Van het Rijk is tot en met 2025 in totaal € 42 mln. ontvangen. Onderdeel daarvan is de per 2021 vooruit ontvangen € 21 mln. betreffende het Volkshuisvestingsfonds voor de periode 2021 tot en met 2031 (10 jaar).

Raming kosten

Middels het vaststellen van de gemeentelijke begroting en (waar van toepassing) separate kredietaanvragen worden budgetten door de Raad beschikbaar gesteld voor het Programma Leeuwarden Oost. Op basis van het beschikbare budget/krediet worden interventies/projecten uitgevoerd. Echter hoeven het moment van beschikbaarstelling budget/krediet en de feitelijke uitvoering/bekostiging van de interventies/projecten in de tijd niet gelijk te lopen. Budgetten zijn bijvoorbeeld in een bepaald jaar reeds beschikbaar als gevolg van Rijksuitkeringen of middels gemeentelijke reserves. De uitvoering vindt vervolgens meerjarig of later plaats. De kosten die samenhangen met de feitelijke uitvoering worden zichtbaar middels een cashflow overzicht. Dit is een overzicht van wanneer en hoeveel geld wordt er uitgegeven om de desbetreffende interventie in het desbetreffende jaar uit te voeren. Op de volgende pagina is een overzicht opgenomen van de beoogde activiteiten (interventies) voor 2026 en wat de raming aan kosten zijn (cashflow). De

verwachte uitgave aan kosten voor 2026 ad € 16,8 mln (zie tabel 5 Activiteiten en raming kosten) is dan ook niet gelijk aan de toegekende financiering (budget/krediet) voor 2026 ad € 8,7 mln. De kosten worden mede gedekt uit budget voorgaande jaren. De achterliggende budgetten zijn opgenomen onder de diverse exploitatie programma's conform de reguliere gemeentelijke begroting voor het desbetreffende boekjaar. Deze budgetten hebben betrekking op zowel Rijksbijdragen en private fondsen als op gemeentelijke fondsen en exploitatie budgetten. De gemeentelijke exploitatiebudgetten betreffen een herallocatie van bestaande middelen als gevolg van bijvoorbeeld een andere manier van werken. Dit betreft dus geen extra budget.

Tabel Activiteiten en raming kosten

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?					Wat mag het kosten?		
Programma/pijler	**Onderdeel**	**Interventie**	**Toelichting**	**Output**	**Raming kosten 2026 (cashflow)**	**Waar komt de dekking vandaan?**	
						Partij	**Wat**
Programma	Programmabureau	Apparaatskosten en uitvoeringsbudget	Uitvoeringscapaciteit programma	Jaarrapportage aan bestuur LO, partners LO waaronder gemeente en Rijk + domein overstijgende samenwerking	€ 857.000	Gemeente Partners Rijk	Exploitatie Facturen bestuur LO SPUK Kansrijke wijk
Totaal Programma					**€ 857.000**		
Monitoring	Kwantitatieve monitoring	Monitoring kwantitatief effect programma (cijfers en data)	Statistiek en onderzoek en data- en datawarehouse specialisten	Monitoringsplan en jaarrapportage.	€ 202.000	Gemeente Rijk	Fondsen Coalitieakkoord SPUK Kansrijke wijk
	Kwalitatieve monitoring	Monitoring kwalitatief effect programma (duiding)	Ontwikkeling van de impactmeting gericht op de kwaliteit van de interventies		€ 63.000	Gemeente Partner Gemeente	Exploitatie St De Friesland Fondsen Coalitieakkoord
Totaal Monitoring					**€ 265.000**		
Bewoners betrokkenheid	Plannen bewoners	Sociaal beheerder MFC Vrijheidswijk	Activiteiten van de rol van de sociaal beheerder.	Realisatie activiteiten in MFC Vrijheidswijk.	€ 107.000	Gemeente	Fondsen Coalitieakkoord
		Wijkplannen	Realisatie plannen bewoners op basis van de wijkplannen	Realisatie uitvoeringsplannen	€ 363.000	Gemeente Gemeente Gemeente	Fondsen Coalitieakkoord Reserve ISV III Exploitatie
	Bewoners participatie	Wijk- en Bewonerscentra en participatie	Via de wijk/bewonersbedrijven meer bewoners de mogelijkheid te geven tot leren, meedoen en/of werk	Beschikbare plekken Aantal doorgegroeid naar participatie, onderwijs of werk	€ 583.000	Gemeente Rijk	Fondsen Coalitieakkoord SPUK Kansrijke wijk

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?					Wat mag het kosten?		
Programma/pijler	**Onderdeel**	**Interventie**	**Toelichting**	**Output**	**Raming kosten 2026 (cashflow)**	**Waar komt de dekking vandaan?**	
						Partij	**Wat**
	Bewoner communicatie	Communicatiebudget	Communicatie met bewoners voor een beter bereik	Wijkplannen met activiteiten, verhalen bewoners delen en in Jaarrapportage	€ 100.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
Totaal Bewoner betrokkenheid					**€ 1.153.000**		
Pijler leren	Basisvaardigheden	Jongeren financieel zelf redzaam	Er komen geen jongeren meer in problematische schulden door vroegtijdig en adequaat handelen	Aantal jongeren bereikt, ondersteund en dat (na deelname) zelf een rol speelt in het project	€ 165.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
		Financiële bewustwording jeugd (financiële educatie)	Er komen geen jongeren meer in problematische schulden door (vroegtijdige) financiële educatie	Aantal kinderen/jongeren dat deelneemt aan extra gerealiseerde activiteiten gericht op hun financiële zelfredzaamheid	€ 74.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal (volwassen) deelnemers aan extra gerealiseerde activiteiten op het vlak van financiële educatie			
	Ieder kind een coach	Lifecoaching	Brede ondersteuning voor jongeren met meer tijd, er op af en maatwerk	Aantal jongeren begeleid	€ 180.000	Gemeente	Exploitatie
	School en omgeving	Rijke schooldag	Er is voor alle kinderen en jongeren structureel extra leer- en ontwikkeltijd op kinderopvang, scholen en in de omgeving	Aantal uren extra leer-/ ontwikkeltijd per school/domein	€ 3.475.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal kinderen bereikt			
				Aantal uren meer sport en bewegen gerealiseerd voor schoolkinderen			
				Toename ouderbetrokkenheid			
		Ontwikkeling jonge kind	Signalen worden vroeger opgepakt (bijv. psychische of sociaal emotionele problemen, dreigende schooluitval)	Aantal jeugdverpleegkundigen in de wijk	€ 1.178.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal kinderen dat in aanmerking kwam voor voorschoolse educatie			
				Aantal kinderen met een vve-indicatie die			

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?					Wat mag het kosten?		
Programma/pijler	**Onderdeel**	**Interventie**	**Toelichting**	**Output**	**Raming kosten 2026 (cashflow)**	**Waar komt de dekking vandaan?**	
						Partij	**Wat**
				deelnamen aan voorschoolse educatie			
				Gerealiseerde capaciteit fte voor het Jonge Kind			
				Aantal onderwijs- en pedagogische medewerkers en leerkrachten die deelnemen aan trainings-/coaching aanbod			
Totaal Pijler leren					**€ 5.073.000**		
Pijler werken	Werk in de wijk	Vrijwilligersvergoeding	Hogere participatie aan wijkverbetering/meer werk in de wijk	Aantal vrijwilligers	€ 49.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal vrijwilligersvergoedingen verstrekt			
	Baanmatching/leren is werken	Matching ondernemers en onderwijs	Werken loont meer en er zijn minder drempels om te kunnen werken: meer vaste contracten, mogelijkheden voor omscholing en kinderopvang Werkgevers bieden meer baangaranties, ontwikkeling mogelijkheden en stageplaatsen (op maat) voor (werkende) bewoners	Matching ondernemers en onderwijs- aan de bak garanties	€ 130.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal re-integratie professionals/vrijwilligers			
		Jongeren uit de bijstand		Aantal jongeren bereikt	€ 189.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal jongeren vanuit project gere-integreerd op de arbeidsmarkt			
	Activerende en breed toegankelijke kinderopvang	Activerende kinderopvang		Aantal ingevulde kinderopvangplaatsen	€ 129.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal kinderen geplaatst			
				Aantal plaatsingen voor niet-werkende ouders			
		Breed toegankelijke kinderopvang		Aantal ingevulde gratis kinderopvangplaatsen	€ 82.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal kinderen geplaatst			
				Aantal niet-werkende ouders naar onderwijs/werk begeleid			
Totaal Pijler werken					**€ 579.000**		

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?					Wat mag het kosten?		
Programma/pijler	**Onderdeel**	**Interventie**	**Toelichting**	**Output**	**Raming kosten 2026 (cashflow)**	**Waar komt de dekking vandaan?**	
						Partij	**Wat**
Pijler wonen	Verduurzaming Leeuwarden Oost (VLO)	Verduurzaming 1.610 woningen en ver-groenen openbare ruimte	Gaat om verduurzaming van 1.610 woningen in totaal Woonomgeving: klimaatbestendig, nodigt uit tot spel, ontmoeten en bewegen Bewoners ervaren een betere kwaliteit van wonen	Aantal volledig gerealiseerde verduurzaamde woningen	€ 4.561.000	Rijk	Volkshuisves-tingsfonds
				Aantal woningen waarvan de verduurzaming gestart is		Gemeente	Algemene reserve
				Aantal geplante bomen/struiken		Gemeente	Exploitatie
				Aantal plekken waar de openbare ruimte is vergroend		Provincie	Subsidie
						EU	Subsidie
	Misstanden Particuliere Verhuur	Buurtregisseur Vlietzone	Bewoners ervaren een goed particulier verhuurderschap met goed contact met de verhuurder, eerlijke huurprijzen en tijdig onderhoud	Aantal meldingen dat is behandeld	€ 63.000	Gemeente	Fondsen Coalitieakkoord
				Aantal gesprekken dat is gevoerd			
	Gezonde leefomgeving	Sociale voedseltuin	Gezinnen krijgen onbespoten groente en fruit, bewoners kunnen participeren op de tuin voor meer sociale cohesie en kinderen leren over gezonde voeding	Aantal huishoudens dat betrokken is bij project	€ 76.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
	Sociale plus op de herstructurering van Heechterp	Intensieve begeleiding gezinnen Heechterp	De mensen die gaan verhuizen krijgen ook ondersteuning op sociale vraagstukken	Aantal ondersteunde gezinnen	€ 87.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal doorverwijzingen			
Totaal Pijler wonen					**€ 4.787.000**		
Pijler gezondheid	Gezinslab en buurtgezinnen	Gezinslab	In de wijknetcentra kunnen gezinnen terecht met vragen op alle leefgebieden. Vrijwilligers organiseren samen met en voor de bewoners tal van	Aantal gezinnen dat is ondersteund	€ 187.000	Partner	FNO
				Aantal plekken waar project actief is geweest			
		Vakantiebank		Aantal deelnemende gezinnen	€ 9.000	Partner	Nieuwe Stads Weeshuis

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?					Wat mag het kosten?		
Programma/pijler	**Onderdeel**	**Interventie**	**Toelichting**	**Output**	**Raming kosten 2026 (cashflow)**	**Waar komt de dekking vandaan?**	
						Partij	**Wat**
			collectieve activiteiten, aansluitend bij de behoeften van gezinnen. Er kunnen gezinnen op vakantie gaan die dat al vijf jaar niet konden.	Aantal deelnemende kinderen			
	Gezond in de wijk	Gezonde voedsel en beweegomgeving scholen	Inwoners zijn tevredener over de kwaliteit van hun woonomgeving; route naar school nodigt uit tot spel, ontmoeten en bewegen	Aantal gesproken ouders en kinderen	€ 106.000	Rijk	SPUK Gala
		Kunst in de buurt	Elke wijk kan een culturele activiteit kiezen die op maat is ontwikkeld voor de wijk.	Aantal bewoners dat heeft meegedaan aan culturele activiteiten middels kunst in de buurt + rapportage RUG	€ 25.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
		Sociale plus Skills Garden	Beweegactiviteiten in de wijk organiseren, bewoners opleiden tot sportbegeleider en inzet van een mobiele skills garden	Aantal deelnemers die individueel/groepsgericht begeleiding tot re-integratie krijgen	€ 150.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
				Aantal re-integratie vrijwilligers			
				Aantal gerealiseerde opstap- of instapbanen/buurt gerichte banen			
	Bestaanszekerheid	Dbieb	Inwoners hebben meer vaardigheden om gezond te leven door collectieve activiteiten in de wijk en individuele ondersteuning	Aantal inwoners bereikt/geholpen	€ 100.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
		Taalmaatje			€ 87.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk
Totaal Pijler gezondheid					**€ 663.000**		
Pijler Veiligheid	Veiligheid	Projectondersteuning/ analist	Analyse op thema veiligheid	Zie aparte gemeentelijke rapportage	€ 113.000	Rijk	SPUK Kansrijke wijk

Wat gaan we daarvoor doen en met wie?					Wat mag het kosten?		
Programma/pijler	**Onderdeel**	**Interventie**	**Toelichting**	**Output**	**Raming kosten 2026 (cashflow)**	**Waar komt de dekking vandaan?**	
						Partij	**Wat**
	Preventie met Gezag	Project Preventie met Gezag	1. Intensieve samenwerking tussen lokale partijen en strafketenpartners en een goed gevulde gereedschapskist waaruit met Multiteam kan putten zonder wachtlijsten 2. Een domein overstijgende, gebiedsgerichte aanpak gericht op het voorkomen van ondermijnende en georganiseerde criminaliteit binnen de meest kwetsbare wijken	Aantal jongeren ingebracht in multiteam Aantal jongeren bereikt met voorlichting Aantallen begeleid door RIO (Re-integratie officier) Zie aparte rapportage PMG en Jaarrapportage aan bestuur LO, partners LO waaronder gemeente en Rijk Aantal jongeren in StraatKRACHT-traject Aantal projecten Cambuur Verbindt	€ 3.219.000	Rijk	Preventie met Gezag
	Buurtbazen	Inzet 2 professionals (op groepsniveau) en activiteitenbudget	De levensloopaanpak wordt sluitend gemaakt. Hierdoor zijn kinderen, jongeren en jongvolwassenen tijdig in beeld vanuit zowel preventief als repressief oogpunt en wordt er een aanpak op maat ingezet	1. Contact met jongeren (online/offline) 2. Aantal collectieve activiteiten 3. Doorverwijzing naar school, participatie of werk	€ 81.000	Rijk	Aanvulling op Preventie met Gezag
Totaal Pijler veiligheid					**€ 3.413.000**		
Totaal raming kosten Leeuwarden Oost jaarschijf 2026					**€ 16.790.000**		

2.7.7 Fonds maatschappelijke vernieuwing

De besteding van de fondsen loopt mee in de reguliere verantwoording (begroting en jaarstukken). In de paragraaf investeringen en fondsen wordt ingaan op de verschillende projecten die vanuit de fondsen zijn gefinancierd en die in 2026 worden gedaan voor de diverse activiteiten. Per 6 december 2023 is door de Raad uit het Fonds maatschappelijke vernieuwing (RES070) een krediet beschikbaar gesteld van € 3,8 mln voor de periode van 2023 tot en met 2026 ten behoeve van het Programma Leeuwarden Oost (zaaknummer: 2023-231366, iBabs 2553). Daarnaast is er sprake van overige dekkingsbronnen van € 1,7 mln, bestaande uit restantmiddelen wijkaanpak 2019-2022/23 van € 838K (RES027 Reserve ISV III) en de SPUK Kansrijke wijk 2023-2025 van € 901K (cofinanciering). Het project Fonds CA Programma Leeuwarden Oost 2023-2026 heeft daarmee een totale financiering van € 5,5 mln.

Hieronder een toelichting op het project Fonds CA Programma Leeuwarden Oost 2023-2026:

Tabel Project Fonds CA Programma Leeuwarden Oost 2023-2026 **Bedragen x € 1.000**

Interventie	Jaren 2023 t/m 2025	Jaar 2026	Wat gaan we doen in 2026	Restant krediet
	Verwachte realisatie	Prognose		
Implementatie Rijke schooldag	€ 177			
Verkenning rijke schooldag VO	€ 75			
Wijkplannen	€ 1.077	€ 363	Uitvoering wijkplannen	€ 931
Jongerenruimte	€ 100			
Sociaal beheerder MFC Vrijheidswijk	€ 33	€ 107	Inzet Sociaal beheerder MFC Vrijheidswijk en doorontwikkeling MFC Vrijheidswijk.	
Wijk- en Bewonersbedrijven en bewonersbetrokkenheid	€ 584	€ 473	Doorontwikkeling bewonersbedrijven en bewonersbetrokkenheid.	€ 110
Buurtregisseur Vlietzone	€ 122	€ 62	Inzet buurtregisseur Vlietzone	
Wonen waar je wilt	€ 43			
Pilot resultaatfinanciering	€ 200			NB
Monitoring	€ 186	€ 132	Inzet formatie monitoring.	
Kunst in de Buurt	€ 587	€ 25	Restant opdracht onderzoek effectiviteit Kunst in de Buurt door RUG.	
Preventie met Gezag	€ 122	NB		NB
Totaal	**€ 3.306**	**€ 1.162**		**€ 1.041**

Restant krediet
Wijkplannen
Er is over de jaren minder dekking opgevraagd in verband met het trager realiseren van het project Wijkplannen Leeuwarden Oost en het eerst opvragen van andere dekkingsmiddelen (RES027 Reserve ISV III € 687K). De vertraging is o.a. het gevolg van dat in een aantal wijken de wijkorganisaties nog in ontwikkeling zijn, waardoor de plus met wijkplannen meer tijd vraagt. De restantmiddelen ad € 931.000 zullen in het belang van de continuering en realisatie van de Wijkplannen doorgeschoven worden naar de periode 2027-2030.

Wijk- en bewonersbedrijven
Restantbudget mogelijk nog in te zetten als uitvoeringsbudget 2026 € 110.000.

Pilot resultaatfinanciering
Pilot Resultaatfinanciering is per augustus 2025 afgerond. Niet alle middelen zijn benut. Restantbudget ad € 40.000 gaat terug naar de bron (FNO en Fonds CA gemeente).

Preventie met Gezag
De inzet van de projectleider is voor 0,5 FTE gedekt door de gemeente (cofinanciering). Voor de jaren 2024 en 2025 is dit gedekt vanuit het Fonds maatschappelijke vernieuwing. In het belang van continuïteit is de insteek dit voor 2026 ook extra te dekken uit de Fondsen CA ad € 61.000.

2.7.8 Verantwoording

Een belangrijk onderdeel van het programma is de monitoring. Wanneer je wilt leren van wat je doet, is het belangrijk om te volgen wat de resultaten en effecten zijn. Dat doen we op twee manieren, kwantitatief (op basis van cijfers en data) en kwalitatief (aan de hand van verhalen en ervaringen via Leeuwarden Oost ontmoet). Voor het kwalitatieve onderzoek wordt gekeken naar de doelen en interventies die we daarvoor doen voor de verbetering van de leefsituatie van mensen. Experimenteren en innoveren wordt gestimuleerd. Een van de kenmerken van het programma is dat het iets extra's of anders doet naast ofwel in samenwerking met het reguliere beleid. Daarbij is het interessant te volgen wat de andere werkwijze of plus aan effect heeft ten opzichte van de reguliere aanpak. In het monitoringsplan, dat in samenwerking tussen de gemeente en het programmabureau wordt ontwikkeld, staat hoe de kwalitatieve en kwantitatieve verantwoording zichtbaar wordt en samen komt.

Jaarlijks loopt de rapportage mee met de verantwoording van de programma's binnen de gemeente (*output*). Elke vier jaar wordt het programma meerjarig geëvalueerd op *outcome* niveau.

2.8 Binnenstad

2.8.1 Wat willen we bereiken?

Onze binnenstad is een plek waar mensen uit stad, dorpen en regio met plezier wonen, werken, ondernemen, winkelen en recreëren. We zetten in op een aantrekkelijke en vitale binnenstad. Met goede voorzieningen en een mix van functies. We behouden de historisch-ruimtelijke kwaliteit omdat dit belangrijk is voor een aantrekkelijke binnenstad. Bovendien ontwikkelen we de binnenstad verder als een aangenaam gebied om te verblijven met ruimte voor cultuur, evenementen en festivals. Een plek voor ontmoetingen, zowel zakelijk als privé, waar nieuwe ideeën kunnen ontstaan. We vergroenen de stad door het toevoegen van bomen. Ook gaan we aan de slag met het klimaat adaptief maken van de binnenstad. Binnensteden zorgen voor werkgelegenheid en zijn belangrijk voor het vestigingsklimaat van de stad. Daarom stimuleren we ondernemerschap. We hebben hierbij oog voor een goede verdeling van functies tussen retail en horeca.

In januari 2024 is het Uitvoeringsprogramma Binnenstad Leeuwarden 2023-2030 door de raad vastgesteld. Daarin zijn de plannen beschreven. In 2024 is gestart met de voorbereidende werkzaamheden van de eerste fase van vijf projecten. In 2025 is de eerste schep de grond ingegaan voor de realisatie. Onderstaand lichten we de projecten toe in relatie tot de beoogde doelstellingen.

In het uitvoeringsprogramma zijn kwalitatieve doelstellingen opgenomen. Per project worden bij de ontwerpuitwerking meer concrete kwantitatieve doelstellingen vastgelegd. Denk daarbij aan aantallen bomen, aantallen fietsparkeervoorzieningen, aantallen te verminderen parkeerplaatsen op straat door autoluw en aantallen voorzieningen als bijvoorbeeld straatmeubilair. Ook worden, met nog vast te stellen beleid op het gebied van mobiliteit, water en vergroening, nadere concrete doelstellingen geformuleerd die ook impact hebben op de binnenstad.

2.8.2 Wat gaan we daarvoor doen en wanneer?

In 2024 en 2025 is gestart met de voorbereiding van de volgende korte- en middellange termijn projecten(nummering correspondeert met nummering uit het Uitvoeringsprogramma):

- Project 1: Herinrichting autoluwe Eewal inclusief camerahandhaving
  Realisatie: Q4 2024 – Q1 2026
- Project 2: Herinrichting St. Jacobsstraat
  Realisatie: tegelijk met project 7, Nieuwestad Q1 2026 – Q1 2028
- Project 4: Vergroening algemeen
  Voorstel gepland in Q3 2025, ingezet voor Stadsklooster/-kloostertuinen Nijehove
  Realisatie: 2026
- Project 6: Vergroening Doeleplein
  Voorstel najaar 2025, ombuiging naar Stadsklooster/-kloostertuinen Nijehove
  Realisatie: 2026
- Project 7: Herinrichting Nieuwestad-Peperstraat (als vervolg op de vergroening van het Waagplein)
  Realisatie: Q1 2026 – Q1 2028
- Project 8: Herinrichting Ruiterskwartier en verbouw inclusief Aanpassing Entree De Harmonie
  Realisatie: Q1 2026 – Q2 2027
- Project 9: Vergroening omgeving RUG Campus Fryslân
  Gerealiseerd: Q2 2025
- Project 10: Speel- en beweegcircuit
  Voorstel gepland in Q3 2025
  Realisatie: 2026
- Project 12: Kunstproject Ipe Brouwerssteeg
  Realisatie: Q3/4 2024 – Q4 2026
- Project 15: Economische Ondersteuning en impuls ten behoeve van (initiatieven vanuit) ondernemers in de binnenstad
  Realisatie: gehele collegeperiode 2024 – Q2 2026

Voor de middellange termijn staan nog de volgende 2 projecten gepland in het uitvoeringsprogramma:

- Project 5, geveltuinen en mobiel groen
- Project 11, groenblauwe vestingroute

De inzet van het college is om deze 2 projecten nog deze collegeperiode op te starten en de daarvoor ‘beklemde’ gemeentelijke fondsgelden voor in te zetten.
Alle projecten lopen tot nu op schema en passen binnen budget.
De 3 lange termijn projecten 3, 13 en 14 komen in de volgende collegeperiode aan bod. Daar moet dan besluitvorming en financiering voor plaats vinden.

2.8.3 Welke bijdrage levert het programma aan onze doelstellingen en wat mag het kosten?

Onderstaande afbeelding toont de *directe bijdrage* van de projecten die in de voorbereidende fase zitten en op korte termijn worden uitgevoerd aan de gemeentelijke doelstellingen Binnenstad.
Ook worden met een aantal indicatoren die langjarig worden gemeten bovenliggende *trends* voor de binnenstad weergegeven; daarbij is de invloed van het uitvoeringsprogramma meer indirect.

Programma Binnenstad 2023 - 2030		
Wat is de hoofddoelstelling?		***De binnenstad wordt nog meer een ideale plek om te wonen, elkaar te ontmoeten en te ondernemen.***
Wat verstaan we hieronder?		
Fietser en Voetganger op één		*De druk op de ruimte in de binnenstad is groot. Daarom staan de fietser en de voetganger op één. Om hen ruim baan te geven, krijgen veel straten een andere inrichting. Meer gebieden worden autoluw gemaakt. Parkeergarages blijven goed bereikbaar.*
Meer groen (Klimaatadaptatie en het stimuleren van biodiversiteit)		*De binnenstad krijgt veel meer groen. Steen en asfalt overheersen nu vaak en dat leidt in de zomer tot hittestress. Een groene omgeving is prettig om in te verblijven en elkaar te ontmoeten. Het zorgt in een warmer klimaat ook voor verkoeling.*
Ruimte voor ontmoeting		*De binnenstad is dé plek waar Leeuwarders elkaar ontmoeten. Daarom moet de binnenstad schoon zijn en voor iedereen toegankelijk. Er komen speelplekken voor kinderen, mooie wandel- en hardlooproutes nodigen uit om meer te bewegen, meer straatmeubilair en meer openbaar toegankelijke toiletten. En ook voorzieningen voor minder validen om naar en van boot, sloep en praam te komen.*
Aantrekkelijk wonen in de binnenstad		*Wonen in de binnenstad is bijzonder. Al jaren groeit het aantal inwoners en dat maakt de binnenstad leefbaarder. Er is plek voor meer woningen, bijvoorbeeld boven winkels of in voormalige kantoorpanden. Voor gezinnen en senioren wordt het aantrekkelijker om in de binnenstad te wonen.*
Een afwisselende binnenstad (Stimulans voor cultuur, wonen en ondernemerschap)		*Door de ruimte goed te gebruiken, wordt de binnenstad nóg gevarieerder. Het Ruiterskwartier, met de Harmonie en Neushoorn, wordt onderdeel van een cultuurmijl die tot de Blokhuispoort reikt. Het centrale winkelgebied wordt nog meer dé plek om te winkelen en te recreëren. De noordwestelijke binnenstad wordt aantrekkelijker om te wonen. Meer cultuur en kunst in de openbare ruimte geven het stadshart een eigen smoel. Voor ondernemers komt er meer advies en ondersteuning. Dat helpt om onderscheidend en vernieuwend te blijven.*
INDICATOREN MET EEN *DIRECTE* RELATIE MET HET UITVOERINGSPROGRAMMA BINNENSTAD:		

Fietser en Voetganger op één	Indicator	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
Projecten die een bijdrage leveren aan de doelstelling: *Herinrichting Nieuwestad / Peperstraat* *Vergroenen en herinrichten Eewal en Gouverneursplein* *Herinrichting Ruiterskwartier en Verbouw Harmonie* *Kunstproject Ipe Brouwerssteeg* *Vergroenen RuG-Campus*	*1.1 Stallingsmogelijkheden fiets (rapportcijfer belevingsonderzoek)*	7,7		7,5			7,6			
	1.1. A. Uitbreiding aantal stallingsplekken fiets Nieuwestad								1000	
	1.1. B. Uitbreiding aantal stallingsplekken fiets Ruiterskwartier									
	1.2 Parkeermogelijkheden auto (rapportcijfer belevingsonderzoek)	7,1		7,0			7,0			
Meer Groen	**Indicator**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**		**2025**	
Projecten die een bijdrage leveren aan de doelstelling: *Herinrichting Nieuwestad / Peperstraat* *Vergroenen en herinrichten Eewal en Gouverneursplein* *Herinrichting Ruiterskwartier en Verbouw Harmonie* *Vergroenen RuG-Campus* *Stadsklooster / Kloostertuinen*	*2.2 Aantal bomen in bezit gemeente*						1.523	1561		
	2.3 Rondom verwarmde/versteende gebieden schaduwplekken creëren.							Rondom **50** verwarmde/versteende gebieden **10%** schaduwplekken creëren.		

Ruimte voor ontmoeting	Indicator	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	
Projecten die een bijdrage leveren aan de doelstelling: *Herinrichting Nieuwestad / Peperstraat* *Vergroenen en herinrichten Eewal en Gouverneursplein* *Economische Impuls* *Herinrichting Ruiterskwartier en Verbouw Harmonie* *Kunstproject Ipe Brouwerssteeg* *Vergroenen RuG-Campus* Stadsklooster / Kloostertuinen Speel- en Beweegroute	*3.1 Aankleding en inrichting Binnenstad, rapportcijfers, inwonersenquete (rapportcijfer belevingsonderzoek)*	7,1		7,1			6,9			
Aantrekkelijk wonen in de binnenstad	**Indicator**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	
Projecten die een bijdrage leveren aan de doelstelling: *Herinrichting Nieuwestad / Peperstraat* *Vergroenen en herinrichten Eewal en Gouverneursplein* *Herinrichting Ruiterskwartier en Verbouw Harmonie* Stadsklooster / Kloostertuinen Speel- en Beweegroute	*4.6 Tevredenheid woonomgeving, bewoners Binnenstad*		68%		65%	62%	59%			
	INDICATOREN DIE BELANGRIJKE *TRENDS* VOOR DE BINNENSTAD WEERGEVEN									
Meer Groen	**Indicator**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	
Projecten die een bijdrage leveren aan de doelstelling: *Herinrichting Nieuwestad / Peperstraat* *Vergroenen en herinrichten Eewal en Gouverneursplein* *Herinrichting Ruiterskwartier en Verbouw Harmonie* *Vergroenen RuG-Campus*	*2.5 Rapportcijfer hoeveelheid groen(-voorzieningen), inwonersenquete*	6,7		6,4			6,4			

Stadsklooster / Kloostertuinen										
Ruimte voor ontmoeting	**Indicator**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	
Projecten die een bijdrage leveren aan de doelstelling: *Herinrichting Nieuwestad / Peperstraat* *Vergroenen en herinrichten Eewal en Gouverneursplein* *Economische Impuls* *Herinrichting Ruiterskwartier en Verbouw Harmonie* *Kunstproject Ipe Brouwerssteeg* *Vergroenen RuG-Campus* Stadsklooster / Kloostertuinen Speel- en Beweegroute	*3.2 Netheid, rapportcijfer, inwonersenq.*	7,1		7,0			6,9			
	3.3 Veiligheidsprestatieindexscore, Binnenstad	4,32	4,10	4,55	4,17	4,08	3,78%			
Aantrekkelijk wonen in de binnenstad	**Indicator**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	
Projecten die een bijdrage leveren aan de doelstelling: *Herinrichting Nieuwestad / Peperstraat* *Vergroenen en herinrichten Eewal en Gouverneursplein* *Economische Impuls* *Herinrichting Ruiterskwartier en Verbouw Harmonie* *Kunstproject Ipe Brouwerssteeg* *Vergroenen RuG-Campus* Stadsklooster / Kloostertuinen Speel- en Beweegroute	*4.1 Binnenstad, aantal inwoners*	5280	5823	5924	6121	6232	6711	6992		
	4.3 Aantal woningen Binnenstad	3643	4220	4376	4529	4564	4827	4942		
	4.5 Gemiddelde woningbezetting Binnenstad	1,45	1,38	1,35	1,35	1,37	1,39	1.41		

Wat mag het kosten (x € 1.000)?	Programmamanagement Binnenstad	Her-inrichting Nieuwe-stad en Peper-straat	Vergroenen en her inrichting Eewal (autoluw)	Eco-nomische Impuls	Her-inrichting Ruiters-kwartier en Verbouw Harmonie	Kunst-project Ipe Brouwers-steeg	Ver-groening RuG-Campus	Stadklooster/ Stadstuinen	Speel- en Beweeg route	Totaal
Voorbereiding		€ 500			€ 500					€ 1,000
Uitvoering	€ 750	€ 6,000	€ 750	€ 500	€ 5,750	€ 500	€ 400	€ 1.430	€ 500	€ 16.580
Wat is de planning?										
	Doorlopend	2025 - 2027	2025	2024 - 2026	2026 - 2027	2025 - 2026	2025	2026	2026	

Toelichting trends en ontwikkelingen Binnenstad
(Team Data, Statistiek en Onderzoek, 26 augustus 2025)

Over de kleuren: Waar kleuren zijn gebruikt, zijn deze gebruikt om trends aan te geven. Niet om een norm te stellen of na te gaan of een norm bereikt is. Een kleur die van 2019 naar 2024/2025 van rood naar groen is gegaan wil zeggen: een positieve trend.

Over de indicatoren:

1. **Fietsers en voetgangers op 1**

Onder deze paragraaf zijn rapportcijfers opgenomen gegeven door ongeveer 2.000 inwoners van de gemeente Leeuwarden via de inwonersenquête. In 2024 vond een nieuwe meting plaats. Een groene kleur geeft aan: een relatief goede score ten opzichte van de andere items (en jaren) en rood een relatief slechte score. Zo worden stallingsmogelijkheden voor de fiets met een 7,7 gewaardeerd in 2019, in het coronajaar 2021 met een 7,5 (fietsenstallingen wegens corona soms dicht) en een 7,6 in 2024. Parkeermogelijkheden auto in de Binnenstad is volgens inwoners van de gemeente een 7,0.

2. **Meer groen**

De inwoners van de wijk Binnenstad geven op de inwoners-enquête een oordeel of men vindt dat er voldoende groen is in de straat en ook of er voldoende groen is in de wijk. Inwoners van de binnenstad geven relatief wat vaker aan voldoende groen in de wijk te hebben dan in de straat. Het oordeel over de hoeveelheid groen in de straat is iets stijgende sinds 2019, maar is lager in 2024 dan in 2023.

Daarnaast geven alle inwoners van de gemeente via een rapportcijfer op de inwoners-enquête aan wat ze vinden van de hoeveelheid groen(-voorzieningen) in de binnenstad. In het coronajaar 2021 scoort de binnenstad op hoeveelheid groen 6,4, dit is lager dan de 6,7 in 2019. Ook in 2024 is de score een 6,4. Hierin zit vermoedelijk de wens naar meer groen. Het aantal gemeentelijke bomen in de Binnenstad is gestegen van 1.523 in 2024 naar 1.561 in 2025.

3. **Ruimte voor ontmoeting**

De Binnenstad scoort ‘altijd’ slechter dan gebieden elders in de gemeente. De Veiligheidsprestatieindex (VPI) is een mix van aangegeven misdrijven bij de politie, meldingen bij signalen en bijvoorbeeld overlast en slachtofferschap gemeld op de inwonerenquêtes. De Binnenstad scoort op de VPI door haar karakter als werk-, winkel- en uitgaansgebied traditioneel slechter dan de hele gemeente. Er worden in de binnenstad meer fietsen gestolen en vaker overlast gemeld.

Inwoners van de binnenstad melden een afnemende tevredenheid met de woonomgeving en deze is ook iets lager dan geldt voor alle inwoners van de gemeente.

4. **Een afwisselende binnenstad**

Een paar keer per jaar lopen een paar medewerkers van Statistiek en Onderzoek door het kernwinkelgebied van de binnenstad om de visuele winkelleegstand waar te nemen. Leegstaande panden worden genoteerd. Waarbij als leegstand geldt: optisch leeg, niet in verbouwing. Volgens deze rondes daalt sinds 2019 de zichtbare winkelleegstand in het kernwinkelgebied, van 53 panden in 2019 naar 29 panden begin 2025.

2.9 Sociaal Domein Fryslân

2.9.1. Algemeen

De gemeente Leeuwarden is aangewezen als centrumgemeente binnen de centrumregeling samenwerking Sociaal Domein Fryslân (SDF).

Met ingang van het jaar 2021 heeft het Sociaal Domein Fryslân een aparte plek in de jaarrekening. Door het opnemen van deze paragraaf is de aansluiting met het Leeuwarder financieel systeem geborgd. Met deze paragraaf wordt ook aan alle Friese gemeenten inzicht geboden in de exploitatie van SDF. Er worden geen afzonderlijke rapportages meer opgesteld.

Deze paragraaf geeft inzicht in de volgende budgetten:

- Ondersteuning;
- Meedoen (Maatschappelijke opvang, Vrouwenopvang, Maatschappelijke ondersteuning en Regionale Jeugdhulp);
- Vanaf 2026 is ook het meerjarenperspectief opgenomen.

Samenvatting
In onderstaande tabel staat de samenvatting van alle resultaten. Verderop in de paragraaf wordt ingegaan op de afzonderlijke onderdelen.

Rol en relatie lokale gemeenteraad t.a.v. beleidsvorming en beleidsvaststelling van SDF.

Tabel Samenvatting begrote budgetten Sociaal Domein Fryslân **Bedragen x € 1.000**

Hoofdopgaven en Programma's	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
R2HOP05 - Samenwerking en organisatie						
R2PGM0502 - Ondersteuning	7.372	8.262	7.889	7.790	7.640	7.292
R2HOP01 - Sterke samenleving, kansen voor iedereen						
R2PGM0102 - Meedoen	74.788	75.257	76.014	76.020	76.021	76.021
Totaal saldo	**82.160**	**83.519**	**83.903**	**83.810**	**83.661**	**83.313**

* Omwille van het inzicht in de kosten is de bijdrage van de gemeente Leeuwarden met betrekking het programma ondersteuning meegenomen in voorgaande cijfers. Om te voorkomen dat de exploitatie van de gemeente Leeuwarden wordt opgeblazen (dubbele lasten in de exploitatie, zowel bij SDF als bij het Sociaal Domein) is deze bijdrage in de financiële begroting van Leeuwarden (overzicht van baten en lasten) als negatieve last verwerkt.

Verdeelsleutels
De berekening van de bijdrage per gemeente voor het programma Ondersteuning kent een verdeelsleutel die gerelateerd is aan het aantal inwoners op 1 januari van het jaar t-1 (jaar t is het begrotingsjaar) conform artikel 10.6 van de Centrumregeling samenwerking Sociaal Domein Fryslân. De centrumregeling schrijft voor dat de kosten die niet direct aan de concrete dienstverlening in het kader van de taakuitvoering voor de Jeugdwet en WMO kunnen worden toegerekend, op deze wijze dienen te worden verdeeld.

In de volgende tabel staat de berekening van deze verdeelsleutel.

Tabel Verdeelsleutels

Gemeente	verdeelsleutel 1: aantal inwoners 1-1-2025	
Achtkarspelen	28 200	4,25%
Ameland	3 800	0,57%
Dantumadeel	19 137	2,88%
Fryske Marren	52 235	7,86%
Harlingen	16 210	2,44%
Heerenveen	51 863	7,81%
Leeuwarden	129 973	19,57%
Noardeast-Fryslân	45 864	6,90%
Ooststellingwerf	25 925	3,90%
Opsterland	30 012	4,52%
Schiermonnikoog	971	0,15%
Smallingerland	57 084	8,59%
Súdwest-Fryslân	90 534	13,63%
Terschelling	4 923	0,74%
Tytsjerksteradiel	32 821	4,94%
Vlieland	1 217	0,18%
Waadhoeke	46 857	7,05%
Weststellingwerf	26 596	4,00%
Totaal	**664.222**	**100%**

2.9.2. Ondersteuning
De ondersteuning heeft betrekking op de kosten voor bedrijfsvoering die gemaakt worden voor het uitvoeren van taken waarvoor gemeenten wettelijk verplicht moeten samenwerken alsmede van de taken waarvoor gemeenten vrijwillig samenwerken op een doelmatige en doeltreffende wijze.
De vrijwillige samenwerking vindt plaats voor:

- Zorg voor Jeugd Friesland;
- Fryske Regiovisie (voorheen foar Fryske Bern);
- Friese aanpak mensenhandel;
- Inkoop Jeugd;
- Rapid Responder GGZ.

De kosten voor zorgadministratie jeugd worden verdeeld over 4 gemeenten die hiervoor diensten afnemen. De overige kosten worden verdeeld over alle 18 Friese gemeenten.

Wat mag het kosten?

Tabel Lasten en baten Ondersteuning **Bedragen x € 1.000**

Programma Ondersteuning	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Bedrijfsvoering / instandhouding	6.344	6.529	6.556	6.556	6.556	6.556
Zorg voor Jeugd Friesland	222	494	586	586	586	586
Fryske Regiovisie	472	480	0	0	0	0
Friese aanpak mensenhandel	99	115	99	0	0	0
Inkoop Jeugd	35	300	300	300	150	150
Rapid Responder GGZ / Crisisbeoordelingslocatie	200	344	348	348	348	0
Eindtotaal	**7.372**	**8.262**	**7.889**	**7.790**	**7.640**	**7.292**

Hoe worden de kosten gedekt?

Tabel Dekking Ondersteuning **Bedragen x € 1.000**

Programma Ondersteuning	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten Ondersteuning	7.372	8.262	7.889	7.790	7.640	7.292
Dekking vanuit Beschermd wonen	1.449	1.449	1.449	1.449	1.449	1.449
Dekking bijdragen Friese Gemeenten	5.923	6.813	6.440	6.341	6.191	5.843
Eindtotaal	**7.372**	**8.262**	**7.889**	**7.790**	**7.640**	**7.292**

Tabel Overzicht lastenverdeling per gemeente **Bedragen in €**

Gemeente	Aantal inwoners 1-1-2025	Percentage inwoners	Bedrijfs voering	Zorgadm. Jeugd 4 gemeenten	Bijdrage Beschermd Wonen	Zorg voor Jeugd	Friese aanpak mensenhandel	Inkoop Jeugd	Rapid Responder / CBL	2026	2027	2028	2029
Achtkarspelen	28200	4,25%	278.328		-61.506	24.871	4.203	12.737	14.775	273.407	269.211	262.843	248.069
Ameland	3800	0,57%	37.505	2.803	-8.288	3.351	566	1.716	1.991	39.646	36.277	35.419	33.428
Dantumadeel	19137	2,88%	188.878	16.155	-41.739	16.878	2.852	8.643	10.026	201.694	182.692	178.370	168.344
Fryske Marren	52235	7,86%	515.548		-113.928	46.069	7.785	23.592	27.367	506.433	498.662	486.866	459.499
Harlingen	16210	2,44%	159.989		-35.355	14.296	2.416	7.321	8.493	157.161	154.749	151.088	142.595
Heerenveen	51863	7,81%	511.877		-113.117	45.741	7.730	23.424	27.172	502.827	495.110	483.398	456.226
Leeuwarden	129973	19,57%	1.282.805		-283.480	114.630	19.372	58.703	68.096	1.260.126	1.240.788	1.211.437	1.143.341
Noardeast-Fryslân	45864	6,90%	452.668	40.328	-100.032	40.450	6.836	20.715	24.029	484.993	437.841	427.484	403.454
Ooststellingwerf	25925	3,90%	255.874		-56.544	22.865	3.864	11.709	13.583	251.350	247.493	241.639	228.056
Opsterland	30012	4,52%	296.212		-65.458	26.469	4.473	13.555	15.724	290.975	286.510	279.732	264.008
Schiermonnikoog	971	0,15%	9.584	714	-2.118	856	145	439	509	10.128	9.270	9.050	8.542
Smallingerland	57084	8,59%	563.407		-124.504	50.345	8.508	25.782	29.908	553.446	544.953	532.062	502.154
Súdwest-Fryslân	90534	13,63%	893.551		-197.461	79.846	13.494	40.890	47.433	877.753	864.283	843.838	796.406
Terschelling	4923	0,74%	48.589		-10.737	4.342	734	2.224	2.579	47.730	46.997	45.886	43.306
Tytsjerksteradiel	32821	4,94%	323.936		-71.585	28.946	4.892	14.824	17.196	318.209	313.326	305.914	288.718
Vlieland	1217	0,18%	12.012		-2.654	1.073	181	550	638	11.799	11.618	11.343	10.706
Waadhoeke	46857	7,05%	462.468		-102.198	41.326	6.984	21.163	24.549	454.292	447.321	436.739	412.190
Weststellingwerf	26596	4,00%	262.497		-58.008	23.456	3.964	12.012	13.934	257.856	253.899	247.893	233.959
Totaal	664222	100%	6.555.726	60.000	-1.448.712	585.810	99.000	300.000	348.000	6.499.825	6.341.000	6.191.000	5.843.000

*Om aansluiting te behouden met de begroting van 2026 en verder, is in de lasten per gemeente voor de jaren 2027 tot en met 2029 geen rekening gehouden met de bijdrage voor zorgadministratie van vier gemeenten.

Mutaties 2026 versus 2025
De begrote budgetten voor het programma Ondersteuning nemen in 2026 af met een totaalbedrag van€ 373.000 ten opzichte van 2025. De belangrijkste mutaties zijn:

Tabel Mutatieoverzicht **bedragen x € 1.000**

	Begroting 2025	Begroting 2026	Mutaties 2026
Bedrijfsvoering/instandhouding			
- tijdelijke formatie	350		-350
- indexering salariskosten (formatie)	4.234	4.407	173
- indexering en bijstelling materiele kosten	1.945	2.149	204
Zorg voor jeugd Friesland	494	586	92
Fryske Regiovisie Jeugd	480		-480
Friese aanpakmensenhandel	115	99	-16
Inkoop Jeugd	300	300	
Raprid Responder GGZ/Crisisbeoordelingslocatie	344	348	4
Totaal	**8.262**	**7.889**	**-373**

Toelichting:
- Uitgangspunt voor de berekening van de salariskosten is de vastgestelde formatie van 37,6 fte. De tijdelijke uitbreiding van de formatie met 3,4 fte zoals door het PO voor 2024 en 2025 is toegestaan, komt m.i.v. 2026 te vervallen.
  Daarnaast zijn de formatiekosten in 2026 geïndexeerd met een percentage van 4,1 %. Dit percentage is gelijk aan de voorlopige index die de gemeente Leeuwarden voor 2026 voor haar eigen salarissen hanteert.

- Uitgangspunt voor de materiele kosten is het volume van 2025/realisatie 2024, vermeerderd met het voorlopige indexpercentage van 3,4%.

- De kosten Zorg voor Jeugd stijgen naast indexeringen door het opnemen van twee nieuwe subsidies in het kader van het aanbieden van ‘integrale vroeghulp Jeugd’ en ‘scheidingswijzer’. Tot 2026 werden deze gefinancierd uit het budget Fryske Regiovisie Jeugdhulp.

- De financiering van Fryske Regiovisie Jeugdhulp loopt tot en met 2025. Vanaf 2026 is de financiering beëindigd.

- De personeelskosten ten behoeve van de Friese aanpak mensenhandel nemen af als gevolg van een kleine aanpassing van de inzet van fte. Vanaf 2027 is de financiering beëindigd.

- De post inkoop Jeugd is voor de inzet van een projectleider voor de inkoop van specialistische Jeugdhulp, begeleiding van proces/werkgroepen en implementatie. Daarnaast worden is deze post voor juridische kosten en kostprijsonderzoeken. Vanaf 2029 neemt de het geraamde budget af naar € 150.000.

- Het budget voor de Rapid Responder en Crisisbeoordelingslocatie neemt als gevolg van indexatie toe. De samenwerkingsovereenkomsten lopen tot 2029.

2.9.3. Meedoen

Voor de instandhouding van de voorzieningen voor maatschappelijke opvang, OGGZ, verslavingszorg en vrouwenopvang worden subsidies verleend. De subsidies worden verstrekt voor het uitvoeren van activiteiten op het gebied van opvang, outreachend werken, bieden van ondersteuning en samenwerking met de keten van zorg, ondersteuning en veiligheid. De dekking voor de instandhouding van betreffende voorzieningen is afkomstig uit de decentralisatie uitkering maatschappelijke opvang (DUMO) en vrouwenopvang (DUVO).
De voorzieningen van beschermd wonen worden ingekocht. De bekostiging hiervan komt uit de integratie-uitkering Beschermd Wonen (IUBW) en de bijdrage van cliënten.

Wat willen we bereiken en wat gaat we ervoor doen?

Maatschappelijke Opvang
Ook in 2026 worden de opvangvoorzieningen en activiteiten voor een zeer kwetsbare doelgroep inwoners van Friesland in stand gehouden door middel van subsidie. De bestaande voorzieningen zijn tegenwoordig ook in het weekend geopend, hier gaan we mee door.

De Brede Aanpak Dakloosheid vormt voor de komende jaren het programmatische kader voor de transformatie van de Maatschappelijk Opvang. De kadernota is in 2025 vastgesteld.

Vrouwenopvang
Ook in 2026 worden de activiteiten van de vrouwenopvang (o.a. blijf van mijn lijf, prostitutie en maatschappelijk werk, crisis en spoed en de activiteiten van Veilig Thuis in Friesland) in stand gehouden door middel van subsidies.

Maatschappelijke Ondersteuning
In 2026 start de nieuwe contractperiode voor beschermd wonen. De kwaliteitseisen zijn verder aangescherpt en er zijn nieuwe ambulante producten ingekocht voor de doelgroep. Het expertteam beschermd wonen van SDF beoordeelt aanvragen en begeleidt gemeenten bij de instroom en de uitstroom van cliënten. Basis voor de ondersteuning is de "Regiovisie beschermd wonen".

Jeugdhulp
SDF verzorgt het contractmanagement met de gecontracteerde jeugdhulpaanbieders namens alle Friese gemeenten. In 2024 is een nieuwe contractperiode ingegaan voor Specialistische Jeugdhulp en Wonen. De nieuwe contracten borduren voort op de resultaatsturing die in 2018 is ingezet. SDF biedt gemeenten daarnaast ondersteuning in de beleidsvoorbereiding. Hiermee komen we tot een regionale visie op de invulling van jeugdhulp. Een belangrijk onderdeel is de afbakening van specialistische en niet-specialistische jeugdhulp. De specialistische jeugdhulp wordt in de Friese regio uitsluitend uitgevoerd door gekwalificeerde professionals. Gemeenten ontvangen de middelen voor de jeugdhulp en wijzen zorg toe aan gecontracteerde aanbieders. Hierdoor gaan de geldstromen geheel buiten SDF om.

Het regionaal expertiseteam jeugd (REX) is opgericht om adequate hulp te organiseren voor een gezin. Het REX richt zich op complexe zorgvragen waar reguliere hulpverlening (nog) geen antwoord op heeft.

Bekostiging vindt plaats via het Jeugd Expertise Netwerk Noord-Nederland (JENN). De benodigde middelen voor 2026 bedragen € 342.000.

Wat mag het kosten?

bedragen x € 1.000

		begroting 2024		begroting 2025		begroting 2026		begroting 2027		begroting 2028		begroting 2029	
		lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten
01.	Maatschappelijke opvang verslavingszorg	15.737	-949	16.410	-971	17.050	-2.261	17.050	-2.261	17.050	-2.261	17.050	-2.261
02.	Regeling heroïnebehandeling	885	-885	951	-951	951	-951	951	-951	951	-951	951	-951
04.	Brede aanpak dakloosheid	1.360	-	1.458	-	2.108	-	2.108	-	2.108	-	2.108	-
05.	Vrouwenopvang	6.308	-	6.308	-	6.287	-	6.294	-	6.294	-	6.294	-
06.	Toekomstscenario kind-gezinsbescherming	611	-35	543	-	-	-	-	-	-	-	-	-
07.	Proeftuin toekomstscenario	441	-441	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
08.	Prostitutiebeleid Fryslân	1	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.	Basis GGZ (Beschermd Wonen)	46.024	-	46.229	-	46.367	-	46.366	-	46.367	-	46.367	-
11.	Eigen Bijdrage Wmo – Beschermd Wonen	-	-626	-	-500	-	-500	-	-500	-	-500	-	-500
12.	Uitstapprogramma Prostitutie	298	-75	223	-	223	-	223	-	223	-	223	-
13.	Hoofdlijnenakkoord GGZ	2.688	-	2.688	-	2.688	-	2.688	-	-2.688	-	-2.688	-
14.	Regeling Randvoorw. Functies JH	102	-102	107	-107	-	-	-	-	-	-	-	-
15.	Regionaal Expertisecentrum	333	-333	342	-342	342	-342	342	-342	342	-342	342	-342
		74.788	-3.447	75.257	-2.870	76.014	-4.053	76.020	-4.053	76.021	-4.053	76.021	-4.053

Hoe worden de kosten gedekt?

bedragen x € 1.000

	rekening 2024	begroting 2025	begroting 2026	begroting 2027	begroting 2028	begroting 2029
Dekking vanuit Rijksmiddelen: decentralisatie- integratieuitkeringen	71.414	72.387	71.96	71.967	71.968	71.968
Dekking vanuit Rijksmiddelen: specifieke uitkeringen (Regelingen)	1.427	1.057	951	951	951	951
Dekking subsidie JENN (Regionaal Expertiseteam)	295	342	342	342	342	342
Dekking eigen bijdrage Beschermd Wonen	626	500	500	500	500	500
Dekking bijdrage Friese Gemeenten	1.025	971	2.261	2.261	2.261	2.261
	74.788	75.257	76.014	76.020	76.021	

* de te ontvangen decentralisatie- en integratieuitkeringen lopen in de gemeentelijke begroting niet via de (deel)begroting van SDF, maar via de algemene middelen van de gemeente Leeuwarden. De specifieke uitkering wordt wel rechtstreeks verwerkt in de (deel) begroting van SDF. Dat geldt ook voor de subsidie van de gemeente Groningen en de eigen bijdrage Beschermd Wonen.

Toelichting:
De budgetten 2026 voor Maatschappelijke opvang, Vrouwenopvang, Toekomstscenario, Beschermd Wonen en het uitstapprogramma prostitutie zijn gebaseerd op de toegekende middelen uit de septembercirculaire 2024 voor het jaar 2026-2029.
Mogelijke mutaties voor het jaar 2026-2029 uit de circulaires van 2025 kunnen dus nog van invloed zijn op de uiteindelijke budgetten voor 2026-2029. De overige budgetten betreffen SPUK gelden (Regeling heroïnebehandeling) en subsidies (Regionaal Expertiseteam).

De decentralisatie uitkering van de Maatschappelijke Opvang is niet voldoende om de kosten te dekken. Dat komt met name omdat de decentralisatie uitkering zelf niet is geïndexeerd terwijl het budget in de begroting wel is geïndexeerd. 'Indirect' is de decentralisatie uitkering wel geïndexeerd. De feitelijke indexatie van het Rijk zit namelijk in het accres dat aan elke gemeente wordt toegekend op basis van de algemene uitkering **en** de decentralisatie uitkeringen. Het advies is aan de gemeenten dit bedrag te reserveren voor de gevraagde bijdrage Friese Gemeenten.

Wat zijn de bijdragen per gemeente?

bedragen x €

Gemeente	aantallen Wmo cliënten 2024 1e helft	percentage cliënten	2025	2026	2027 t/m 2029
Achtkarspelen	1.575	3,39%	32.945	76.714	76.714
Ameland	240	0,52%	5.020	11.690	11.690
Dantumadeel	1.395	3,01%	29.180	67.946	67.946
Fryske Marren	3.070	6,61%	64.217	149.531	149.531
Harlingen	1.330	2,87%	27.821	64.780	64.780
Heerenveen	4.310	9,28%	90.155	209.928	209.928
Leeuwarden	9.585	20,65%	200.496	466.857	466.857
Noardeast-Fryslân	3.280	7,07%	68.610	159.759	159.759
Ooststellingwerf	1.935	4,17%	40.476	94.248	94.248
Opsterland	1.675	3,61%	35.037	81.584	81.584
Schiermonnikoog	50	0,11%	1.046	2.435	2.435
Smallingerland	4.455	9,60%	93.188	216.990	216.990
Súdwest-Fryslân	6.835	14,72%	142.973	332.913	332.913
Terschelling	270	0,58%	5.648	13.151	13.151
Tytjerksteradiel	1.635	3,52%	34.200	79.636	79.636
Vlieland	70	0,15%	1.464	3.409	3.409
Waadhoeke	3.170	6,83%	66.309	154.401	154.401
Weststellingwerf	1.540	3,32%	32.213	75.009	75.009
Totaal	46.420	100,00%	971.000	2.260.983	2.260.983

2.10 Investeringsprogramma en Fondsen

In deze paragraaf wordt een toelichting gegeven op de belangrijkste investeringen en een toelichting op de investeringsfondsen. In bijlage B Meerjaren investeringsprogramma staat een totaaloverzicht met alle voorgenomen investeringen.

2.10a Toelichting Investeringsprogramma 2026

Sterke samenleving met kansen voor iedereen

Onderwijs
De totale investering binnen dit programmaonderdeel bedraagt afgerond € 13,3 mln. Zo wordt geïnvesteerd in een levensduur verlengde renovatie van € 8,3 mln. in de SBO Aquamarijn. Voor de uitbreiding kinderopvang en BSO in de Michaëlschool wordt een bedrag gereserveerd van € 1,3 miljoen daarnaast wordt voor de permanente uitbreiding van de IKC Fransiscus en IKC De Vossenburcht respectievelijk een bedrag gereserveerd van € 0,3 mln. en € 1,2 mln. Voor de nieuwbouw Kinderopvang in de IKC professor Wassenberghskoalle wordt een bedrag van € 1,4 mln. geïnvesteerd. Naast deze investeringen worden op diverse scholen uitbreidingen gerealiseerd voor per saldo € 0,8 mln.

Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving

Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing
De vervanging van rioleringen gebeurt op basis van het Programma Water en Riolering (PWR). In totaal wordt in 2026 € 4,9 mln. geïnvesteerd in de vervanging van rioleringen en in het kader van klimaatadaptatie wordt er voor € 0,6 mln. in bovengrondse maatregelen geïnvesteerd. In het kader van werk met werk maken wordt de uitvoering van de rioleringswerkzaamheden afgestemd met reconstructies en met onderhoudswerkzaamheden. Zie hiervoor ook paragraaf 2.13 Onderhoud kapitaalgoederen.
Aan levensduur verlengend onderhoud en vervanging in civiele kunstwerken worden € 10,7 mln. aan investeringen verwacht. Voor vervanging openbaar groen is een bedrag voorzien van € 2,9 mln. Daarnaast worden er voor vervangingen van lichtmasten en verkeersborden investeringen ad € 1,5 mln. gepleegd in de openbare ruimte. Voor Verder is er voor vervanging van de tractiemiddelen en auto's handhaving een bedrag van € 1,6 mln. geraamd en voor speelvoorzieningen € 0,6 mln.

Circulaire en concurrerende economie

Economie
Bij de infrastructurele investeringen in de grondexploitatiegebieden gaat het om werkzaamheden die verband houden met het bouwrijp en woonrijp maken van deze gebieden. De Zuidlanden is veruit het grootste grondexploitatiegebied in de gemeente. In de verschillende deelgebieden in deze uitleglocatie worden werkzaamheden verricht. In 2026 gaat het in totaal om € 39,5 mln. waar met name in Middelsee/De Werp en de Hem verder wordt gegaan met het bouwrijp maken (€ 25,6 mln.). Zie hiervoor ook paragraaf 2.18 Grondbeleid.

Het totaal aan investeringen in vastgoed bedraagt ongeveer € 3,5 mln. In 2026 staan voor € 2,3 mln. aan vervanging en uitbreiding kunstgrasvelden gepland. Met de instandhouding van sportaccommodaties is € 1,1 mln. gemoeid.

Verkeer, vervoer en waterstaat
In het kader van de notitie Fietsnetwerk Leeuwarden en visiedocument Fiets op 1, wordt de komende jaren verder geïnvesteerd in fietsroutes en -straten. Zo wordt voor € 0,6 mln. in fietsstraten binnen de bebouwde kom geïnvesteerd. Voor verdere uitvoering en ontwikkeling verkeer, vervoer en waterstaat is in 2026 € 1,0 mln. gereserveerd.
Ook zijn in het investeringsprogramma voor € 1,4 mln. aan investeringen opgenomen om aanpassingen te verrichten op het gebied van verkeersveiligheid, uniformiteit van rotondes en onveilige oversteeklocaties.
In totaal bedragen de investeringen in infrastructuur en mobiliteit € 3,0 mln.

Samenwerking en organisatie
In 2026 wordt voor € 3,3 mln. aan investeringen gepleegd voor uitbreiding van de (digitale) infrastructuur.

2.10b Dekking Investeringsprogramma 2026

De dekking van de kosten van het investeringsprogramma (€ 85,4 mln) worden in onderstaande tabel weergegeven:

Tabel Dekking kosten investeringsprogramma	Bedragen x €1.000
	Totaal
Grondexploitaties	39.530
Vrijval kapitaallasten	41.033
Voorziening riolering	4.867
Totaal	**85.430**

De investeringen in de infrastructuur worden uit verschillende dekkingsbronnen gefinancierd, waaronder middelen uit het coalitieakkoord. De kosten van de infrastructurele maatregelen in de in- en uitbreidingsgebieden, waarvoor een grondexploitatie is opgezet, worden ten laste gebracht van de betreffende exploitaties.

De rioleringswerkzaamheden worden gedekt uit de rioolheffing en uit de voorziening Riolering. Het gaat hierbij om de vervanging van rioleringen en om beheer en onderhoud.

2.10c Investeringsfondsen

De gemeente blijft investeren in de toekomst. Om beleidsambities die over meer jaren lopen goed uit te kunnen voeren, zijn drie investeringsfondsen in de vorm van reserves ingesteld:
1. klimaat, energie en biodiversiteit (€ 10 mln);
2. maatschappelijke vernieuwing; inclusief preventie, sport en cultuur (€ 15 mln);
3. strategische ontwikkeling; inclusief innovatie, stedelijke vernieuwing en mobiliteit (€ 15 mln).

De middelen uit deze reserves kunnen ingezet worden voor de grote transities, economische structuurversterking of investeringen voor de toekomst. Hiervoor is op 10 mei 2023 door de raad een kader vastgesteld. Hierin zijn voor de aanwending van deze fondsen enkele afspraken gemaakt. De grote transities (bijvoorbeeld ten aanzien van energie, landbouw, economie) zijn het vertrekpunt voor de aanwending van de fondsen in de komende jaren. Denk aan verduurzaming, volkshuisvesting, Leeuwarden Oost, de Spoorzone, binnenstad, gezondheid, sociale basis, Arcadia 2025 of digitalisering. Ook kunnen zo andere geldstromen uit fondsen van het Rijk en Europa benut worden, die vragen om gemeentelijke cofinanciering. Investeringsvoorstellen worden door het college inhoudelijk en financieel beoordeeld. Besluitvorming over kredietaanvragen en investeringsvoorstellen worden afzonderlijk aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

Inmiddels heeft over de meeste voorstellen besluitvorming plaatsgevonden. Op dit moment ligt een aantal voorstellen voor bij de gemeenteraad. Daarnaast wordt nog gewerkt aan voorstellen voor MFC Grou en de laatste deelvoorstellen vanuit programma Binnenstad. Als alle voorstellen worden gedaan zoals verwacht en ook worden goedgekeurd, ziet de besteding van de fondsen er als volgt uit:

Tabel Reserve klimaat, energie en biodiversiteit	Bedragen x € 1.000
Beginstand	**10.000**
Voorbereidingsbudget	250
Arcadia	360
Grondbank	200
Binnenstad Eewal	200
Binnenstad economisch pakket	50
Binnenstad Ruiterskwartier en Harmonie	1.000
Binnenstad nieuwestad + Ipe Br	3.150
Vergroening schoolpleinen	1.000
Mobiliteitshub de Fellingen	430
Gebiedsontwikkeling Spoordok+	1.610
Stadsklooster	500

Speel en Beweeg route	500
Binnenstad middellang overig	750
Restant in fonds	**0**

Tabel Reserve maatschappelijke vernieuwing	**Bedragen x € 1.000**
Beginstand	**15.000**
Voorbereidingsbudget	375
Leeuwarden Oost	3.770
Arcadia	740
Blockbuster	400
Binnenstad econ. Pakket	115
Binnenstad Ruiterskwartier en Harmonie	2.500
Binnenstad nieuwestad + St. Jacob + Ipe Br	500
European Youth capital (EYC)	710
Leren voor morgen (LVM)	433
MFC Grou	4.000
Gebiedsontwikkeling Spoordok+	552
Stadsklooster	200
Prinsentuin	450
Restant in fonds	**255**

Tabel Reserve strategische ontwikkeling	**Bedragen x € 1.000**
Beginstand	**15.000**
Voorbereidingsbudget	375
Arcadia	700
Binnenstad Eewal	250
Blokbuster	400
Binnenstad Campus	100
Binnenstad Economische advisering	335
Binnenstad Ruiterskwartier + Harmonie	2.000
Binnenstad nieuwestad + St. Jacob + Ipe Br	2.000
Mobhub de Fellingen	1.720
LVM	432
Digital twin	700
Gebiedsontwikkeling Spoordok+	2.838
Revitalisering centrumgebied Stiens	2.000
Onderzoek Kletsefeart	150
Fiestenstalling voormalig V&D pand	1.000
Restant in fonds	**0**

In het onderstaande is voor de projecten die ook in 2026 worden uitgevoerd aangegeven wat we willen bereiken en wat we daarvoor gaan doen. Voor programma Binnenstad en Leeuwarden-Oost wordt verwezen naar de respectievelijke paragrafen in de begroting. Voor Spoordok wordt verwezen naar de paragraaf grondbeleid.

Projectnaam	**Revitalisering Centrum Stiens**
Totale bijdrage uit de fondsen € 2 miljoen	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Het aantrekkelijker maken van het centrum van Stiens waardoor het meer een verblijfsgebied wordt. Vergroening speelt een rol, maar ook sloop en ontwikkeling van panden, samen met stakeholders.	Deelproject Centrumplein: het verwijderen van bestrating en op die plekken het realiseren van plantvakken, het planten van bomen langs de Langebuorren, het aanpassen van de parkeersituatie. Deelproject Vitusplein: sloop van de oude Skalm (gemeentelijk pand) en de ontwikkeling van deze locatie.
	Wat hebben we in 2025 al gedaan? In 2025 is het raadsbesluit genomen om dit bedrag uit de fondsen toe te kennen, waarna de voorbereiding is begonnen. Deelproject Centrumplein: Het maken van een ontwerp, het uitwerken naar technische tekeningen, aanbesteden. Deelproject Vitusplein: Vaststellen van het Ontwikkelkader St Vitusplein Stiens. Gesprekken met gegadigden om 2 kavels in te vullen op de locatie oude Skalm. Taxaties uitvoeren voor deze gronden.

Projectnaam	**Innovatieve ontmoetings- en mobiliteitshub De Fellingen fase 1**
Totale bijdrage uit de fondsen € 2,15 miljoen	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Ontwerp en realisatie van een gebouwde parkeervoorziening met aanvullende functies, zodat de ruimte in de buurt optimaal kan worden benut voor groen, klimaatadaptatie, ontmoeten en spelen. De hub vervult daarin een sleutelrol.	Het ontwerpproces is grotendeels doorlopen in 2025. Dit betekent het traject om samen met het bouwteam (aannemer en architect) van een voorlopig ontwerp te komen tot een definitief- en technisch ontwerp. 2026 staat in het teken van de daadwerkelijke bouw. De oplevering staat gepland voor eind 2026.

Projectnaam	**Vergroenen schoolpleinen**
Totale bijdrage uit de fondsen € 1 miljoen	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Het vergroenen van 40 schoolpleinen in een IKC-generatie (12 jaar). Deze middelen zijn voor de eerste fase.	Er zijn voor 2026 10 locaties voorgesteld om hun plein te vergroenen. Dat zijn: IKC Roorda, It Twalûk, It Pertoer, IKC Michaël, IKC Prins Constantijn, De Princenhof, IKC Eestroom, IKC De Wielen, De Twamêster, PJ de Brêge.

De gemeente Leeuwarden heeft de ambitie om in één IKC-generatie (12 jaar) alle schoolpleinen te vergroenen. Op schoolpleinen komen namelijk verschillende fysieke en maatschappelijke uitdagingen samen, zoals klimaatadaptatie, gezondheid en bewegen, spelen, ontwikkelen en leren en welzijn en sociale basis. Om uitvoering te geven aan die ambitie is er samen met de partners (kinderopvang, onderwijs en IVN, bv Sport en GGD) een convenant opgesteld. Het convenant ‘Vergroenen schoolpleinen’ vormt het kader waarbinnen het vergroenen gaat plaatsvinden, met eisen en

voorwaarden aan het proces en de kwaliteit. Met de regeling subsidie ‘vergroenen schoolpleinen’ kunnen in 2025 de eerste IKC’s hun plein gaan vergroenen.

Projectnaam	**Blockbuster Investeringsagenda**
Totale bijdrage uit de fondsen € 850.000,-	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Wij zetten met de blockbuster investeringsagenda in op een aantrekkelijk Leeuwarden waar afwisselende dingen te doen zijn, passend bij de identiteit die onze gemeente heeft. Dit heeft, naast dat het aantrekkelijk is voor de inwoner en bezoeker, een economische meerwaarde voor de stad en omstreken. Een rijk cultureel klimaat heeft bewezen positieve effecten op de waardering van het woon- en vestigingsklimaat en maakt Leeuwarden uitnodigend om te bezoeken. Blockbusters vormen hier een essentieel onderdeel van. Kenmerken van Blockbusters zijn: • kwalitatief hoogstaande tijdelijke producties die Leeuwarden regionaal en (inter)nationaal op de kaart zetten; • het betreft geen vaste tentoonstellingen of jaarlijkse terugkerende producties (voor Arcadia is een separate aanvraag opgesteld); • het genereert een extra bezoekerspotentieel; • een bijdrage uit de Blockbuster Investeringsagenda dient als cofinanciering van de gemeente Leeuwarden op de totale productie- of voorstellingskosten van een externe partij. Daarnaast is cofinanciering vanuit verschillende geldstromen een criterium voor een gezonde financieringsmix.	In 2026 zetten we blijvend in op het ondersteunen van een aantrekkelijke programmering van de gemeente. Hiervoor stelt de gemeente € 250.000,- beschikbaar.

De blockbuster investeringsagenda is bedoeld als cofinanciering van projecten of initiatieven die positief bijdragen aan de culturele infrastructuur van Leeuwarden en het imago van de stad. Het gaat om bijdragen voor bewezen en professionele organisaties uit de gemeente Leeuwarden, die bekend zijn met het programmeren van blockbusters. Hiermee dragen we vanuit de gemeente substantieel bij aan de verrijking en versteviging van de culturele infrastructuur van Leeuwarden én Friesland. In plaats van incidentele financiering kunnen we met een investeringsagenda meerjarig inzetten op een evenwichtige agenda van blockbusters die impact maken in de gemeente en omgeving. In 2023, 2024 en 2025 heeft de gemeente verschillende blockbusters gesubsidieerd. Dit waren onder andere:
2023: T-Rex in Town (Natuurmuseum Friesland);
2024: Wu Zeitian (Keramiekmuseum Princessehof), Ja ik wil! (Fries Museum);
2025: Wakker worden (Natuurmuseum Friesland), Mummie Mysteries (Natuurmuseum Friesland), Wybrand de Geest (Fries Museum), Bauke de Vries (Keramiekmuseum Friesland).

Projectnaam	**Programma Arcadia**
Totale bijdrage uit de fondsen € 1,8 miljoen	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Arcadia, de legacy organisatie van Culturele Hoofdstad 2018, is op basis van een governance rapport, in 2020 een zelfstandige stichting geworden. De stichting wordt gefinancierd door twee hoofdpartners, te weten de gemeente Leeuwarden en de provincie Fryslân. De stichting heeft als doel meegekregen beweging die in gang is gezet met Leeuwarden-Fryslân Culturele Hoofdstad 2018 voort te zetten. Dit door het organiseren, vormgeven en uitvoeren van culturele evenementen en programma's die bijdragen aan de volgende doelstellingen van de gemeente Leeuwarden en de Provincie Fryslân: a) Versterken van economie en het cultuurtoerisme b) Verstevigen van het artistiek klimaat c) Werken aan ecologie en circulaire economie d) Bevorderen van sociale inclusiviteit onder het motto 'elkenien docht mei' e) Bevorderen van meertaligheid in het algemeen en Frysk in het bijzonder	In 2026 stelt de gemeente Leeuwarden subsidie beschikbaar voor de basisorganisatie van Arcadia. Door dit te doen kan de organisatie doorbouwen aan de plannen voor het volgende triënnale jaar 2028. Structureel ontvangt de organisatie € 50.000,- van de gemeente. Met het beschikbaar gestelde bedrag vanuit de fondsen wordt dit bedrag incidenteel aangevuld tot € 100.000,-.

Toelichting
In 2023 heeft Arcadia een begroting en werkplan ingediend voor de jaren 2023-2026. In de jaren 2023 en 2024 is met Friese en Europese makers programma ontwikkeld en ingezet op culturele residenties (uitwisseling tussen kunstenaars op Europees niveau), talentontwikkelingsprojecten en mienskipprojecten. Hoogtepunt is 2025 waar in het ruim 100 dagen durende programma onder meer het volgende wordt gepresenteerd:
- Een grootschalig project in Leeuwarden (Bouwurk)
- Designprogramma rondom het Veenweidegebied
- Beeldende kunst expositie Paradys in Leeuwarden
- Iepen mienskipsprogramma met een open call, begeleiding en projecten
- Locatievoorstelling in de provincie in samenwerking met de Lawei (Revolutie van de Rinsema's)
Een deel van de projecten is geproduceerd door Arcadia zelf, een deel door externe culturele en maatschappelijke partners en een deel van het programma is een coproductie tussen externe partners en Arcadia.

Projectnaam	**Leren voor morgen**
Totale bijdrage uit de fondsen € 865.000,-	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Een pakket van vier projecten (ontwikkeling MICA-lab, leertrajecten SPARK, internationale basisschool en ontwikkeling TalentHub fo(a)r Fryslân), om de samenwerking tussen bedrijfsleven en onderwijs-/kennisinstellingen en het klimaat voor (internationaal) talent te versterken.	In 2026 zijn de projecten MICA-lab en SPARK in uitvoering. De internationale basisschool (PCBO) opent de deuren voor de eerste internationale leerlingen. TalentHouse is in uitvoering en met partners wordt regionale opschaling verkend, onder de noemer TalentHouse Fryslân.
Wat is er tot nu toe gedaan?	
In 2025 is het MICA-lab gelanceerd, is het project SPARK van start gegaan, en is de internationale basisschool in de startblokken gezet (o.m. toestemming verkregen van OCW, financiering georganiseerd, en uitwerking businessplan). TalentHub is uitgewerkt als TalentHouse en is in uitvoering.	

Projectnaam	**Haalbaarheidsstudie 'Doortrekking Kletsefeart'**
Totale bijdrage uit de fondsen € 150.000 (bijdrage uit Regiodeal word hier in mindering op gebracht).	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Een integraal onderzoek naar de haalbaarheid van de doortrekking van de Kletsefeart.	De gunning van de opdracht geschiedt nog in 2025. De opdrachtnemer zal in 2026 de studie bij opdrachtgever inleveren. Daarna wordt in de huidige raadsperiode het College plus Raad hierover op nader te bepalen wijze geïnformeerd. Mogelijke besluitvorming vindt niet in deze raadsperiode plaats.

Projectnaam	**Circulaire Grondbank Leeuwarden**
Totale bijdrage uit de fondsen € 200.000	
Wat willen we bereiken?	*Wat gaan we daarvoor in 2026 doen?*
Wij willen de circulaire grondbank Leeuwarden energieneutraal realiseren, oftewel de benodigde energie wordt op grondbankterrein opgewekt en gebruikt, door middel van energiedamwand (aquathermie) en door middel van zonnepanelen. Wij zijn in voorbereiding voor een aanbesteding bouwteam, daar worden de civieltechnische aspecten en energiemaatregelen ingebracht en uitgewerkt voor realisatie. Ook loopt op dit moment een ontheffing Wet Milieubescherming procedure bij de provincie vanwege de op locatie aanwezige roeken.	In 2026 worden de laatste werkzaamheden afgerond en is de grondbank operationeel.

2.11 Lokale heffingen

Deze paragraaf gaat over het tarieven- en kwijtscheldingsbeleid van gemeentelijke belastingen en overige heffingen. Het geeft een overzicht van de tarieven van belastingen en rechten die door de gemeente Leeuwarden worden geheven. In deze paragraaf zullen ook de ontwikkelingen worden besproken.

2.11a Algemeen

De totale opbrengst aan belastingen en overige heffingen bedraagt in 2026 ruim € 92 mln. Dit bedrag komt overeen met ruim 11,5% van de totale gemeentelijke baten.

Actualiteiten

Hier wordt ingegaan op actuele ontwikkelingen die spelen op het gebied van lokale heffingen.

- WOZ-bezwaren
  In 2025 is het aantal bezwaren tegen de vastgestelde WOZ-waarden verder afgenomen ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze daling is vooral het gevolg van een wijziging in de wetgeving over de proceskostenvergoeding. Voor het begrotingsjaar 2026 wordt een vergelijkbaar aantal WOZ-bezwaren verwacht.
- No-cure-no-pay bureaus
  Inwoners en bedrijven maken bij het indienen van WOZ-bezwaren regelmatig gebruik van zogenoemde *no-cure-no-pay* bureaus (NCNP). Deze bureaus werken op basis van resultaat. Deze bureaus vallen onder het recht op rechtsbescherming. De landelijke trend laat een aanhoudend hoog aantal bezwaren via NCNP-bureaus zien. In de gemeente Leeuwarden werd in 2025 59% van de WOZ-bezwaren via een NCNP-bureau ingediend. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2024. Wanneer een bezwaarschrift door een NCNP-bureau gegrond is, moet we een proceskostenvergoeding betalen.
  Naast de proceskostenvergoeding die betaald moet worden aan een NCNP, kost de afhandeling veel tijd ten opzichte van een bezwaarschrift die is ingediend door een burger. Dit komt doordat de NCNP-bezwaren veel administratieve handelingen kosten. Zo vragen ze structureel extra informatie op en willen ze altijd gehoord worden.
  Voor 2026 wordt weer een kleine stijging van het percentage WOZ-bezwaren afkomstig van NCNP-bureaus verwacht.

In onderstaande tabel wordt inzicht verschaft in de te verwachten opbrengsten in verhouding tot de raming lokale heffingen en retributies.

Tabel Opbrengsten lokale heffingen	**Bedragen x € 1.000**
Omschrijving heffing	**Begroting 2026**
R2KDH001 - Algemene heffingen	
R2KDH110 - Onroerende-zaakbelastingen	44.160
R2KDH111 - Precariobelasting	536
Subtotaal	**44.696**
R2KDH002 - Bestemmingsheffingen	
R2KDH101 - Afvalstoffenheffing	20.757
R2KDH102 - Hondenbelasting	679
R2KDH103 - Rioolheffing	12.776
R2KDH104 - Begraafrechten	926
R2KDH107 - Leges omgevingsvergunning	4.135
R2KDH108 - Havengelden	566
R2KDH109 - Parkeerbelasting	4.319
R2KDH112 - Toeristenbelasting	856
R2KDH113 - Leges Burgerzaken	2.131
R2KDH114 - Veerdiensten	78
R2KDH199 - Overige heffingen	189
Subtotaal	**47.411**
Totaal generaal	**92.107**

2.11b Vaststelling tarieven

Aan de in deze begroting opgenomen belastingopbrengsten liggen bepaalde aannames rond de hoogte van de tarieven ten grondslag. De belastingtarieven en het tarievenbeleid vormen integraal onderdeel van de politieke discussie rondom de begroting. De formele vaststelling van de tarieven gebeurt door de raad bij het vaststellen van de belastingverordeningen die gelijktijdig met de begroting ter besluitvorming worden voorgelegd. Voor enkele verordeningen zal in december voorafgaand aan het nieuwe belastingjaar een wijzigingsverordening ter besluitvorming worden voorgelegd. Op dat moment zijn de tarieven gebaseerd op basis van de gegevens uit de definitieve afronding van de herwaardering voor de OZB en de rioolheffing. De tarieven in deze paragraaf kunnen iets afwijken dan de in de verordening vastgestelde tarieven. De oorzaak is omdat pas op een later moment de definitieve gegevens uit de herwaardering bekend zijn. Ook worden in bijvoorbeeld de Legesverordening landelijke tarieven opgenomen die pas begin december bekend worden gemaakt.

2.11c Tarievenbeleid algemeen

Het tarievenbeleid voor 2026 ziet er als volgt uit:

- Uitgangspunt voor de tarieven 2026 zijn de tarieven 2025 gecorrigeerd met het inflatiepercentage. Afhankelijk van het karakter van de belasting is een onderscheid gemaakt tussen prijsgevoelige en loongevoelige belastingen.
  Voor de vooral prijsgevoelige heffingen, zoals de onroerendezaakbelastingen, afvalstoffenheffing, riool- en waterzorgheffing, precariobelasting en hondenbelasting is de inflatiecorrectie 3,55%.
  Voor de vooral loongevoelige heffingen, zoals leges, begraafrechten, havengelden en veergelden is de inflatiecorrectie 2,2%.
  Afwijkende tariefsverhogingen worden apart in deze paragraaf genoemd.

Uitzonderingen op dit tarievenbeleid zijn:

- Bij alle heffingen waar een relatie is tussen het gebruiken van een bepaalde voorziening/dienst en het betalen hiervoor geldt een wettelijke maximumgrens van 100% kostendekking. Voorbeelden hiervan zijn afvalstoffenheffing, riool- en waterzorgheffing, begraafrechten, havengelden, veergelden en leges. Bij deze heffingen/rechten mogen de tarieven dus nooit zo hoog zijn dat de geraamde opbrengst hoger zijn dan de geraamde kosten.
- Sommige tarieven zijn wettelijk vastgesteld of gemaximeerd. In deze gevallen wordt het maximaal toegestane tarief gehanteerd. Voorbeelden hiervan zijn de tarieven voor paspoorten en rijbewijzen.

2.11d Lastendruk 2026

Onderstaande tabel geeft het verschil weer tussen de gemiddelde lokale lasten van de gemeente Leeuwarden en het landelijk gemiddelde.

Tabel Belastingcapaciteit **Bedragen in €**

Begroting	2024	2025	2026
OZB-lasten gezin gem. WOZ-waarde	275	272	282
Rioolheffing gezin gem. WOZ-waarde	164	170	176
Afvalstoffenheffing gezin	354	377*	397**
Totale woonlasten	793	819	855
Woonlasten landelijk gemiddelde t-1	944	994	1.053
(bron: Coelo, Atlas van de lokale lasten)			
gemiddelde WOZ-waarde	244.000	254.000	270.000
Belastingcapaciteit	**84,0%**	**82,4%**	**81,2%**

* Gebaseerd op een gerealiseerde hoeveelheid van 285 kg per gezin en 26 ledigingen in het voorliggende jaar.
** Gebaseerd op ongewijzigde hoeveelheden en aantallen, gecorrigeerd met de inflatiecorrectie.

In de bovenstaande tabel zijn de bedragen van 2024 en 2025 overgenomen van de begroting 2025.

2.11e Kostendekkendheid

Voor een aantal bestemmingsheffingen is wettelijk geregeld dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Dit is de zogenaamde eis van maximaal 100% kostendekkendheid. Deze eis geldt bijvoorbeeld voor de afvalstoffenheffing, riool- en waterzorgheffing, begraafrechten, havengelden, veergelden en leges. In een rechtelijke procedure wordt achteraf getoetst of aan deze eis wordt gehouden. Bij overschrijding van de kostendekkendheid kan de verordening door de rechter onverbindend worden verklaard. Dan moet de aanslag worden verminderd of vernietigd. Voor transparantie en om bij de toetsing van de kostendekkendheid door de rechter problemen te voorkomen is de volgende tabel opgenomen.

Tabel Kostendekkendheid heffingen **Bedragen x € 1.000**

Omschrijving heffing	Begrote lasten*	Perceptie -kosten	Oninbaar- heid	Overhead	BTW	Lasten totaal	Baten	Kosten-dekking
R2KDH101 - Afvalstoffenheffing	19.718	115	145	232	3.744	23.955	20.657	86,2%
R2KDH102 - Hondenbelasting	660	4	7	36	61	768	679	88,4%
R2KDH103 - Rioolheffingen	10.574	71	124	782	1.543	13.095	12.776	97,6%
R2KDH104 - Begraafrechten	1.901	5	7	246	97	2.256	926	41,0%
R2KDH107 - Leges omgevingsverg.	4.604	23	31	2.040	40	6.738	4.135	61,4%
R2KDH108 - Havengelden	1.019	3	4	290	62	1.378	566	41,1%
R2KDH113 - Leges Burgerzaken	2.229	12	16	686	15	2.959	2.131	72,0%
R2KDH114 - Veerdiensten	507	0	1	202	13	723	78	10,8%
R2KDH199 - Overige heffingen	2.315	1	1	982	105	3.405	189	5,6%
Totaal-generaal	43.526	235	337	5.497	5.682	55.277	42.136	

* Betreft de netto-lasten, dus de lasten minus de baten die geen belastingopbrengsten zijn (onttrekking voorziening bijv.).

Uit voorgaande tabel blijkt dat alle heffingen onder de grens van 100% kostendekkendheid blijven.

Er is onderscheid tussen juridische kostendekkendheid en budgettaire kostendekkendheid.
Bij de afvalstoffenheffing en de rioolheffingen is sprake van budgettaire kostendekkendheid. Dit betekent dat het geraamde saldo van lasten en baten op nul wordt gesteld: de verwachte inkomsten dekken precies de verwachte uitgaven. Een eventueel overschot of tekort wordt verwerkt via de voorziening egalisatie heffingen. Zo worden schommelingen in de jaarlijkse woonlasten voorkomen. Juridische kostendekkendheid verwijst naar de wettelijke eis dat de opbrengsten uit bepaalde heffingen niet hoger mogen zijn dan de kosten van de bijbehorende dienstverlening. Deze norm is eerder al uitgelegd.

2.11f Uitvoering Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ)

Op grond van de Wet WOZ wordt jaarlijks de economische waarde van de onroerende zaken in Leeuwarden vastgesteld. Deze waarde wordt dan bekend gemaakt aan de belanghebbenden. Voor het belastingjaar 2026 geldt als waardepeildatum 1 januari 2025. In deze fase van het jaar is ongeveer 60% van de objecten getaxeerd. Op basis van de voorlopige uitkomsten van de hertaxaties tot nu toe gaan we voor 2026 bij de woningen uit van een waardestijging van 6,4% en bij de niet-woningen van 4,6%. In onderstaande tabel staat het verloop over de afgelopen jaren.

Tabel Verloop WOZ waarde (in %)

	2022	2023	2024	2025	2026
Woningen	10%	15,9%	5%	5%	6,4%
Niet-woningen	0%	-0,1%	0%	4%	4,6%

2.11g Onroerendezaakbelastingen (OZB)

De OZB bestaat uit drie verschillende belastingen:

- een belasting voor de gebruikers van niet-woningen;
- een belasting voor de eigenaren van niet-woningen;
- een belasting voor de eigenaren van woningen.

Voor de OZB-tarieven is de herwaardering als gevolg van de Wet Waardering onroerende zaken (Wet WOZ) van belang. Deze WOZ-waarde wordt jaarlijks vastgesteld. Voor het belastingjaar 2026 geldt de waarde per peildatum 1 januari 2025. De uitkomsten van deze herwaardering zijn mede bepalend voor de definitieve OZB-tarieven die de raad vaststelt.

Bij de berekening van de OZB-tarieven wordt van bepaalde vaste verhoudingen uitgegaan. Het doel hiervan is een stabiele lastendruk voor belastingplichtigen. Dit verbetert de acceptatiegraad van de lokale belastingen.

- Tussen het gebruikers- en eigenarentarief is een vaste verhouding van 1 : 1,25.
- Tussen woningen en niet-woningen is een vaste verhouding van 45% : 55%. Door deze verhouding wordt voorkomen dat verschillen in waardeontwikkeling tussen woningen en niet-woningen leiden tot oneerlijke verschuivingen in de belastingdruk.

Voor het OZB-taief zijn de waardeontwikkeling van de WOZ-waarden en het inflatiepercentage van belang. Gelet op een waardeontwikkeling van 6,4% voor woningen en een inflatiecorrectie van 3,55% daalt het OZB-tarief voor woningen met 3,8%. Voor niet-woningen geldt dat in 2025 een leegstandscontrole is uitgevoerd en een te hoog bedrag aan te verwachten leegstand in de berekening van de tarieven is meegenomen. In combinatie met een waardeontwikkeling van 4,6% voor niet-woningen en een inflatiecorrectie van 3,55% daalt het OZB-tarief voor niet-woningen daarom met 10% voor de eigenarenbelasting en met 10,4% voor de gebruikersbelasting.

De definitieve hertaxaties zijn mede bepalend voor de OZB-tarieven voor 2026. Deze worden in december 2025 aan de raad worden voorgelegd ter besluitvorming.

Ondernemersfonds

De tarieven van de OZB voor de niet-woningen zijn inclusief een opslag van 5,5% ten behoeve van het Ondernemersfonds Leeuwarden. Deze extra opbrengst (€ 1.336.018 in 2026) wordt volledig in een door de ondernemers zelf beheerd fonds gestort. Dit fonds kan bijvoorbeeld gebruikt worden voor de bekostiging van de Sinterklaasintocht. In 2022 is door de gemeenteraad besloten het ondernemersfonds met 10 jaar te verlengen tot 31-12-2031.

2.11h Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing dient ter bestrijding van de kosten van het inzamelen en verwerken van huishoudelijk afval. Hier is sprake van een wettelijke inzamelplicht. In 2020 is besloten om in het kader van “Goed Terecht in Leeuwarden” de afvalstoffenheffing te baseren op een tarief naar de werkelijke hoeveelheid restafval per huishouden (DIFTAR). Het doel is om zo de hoeveelheid restafval in onze gemeente terug te dringen en de afvalscheiding te verbeteren. Dit is per 1 januari 2023 ingegaan.

De begroting is gebaseerd op verwachte kosten en opbrengsten. De verwachte opbrengst voor het variabele tarief is een aanname. Voor 2026 wordt een stijging verwacht van de kosten. Dit komt vooral door de NEA-index (index voor de loonkosten en transportkosten). Ook de verwerkingskosten van het restafval stijgen, onder andere door een hogere belasting op de verbranding van restafval. Verder stijgen de verwerkingskosten van het gft-afval, als gevolg van een recente aanbesteding. Het uitgangspunt voor de tarieven 2026 is daarom om de vaste tarieven te verhogen. De variabele tarieven blijven voor 2026 gelijk.

2.11i Riool- en waterzorgheffing

Sinds 1 januari 2024 onderscheid gemaakt tussen het riooltarief en het waterzorgtarief. Riool- en waterzorgheffing wordt geheven voor de bekostiging van de drie beleidsvelden op het gebied van water:

- de afvoer van afvalwater;
- de afvoer van regenwater (hemelwater);
- het beheer van het grondwaterpeil.

De kosten voor riolering wordt in rekening gebracht via drie verschillende rioolheffingen:

- een belasting voor de gebruikers van woningen op basis van een vast tarief per type huishouden;
- een belasting voor de gebruikers van niet-woningen op basis van het watergebruik;
- een belasting voor de eigenaren van woningen en niet-woningen op basis van een percentage van de WOZ-waarde.

De waterzorgheffing is een heffing voor alle eigenaren en gebruikers van een bebouwd WOZ-object, ongeacht of deze is aangesloten op het riool. De waterzorgheffing wordt op de volgende wijze in rekening gebracht:

- een belasting voor de eigenaren op basis van een percentage van de WOZ-waarde;
- een belasting voor de gebruikers op basis van een vast tarief.

Bij de kostentoerekening van de rioolheffingen worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- 100% kostendekkendheid. Basis van de kosten is het Programma Water en Riolering 2023-2027 (PWR);
- 71% van de kosten heeft op basis van het PWR betrekking op het beheer en onderhoud van de riolering, en 29% van de kosten ten behoeve van klimaatmaatregelen die onder waterzorgheffing vallen;
- de tarieven voor de eigenaren die gekoppeld zijn aan de WOZ-waarde zijn naar beneden bijgesteld, zodat dit leidt tot een opbrengststijging van deze onderdelen van 3,55%
- de overige tarieven (voor gebruikers) zijn voor 2026 verhoogd met de inflatiecorrectie van 3,55%. De totale te verhalen kosten komen daarmee voor 67% voor rekening van de gebruikers en voor 33% van de eigenaren;
- binnen het gebruikersdeel nemen de woningen 68% van de kosten voor hun rekening en niet-woningen 32%.

Tabel Ontwikkeling tarieven rioolheffingen

Riooltarief	Tarief 2023	Tarief 2024	Tarief 2025	Tarief 2026	%-stijging 2026 t.o.v. 2025
Eigenaren % van de WOZ-waarde	0,01022%	0,00905%	0,00926%	0.00850%	-8,21%
Gebruikers woningen EPHH	60,20	64,59	66,08	68,43	3,55%
Gebruikers woningen MPHH	90,30	96,88	99,11	102,63	3,55%
Gebruikers niet-woningen (=>10 m3)	204,56	219,49	224,54	232,51	3,55%
Gebruikers niet-woningen (<10 m3)	68,11	73,09	74,77	77,42	3,55%

Waterzorgtarief	Tarief 2023	Tarief 2024	Tarief 2025	Tarief 2026	%-stijging 2026 t.o.v. 2025
Eigenaren % van de WOZ-waarde	0,01561%	0,01320%	0,01350%	0,01240%	-8,15%
Gebruikers vast tarief	11,55	12,39	12,67	13,12	3,55%

2.11j Hondenbelasting

De hondenbelasting wordt geheven van de houder van een hond. De hondenbelasting wordt hoofdzakelijk als bestemmingsheffing geheven, waarbij deze dient als dekking van de kosten voor hondenvoorzieningen ("de vervuiler betaalt"). Een deel van de opbrengst wordt ingezet als algemeen dekkingsmiddel.

Twee keer per jaar vindt er een controle plaats op het houden van een hond.

Behalve voor het dekken van de kosten van de hondenvoorzieningen wordt de hondenbelasting gebruikt als instrument om het aantal honden te reguleren. Om die reden is sprake van een progressief tarief. De volgende progressie wordt gehanteerd:

- tweede hond: 1,5 maal het tarief van de eerste hond;
- iedere volgende hond: 2 maal het tarief van de eerste hond;
- voor kennels geldt 3 maal het tarief van de eerste hond.

Omdat de tarieven van de hondenbelasting deelbaar moeten zijn door twaalf, is er een kleine afwijking ten opzichte van de inflatiecorrectie van 3,55%.

In de volgende tabel staat de ontwikkeling van de tarieven over de afgelopen jaren.

Tabel Ontwikkeling tarieven hondenbelasting **Bedragen in €**

Omschrijving	2024	2025	2026	Stijging 2026 t.o.v. 2025
Eerste hond	81,90	83,76	86,76	3,58%
Tweede hond	122,85	125,64	130,08	3,53%
Iedere volgende hond	163,80	167,52	173,52	3,58%
Kennel	245,70	251,40	260,28	3,53%

2.11k Parkeerbelasting

De parkeertarieven worden eens in de drie jaar gewijzigd. De parkeertarieven (garage en straat) zijn in 2023 voor het laatst verhoogd. In 2026 is er daarom weer een verhoging van de parkeertarieven. Normaal gesproken zouden de tarieven met 10% worden verhoogd. Dit is voldoende om de gestegen kosten te dekken. In de raadsvergadering van 18 juni 2025 is door u besloten om een extra verhoging van 5% toe te voegen. Deze extra opbrengst kan als gedeeltelijke dekking van de exploitatielasten van de fietsenstalling Nieuwestad dienen. Dit is meegenomen in de voorgestelde tarieven.

De kosten voor het opleggen van een naheffingsaanslag parkeerbelastingen worden geraamd op:

Tabel Kosten naheffingsaanslag parkeerbelastingen	Bedragen in €
Omschrijving	**2026**
a) Kosten parkeercontrole	**282.974,00**
Formatie naheffingsaanslagen	3,02
Loonkosten per FTE	93.700,00
b) Kosten parkeercontrole	**41.978,00**
Bedrijfsvoeringskosten per FTE	13.900,00
c) Kapitaalkosten controleapparatuur	**22.275,00**
Scanunit	17.000,00
Ombouw automaten naar GPRS (50%)	5.275,00
d) Kosten controlefaciliteiten	**24.480,65**
Leaseauto	10.024,70
Smartfolio (50%)	14.455,95
e) Kosten uitvoering Belastingen	**64.350,00**
Aanslagoplegging	0,12
Bezwaren en klantcontact	0,66
Loonkosten per FTE	82.500,00
f) Overhead	**43.320,00**
	3,80
	11.400,00
Totale kosten a+b+c+d+e+f	**479.377,65**
y) Begroot aantal fiscale bonnen	**5.393**
Kosten per fiscale bon	88,88

2.11l Toeristenbelasting

Personen die tegen betaling zakelijk of privé overnachten in de gemeente Leeuwarden betalen toeristenbelasting. Het idee hierachter is dat ook niet-ingezetenen van gemeente Leeuwarden meebetalen aan de gemeentelijke voorzieningen.

Het tarief toeristenbelasting blijft ongewijzigd €1,65 per persoon per nacht.

2.11m Precariobelasting

Precariobelasting is de belasting die wordt geheven voor het gebruik van voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. Bijvoorbeeld het gebruik van gemeentegrond als terras bij een restaurant of het plaatsen van een woonboot. De precariobelasting wordt conform het inflatiepercentage aangepast.

2.11n Leges

Inwoners of bedrijven kunnen diensten vragen van de gemeente. Denk bijvoorbeeld aan het verstrekken van een paspoort of het verlenen van een vergunning. Voor het verlenen van deze diensten brengt de gemeente een vergoeding in rekening. De verzamelnaam voor deze vergoedingen is leges. De tarieven van de leges worden verhoogd met het inflatiepercentage. Een uitzondering geldt voor de wettelijk vastgestelde tarieven, zoals bijvoorbeeld voor paspoorten en rijbewijzen. Hier wordt het maximumtarief gehanteerd zoals is vastgelegd in landelijke regelgeving.

2.11o Havengelden

Binnen de gemeente Leeuwarden moet onder andere bij de haven Prinsentuin in Leeuwarden havengeld worden betaald. In Grou zijn vier verschillende havens waar havengeld betaald moet worden. Hier gaat het onder andere om de Pikmeerhaven en de Nieuwe Kade. In de dorpen Warten en

Jirnsum zijn ook een aantal ligplaatsen waarvoor havengeld betaald dient te worden. De tarieven havengelden zijn verhoogd met een inflatiecorrectie van 2,2%. De tarieven voor de voorzieningen worden eens in de drie jaar gewijzigd, zodat er met contante betaling afgeronde bedragen kunnen worden betaald. In 2023 zijn de tarieven voor de voorzieningen voor het laatst verhoogd. In 2026 is daarom weer een verhoging toegepast op deze tarieven. Bij deze verhoging is rekening gehouden met de inflatie van de voorafgaande jaren.

2.11p Begraafrechten
De tarieven begraafrechten zijn verhoogd met het inflatiepercentage van 2,2%.

2.11q Veergelden
De veergelden worden eens in de zoveel jaar geïndexeerd op basis van de inflatie over de gehele periode. Eén en ander is een gevolg van gewenste afgeronde bedragen voor de losse kaartjes op basis van contante betaling bij een overtocht. In 2023 zijn de tarieven voor het laatst verhoogd. Voor 2026 worden deze daarom weer verhoogd. Bij deze verhoging is rekening gehouden met de inflatie van de voorafgaande jaren.

2.11r Kwijtscheldingsbeleid
Voor inwoners met een laag inkomen bestaat de mogelijkheid om kwijtschelding aan te vragen voor bepaalde gemeentelijke belastingen. De kwijtscheldingsregeling is landelijk bij ministeriële regeling vastgelegd. Deze regeling is in eerste instantie opgesteld voor de Rijksbelastingdienst. De landelijke politiek heeft bepaald dat ook gemeenten deze regeling moeten volgen.
De kwijtscheldingsregeling kan botsen met het gemeentelijke minimabeleid. Het minimabeleid is vaak ruimer ingericht. Daarom mogen gemeenten over zes onderdelen zelf beleidskeuzes maken die ruimer zijn dan de vangnetregeling dat kwijtschelding is. Zo kan de regeling beter aansluiten bij lokale sociale beleidsdoelstellingen.

Invulling van de beleidskeuzes door gemeente Leeuwarden
De landelijke kwijtscheldingsregeling biedt gemeenten op een aantal onderdelen beleidsvrijheid om het lokale minimabeleid beter te laten aansluiten op de praktijk. De gemeente Leeuwarden maakt gebruik van deze ruimte. Zij hanteert de volgende beleidskeuzes:

1. **Toepassing van kwijtschelding**
   De gemeenteraad bepaalt voor welke heffingen (volledige of gedeeltelijke) kwijtschelding mogelijk is. In gemeente Leeuwarden geldt dit voor: OZB voor woningen, riool- en waterzorgheffing voor woningen, afvalstoffenheffing en voor de precariobelasting voor woonschepen en woonwagens.
2. **Norm van kosten van bestaan**
   In de kwijtscheldingstoets bereken je de betalingscapaciteit. Hierbij wordt rekening gehouden met uitgaven die als noodzakelijke kosten van bestaan worden aangemerkt. Voorbeelden hiervan zijn huur, voeding, kleding en medische kosten. Landelijk is hiervoor een norm van 90% van de bijstand vastgesteld. Gemeente Leeuwarden hanteert de ruimst toegestane norm van 100%, waardoor meer inwoners in aanmerking kunnen komen voor kwijtschelding.
3. **Norm voor pensioengerechtigden**
   Landelijk wordt bij pensioengerechtigde aanvragers aangesloten bij de bijstandsnorm. Gemeenten mogen echter kiezen voor maximaal 100% van de **netto AOW-norm,** die hoger ligt. Gemeente Leeuwarden maakt gebruik van deze mogelijkheid en hanteert de netto AOW als toetsingsnorm.
4. **Vrijstelling van vermogen**
   Bij de beoordeling wordt gekeken of een belastingaanslag van het aanwezige vermogen kan worden betaald. Hierbij hanteert de landelijke kwijtscheldingsregeling een strikte norm voor het banksaldo. De vrijstelling is beperkt tot een bedrag dat voorziet in de kosten van levensonderhoud voor één maand. Gemeenten kunnen deze vrijstelling ruimer toepassen. Voor alleenstaanden mag het vrijgestelde bedrag worden verhoogd met maximaal € 1.500,-, voor alleenstaande ouders met € 1.800,- en voor gehuwden/samenwonenden met € 2.000,-.

De gemeente Leeuwarden heeft ervoor gekozen om voor alle categorieën de maximale verruiming toe te passen. Hiermee voorkom je dat inwoners met een kleine spaarbuffer geen kwijtschelding krijgen. Dit sluit beter aan bij het gemeentelijke minimabeleid.

5. **Kinderopvangkosten**
   Gemeenten mogen kosten voor kinderopvang meenemen in de berekening van de betalingscapaciteit. Gemeente Leeuwarden houdt bij de toets rekening met deze kosten. Hierdoor worden gezinnen met jonge kinderen beter ondersteund.
6. **Kwijtschelding voor ondernemers**
   Gemeenten mogen bepalen dat natuurlijke personen die zelfstandig een beroep of bedrijf uitoefenen (zoals zzp'ers) kwijtschelding kunnen krijgen voor hun **privé-aanslag**. Gemeente Leeuwarden biedt deze mogelijkheid. Hierdoor kunnen ook zelfstandigen met een laag inkomen worden beschermd tegen financiële overbelasting.

Tabel Kwijtscheldingen **Bedragen x € 1.000**

Omschrijving heffing	Begroting 2024	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Kwijtschelding afvalstoffenheffing	1.663	1.525	1.300	1.300
Kwijtschelding OZB	15	1	15	15
Kwijtschelding rioolheffing	525	441	526	526
Totaal	**2.203**	**1.967**	**1.841**	**1.841**

2.12 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

In deze paragraaf staat in welke mate de gemeente in staat is om onverwachte gebeurtenissen (risico's) met een financiële impact op te vangen, zonder ingrijpende beleidswijzigingen: het weerstandsvermogen.

2.12a Aanleiding en achtergrond

Net als in de afgelopen jaren is ook in deze begroting het risicoprofiel bekeken. De Kadernota Risicomanagement 2022 geldt hierbij als uitgangspunt. In de kadernota wordt onderscheid gemaakt in drietal risico's;

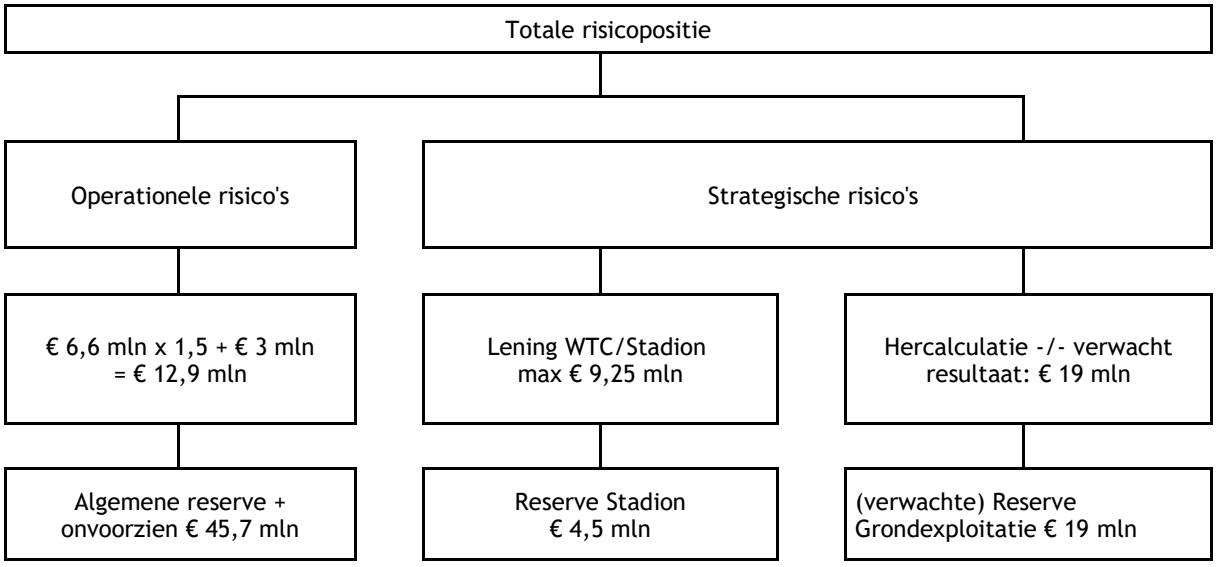
Begrip	Toelichting
Operationele risico's	Interne risico's die te beheersen zijn en die in principe vermijdbaar of te voorkomen zijn. Voorbeelden zijn continuïteitsrisico's in routinematige operationele processen, bijvoorbeeld door tekortschietende interne beheersing, onvoldoende capaciteit of deskundigheid en onethisch handelen van medewerkers of managers. Deze risico's worden proactief aangepakt door (het regelmatig) checken van processen en regels rondom gedrag en besluitvorming.
Strategische risico's	Gerelateerd aan de beleidsstrategie en daarmee vrijwillig geaccepteerde risico's zoals bij besluitvorming rond een risicovol project of programma. Risico's en rendement worden hierbij afgewogen. Bij deze risico's dient de kans van optreden dan wel de mogelijke impact te worden verkleind. Hierdoor kunnen weer nieuwe risico's worden genomen. Bij deze risico's dient een terugkerende dialoog tussen ambtelijk en bestuurlijk betrokkenen te worden georganiseerd. In onderstaande risicoanalyse gaat het om lening WTC/Stadion en de grondexploitaties.
Externe risico's	Niet beïnvloedbare, van buiten de organisatie komende risico's. Denk hierbij aan natuurrampen, macro-economische-, politieke- en demografische omstandigheden. Maar ook de 'Zwarte Zwanen', totaal onverwachte, niet voorzienbare gebeurtenissen met een hoge impact. Deze risico's moeten voor zover mogelijk geïnventariseerd worden en ook hier dient dialoog over plaats te vinden. De beheersing op externe risico's moet vooral gericht worden op het opvangen/verzachten van de impact van de gebeurtenis.

Ten opzichte van de laatste actualisatie van het risicoprofiel (begroting 2025) worden de belangrijkste wijzigingen in risico's verderop in deze paragraaf toegelicht. Voor alle te onderscheiden risicogebieden geldt dat de benodigde weerstandscapaciteit toereikend is.

2.12b Resultaten risicoanalyse

In het volgende figuur staan de risicogebieden en de bijbehorende weerstandscapaciteit weergegeven alsmede de bedragen die uit de risicosimulatie zijn gerold.

Figuur Risicogebieden en bijbehorende weerstandscapaciteit

Operationele risico's
De actuele positie m.b.t. de operationele risico's is ten opzichte van de begroting 2025 gedaald met € 1,1 mln naar € 6,6 mln. Na de vermenigvuldiging van de zekerheidsfactor van 1,5 en na toevoeging van de € 3 mln in verband met de risico's verbonden aan de laatste lening aan Cambuur ontstaat een risicoprofiel ten laste van de Algemene Reserve van € 12,9 mln. Er zijn 4 risico's in de risicosimulatie verwerkt.

Strategische risico's
Voor de bouw van het voetbalgerelateerde deel van het stadion heeft de gemeente een lening verstrekt van € 14 mln. Het maximale risico (bedrag van openstaande lening) bedraagt gedurende de eerste 10 jaar € 9,25 mln bestaande uit € 14 mln minus de garantstelling van Van Wijnen ad € 4,75 mln. Als gevolg van aflossing wordt dit bedrag jaarlijks lager. Na de eerste tien jaar van de lening vervalt de garantstelling van Van Wijnen. Tegenover dit risico zijn een aantal zekerheden overeengekomen:
- Instelling reserve van € 4,5 mln.
- Het hypotheekrecht en de garantstelling van Van Wijnen.

Daarnaast zullen de huurinkomsten die van Cambuur worden ontvangen rechtstreeks ingezet worden voor de rente- en aflossing. De komende jaren is het maximale risico € 9,25 mln. Uitgaande van een risicoprofiel van 50% is in de reserve voldoende weerstandsvermogen aanwezig.
In aanvulling op de lening van € 14 mln, heeft Cambuur de gemeente verzocht om nog een lening te verstrekken van € 6 mln. Dit is op 23 april 2024 door het college conform besloten. Conform de risico-inschatting van de eerste lening is ook bij deze lening uitgegaan van een risico-profiel van 50%. Om die reden wordt een bedrag van € 3 mln meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen.

In de volgende tabel staan de operationele- en strategische risico's die zijn geïnventariseerd en ingevoerd in de risicosimulatie NARIS.

Tabel Operationele- en strategische risico's **Bedragen in €**

Nr.	Gebeurtenis	Kans	Max €	Opmerking	Invloed	Maatregel
1	Jeugdigen met een (complexe) zorgvraag en hogere intensiteit van zorg.	75%	€ 6.800.000	De kostenstijging van de afgelopen jaren wordt veroorzaakt doordat meer jeugdigen zorg ontvangen en vooral de intensiteit van de zorg toeneemt. Daarnaast ligt de Rijksbijdrage niet in lijn met de kostenontwikkeling. Deze kostenontwikkleing heeft geleid tot het project “beheersing kosten jeugdzorg” met een pakket aan maatregelen om de kosten te bepereken. Niet alle kosten laten zich beïnvloeden en niet alle maatregelen hebben een effect op korte termijn. Daarom blijft dit risico onveranderd.	76,59%	In 2024 is een pakket aan maatregelen vastgesteld om de kosten te verlagen waarbij een hek om de jeugdzorg wordt gezet, afgeschaald wordt naar het voorliggende veld, het toezicht op de toegang wordt geïntensiveerd en de relatie met de aanbieders verandert. Het pakket aan maatregelen met een minimale en maximale opbrengst.
2	Garantstellingen	5,65%	€ 14.746.575	De gemeente heeft in het kader van haar beleid een aantal garantstellingen verstrekt aan privaatrechtelijke rechtspersonen. Indien deze partijen niet aan de verplichtingen voldoen, dan moet de gemeente die overnemen. De gepresenteerde kans is het gewogen gemiddelde van de kans op het inroepen van de afzonderlijke garantstellingen. Het gepresenteerde bedrag is het totaalbedrag van de afzonderlijke garantstellingen.	12,04%	Het risico ontstaat zodra een privaatrechtelijke rechtspersoon niet meer kan bijsturen en dientengevolge ook niet meer aan de verplichtingen tegenover de gemeente kan voldoen. Bij tijdig bericht kan de gemeente over het algemeen nog meesturen en naderend onheil voorkomen. Als tegenmaatregel bezoeken accounthouders nu frequenter de rechtspersonen aan wie de garantstelling is verstrekt met als doel de meest actuele informatie te krijgen.
3	Leningen	10,74%	€ 4.700.000	De gemeente heeft meerdere leningen verstrekt aan privaatrechtelijke rechtspersonen. Indien deze partijen niet aan de verplichtingen voldoen, dan bestaat de kans dat de betreffende leningen afgewaardeerd moeten worden.	7,45%	Het risico ontstaat zodra een privaatrechtelijke rechtspersoon niet meer kan bijsturen en dientengevolge ook niet meer aan de verplichtingen tegenover de gemeente kan voldoen. Bij tijdig

Nr.	Gebeurtenis	Kans	Max €	Opmerking	Invloed	Maatregel
				De gepresenteerde kans is het gewogen gemiddelde van de kans op wanbetaling bij de afzonderlijke leningen. Het gepresenteerde bedrag is het totaalbedrag van de afzonderlijke leningen.		bericht kan de gemeente over het algemeen nog meesturen en nader onheil voorkomen. Als tegenmaatregel bezoeken accounthouders nu frequenter de rechtspersonen aan wie de lening is verstrekt met als doel de meest actuele informatie te krijgen.
4	Afbouw Jeugdzorg Plus	60 %	435.000	Voor de afbouw van Jeugdzorgplus is vooruitlopend op een specifieke uitkering van het rijk (SPUK) een voorschot van 2,5 mln. verstrekt aan een zorgaanbieder. Wanneer de ze SPUK lager gaat uitvallen, bestaat het risico dat de zorgaanbieder het verschil niet kan terugbetalen wegens onvoldoende liquiditeiten. In de berekening is rekening gehouden met een minimaal bedrag dat vanuit de SPUK kan worden uitgekeerd. Het aandeel Leeuwarden bedraagt 25%.	3,92%	De zorgaanbieder heeft uitstel van betaling tot 1 juli 2026. Zonodig vindt er na deze datum een betalingsregeling plaats met gemeenten.

De uitkomst van bovengenoemde risicosimulatie voor operationele risico’s bedraagt € 6,6 mln.

In vergelijking met laatste paragraaf weerstandsvermogen (rekening 2024) is de belangrijkste wijzigingen dat de Continuïteit van jeugdzorg niet meer als risico terugkomt omdat de situatie bij de zorgaanbieder zich langzaam herstelt. Het risico voor een directe financiële bijdrage ligt door de gewijzigde omstandigheden niet voor de hand omdat er ook alternatieven voor de hand liggen die eerst in aanmerking komen.

Daarnaast is er bij het actualisatie van de risico's een risico's naar voren gekomen dat een door de gemeente aan een jeugdzorgaanbieder uitgekeerde subsidie niet kan worden terugbetaald. Dit betreft een subsidie die is betaald in SDF-verband. Alleen het Leeuwarder aandeel in de subsidie is opgenomen in het weerstandsvermogen.

Tot slot is van belang dat Stichting Sporthal Nylân in financieel zwaar weer zit. De gemeenteraad is op 10 juli 2025 over de situatie geïnformeerd. Gemeente Leeuwarden heeft zich garant gesteld voor de lening die deze Stichting heeft aangetrokken om de sporthal te financieren. Voor de exploitatie van deze sporthal zijn aanvullende middelen nodig. Voorzichtigheidshalve is rekening gehouden met een incidentele bijdrage van € 289.000 in 2025 en een structurele bijdrage van € 70.000 euro. Ook hiervoor ontvangt u op korte termijn een separaat voorstel om de sporthal eventueel over te nemen van de Stichting. Omdat er in de begroting al additionele middelen zijn opgenomen, is het risicoprofiel voor de lening niet aangepast.

Externe risico's
Niet alle risico's zijn opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen. Uitgangspunt is dat de risico's in onze reguliere processen ook worden beheerst in die processen en de risico's in de projecten en programma's binnen de daarvoor bestemde budgetten worden opgevangen. Dat neemt uiteraard niet weg dat zich wel degelijk risico's kunnen voordoen. Ook als risico's niet op geld kunnen worden gezet (omdat een goede schatting van kans en/of impact niet mogelijk is) worden de risico's niet meegenomen in de paragraaf. Voor een goede risico-dialoog zijn deze onderwerpen wel van belang. Derhalve worden de belangrijkste aandachtspunten nader toegelicht:

1. Stroomnet en netcongestie. De landelijke problemen met het stroomnet en netcongestie spelen ook in onze gemeente. Hierdoor worden grootverbruikers op dit moment op de wachtlijst gezet totdat er extra stroom beschikbaar is. Extra stroom is beschikbaar als er een nieuw onderstation gerealiseerd is en extra middenspanningskabels zijn aangelegd. Dit brengt de nodige risico's mee, die hoofdzakelijk spelen bij de grondexploitatie. Voor een toelichting wordt verwezen naar de paragraaf grondbeleid.
2. Stikstof. De Raad van State heeft op 18 december 2024 een uitspraak gedaan waarmee intern salderen van stikstofuitstoot vergunningsplichtig wordt. Dit brengt de nodige risico's mee, die hoofdzakelijk spelen bij de grondexploitatie. Voor een toelichting wordt verwezen naar de paragraaf grondbeleid.
3. Staalslakken. Staalslakken die zijn toegepast ter hoogte van de Noordwestelijke Invalsweg en Werpsterhoeke veroorzaken problemen. Er is sprake van uitloging van vervuild water en er is schade aan de constructie doordat de staalslakken uitzetten en krimpen. Samen met de provincie Fryslân, Rijkswaterstaat en het Wetterskip Fryslân zijn en worden tijdelijke maatregelen getroffen en wordt een definitieve oplossing onderzocht. In de tussentijd blijven we de situatie monitoren.

Gronden in voorraad
Voor ontwikkelrisico's en risico's gronden in voorraad (inclusief De Zuidlanden) is in de hercalulatie met peildatum 1-1-2025 rekening gehouden met een risico van € 19 mln.

Voor deze grondexploitaties is een risicoanalyse uitgevoerd. Ten aanzien van de projectspecifieke risico's en de overige algemene risico's zal in totaal ca. € 19 mln aan risico's moeten worden afgedekt. Ten opzichte van de paragraaf 2.12 Weerstandsvermogen en risicobeheersing begroting 2025 is het risico gedaald van € 22,8 mln naar € 19 mln. Het risicoprofiel is met € 3,8 mln afgenomen omdat een deel van de risico's in werking is getreden en in de betreffende grondexploitaties zijn verwerkt, waardoor deze risico's lager worden ingeschat. Dit geldt met name voor Middelsee waar de belangrijkste risico's aan de kostenkant zoals extra kosten grondwerk en

prijsstijgingen na aanbesteding deels in werking zijn getreden en in het resultaat zijn verwerkt. Dit heeft er met name toe geleid dat de NCW van de grex Middelsee/De Zuidlanden gedaald is van € 0,1 mln voordelig per 1-1-2024 naar € 5,2 nadelig per 1-1-2025

2.12c Weerstandsvermogen
De operationele risico's bedragen in totaal € 7 mln. Die risico's moeten opgevangen kunnen worden door de aanwezige weerstandscapaciteit.
Het beleid is dat de verhouding tussen de operationele risico's en de weerstandscapaciteit 1,5 moet zijn. Ofwel dat de Algemene Reserve (AR) minimaal 1,5 keer zo groot moet zijn als de uitkomst van de risicosimulatie. Dit betekent dat de weerstandscapaciteit minimaal 1,5 x € 7 mln = € 10,5 mln moet bedragen. Hier wordt de € 3,0 mln van de lening Cambuur aan toegevoegd. Bovendien is in de Kadernota Risicomanagement vastgelegd dat de minimale positie van de AR € 15 mln bedraagt.
Het werken met een 'overdekking' moet gezien worden als een extra veiligheidsklep. Het werken met een norm voor de weerstandscapaciteit die hoger ligt dan de uitkomst van de risicoanalyse werkt stabiliserend. In de praktijk van risicomanagement wordt de volgende classificatie gebruikt als het gaat om de beoordeling van de verhouding (het weerstandsvermogen) tussen de aanwezige weerstandscapaciteit (beschikbare reserves) en de uitkomst van de risicoanalyse:

Verhouding	Betekenis
>2,0	Uitstekend
1,4 - 2,0	Ruim voldoende
1,0 - 1,4	Voldoende
0,8 - 1,0	Matig
0,6 - 0,8	Onvoldoende
<0,6	Ruim onvoldoende

De in Leeuwarden gehanteerde verhouding van 1,5 bevindt zich in de klasse 'ruim voldoende' en is daarmee een evenwichtige norm (niet te krap, niet te ruim).
De gewenste weerstandscapaciteit van € 13,5 mln zetten we af tegen de meest actuele meerjarenprognose van de AR. Die prognose is € 45,6 mln (laagste stand 2029) en is gebaseerd op de financiële positie die voor de begroting 2026 is vastgesteld.
In de begroting is nog een post Onvoorzien opgenomen van € 0,1 mln die ook aangemerkt kan worden als weerstandscapaciteit. Het totaal van deze twee (AR € 45,6 mln + post Onvoorzien € 0,1 mln) bedraagt € 45,7 mln.

2.12d Financiële kengetallen
Met ingang van 2016 maken de kengetallen deel uit van de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. Doel is inzicht te geven in de ontwikkeling van de schuldpositie van de gemeente Leeuwarden. De volgens het BBV verplichte balans (zie hoofdstuk 3.3) is de basis voor de kengetallen m.b.t. de schuldpositie. Het betreft de volgende kengetallen:
1. Netto Schuldquote
2. Solvabiliteit
3. Kengetal Grondexploitatie
4. Structurele exploitatieruimte
5. Belastingcapaciteit

Tabel Schematische toelichting op de kengetallen

kengetal:	duidt op:	relevantie:
Netto Schuldquote	• Beslag van de rentekosten op de baten en de grondexploitaties. • Risico van onhoudbare schuld.	De schuldquote is het kengetal waarmee de ontwikkeling van de schuldpositie wordt gevolgd en het beslag van de rentekosten op de totale baten en de grondexploitaties. Indien nodig kan op basis hiervan worden bijgestuurd.
Solvabiliteit	Vermogen om aan de langlopende verplichtingen te voldoen.	Voor het financieel beleid is de ontwikkeling van de Algemene Reserve relevant als onderdeel van het Eigen Vermogen in relatie tot de risico's die gemeente loopt (het kunnen opvangen daarvan) en de egalisatiefunctie van de Algemene Reserve.
Grondexploitatie	• Omvang van het deel van de schuld dat samenhangt met de financiering van de grondpositie en afgelost kan worden uit de opbrengsten van de grondverkopen. • Omvang van de rentekosten die *niet* ten laste van de reguliere exploitatie komen maar van de grondexploitaties.	Het is een correctie op de berekende Netto Schuldquote omdat een deel van de schuld uit grondverkopen kan worden afgelost en de rentekosten voor rekening van de grondexploitaties komen.
Structurele exploitatieruimte	Mate waarin structurele lasten gedekt worden door structurele baten.	Het financieel beleid van de gemeente Leeuwarden is er op gericht om een structureel sluitende meerjarenraming te realiseren. Dit betekent dat dit kengetal in ieder geval het laatste jaar van de meerjarenraming 0 of hoger moet zijn. Relevant daarom voor de meerjarenraming.
Belastingcapaciteit	De gemiddelde lokale woonlasten afgezet tegen het landelijk gemiddelde (100%). Aangezien het landelijk gemiddelde voor 2025 nog niet bekend is, is gerekend met het gemiddelde over 2024. Dit is afgezet tegen onze begrote woonlasten van 2025.	Met name relevant voor de politieke afweging over de hoogte van de lokale lasten.

De kengetallen

In bijlage D is de berekening van de kengetallen opgenomen tot en met boekjaar 2029. In onderstaande tabel staan de kengetallen gebaseerd op de begroting 2026.

Tabel Financiële kengetallen **in %**

		Rekening 31-12-2024	Prognose 31-12-2025	Begroting 31-12-2026
1	Netto schuldquote	59,0	62,9	69,2
2	Solvabiliteit	18,9	14,9	13,1
3	Grondexploitatie	24,4	23,0	24,3
4	Structurele exploitatieruimte	2,5	-0,1	0,0
5	Belastingcapaciteit	78,0	82,4	81,2

Het kengetal *Solvabiliteit* wordt meerjarig begroot tussen de 13% en 14,5% (zie bijlage D. Overzicht kengetallen). Dit is iets lager dan de prognose voor 2025 (14,9%). De *Netto schuldquote* stijgt ten opzichte van de prognose, maar daalt de komende jaren weer naar het niveau van afgelopen jaar. Ook wordt in 2026 verwacht dat een wat groter gedeelte van de netto schuld samenhangt met de financiering van de *Grondexploitatie*.

Voor het financiële beleid van de gemeente Leeuwarden is het meerjarig *structurele saldo* relevant. Er wordt gestuurd op het dekken van structurele lasten door structurele baten. In deze begroting wijken wij af door te sturen op een sluitende eerste jaarschijf in plaats van in het laatste jaar van de meerjarenraming. Daarmee wordt voldaan aan de richtlijnen van de provinciaal toezichthouder. Als we kijken naar begrotingsjaar 2026 en 2027 (bijlage D. Overzicht kengetallen) dan zien we een *Structurele exploitatieruimte* van respectievelijk 0,0% en +0,4%. Begrotingsjaar 2028 en 2029 komen uit op respectievelijk -/- 0,2% en -/- 0,7%. Voor 2028 en 2029 ontbreekt nog duidelijkheid van het rijk over extra middelen voor de jeugdzorg. De verwachting is dat het Rijk in 2027 besluiten neemt die de structurele positie van gemeenten zullen versterken. Dit houden we nauwletend in de gaten.

In 2026 neemt de *belastingcapaciteit* af ten opzichte van 2025 van 82,4% naar 81,2%. Deze 81,2% houdt in dat de totale lokale lasten 18,8% lager liggen dan het landelijke gemiddelde.

2.13 Onderhoud kapitaalgoederen

Deze paragraaf geeft een dwarsdoorsnede van het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (gebouwen, wegen, riolering, etc.). Het beleidskader en de daaruit voortvloeiende financiële consequenties worden hier genoemd.

2.2.3a Beheersystematiek

Het te beheren areaal aan kapitaalgoederen in de openbare ruimte (zoals wegen, riolering, groen) is opgenomen in beheersystemen. Hiermee worden de te beheren objecten en vlakken geregistreerd, de toestand en andere kenmerken bijgehouden en worden meerjarenplanningen opgesteld op basis van inspectieresultaten. Voor de uiteenlopende categorieën kapitaalgoederen gelden eigen werkwijzen die bepalend zijn voor de frequentie en/of intensiteit van het onderhoud.

2.2.3b Omvang van het te onderhouden areaal

Om inzicht te bieden in de onderhoudsopgave van de gemeente wordt in onderstaande tabel aangegeven wat de omvang van het te onderhouden areaal is en wat de bijbehorende financiële middelen zijn.

Tabel Financiële middelen te onderhouden areaal

	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onderhoud wegen Onderhoud van 817 ha verharding	14.985	18.825	18.602
Riolering Onderhoud van 775 km riool Onderhoud van 19.100 inspectieputten Schoonmaken van 60.700 straatkolken	9.879	10.253	10.645
Water 14,8 km kademuur 22,8km beschoeiing 63 km damwand 9,2 km stortsteen 1.865 ha wateroppervlak (meren, kanalen en vaarten) 630 km (berm)sloot	2.887	4.033	4.264
Civiele Kunstwerken 38 beweegbare bruggen 506 vaste bruggen 14 viaducten 38 aanlegvoorzieningen/ boothellingen 19 duikerbruggen 34 onderdoorgangen en tunnels 207 steigers en vlonders 5 stuwen 99 trappen 11 dammen 37 keermuren 5 geluidsschermen	5.180	7.065	7.889

	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Groen Groene Ster (ca. 400 ha), Froskepôlle (ca. 13 ha), Lwd. Bos (ca. 110 ha), Hempenser Bos (110 ha), Diverse locaties bos Leeuwarden Zuid (ca. 5 ha) Gras ca. 500 ha Gazons ca. 262 ha Beplanting ca. 175 ha Bomen circa 61.000 stuks	14.590	15.534	16.130
Reiniging verhardingen Schoonhouden wegen en pleinen Onkruidbestrijding op ca. 830 ha	3.183	3.338	3.483
Zwerfvuilbestrijding Zwerfvuilbestrijding op ca. 356 ha	328	372	265
Totaal	51.132	59.410	**61.278**

Voorzieningen
Om de kapitaalgoederen goed te kunnen beheren, zijn er voorzieningen ingesteld voor groot onderhoud aan verhardingen, civiele kunstwerken, riolering, waterwegen/baggeren, walkeringen en vastgoed.

Hiermee zijn de uitgaven meerjarig geborgd. De omvang van de voorzieningen wordt jaarlijks door de accountant getoetst. Voor de onderbouwing van deze voorzieningen zijn in december 2022 beheerplannen voor de duur van 4 jaar door de raad vastgesteld.

Kwaliteit groen en verhardingen
De technische staat van groen en verhardingen is vastgelegd in de kadernota Beheer en Onderhoud Kapitaalgoederen Openbare Ruimte. Als kwaliteitsniveaus onderscheiden we voor groen ‘basis' en 'hoog’ en voor de verhardingen “basis”. Elk jaar vinden schouwrondes plaats om te kijken of het verzorgend onderhoud van de openbare ruimte de afgesproken kwaliteit haalt. Daarnaast worden er inspecties uitgevoerd voor het in beeld brengen van de technische staat van de kapitaalgoederen.

Tabel Vastgestelde kwaliteitsniveaus

Structuurelementen	Verzorging	Technische staat Verharding	Technische staat Groen
Binnenstad	Hoog	Basis	Hoog
Woonwijken/dorpen	Basis	Basis	Basis
Hoofdstructuur	Basis	Basis	Basis
Bedrijventerreinen	Basis	Basis	Basis
Stationsgebied	Hoog	Basis	Hoog
Winkelcentra	Basis	Basis	Basis
Parken	Hoog	Basis	Hoog
Bos- natuur- en recreatiegebieden	Basis	Basis	Basis
Buitengebied	Basis	Basis	Basis

Koers en ontwikkelingen
In de nota Beheer en Onderhoud Kapitaalgoederen Openbare Ruimte zijn de huidige werkwijzen ten aanzien van beheer voor de verschillende kapitaalgoederen aangegeven. Ook zijn daarin ontwikkelingen benoemd die van invloed zijn op het beheer, zoals veranderende beheermethoden (als gevolg van bijvoorbeeld biodiversiteitsbeleid) en de doorwerking van duurzaamheid (meer circulair en klimaat adaptief). We werken in toenemende mate risico gestuurd. Dit betekent dat vooral het (beoogde) effect en daarmee de publiekswaarde centraal staat bij de keuzes over beheer, onderhoud en vervangingen van de kapitaalgoederen.

Op de lange termijn zien we forse pieken in de vervangingsinvesteringen van civiele kunstwerken (bruggen, vaste kunstwerken, en kademuren) die aan het einde van hun levensduur zijn. Wij blijven ons assetmanagement optimaliseren en zijn voornemens een meerjarige en toekomstbestendige financiële strategie vorm te geven.

2.2.3c Wegen
Het wegennet van de gemeente Leeuwarden omvat ruim 8 miljoen vierkante meter (‘1600 voetbalvelden’) verharding. Het beheer hiervan is nauwkeurig vastgelegd in beheersystemen en meerjarenplanningen. Gemiddeld wordt het kwaliteitsniveau ’basis’ gerealiseerd. In 2026 (en vervolgens ook 2027 en 2028) wordt gerichte inspanning gedaan om de kwaliteit van de voetpaden te verbeteren. Dit betreft grotendeels het herstraten nadat de afgelopen jaren veel glasvezelkabels onder stoepen zijn aangelegd.

De volgende grootschalige herstelwerkzaamheden aan wegen zijn in 2026 onder andere gepland: Stationsweg te Grou, Stationsweg te Leeuwarden, Ayttadyk Swichum, D.S. Bangmastrjitte en Legedyk te Reduzum en de fietspaden vanaf de N31 (Waldwei) tot aan Warten. We hanteren het uitgangspunt om werkzaamheden zoveel mogelijk te combineren, bijvoorbeeld met de vervanging van de riolering. Dit beperkt ook mogelijke overlast voor de omgeving.

Beleidskader:
- Beleidskader Mobiliteit (2024)
- Kadernota beheer en onderhoud kapitaalgoederen openbare ruimte (2022)

2.2.3d Riolering
Voor de assets water en riolering wordt gewerkt volgens het Programma Water en Riolering (PWR). We werken risicogestuurd, in de praktijk betekent dit dat we niet de theoretische levensduur van het riool hanteren maar kijken hoe lang vervanging kan worden uitgesteld. We hanteren het uitgangspunt dat we werkzaamheden zo veel mogelijk combineren. Dit betekent ook dat we rioleringsprojecten soms (enkele jaren) vervroegen of verlaten. Grootschalige rioolmaatregelen zijn voor 2026 gepland in De Tsjalk e.o. in Grou en een deel van de D.S. Bangmastrjitte, Stanfriesstrjitte en de Joksewei in Reduzum.

Beleidskader:
- Programma Water en Riolering 2023-2027 (2022)
- Uitvoeringsagenda klimaatadaptatie (2021)

2.2.3e Water, civiele kunstwerken, walkeringen e.d.
In 2026 wordt een deel van de vijvers en sloten van Westeinde en rondom het Rengerspark gebaggerd. Daarnaast wordt de watergang tussen het spoor en Mantgum en ook diverse vijvers en watergangen in Grou gebaggerd.

Het groot onderhoud aan en de vervanging van delen van bruggen gaat ook in 2026 zichtbaar en merkbaar zijn. Op de planning staan onder andere de afronding van de Sint Jozefbrug, 1e Kanaalsbrug, Oxena Brids en Hermesbrug. In onze aanpak bundelen we zoveel mogelijk expertise en

communiceren we actief over de werkzaamheden. Dit is nodig met het oog op de maatschappelijke impact – sommige bruggen zijn meerdere maanden gestremd.

Ook de toekomst van de Van Harinxmabruggen moet duidelijk worden. De huidige bruggen hebben met het oog op de vaarwegklasse die de provincie hanteert een te smalle doorvaartbreedte. In de meest sobere variant worden de huidige bruggen grondig opgeknapt en kunnen ze zeker weer 25 jaar mee. Inmiddels zijn diverse onderzoeken gedaan naar de haalbaarheid en kosten van een nieuwe of verstevigde brug met bredere doorvaart of vervanging door een aquaduct. De besluitvorming over een definitieve keuze zal uiterlijk in 2026 moeten plaatsvinden om tijdig de werkzaamheden te kunnen voorbereiden.

Staalslakken die zijn toegepast ter hoogte van de Noordwestelijke Invalsweg en Werpsterhoeke veroorzaken problemen. Er is sprake van uitloging van vervuild water en er is schade aan de constructie doordat de staalslakken uitzetten en krimpen. Samen met de provincie Fryslân, Rijkswaterstaat en het Wetterskip Fryslân zijn en worden tijdelijke maatregelen getroffen en wordt een definitieve oplossing onderzocht. In de tussentijd blijven we de situatie monitoren.

Voor de walkeringen staat in 2026 onder andere groot onderhoud/vervanging gepland van een volgend deel van de damwand langs de Dokkumer Ee. Daarnaast worden op diverse locaties houten damwand vervangen en hersteld, waarbij het accent voor 2026 op de dorpen ligt.

Uiterlijk maart 2026 zijn de motoren van de veerpont De Burd vervangen door motoren waarbij we een emissiereductie van 90-95% halen. Daarnaast wordt er een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden voor een CO2-neutrale verbinding tussen De Burd en het vasteland. Dit onderzoek gaat in 2026 inzicht geven in de varianten, tijdslijnen, risico's en omvang van de investering.

Beleidskader:
- Beleidsnotitie Invoering RAMS voor het kapitaalgoed civiele kunstwerken (2016)

2.2.3f Groen

We continueren de aanpak om de biodiversiteit te vergroten. Het beheer van het groen in de openbare ruimte is daarbij ons belangrijkste middel. Het beleidskader Biodiversiteit heeft bepaald waar versterkingen en uitbreidingen van de Leeuwarder Ecologische Structuur nodig zijn en maatregelen zijn vastgelegd in het Uitvoeringsplan Biodiversiteit en het Uitvoeringsplan Vergroening.

Op basis van boomveiligheidsinspecties is de actuele toestand van de bomen in beeld. Bovenop het reguliere onderhoud treffen we maatregelen zoals het weghalen van verharding rondom bomen zodat deze meer groeiruimte krijgen. Ook treffen we ondergrondse maatregelen om bomen een betere groeiplaats te geven, zoals verbetering van de bodem, bewatering of beluchting. Hierdoor gaan deze bomen een grotere bijdrage aan de ecosysteemdiensten leveren en kunnen ze ouder worden.

Helaas kunnen we niet alle bomen behouden. Veel bomen hebben een te slechte conditie (veelal veroorzaakt door een ongunstige groeiplaats) en we hebben te maken met boomziektes (met name essentaksterfte). De afgelopen jaren zijn al veel bomen geveld en ook in de periode tot 2032 zullen nog circa 5.300 bomen met een slechte conditie vervangen moeten worden en circa 900 zieke essen moeten worden gekapt (en vervangen). Deze vervangingsopgave wordt in 2026 vervolgd. Vergroening, vergroten van biodiversiteit en klimaat adaptieve maatregelen zijn vaak goed te combineren. In 2026 worden er op diverse plekken circa 675 bomen extra geplant.

Zie ook de toelichting bij het programma beheer leefomgeving.

2.2.3g Vastgoedbeheer (door GES)

Gebouwen
De meerjaren onderhoudsplanningen (MJOP) voor de gebouwen zijn in beeld gebracht en verwerkt in het software pakket Planon. De bijbehorende financiële middelen zijn opgenomen in de begroting/voorziening. Periodiek worden de MJOP's geactualiseerd. Dit gebeurt door externe inspecteurs, maar ook door eigen medewerkers die gecertificeerd zijn voor uitvoering van deze NEN-2767 inspecties.

Door de MJOP's periodiek te actualiseren plannen we de onderhoudswerken nauwkeurig in de tijd. En daardoor weten we of we werkzaamheden kunnen uitstellen of juist eerder moeten gaan uitvoeren. Zo houden wij een goed actueel beeld van de bouwkundige staat en daarmee van de bruikbaarheid van de panden voor de bedoelde functie, nu en in de toekomst.

Aan de hand van de inspecties worden aan alle bouwkundige- en installatietechnische elementen van een gebouw een conditiescore toegekend. Voor gebouwen geldt, zoals vastgesteld in de Notitie vastgoed (sept. 2020) dat we onderhoud uitvoeren op het niveau van conditie 3: ('redelijke conditie, plaatselijk lichte veroudering, functievervulling van bouw- en installatie delen niet in gevaar').

Naast het reguliere onderhoud aan de gebouwen (instandhouding) wordt er ook blijvend ingezet op verdere verduurzaming van gemeentelijke panden. Zie hiervoor ook de Routekaart verduurzaming gemeentelijk vastgoed die in 2024 door het college is vastgesteld.

Gymlokalen
Voor de gymlokalen geldt een separate onderhoudsvoorziening, maar de systematiek van inspectie en dotatie is dezelfde als in de voorgaande paragraaf. Ook hier zijn de MJOP's voor de gymlokalen middels Planon in beeld gebracht en de bijbehorende financiële middelen zijn opgenomen in de onderhoudsvoorziening.

Relevante beleidsnota's:
- Notitie Vastgoed (2020)

2.14 Financiering

Deze paragraaf gaat over het financieringsbeleid van de gemeente en het daaraan gerelateerde risicobeheer.

2.14a Inleiding

Onder financieringsbeleid wordt verstaan het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. Wettelijke kaders worden met name gevonden in de wet financiering decentrale overheden (wet FIDO) en de wet houdbare overheidsfinanciën (wet HOF), en verder in de Gemeentewet en de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB).

Gezien de publieke taak van de gemeente moet bedachtzaam worden omgegaan met publieke middelen. Risicobeheersing is van groot belang. Daartoe worden renterisico's beheerst middels de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Verder worden stringente eisen gesteld aan het uitzetten van liquide middelen: leningen en garanties mogen in principe alleen worden verstrekt voor de uitoefening van de publieke taak. Voor het overige moeten overtollige middelen worden aangehouden in 's-Rijks schatkist (verplicht schatkistbankieren) en blijven daar beschikbaar voor de uitoefening van de publieke taak.

In de door de raad vastgestelde financiële verordening Leeuwarden 2023, liggen algemene uitgangspunten vast voor het financieel beleid alsmede regels voor het financieel beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie van de gemeente Leeuwarden.

2.14b Uitgangspunten renteontwikkeling in de begroting

De rente op de geld- en kapitaalmarkt in het eurogebied was tot 2022 historisch laag, maar is daarna tot juni 2024 gestegen. Sinds juni 2024 verlaagde de Europese Centrale Bank (ECB) de beleidsrente stapsgewijs van 4% naar 2%. Een rente van 4% was nodig om de zeer hoge inflatie in de periode 2021-2024 in het eurogebied onder controle te krijgen. Het doel van de ECB is de inflatie op 2% te houden.

Voor het begrotingsjaar 2026 is de verwachting dat de rente nog op het niveau van 2025 zal zijn. De ontwikkeling van de portefeuille opgenomen leningen ziet er naar verwachting als volgt uit:

Tabel Mutaties portefeuille opgenomen leningen

Omschrijving	Bedrag in mln euro's	Gemiddeld rente %	Invloed op gemiddelde rente
Stand op 1 januari 2026	324,9	2,09%	
Nieuwe leningen	40,0	3,25%	0,14%
Reguliere aflossingen	38,6	2,97%	-0,13%
Vervroegde aflossingen	0,0	0,00%	0,00%
Stand per 31 december 2026	**326,3**	**2,10**	**0,01%**

De voornaamste reden van het aantrekken van nieuwe leningen is het herfinancieren van (lineaire) aflossingen. Doordat de verwachte gemiddelde rente op nieuwe leningen (3,25%) hoger ligt dan de gemiddelde rente van afgeloste leningen (2,97%), stijgt de gemiddelde rente.

De omslagrente voor de grondexploitaties en vaste activa is 1,50%.

2.14c Financiering en omslagrente

Voor de toerekening van de rentelasten maakt gemeente Leeuwarden gebruik van de rente-omslagmethode. Het totaal van de rentelasten wordt 'omgeslagen' over het geheel van investeringen. De rentelasten betreffen het totaal van de rentelasten op de langlopende geldleningen en de kortlopende financiering minus de renteopbrengsten van overtollige middelen en verstrekte geldleningen. Het gehanteerde omslagrente dient een reëel percentage te zijn. Zodra de

afwijking tussen de gehanteerde omslagrente en de werkelijke rentelast groter wordt dan 0,5% dient de gehanteerde omslagrente aangepast te worden.

Onderstaande tabel geeft inzicht tussen de rentekosten en rentedekking binnen de begroting 2026.

Tabel Renteresultaat taakveld Treasury		**Bedragen x € 1.000**	
			2025
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		8.900
b.	De externe rentebaten		-400
	Saldo rentelasten en rentebaten		8.500
c1.	De rente die aan de grondexploitaties moet worden doorberekend	-2.850	
c2.	De rente van projectfinanciering die aan betreffende taakveld moet worden toegerekend	-200	
c3.	De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken, die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend.	75	
	Aan taakvelden toe te rekenen rente		-2.975
d1.	Rente over eigen vermogen		-
d2.	Rente over voorzieningen		-
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		5.525
e.	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)		-5.150
f.	Renteresultaat op het taakveld Treasury (-/- = voordeel)		375

Doordat er een verschil is tussen het gehanteerde omslagpercentage en het werkelijke percentage (toegestaan binnen een bandbreedte van -0,5% en 0,5%) ontstaat een renteresultaat.

Het gepresenteerde renteresultaat van € 0,4 mln voordelig betekent dat de gehanteerde omslagrente van 1,50% hoger is dan het werkelijke percentage. Er wordt meer rente doorberekend naar de activa, dan dat er daadwerkelijke aan rente wordt betaald aan de geldverstrekkers. Het verschil bevindt zich binnen de gestelde bandbreedte, wat betekent dat een reëel rentepercentage wordt toegerekend aan de activa.

2.14d Renterisicobeheer

Met betrekking tot de beheersing van renterisico's gelden de volgende voorschriften:

- De gemiddelde netto vlottende schuld per kalenderkwartaal wordt getoetst aan de kasgeldlimiet (Wet Fido). Het begrotingstotaal aan lasten conform de primitieve begroting 2026, exclusief het structureel begrotingsresultaat van € 2,2 mln, is € 783,0 mln. De toegestane kasgeldlimiet is 8,5% van dit bedrag ofwel € 66,5 mln. Dit is het maximale bedrag dat met kort geld mag worden gefinancierd. Interne beheersmaatregelen zijn er op gericht dat deze norm niet langer dan twee kwartalen achtereen wordt overschreden.
- De hoogte van de jaarlijks verplichte aflossingen en renteherzieningen van opgenomen leningen wordt getoetst aan de renterisiconorm. In de financiële verordening 2023 is een renterisiconorm van 10% opgenomen. In de volgende tabel wordt de renterisiconorm voor de komende jaren weergegeven.
- Er wordt geen gebruik gemaakt van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet FIDO.

Tabel Renterisiconorm en renterisico (per 1/1 van het jaar) **Bedragen x € 1 mln**

		2026	2027	2028	2029
1a Renteherziening op vaste schuld o/g		0	0	0	0
1b Renteherziening op vaste schuld u/g		0	0	0	0
2 Netto renteherziening	(1a-1b)	0	0	0	0
3 Aflossingen		38,6	37,5	36,3	35,9
4 Rente risico	**(2+3)**	**38,6**	**37,5**	**36,3**	**35,9**
5 Begrotingsvolume		785,2	771,2	757,6	756,6
6 Het normpercentage		10	10	10	10
7 Rente risiconorm	**(5*6/100)**	**78,5**	**77,1**	**75,8**	**75,7**
8. Ruimte (+)	**(7-4)**	**39,9**	**39,6**	**39,5**	**39,8**

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de renterisiconorm van 10% niet wordt overschreden door de gemeente Leeuwarden. De ruimte laat een licht stijgende trend zien. Dit is het gevolg van een stabiele leningenportefeuille, en daarmee stabiele hoogte van de aflossingen.

Uiteraard is het renterisico ook afhankelijk van de schuldpositie. Zie ook de kengetallen in paragraaf 2.12 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

2.14e Kredietrisicobeheer op verstrekte gelden

Van de uitgezette gelden kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel Verstrekte geldleningen **Bedragen x € 1 mln**

Risicogroep	Met/zonder (hypothecaire) zekerheid	Restantschuld in euro's op 1-1-2026	Restantschuld in euro's op 31-12-2026
Woningcorporaties met garanties WSW	Zonder	0,1	0,1
Leningen uit hoofde van leenbijstand en bijzondere bijstand	Zonder	1,9	1,8
Leningen uit hoofde van krediethypotheken bijstand	Met	0,8	0,8
Leningen aan deelnemingen en verbonden partijen	Zonder	4,8	4,7
Overige toegestane instellingen (volgens de Wet FIDO)	Zonder	33,5	33,3
Totaal		**41,1**	**40,7**
Voorziening		-0,6	-0,6
Boekwaarde verstrekte geldleningen		**41,7**	**41,3**

Het ***Waarborgfonds Sociale Woningbouw*** staat garant voor de leningen aan de woningcorporaties. Op verzoek van het Waarborgfonds Sociale Woningbouw is in 2024 een nieuwe achtervangovereenkomst tot stand gekomen tussen haar deelnemers, de VNG en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het risico op deze leningen is voor de gemeente zeer beperkt en in vergelijking met de oude regeling zelfs gedaald.

Voor een belangrijk deel van de ***verstrekte leningen uit hoofde van bijstand*** geldt dat indien de lening wordt geïncasseerd, er een terugbetalingsplicht (van 75%) is aan het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid; deze is opgenomen onder de overige schulden. Daarnaast is voor deze leningen een additionele voorziening opgenomen.

Voor de ***verstrekte kredietхypotheken uit hoofde van de bijstand*** geldt dat er hypothecaire zekerheden zijn verkregen, waardoor de risico's zijn afgedekt.

De ***leningen aan deelnemingen en verbonden partijen*** hebben geen hoog risico en geven geen aanleiding tot het opnemen van een voorziening. Informatie over deze bedrijven is opgenomen in de paragraaf 2.17 Verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden.

De ***overige leningen*** hebben in een aantal gevallen een aanzienlijk risicoprofiel. In die gevallen zijn de leningen voor 50% voorzien. Zie tabel 45 Overzicht operationele en strategische risico's in paragraaf 2.12 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

2.14f Intern liquiditeitsbeheer

De betrouwbaarheid van de liquiditeitsprognoses wordt vooral bepaald door de liquiditeitsprognoses van de investeringen. De voortgang van investeringen kan echter sterk beïnvloed worden door externe factoren, zoals milieu effect rapportages en bezwaarprocedures.

2.14g Financieringsstrategie

Bij de financiering van de gemeentelijke activiteiten wordt uitgegaan van integrale financiering. Steeds wordt gekeken naar de totale financieringsbehoefte. De verwachte ontwikkeling van de leningenportefeuille moet in samenhang worden gezien met het verwachte verloop van de activa, de voorraad grond, het eigen vermogen en de vlottende schuld. Hiervoor verwijzen wij naar de verderop in deze begroting opgenomen geprognosticeerde balans (tabel 77) en tabel 50 Mutaties portefeuille opgenomen leningen hierboven.

2.15 Bedrijfsvoering

2.15a Inleiding
Gemeenten staan voor tal van opgaven. Voorbeelden hiervan zijn schaarste (woningbouw en energie), afnemende middelen van het Rijk via het Gemeentefonds ('ravijnjaar'), ambities (klimaat) en Wet- en regelgeving (digitalisering, de energietransitie, de woningbouw en de opvang van asielzoekers en statushouders). De opgaven zijn van invloed op (de organisatie van) de bedrijfsvoering en vragen flexibiliteit en aanpassingsvermogen van onze medewerkers.

In deze paragraaf staan een aantal (nieuwe)ontwikkelingen en -opgaven. Enerzijds bestaan deze uit doorlopende continue (bedrijfsvoerings) werkzaamheden, zoals het werken aan een efficiënte en effectieve inrichting van onze organisatie en processen. Anderzijds zijn er meer tijdgebonden en nog relatief nieuwe opgaven zoals de krapte op de arbeidsmarkt maar ook (de opkomst van) ethische vraagstukken rondom artificial intelligence (AI).

2.15b Wat willen we bereiken?
Bedrijfsvoering ondersteunt en adviseert de organisatie op het gebied van: human resources, ICT en informatievoorziening, financiële administratie, planning & control, communicatie, huisvesting & facility en juridische zaken. Het college ziet het als zijn taak om ervoor te zorgen dat de gemeentelijke organisatie zich ontwikkelt en (daarmee) in staat is deze en toekomstige opgaven het hoofd te bieden. Een effectieve bedrijfsvoering resulteert in een verbeterde dienstverlening, kostenbesparingen en een betere algemene werking van de gemeentelijk organisatie. Een organisatie die in staat is op een adequate wijze te werken aan de realisatie van de doelen uit het coalitieakkoord en kan inspelen op (onvoorziene) veranderingen.

2.15c Wat gaan we daarvoor doen?

- ***Aantrekkelijk werkgeverschap***

De gemeente Leeuwarden werkt als werkgever aan een divers en inclusief personeelsbestand, waar ruimte is voor talent in al haar verschijningsvormen. Ongeacht leeftijd, geslacht, afkomst, geaardheid, beperking, achtergrond of wat dan ook. Iedere medewerker is uniek en dat komt ook tot uiting in wat elke persoon aantrekkelijk vindt in een werkgever.

De gemeente heeft voor potentiële medewerkers een brede, integrale aanpak ontwikkeld met activiteiten en initiatieven die moeten bijdragen aan het zijn van een aantrekkelijke werkgever. Naast beeldvorming is het ook belangrijk om te weten hoe de gemeente Leeuwarden werkelijk wordt beleefd door huidige en vertrekkende medewerkers.

Doelen en speerpunten hiervoor in 2026 zijn:
- Wet Banenafspraak-banen en overige doelgroepen (beleid) in het kader van diversiteit en inclusie: implementeren vastgesteld beleid, waaronder begeleiding voor (nieuwe) medewerker én leidinggevende;
- Werving & selectie (beleid): implementeren vastgesteld beleid, waaronder bevorderen interne mobiliteit, loopbaanontwikkeling en beperken ongewenste uitstroom;
- Intensiveren en versterken strategische allianties en samenwerkingsverbanden, zoals Werken in Friesland en Fryske Fleks Pool. Dit met als doel talent te behouden voor de regio en de arbeidsmarktkrapte in gezamenlijkheid het hoofd te kunnen bieden;
- Stagebeleid: Opstellen en implementeren stagebeleid in lijn met de uitgangspunten voor Aantrekkelijke Werkgever en vanuit onze maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het opleiden en begeleiden van (jong) talent.
- Opzetten en implementeren betere ken- en stuurgetallen (management info) op het gebied van in-, door- en uitstroom. Dit met als doel proactief te anticiperen op trends en ontwikkelingen;
- Opstellen en (deels) implementeren beleid en interventies op het gebied van Duurzame Inzetbaarheid en vitaliteit;
- Organiseren van exitinterviews om inzicht te krijgen over redenen van vertrek.

- ***Organisatieontwikkeling: concernsturing***

Na zeven jaren organisatieontwikkeling kijken we nu met voldoening achterom. Robuust, lenig en in verbinding is niet langer een doel, maar de werkwijze van vandaag. Nu robuust, lenig en in verbinding de standaard aanpak is voor onze organisatie, kijken we verder. Want een organisatie zonder ontwikkeling raakt achterop, en dat is iets wat we niet willen. Daarom dagen we alle medewerkers uit om zichzelf geregeld een aantal vragen te stellen.

1. Ben ik nieuwsgierig?
2. Neem ik mijn verantwoordelijkheid?
3. Zoek ik naar manieren waarop het wel kan?
4. Pas ik mij aan als dat nodig is?
5. Kom ik mijn afspraken na?

De komende jaren gaat de organisatie met deze vragen aan de slag. Zowel op de afdeling als persoonlijk.
2026 staat in het teken van een heroriëntatie van het vervolg op een driejarig 'programma' organisatieontwikkeling. De insteek zal breder zijn en richt zich tevens op verdere doorontwikkeling van het functiehuis voor wat betreft de verdeling van Taken, Verantwoordelijkheden en Bevoegdheden met daaraan gekoppeld onze besturingsaanpak en bijvoorbeeld het verder inrichten van PDCA cycli.

- ***Rechtmatigheidsverantwoording en In control statement***

In de jaarstukken 2023 is voor het eerst de zogenoemde Rechtmatigheidsverklaring opgenomen. Dit is een verplicht onderdeel van de jaarstukken. Daarin legt het college via een voorgeschreven model verantwoording af over de mate waarin de financiële resultaten rechtmatig tot stand zijn gekomen. Daar waar dit niet het geval is wordt dit toegelicht en wordt aangegeven welke verbeteringen het college gaat doorvoeren om deze onrechtmatigheden weg te nemen. Met rechtmatigheid wordt in dit geval bedoeld de mate waarin de lasten en baten en de balansmutaties die zijn opgenomen in de jaarstukken passen binnen de relevante wet- en regelgeving.

In het verlengde van deze werkwijze wordt gewerkt aan de invoering van het 'in control statement (ICS)'. Met deze 'in control' verklaring legt de verantwoordelijk sectormanager vanuit een vast stramien verantwoording af aan de directie over de mate waarin het proces in kwestie 'in control' is. De verklaringen richten zich in ieder geval op de mate waarin financiële risico's worden beheerst door de aanwezigheid van effectieve beheersmaatregelen en voldoende interne controle daarop. Het rechtmatigheidsoordeel is onderdeel van deze 'in control' verklaring.

Doelen en speerpunten in 2026 zijn:

- Voor een aantal processen de ICS uitbreiden met aandachtsgebieden: In 2025 is gestart om voor een beperkt aantal processen niet alleen over financiële rechtmatigheid verantwoording af te leggen, maar ook over aanverwante aandachtsgebieden zoals privacy, informatiebeveiliging en informatiebeheer. Het is de ambitie om dat in 2026 voor meer processen te doen;
- Blijven werken met een samengevoegde verklaring van de gemeentesecretaris naar het college van B&W: In 2025 is (over het boekjaar 2024) voor het eerst gewerkt met een samengevoegde verklaring van gemeentesecretaris naar het college van B&W. Deze werkwijze wordt over 2026 gecontinueerd.

- ***Frauderisicobeheersing***

Jaarlijks wordt een verdiepende frauderisicoanalyse uitgevoerd binnen verschillende processen. Dit draagt bij aan het voorkomen en detecteren van fraude en het vergroten van bewustzijn van frauderisico's. De focus is gericht op de processen die vanwege hun aard frauderisico’s bevatten: betalingsverkeer, crediteuren, grondtransacties, belastingheffing, inkoop- en aanbestedingen, subsidieverlening, kasbeheer, salarisbetalingen, uitkeringsverstrekking, treasury en huren en pachten. In de jaarstukken wordt hierover verantwoording afgelegd.

- ***Informatiebeveiliging, privacy en data-ethiek***

Informatiebeveiliging
In 2026 blijft informatiebeveiliging een strategische prioriteit binnen onze organisatie. De toenemende digitalisering en de groeiende dreiging van cyberaanvallen vereisen een structurele en risico gebaseerde aanpak om de continuïteit van onze dienstverlening te waarborgen. Het

beveiligingsbeleid is gericht op de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van informatie, en op de bescherming van persoonsgegevens.

Doelen en speerpunten in 2026 zijn:
- Doorontwikkeling van het Informatiebeveiligingsbeleid: Op basis van de BIO (Baseline Informatiebeveiliging Overheid) blijven we werken aan de verdere implementatie van maatregelen, inclusief periodieke audits en risicoanalyses;
- Bewustwording en opleiding: Investeringen in trainingen en campagnes gericht op bewustwording onder medewerkers blijven essentieel, omdat menselijk gedrag vaak de zwakste schakel vormt in de beveiligingsketen;
- Beveiliging van systemen en netwerken: Verdere uitrol van technische maatregelen zoals netwerksegmentatie, logging en monitoring, endpoint detectie, patchmanagement en zero-trust architecturen;
- Samenwerking en kennisdeling: Versterkte samenwerking met ketenpartners, CERTs en brancheorganisaties om kennis over dreigingen en kwetsbaarheden actief te delen.

In 2026 zal de Europese NIS2-richtlijn (Network and Information Security 2) van kracht worden. Deze herziene richtlijn stelt strengere eisen aan cybersecurity binnen vitale en belangrijke sectoren. Ook onze organisatie valt onder het toepassingsbereik van NIS2. Niet-naleving van NIS2 kan leiden tot hoge boetes en een verplichte melding van incidenten binnen 24 uur. Het is daarom cruciaal om processen hierop af te stemmen. In 2026 ligt de nadruk op de verdere implementatie van deze richtlijn:
- Risicobeheersmaatregelen: We zullen aantoonbaar moeten voldoen aan NIS2-verplichtingen zoals incidentenregistratie, toegangsbeheer, leveranciersbeveiliging en continuïteitsplanning.
- Toezicht en verantwoording: De toezichthoudende autoriteit zal naleving toetsen. Hiervoor moeten we documentatie, rapportages en verbeterplannen beschikbaar kunnen stellen.
- De verantwoordelijkheid voor informatiebeveiliging wordt nadrukkelijk bij het hoogste bestuursniveau belegd. Dit vereist periodieke betrokkenheid van directie/college en adequate sturing op risico's.

Privacy en data-ethiek
Naast structurele aandacht voor zaken als uitvoeren en bijhouden van DEPIA's (Data en Data-Ethische Privacy impact Analyse), het register van verwerkingen en ervoor zorgen dat privacyrisico's zo klein mogelijk zijn, is in 2026 aandacht nodig voor de verbeterpunten vanuit de externe audit Wpg (Wet politiegegevens). Het toezicht vanuit de Functionaris Gegegevensverwerking (FG), via de uitvoering van audits, wordt samengevoegd met de al bestaande audits. Hiermee wordt het aantal audits verkleind en daarmee de druk op de business verlaagd. Ook wordt er gewerkt aan een integraal rapport voor gegevensbescherming, waarin privacy, informatiebeveiliging en data-ethiek worden samengevoegd.

Verder blijft er aandacht voor nieuwe ontwikkelingen en wetgeving, zoals de toepassing van AI, wet Parta (Wet Persoonsgerichte Aanpak Radicalisering en Terroristische Activiteiten), Wgs (Wet Gegevensdeling door Samenwerkingsverbanden en de AI Act. De ondersteuning aan de Waddeneilanden wordt eind 2025 herzien, wat mogelijk een aanpassing in de dienstverlening aan de Wadden voor 2026 kan betekenen.

De structurele toepassing van data-ethiek in de LDA en DEPIA's wordt voortgezet, evenals interne casusbesprekingen. Daarnaast wordt het belang van data-ethiek steeds zichtbaarder door de ontwikkelingen op het gebied van AI. De Data-ethiek Officer gaat daarbij actief adviseren.

Via het interne en externe netwerk, op zowel privacy- als data-ethiek gebied, wordt de opgedane kennis gebruikt om de organisatie mee te nemen in de ontwikkelingen.

2.16 Openbaarheidsparagraaf

In overeenstemming met artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) besteden we in deze paragraaf aandacht aan beleidsvoornemens inzake de uitvoering van de Woo.

2.16a Inleiding

Transparantie is essentieel voor het vertrouwen van inwoners in de gemeentelijke organisatie. Inzage geven in gemeente-informatie, draagt daaraan bij. De Woo stimuleert actieve (uit eigen beweging) en passieve (op verzoek) openbaarmaking van documenten en data. Voor de openbaarmaking is het noodzakelijk dat de informatiehuishouding op orde is en duurzame toegankelijkheid van digitale documenten is geborgd. Deze bestuursperiode werkt de gemeente aan de implementatie van de Woo. De VNG heeft een meerjarenplan duurzame toegankelijkheid van digitale documenten voor gemeenten geschreven en helpt gemeenten bij het voldoen aan de verplichtingen van de Woo.

2.16b Wat willen we bereiken?

Sinds 1 mei 2022 is de Woo van kracht. De wet beoogt de openheid en transparantie van het gemeentebestuur te bevorderen en moet ervoor zorgen dat gemeente informatie beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te beheren is. De Woo verplicht de gemeente zo veel mogelijk informatie in een vroegtijdig stadium actief openbaar te maken en te publiceren. In 2030 moeten we voldoen aan alle in de Woo gestelde eisen.

2.16c Stand van zaken

- ***Taakbelegging contactfunctie***

Eén van de verplichtingen die voortvloeit uit de wet is dat de gemeente een contactfunctionaris aanwijst. Deze ondersteunt inwoners en anderen die op zoek zijn naar informatie. Bestuursorganen zijn vrij om te bepalen waar in de organisatie de taak van contactfunctie wordt belegd. Voorheen hadden wij de contactfunctie belegd bij de sector Publieke Dienstverlening (hierna te noemen: PD). Na de evaluatie eind 2024 hebben wij besloten de voormalige contactfunctie uit te breiden met een tweedelijns Woo-contactpersoon. Indien PD geen uitkomst kan bieden, verzorgt de tweedelijns Woo-contactpersoon het eerste contact met de indiener van een Woo-verzoek. De Woo-contactpersoon kijkt op welke fronten hij/zij reeds behulpzaam kan zijn. Zo kan de Woo-contactpersoon de verzoeker wijzen op de vindplaats van reeds beschikbare informatie.

- ***Actieve openbaarmaking***

Door de Woo moet de overheid steeds meer informatie actief openbaar maken. In totaal gaat het om 17 informatiecategorieën waarvan er 15 van toepassing zijn op gemeenten. Dit gebeurt in 4 tranches.

> De eerste tranche is ingegaan op 1 november 2024. Binnen die eerste tranche moesten wij 4 informatiecategorieën vindbaar maken via één centrale vindplaats: de Woo-index. Aan deze verplichting voldoen we. Sommige informatiecategorieën uit tranche 2 tot en met 4 maken we al actief openbaar zoals bestuursstukken. Andere categorieën maken we nog niet volledig openbaar zoals beschikkingen. De ingangsdatum voor de volgend tranches zijn nog niet bekend, desondanks willen we doorwerken aan volledige openbaarmaking van alle informatiecategorieën zodat we de wettelijk verplichte termijnen vóórblijven.

Naast genoemde verplichte informatiecategorieën maakt de gemeente uit eigen beweging of voortvloeiend uit andere wetgeving ook veel andere informatie actief openbaar en toegankelijk voor inwoners, ondernemers en andere geïnteresseerden. Denk daarbij aan: ruimtelijke plannen, weg- en andere werkzaamheden in de gemeente, als ook aan open data.

- ***Passieve openbaarmaking***

Inwoners, pers en andere geïnteresseerden kunnen een Woo-verzoek doen om documenten openbaar te maken (passieve openbaarmaking). In 2024 ging het om 96 verzoeken (in 2023: 69. Verzoeken worden over het algemeen binnen de termijnen afgehandeld. De complexiteit van verzoeken lijkt toe te nemen en is vaak reden tot verdaging en een langere afhandelingstijd.

- ***Informatiehuishouding op orde***

De Woo herhaalt het voorschrift uit de Archiefwet dat documenten in goede, geordende en toegankelijke staat gehouden en bewaard moeten worden. Het op orde brengen van de informatiehuishouding houdt in dat informatie vindbaar en ontsloten is, niet alleen na overdracht voor duurzame toegankelijkheid, maar juist in de fase daarvoor. Dat betekent dat de gemeente ervoor moet zorgen dat het beheer van haar archiefbescheiden voldoet aan de toetsbare eisen. De Woo schrijft 8 jaar (uiterlijk 2030) voor om de informatiehuishouding op orde te brengen.

Met de Agenda Informatiebeheer brengen we binnen de gemeente Leeuwarden de informatiehuishouding op orde conform de Woo, het Archiefbesluit 1995 en het Besluit informatiebeheer Leeuwarden 2018. Dit, onder aansturing van een Strategisch informatieoverleg bestaande uit o.a. de Chief Information Officer (CIO), Gemeentearchivaris, Concern Controller en sectormanager Informatiemanagement.

2.16d Speerpunten in 2026 zijn:

- In 2026 wordt verder gewerkt aan de implementatie en invoering van de Digitale bewaarstrategie, die in 2023/2024 is ontwikkeld, door te werken aan:
    - Het verder vormgeven van bewustwording en digitale fitheid, zodat iedereen (bestuur/management/medewerkers) binnen de organisatie zich bewust is van de waarde van overheidsinformatie en daarnaar handelt. Dit is een doorlopend traject.
    - Doorontwikkelen methoden en plannen zodat iedereen in de organisatie weet wat hij/zij moet doen en waar we voor staan. Alle informatiebeheertaken zijn belegd en iedereen neemt zijn/haar verantwoordelijkheid. Kennis is daarbij een absolute voorwaarde. Medewerkers worden getraind voor hun rol in het informatiebeheer.
    - Voor digitale informatie die permanent of langdurig te bewaren is, wordt een omgeving aangeschaft.
    - Wijzigingen en consequenties die uit de nieuwe Archiefwet, besluit en regeling voortkomen, worden in kaart gebracht en er wordt een stappenplan opgesteld.
    - Er wordt gestart met het opzetten van een kwaliteitssysteem voor de informatiehuishouding.
- Realisatie van de actieve openbaarmaking van tranches 2 tot en met 4. Daarvoor is aandacht voor de verbetering en/of aanschaf van technische middelen op het gebied van anonimiseren en publiceren vereist.
- Optimaliseren kennisuitwisseling en afhandeling van Woo-verzoeken op een uniforme wijze.

2.16e Wat mag het kosten?

Ter ondersteuning van gemeenten bij de implementatie en uitvoering van de Woo, heeft het Rijk financiële middelen beschikbaar gesteld. In 2026 is €170.000 structureel beschikbaar (binnen programma Veiligheid). Het structurele budget wordt ingezet voor de actieve openbaarmaking van de informatiecategorieën, de functie Woo-contactpersoon, het verbeteren van bestaande systemen, het opleiden van medewerkers en de aankoop/ontwikkeling van software op het gebied van anonimiseren en publiceren.

2.17 Verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden

Deze paragraaf biedt inzicht in alle partijen waarmee de gemeente Leeuwarden zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft: de zogenoemde verbonden partijen. Deze verbondenheid brengt risico's en verantwoordelijkheden met zich mee, waarvoor de gemeente beleid heeft ontwikkeld dat is vastgelegd in de Kadernota Verbonden Partijen (vastgesteld op 13 november 2017). Instellingen waarmee uitsluitend een subsidierelatie bestaat, vallen buiten deze definitie. Ter informatie wordt in deze paragraaf ook een overzicht opgenomen van centrumregelingen. Hoewel deze formeel geen verbonden partijen zijn, geven ze wel invulling aan gemeentelijke samenwerking.

2.17a Bijzonderheden met betrekking tot de verbonden partijen met een hoog risicoprofiel

In deze paragraaf wordt tevens aandacht besteed aan verbonden partijen met een hoog risicoprofiel. Daarbij wordt ingegaan op actuele ontwikkelingen, financiële risico's en bestuurlijke aandachtspunten.

Bijzonderheden NV Caparis
De financiële en operationele situatie van Caparis blijft aandacht vragen. De ingezette koers van gematigde krimp, waarbij uitstroom van Wsw-medewerkers wordt opgevangen door instroom van nieuwe doelgroepen, wordt voortgezet. In 2025 is gestart met het concretiseren van de gezamenlijke intenties van de aandeelhouders ten aanzien van de toekomst van Caparis en de sociale infrastructuur in de regio. Dit proces loopt door in 2026. De verwachting is dat Caparis op middellange termijn financieel stabiel kan opereren, hoewel op korte termijn nog verliezen worden voorzien.

Bijzonderheden gemeenschappelijke regeling FUMO
De invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2024 heeft geleid tot een structurele taakverzwaring bij de FUMO. In 2025 zijn de gevolgen hiervan zichtbaar geworden in de vorm van hogere uitvoeringskosten en een verhoogde gemeentelijke bijdrage. Op 11 juli 2024 heeft de VFG namens alle Friese colleges een brief gestuurd aan de FUMO, waarin gemeenten hun zorgen uitten over de financiële uitdagingen in 2026, mede door een verwachte korting op het gemeentefonds. Daarbij is de oproep aan de FUMO geweest om terughoudend te zijn met structurele uitbreidingen. In aanloop naar het opstellen van de begroting 2026 zijn scenario's uitgewerkt en verwerkt in de begroting 2026. Eind 2025 start een nader onderzoek naar een toekomstbestendige en robuuste FUMO. De uitkomsten hiervan kunnen aanleiding geven tot een wijzigingsbegroting voor 2026. De gemeente blijft hierover in gesprek met de FUMO en de andere deelnemers.

2.17b Visie en beleid verbonden partijen
De visie van de gemeente op de (beheersing van) verbonden partijen en de beleidsvoornemens daaromtrent in algemene zin, staan in de Kadernota verbonden partijen (op 13 november 2017 geamendeerd door de raad vastgesteld). In 2025 is gestart met de evaluatie van de huidige kadernota verbonden partijen. Dit traject wordt in 2026 voortgezet en heeft als doel te komen tot een geactualiseerde kadernota die beter aansluit bij de actuele opgaven en samenwerkingsverbanden van de gemeente Leeuwarden.

2.17c Lijst van de verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen						**Verkeer, vervoer en waterstaat**
De Marrekrite						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Recreatieschap Marrekrite verzorgt de recreatieve basisinfrastructuur in Friesland op het gebied van water- en landrecreatie.					
Gemeentelijk belang	De gemeente Leeuwarden heeft tot doel de voorzieningen op het gebied van watersport en het onderhoud van fietsknooppunten op een goed niveau te houden. Hieronder valt ook het verwijderen van afval op de recreatieplaatsen. Een beleidsvoornemen dat vele andere gemeenten en ook de provincie hebben. Om dit beleid uniform gestalte te geven nemen deze partijen deel in de gemeenschappelijke regeling Marrekrite die uitvoerend is voor de beleidsvoornemens.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024	166				
	2025	171				
	2026	189				
	2027	193				
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in het algemeen bestuur door de wethouder (stemverhouding: 1/14).					
Financieel belang	Bijdrage in de kosten van de GR obv aantal inwoners.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	4.703	4.813	4.328	4.894	91
	2024	4.328	4.894	4.256	6.861	128
	2025	4.256	6.861	3.713	7.850	-4
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025	Gewijzigde begroting				
Bestuur	Directeur	L. Touwen				
	Voorzitter	F. Douwstra				
Overige informatie						

Gemeenschappelijke regelingen	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

Hûs en Hiem						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Hûs en hiem heeft als doel de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten te behartigen op het gebied van bouwkundige, stedebouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincie Fryslân.					
Gemeentelijk belang	De gemeente heeft tot doel kritisch te zijn op bouwvoornemens die effect hebben op het aanzien van de stad. Om die reden neemt de gemeente deel in een onafhankelijk toetsing- en beoordelingsorgaan dat bouwvoornemens toetst op architectonische waarde en inpassing in de omgeving. Sinds kort is de 'kan bepaling' van toepassing waarmee de Rijksoverheid beoogt dat gemeenten zelfstandig (dus niet via een extern orgaan) mogen toetsen. Hiervan zijn beschermde stads- en dorpsgezichten uitgezonderd. De gemeente heeft zich vooralsnog niet uitgesproken of deze bepaling actief zal worden toegepast.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in zowel het dagelijks als algemeen bestuur. Elke gemeente in Friesland heeft 1 stem (stemverhouding: 1/17)					
Financieel belang	Elke deelnemende gemeente draagt bij in de kosten van Hûs en Hiem naar rato van de dienstverlening op basis van tarieven die door het Algemeen Bestuur worden vastgesteld en meegedeeld aan de gemeenten.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	338	483	257	453	-81
	2024	257	453	383	425	126
	2025	338	425	383	403	
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Concept jaarrekening				
	2025	Gewijzigde begroting				
Bestuur	Directeur	M. Visser				
	Voorzitter	H. de Haan				
Overige informatie						

Gemeenschappelijke regelingen	**Veiligheid**

Veiligheidsregio Fryslân

Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	De Veiligheidsregio Fryslân - bestaande uit de GGD, Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR) en de Brandweer Fryslân - is een gemeenschappelijke regeling van alle Friese gemeenten en verzorgt de wettelijke taken op het gebied van veiligheid en gezondheid voor alle inwoners van Fryslân.					
Gemeentelijk belang	Uitvoering van wettelijke taken, zoals bepaald in de Wet Publieke gezondheid (WGP) en de wet Veiligheidsregio.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024	15.528				
	2025	16.232				
	2026	16.793				
	2027	19.508				
Bestuurlijk belang	Elke gemeente in Friesland heeft 1 stem (stemverhouding: 1/18) in het Algemeen Bestuur. De burgemeester van de gemeente Leeuwarden is voorzitter van het Algemeen Bestuur, voorzitter van het Dagelijks Bestuur van de regeling en voorzitter van de bestuurscommissie Veiligheid.					
Financieel belang	Bijdrage in de kosten van de GR o.b.v. aantal inwoners.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	9.527	81.045	8.868	82.448	562
	2024	8.868	82.448	10.662	87.343	3.643
	2025	10.662	87.343	6.973	102.023	
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025	Vastgestelde begroting				
Bestuur	Directeur	J. Gebben				
	Voorzitter	S. Buma				
Overige informatie						

Gemeenschappelijke regelingen						
Bestaanszekerheid						
Sociale Werkvoorziening Fryslân						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	De gemeenschappelijke regeling heeft tot doel de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) en daaruit voortvloeiende voorschriften uit te voeren voor de acht aangesloten gemeenten. De uitvoering van de Wsw heeft het bestuur van de gemeenschappelijke regeling opgedragen aan Caparis NV.					
Gemeentelijk belang	Effectieve uitvoering van de WSW als onderdeel van de Participatiewet.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in het bestuur (stemverhouding: 1/8).					
Financieel belang	Bijdrage in de kosten van de GR obv aantal inwoners.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023		3.719		4.210	
	2024		4.210		2.088	
	2025		2.088		4.000	
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025	Vastgestelde begroting				
Bestuur	Directeur	Via mandaat belegd bij Caparis NV				
	Voorzitter	A.W. Reitsma				
Overige informatie						

Gemeenschappelijke regelingen	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO)						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Hoog					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Het betreft een Regionale Uitvoeringsdienst (RUD). Verantwoordelijk voor de uitvoering van de wettelijke basistaken (vergunningverlening, toezicht en handhaving) die voortvloeien uit de Omgevingswet.					
Gemeentelijk belang	Het effectief uitvoeren van vergunnings- en handhavingstaken door expertise in de Provincie Friesland te bundelen binnen een uitvoeringsorgaan. Het taakgebied is primair de complexere en risicovolle bedrijven (basistakenpakket), waarbij ook een bovenlokale handhavingsaanpak nodig is. Secundair kan de FUMO aanvullende taken (niet-basistaken) op verzoek van de deelnemers uitvoeren. Alle gemeenten, de provincie en het Wetterskip in Friesland nemen deel in de FUMO. De gemeente Leeuwarden streeft correcte handhaving en vergunningverlening na, de FUMO voert uit.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024	1.552				
	2025	1.726				
	2026	1.552				
	2027					
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordiging in het algemeen bestuur.					
Financieel belang	Verrekening resultaat naar rato van de begrote afname in enig jaar (ligt rond de 5,4%)					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	1.207	3.824	1.278	5.327	72
	2024	1.278	5.327	840	784	-362
	2025	840	784	1.200	3.200	
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025	Gewijzigde begroting				
Bestuur	Directeur	P. Hofstra				
	Voorzitter	I. Groeneveld				
Overige informatie						

Stichtingen en verenigingen						**Bestaanszekerheid**
Stichting Kredietbank Nederland (KBNL)						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	De stichting Kredietbank Nederland is een sociale kredietbank die o.a. mensen met financiële problemen helpt. De belangrijkste diensten die de bank in dit verband aanbiedt zijn o.a.: sociale kredietverlening, schuldhulpverlening, inkomensbeheer, preventie en beschermingsbewind. Een ander openbaar belang dat gediend wordt is de uitoefening van het toezicht op de bank door de gemeente op basis van Wet op het Financieel Toezicht.					
Gemeentelijk belang	De KBNL voert in het kader van het gemeentelijk minimabeleid de schuldhulpverlening uit op basis van de gemeentelijke visie. Ook de sociale kredietverlening aan inwoners van de gemeente Leeuwarden wordt door de KBNL uitgevoerd.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	De meerderheid van de Raad van Toezicht wordt benoemd op voordracht van gemeente Leeuwarden. Verder dient de gemeente de begroting en de jaarrekening goed te keuren.					
Financieel belang	De gemeente financier KBNL met een langlopende lening van € 1,352 mln. Dit bedrag heeft de bank weer uitgeleend aan de inwoners van de gemeente Leeuwarden.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces	De meerderheid (drie leden) van de Raad van Toezicht wordt benoemd op voordracht van het college van B&W van de gemeente Leeuwarden.					
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	2.727	44.360	3.209	47.554	482
	2024	3.209	47.554	2.499	48.206	-710
	2025	2.499	48.206	2.565	46.390	48
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025	Vastgestelde begroting				
Bestuur	Directeur	A.O. de Visser				
	Voorzitter	S. Feitsma				
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

CV Blitsaerd

Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Woningbouw in het hogere segment.					
Gemeentelijk belang	Voor een evenwichtige woningvoorraad heeft de gemeenteraad in 2003 (en 2005) besloten tot het aangaan van een PPS waarmee marktpartijen het hogere segment bedienen. Hierbij zijn kaders vastgesteld voor 400 woningen (later verhoogd naar 441). De gemeente is alleen commanditaire vennoot in de CV.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Commanditair of stille vennoot (49%).					
Financieel belang	CV Commanditair kapitaal € 2.262.094.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	295	2.712	-140	1.469	64
	2024	-140	1.469	45	807	
	2025					
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Concept jaarrekening				
	2025					
Bestuur	Directeur	H. Wind				
	Voorzitter					
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

Warmtebedrijf Heechterp BV						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Middel					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	In voorbereiding op de invoering van de nieuwe Wet collectieve warmte (Wcw) en het vereiste publieke meerderheidsbelang, hebben de gemeente Leeuwarden, woningcorporatie Elkien en Bouwgroep Dijkstra Draisma (BGDD) gezamenlijk plannen gemaakt voor een collectief warmtenet in de wijk Heechterp. Dit warmtenet zal op duurzame wijze warmte leveren aan zowel nieuwbouwwoningen als bestaande woningen in de wijk. Op 26 juni 2025 heeft de gemeente samen met BGDD warmtebedrijf Heechterp BV opgericht met als doel een betaalbaar en duurzaam, collectief warmtenet aan te leggen in de wijk Heechterp. Hiermee wordt bijgedragen aan de gemeentelijke doelstelling om wijken aardgasvrij te maken.					
Gemeentelijk belang	De deelname aan het Warmtebedrijf Heechterp BV stelt de gemeente in staat om regie te voeren op de lokale warmtetransitie. Het project draagt bij aan betaalbare en duurzame warmtevoorziening voor inwoners en sluit aan bij het gemeentelijke beleid.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	De gemeente Leeuwarden is voor 50% aandeelhouder van Warmtebedrijf Heechterp BV, een publiek-private samenwerking met BGDD. Via dit aandeelhouderschap heeft de gemeente directe bestuurlijke invloed, via vertegenwoordiging in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).					
Financieel belang	De gemeente heeft een financieel belang in de vorm van aandelenkapitaal en een verstrekte lening aan het warmtebedrijf.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces	De vertegenwoordiging van de gemeente in de AVA wordt vastgesteld door het college van B&W. Beide aandeelhouders (gemeente en BGDD) hebben gelijk stemrecht.					
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023					
	2024					
	2025					
	Status financiële cijfers					
	2023					
	2024					
	2025					
Bestuur	Directeur	B. Dijkstra				
	Voorzitter					
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

Coöperatie Openbare Verlichting en Energie Fryslân (OVEF)

Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Middel					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	OVEF is opgericht ten behoeve van het als Friese overheden gezamenlijk kunnen beheren van de openbare verlichting in Friesland. Daarnaast beheert OVEF de openbare laadpalen in Friesland. Sinds 2024 is OVEF energieleverancier voor haar eigen leden en afnemers.					
Gemeentelijk belang	Beheer en onderhoud openbare verlichting, energiediensten en laadinfradiensten.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024	77				
	2025	80				
	2026	97				
	2027					
Bestuurlijk belang	De gemeente Leeuwarden is lid van de coöperatie en heeft bestuurlijke invloed (stemrecht) via vertegenwoordiging in de Algemene ledenvergadering (ALV).					
Financieel belang	De gemeente levert een jaarlijkse financiële bijdrage aan OVEF.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces	De vertegenwoordiging van de gemeente in de ALV wordt vastgesteld door het college van B&W. In de ALV hebben leden stemrecht. De gemeente heeft 5 van 107 stemmen. De jaarrekening en begroting worden vastgesteld door de ALV. De Raad van commissarissen worden benoemd door de ALV.					
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	426	103	129	2.575	
	2024	129	2.575			
	2025					
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024					
	2025					
Bestuur	Directeur	J. Haakma				
	Voorzitter					
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties						**Ondersteuning**
DataFryslân						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Het doel van DataFryslân is om als overkoepelende data-autoriteit bij te dragen aan beter beleid en effectievere dienstverlening door Friese maatschappelijke organisaties voor de inwoners van Fryslân.					
Gemeentelijk belang	DataFryslân is voor de gemeente als onafhankelijke Friese data-autoriteit het platform waar regionale partijen samen investeren in en experimenteren met data en kennis delen. De gemeente kan zo betere beleidsbeslissingen nemen, gebaseerd op objectieve (micro)data.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024	145				
	2025	150				
	2026	155				
	2027					
Bestuurlijk belang	De gemeente Leeuwarden is lid van de coöperatie. De gemeentesecretaris van Leeuwarden is bestuursvoorzitter en tevens voorzitter van de Algemene Ledenvergadering (ALV).					
Financieel belang	De gemeente draagt financieel bij aan de coöperatie via een jaarlijkse ledenbijdrage.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces	De vertegenwoordiging van de gemeente in de ALV en het bestuur van DataFryslân wordt door het college van B&W vastgesteld. Besluitvorming binnen de coöperatie vindt plaats in de ALV, waarin alle leden stemrecht hebben. De jaarrekening en begroting worden vastgesteld door de ALV.					
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	372	118	427	577	55
	2024	427	577	422	408	-5
	2025	422	408			
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025					
Bestuur	Directeur	R. Simons				
	Voorzitter	E. de Jong				
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Verkeer, vervoer en waterstaat**

Parkeergarages Leeuwarden CV

Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	De vennootschap heeft als doel het beheren en exploiteren van parkeergarages in de gemeente Leeuwarden en in het bijzonder 1. de parkeergarage De Klanderij 2. de parkeergarage Oldehove 3. de parkeergarage Hoeksterend (Bastion) 4. de parkeergarage Wilhelminaplein (Zaailand) 5. de parkeergarage Oosterstraat 6. de parkeergarage Revius					
Gemeentelijk belang	Voorzien in een adequate hoeveelheid toegankelijke overdekte parkeervoorzieningen, primair voor de bezoekers aan de binnenstad. Hierbij wordt gestreefd naar een evenwicht tussen parkeergarages aan de rand van de binnenstad en het hart van de binnenstad. Tevens voorzien de parkeergarages in reductie van ongeoorloofd parkeren in de openbare ruimte.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Zeggenschap bedraagt 50%.					
Financieel belang	Het resultaat wordt geboekt ten gunste van de gemeentelijke kapitaalrekening. Per 1 januari 2024 is het commanditair kapitaal bevroren op € 2.138.955.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	4.367	344	2.982	572	509
	2024	2.982	572	3.144	678	671
	2025					160
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Concept jaarrekening				
	2025	Concept begroting				
Bestuur	Directeur	A. Zantman				
	Voorzitter	J. Tjalsma				
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

Afvalsturing Friesland NV (handelsnaam Omrin)						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Afvalsturing Friesland richt zich op de nascheiding van herbruikbare materialen uit huishoudelijk afval. Daarvoor ontvangt zij afvalstromen van onder meer de gemeente Leeuwarden.					
Gemeentelijk belang	De gemeente heeft een verantwoordelijkheid als het gaat om het verwerken van huishoudelijk afval op een efficiënte en milieuvriendelijke manier. Tevens is de doelstelling van de gemeente om met een goede afvalscheiding (ook bij de bron) de verwerkingskosten laag te houden. Om deze doelstellingen te bereiken wordt de uitvoering door Afvalsturing Friesland NV uitgevoerd. De Reststoffen Energiecentrale (REC) die door Afvalsturing in 2011 is gestart, beschikt over een grote capaciteit die – naast de scheiding van afvalstromen – zorgt voor acceptabele verwerkingskosten. Dit gewenste effect wordt teruggezien in de lokale heffingen.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Zeggenschap als aandeelhouder.					
Financieel belang	De gemeente Leeuwarden bezit 485 aandelen ofwel een belang van 11,1%					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	70.303	40.671	78.528	36.732	10.322
	2024	78.528	36.732	83.562	131.694	7.130
	2025	83.562	131.694			
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025					
Bestuur	Directeur	J. Vernooij				
	Voorzitter	P.E.J. den Oudsten				
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

NV Fryslân Miljeu (handelsnaam Omrin)						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Inzameling van (huishoudelijk) afval.					
Gemeentelijk belang	De gemeente heeft een wettelijke taak om huishoudelijk afval in te zamelen. Dit in de breedste zin van het woord. De operationele taak van deze inzameling wordt gedaan door Fryslân Miljeu Noordwest.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Zeggenschap als aandeelhouder.					
Financieel belang	De gemeente Leeuwarden bezit 46.872 aandelen A ofwel een belang van 62,4% in de regio Noordwest respectievelijk 29,7% in de NV.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	11.303	23.497	11.573	26.299	1.007
	2024	11.573	26.299	13.030	30.506	1.621
	2025	13.030	30.506			
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025					
Bestuur	Directeur	J. Vernooij				
	Voorzitter	G. Gerbrandy				
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties							**Volksgezondheid en Sport**
BV Sport							
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag						
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Uitvoering van het gemeentelijke sportbeleid met als strategisch doel: een sportieve, gezonde en leefbare samenleving.						
Gemeentelijk belang	De BV Sport beheert en exploiteert de gemeentelijke sportaccommodaties en voert een breed scala aan activiteiten uit om de doelstellingen van het gemeentelijke sportbeleid te realiseren.						
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**					
	2024						
	2025						
	2026						
	2027						
Bestuurlijk belang	Zeggenschap als aandeelhouder.						
Financieel belang	De gemeente Leeuwarden is enig aandeelhouder van de BV Sport. Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt € 45.000 en een kapitaalstorting van € 950.000.						
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces							
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**			
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**	
	2023	4.048	11.072	4.208	12.786	161	
	2024	4.208	12.786	4.311	12.670	103	
	2025	4.311	12.670				
	Status financiële cijfers						
	2023	Vastgestelde jaarrekening					
	2024	Vastgestelde jaarrekening					
	2025						
Bestuur	Directeur	J. van der Kooi					
	Voorzitter	J. Staal					
Overige informatie							

Vennootschappen en coöperaties						
Caparis NV						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Caparis NV is het bedrijf waar mensen met een WSW-indicatie werken, maar ook mensen met indicaties voor beschut werk en baanafspraakbanen.					
Gemeentelijk belang	Caparis NV sluit dienstverleningsovereenkomst (DVO) af met 8 gemeenten waarvan 4 aandeelhouder zijn, waaronder de gemeente Leeuwarden.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	De gemeente Leeuwarden is aandeelhouder van Caparis NV en heeft bestuurlijke invloed via de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). Daarnaast is de gemeente vertegenwoordigd in het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling (GR) waarin de samenwerking met Caparis is vastgelegd.					
Financieel belang	De gemeente Leeuwarden bezit 9.954 aandelen ofwel een belang van 35,25% van het aantal uitstaande aandelen. Het geplaatst aandelenkapitaal bedraagt € 45.000.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces	De vertegenwoordiging van de gemeente in de AVA wordt vastgesteld door het college van B&W. Besluitvorming binnen Caparis vindt plaats via de AVA, waarin de aandeelhoudende gemeenten stemrecht hebben naar rato van hun aandelenbezit. De jaarrekening en begroting worden vastgesteld door de AVA.					
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	8.174	20.697	7.594	20.089	-580
	2024	7.594	20.089	6.260	20.720	1.335
	2025	6.260	20.720			
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Vastgestelde jaarrekening				
	2025					
Bestuur	Directeur	A. Bonnema				
	Voorzitter	G. Jaarsma				
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Ondersteuning**
NV Bank Nederlandse Gemeenten	
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag
Openbaar belang (doel verbonden partij)	De BNG is de bankier van en voor overheden evenals instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de inwoners.
Gemeentelijk belang	De BNG is de huisbankier van de gemeente. Daarnaast deelt de gemeente mee in een eventuele dividenduitkering op grond van de aandelen die de gemeente in de BNG bezit.

Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**	
	2024		
	2025		
	2026		
	2027		

Bestuurlijk belang	De gemeente Leeuwarden is aandeelhouder van de BNG.
Financieel belang	De gemeente Leeuwarden bezit 207.990 aandelen (geplaatst en volgestort aandelenkapitaal van de BNG bedraagt 55.690.720 aandelen).
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces	De vertegenwoordiging in de AVA wordt vastgesteld door het college van B&W. In de AVA heeft de gemeente stemrecht naar rato van het aantal aandelen.

Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	4.615.000	107.459.000	4.721.000	110.819.000	254.000
	2024	4.721.000	110.819.000	4.477.000	123.164.000	294.000
	2025	4.777.000	123.164.000			

	Status financiële cijfers
2023	Vastgestelde jaarrekening
2024	Vastgestelde jaarrekening
2025	

Bestuur	Directeur	P. Risch
	Voorzitter	
Overige informatie		

Vennootschappen en coöperaties	**Ondersteuning**
Diverse rechtspersonen voortvloeiend uit de verkoop van Essent	
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Als gevolg van de invoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) in Nederland, diende Essent uiterlijk voor 01 januari 2011 gesplitst te worden in een netwerkbedrijf en een productie- en leveringsbedrijf. Deze verplichte splitsing is doorgevoerd per 30 juni 2009. De aandelen van de productie -en leveringsbedrijf zijn daarop verkocht aan het energiebedrijf RWE. Het netwerkbedrijf is Enexis Holding NV geworden. Daarnaast omvatte Essent ook een milieubedrijf, Essent Milieu Holding NV, dat zich richtte op afvalverwijdering en afvalverwerking. Dit bedrijf bleef achter en kreeg de naam Attero BV. In 2014 zijn de aandelen van deze laatste BV verkocht aan de private equity organisatie Waterland. Verder leidde de verkoop van Essent tot verzelfstandiging van het 50% belang dat Essent had in de Elektriciteitsproductiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ), eigenaar van de kerncentrale in Borssele. Hiervoor is een nieuwe BV opgericht, Publiek Belang Elektric iteitsproductie BV (PBE), waarvan de aandelen worden gehouden door de voormalige publieke aandeelhouders van Essent. Doel hiervan was het veilig stellen van het publiek belang, dat indertijd geacht werd mogelijk geschaad te worden door de verkoop van dit belang aan RWE (met het oog op het belang van de kerncentrale). Op dit moment is er overeenstemming bereikt met Delta NV, de andere grootaandeelhouder van EPZ, over de verkoop van EPZ aan RWE. Daardoor is de inrichting van PBE aangepast naar de status van een Special Purpose Vehicle (verkoop vennootschap). De splitsing en verkoop van Essent heeft verder geleid tot een aantal vennootschappen die meer technisch van aard zijn, in de zin dat ze als tijdelijke constructie dienen om mogelijke verplichtingen, claims en overige zaken, voortvloeiende uit de verkoop van Essent, te dekken respectievelijk definitief af te wikkelen. Deze vennootschappen zijn: CBL Vennootschap BV , CSV Amsterdam BV, Verkoop Vennootschap BV en Vordering op Enexis BV. Deze laatste 4 vennootschappen worden hieronder niet verder toegelicht gezien hun geringe financiële en bestuurlijke belang.
Gemeentelijk belang	Er is geen directe relatie tussen de activiteiten van de verbonden partij en de gemeentelijke begrotingsdoelstellingen.

Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**
	2024	
	2025	
	2026	
	2027	

Bestuurlijk belang	Per BV verschillend.
Financieel belang	Per BV verschillend.
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces	

Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023					

	2024					
	2025					
	Status financiële cijfers					
	2023					
	2024					
	2025					
Bestuur	Directeur					
	Voorzitter					
Overige informatie						

Vennootschappen en coöperaties	**Ondersteuning**

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Onderdeel van Essent in 2009 bij de verkoop aan RWE, was het 50% aandeel in N.V. Elektriciteits Productiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ), o.a. eigenaar van de kerncentrale in Borssele. Het bedrijf Delta N.V. (destijds 50% aandeelhouder, nu 70% aandeelhouder) heeft de verkoop van dit bedrijfsonderdeel van Essent aan RWE in 2009 bij de rechter aangevochten. Als consequentie op deze gerechtelijke procedure is in 2009 het 50% belang van Essent in EPZ tijdelijk ondergebracht bij Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. (“PBE”). In 2010 is op gezamenlijk initiatief van de aandeelhouders van PBE en de provincie Zeeland als belangrijkste aandeelhouder van Delta N.V. een bemiddelingstraject gestart om het geschil tussen partijen op te lossen. In 2011 is dit bemiddelingstraject succesvol afgerond. Op 30 september 2011 is, 2 jaar na de verkoop van de aandelen Essent, het 50% belang in EPZ alsnog geleverd aan RWE. De vennootschap dient als gevolg van contractuele verplichtingen met betrekking tot het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele uit 2009 nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan of deze contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden ontbonden.					
Gemeentelijk belang	Er is geen directe relatie tussen de activiteiten van de verbonden partij en de gemeentelijke begrotingsdoelstellingen.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Aantal aandelen 155.738 stuks.					
Financieel belang	De gemeente Leeuwarden bezit 2.080 aandelen, ofwel een belang van 0,01%.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023					
	2024					
	2025					
	Niet opgenomen gezien het geringe financiële en bestuurlijke belang.					
	Status financiële cijfers					
	2023					

	2024	
	2025	
Bestuur	Directeur	
	Voorzitter	
Overige informatie		

Vennootschappen en coöperaties	**Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing**

Blitsaerd Beheer BV						
Risicoprofiel (hoog/middel/laag) *zie toelichting*	Laag					
Openbaar belang (doel verbonden partij)	Woningbouw in het hogere segment.					
Gemeentelijk belang	Voor een evenwichtige woningvoorraad heeft de gemeenteraad in 2003 (en 2005) besloten tot het aangaan van een PPS waarmee marktpartijen het hogere segment bedienen. Hierbij zijn kaders vastgesteld voor 400 woningen (later verhoogd naar 441). De gemeente is aandeelhouder van de BV.					
Gemeentelijke bijdrage	**jaar**	**bijdrage (x 1.000 euro)**				
	2024					
	2025					
	2026					
	2027					
Bestuurlijk belang	Zeggenschap als aandeelhouder (50%).					
Financieel belang	Aandelenkapitaal € 9.000.					
Toelichting benoeming en besluitvormingsproces						
Financiële kerngegevens	**Jaar**	**Stand 1 januari (x 1.000 euro)**		**Stand 31 december (x 1.000 euro)**		
		Eigen vermogen	**Vreemd vermogen**	**Eigen vermogen**	**Vreemd vermogen**	**Resultaat**
	2023	44	7	44	5	1
	2024	44	5	48		3
	2025					
	Status financiële cijfers					
	2023	Vastgestelde jaarrekening				
	2024	Concept jaarrekening				
	2025					
Bestuur	Directeur	H. Wind				
	Voorzitter					
Overige informatie						

2.17d Lijst van de centrumregelingen

Centrumgemeente regeling (Art.8, lid 4 WGR, geen rechtspersoonlijkheid)	
Samenwerking Gemeente Noardeast Fryslân en de gemeente Leeuwarden	
Risicoprofiel	Laag
Startjaar	2015
Openbaar belang (doel van de samenwerking)	De centrumregeling is getroffen in verband met het tot stand brengen van facilitaire voorzieningen (in dezen vooreerst ICT) ter ondersteuning van de uitvoering van de aan de gemeentelijke bestuursorganen opgedragen taken.
Gemeentelijk belang	Intensieve samenwerking met diverse overheidspartners op het terrein van de bedrijfsvoering, past binnen de ambitie van de gemeente Leeuwarden om de regionale samenwerking te intensiveren en uit te breiden.
Bestuurlijk belang	Het college van de gemeente Leeuwarden heeft mandaat, volmacht en machtiging verkregen om alle besluiten te nemen ter uitvoering van de taken die in deze regeling zijn opgedragen aan de gemeente Leeuwarden.
Financieel belang	De kosten voor uitvoering van de opgedragen taken van de centrumgemeente worden op basis van een integrale kostprijsberekening en op basis van evenredigheid van de afname.

Centrumgemeente regeling (Art.8, lid 4 WGR, geen rechtspersoonlijkheid)	
Samenwerking Gemeente Dantumadeel en de gemeente Leeuwarden	
Risicoprofiel	Laag
Startjaar	2024
Openbaar belang (doel van de samenwerking)	De centrumregeling is getroffen in verband met het tot stand brengen van facilitaire voorzieningen (in dezen vooreerst ICT) ter ondersteuning van de uitvoering van de aan de gemeentelijke bestuursorganen opgedragen taken.
Gemeentelijk belang	Intensieve samenwerking met diverse overheidspartners op het terrein van de bedrijfsvoering, past binnen de ambitie van de gemeente Leeuwarden om de regionale samenwerking te intensiveren en uit te breiden.
Bestuurlijk belang	Het college van de gemeente Leeuwarden heeft mandaat, volmacht en machtiging verkregen om alle besluiten te nemen ter uitvoering van de taken die in deze regeling zijn opgedragen aan de gemeente Leeuwarden.
Financieel belang	De kosten voor uitvoering van de opgedragen taken van de centrumgemeente worden op basis van een integrale kostprijsberekening en op basis van evenredigheid van de afname.

Centrumgemeente regeling (Art.8, lid 4 WGR, geen rechtspersoonlijkheid)	
Samenwerking Dienst Sociale zaken en Werkgelegenheid Noardwest Fryslân en de gemeente Leeuwarden	
Risicoprofiel	Laag
Startjaar	2015
Openbaar belang (doel van de samenwerking)	De centrumregeling is getroffen in verband met het tot stand brengen van facilitaire voorzieningen (in dezen vooreerst ICT) ter ondersteuning van de uitvoering van de aan de gemeentelijke bestuursorganen opgedragen taken.
Gemeentelijk belang	Intensieve samenwerking met diverse overheidspartners op het terrein van de bedrijfsvoering, past binnen de ambitie van de gemeente Leeuwarden om de regionale samenwerking te intensiveren en uit te breiden.

Bestuurlijk belang	Het college van de gemeente Leeuwarden heeft mandaat, volmacht en machtiging verkregen om alle besluiten te nemen ter uitvoering van de taken die in deze regeling zijn opgedragen aan de gemeente Leeuwarden.
Financieel belang	De kosten voor uitvoering van de opgedragen taken van de centrumgemeente worden op basis van een integrale kostprijsberekening en op basis van evenredigheid van de afname.

Centrumgemeente regeling (Art.8, lid 4 WGR, geen rechtspersoonlijkheid)	
Samenwerking Gemeente Waadhoeke en de gemeente Leeuwarden	
Risicoprofiel	Laag
Startjaar	2015
Openbaar belang (doel van de samenwerking)	De centrumregeling is getroffen in verband met het tot stand brengen van facilitaire voorzieningen (in dezen vooreerst ICT) ter ondersteuning van de uitvoering van de aan de gemeentelijke bestuursorganen opgedragen taken.
Gemeentelijk belang	Intensieve samenwerking met diverse overheidspartners op het terrein van de bedrijfsvoering, past binnen de ambitie van de gemeente Leeuwarden om de regionale samenwerking te intensiveren en uit te breiden.
Bestuurlijk belang	Het college van de gemeente Leeuwarden heeft mandaat, volmacht en machtiging verkregen om alle besluiten te nemen ter uitvoering van de taken die in deze regeling zijn opgedragen aan de gemeente Leeuwarden.
Financieel belang	De kosten voor uitvoering van de opgedragen taken van de centrumgemeente worden op basis van een integrale kostprijsberekening en op basis van evenredigheid van de afname.

Centrumgemeente regeling (Art.8, lid 4 WGR, geen rechtspersoonlijkheid)	
Samenwerking Gemeenten Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Texel en Vlieland en de gemeente Leeuwarden	
Risicoprofiel	Laag
Startjaar	2016
Openbaar belang (doel van de samenwerking)	De centrumregeling is getroffen in verband met het tot stand brengen van facilitaire voorzieningen (in dezen vooreerst ICT) ter ondersteuning van de uitvoering van de aan de gemeentelijke bestuursorganen opgedragen taken.
Gemeentelijk belang	Intensieve samenwerking met diverse overheidspartners op het terrein van de bedrijfsvoering en belastingen, past binnen de ambitie van de gemeente Leeuwarden om de regionale samenwerking te intensiveren en uit te breiden.
Bestuurlijk belang	Het college van de gemeente Leeuwarden heeft mandaat, volmacht en machtiging verkregen om alle besluiten te nemen ter uitvoering van de taken die in deze regeling zijn opgedragen aan de gemeente Leeuwarden.
Financieel belang	De kosten voor uitvoering van de opgedragen taken van de centrumgemeente worden op basis van een integrale kostprijsberekening en op basis van evenredigheid van de afname.

Centrumgemeente regeling (Art.8, lid 4 WGR, geen rechtspersoonlijkheid)	
Samenwerking Sociaal domein Friese gemeenten	
Risicoprofiel	Laag
Startjaar	2015

Openbaar belang (doel van de samenwerking)	Beleidsvoorbereiding ten behoeve van de wettelijke taken op terrein van jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en participatie en de inkoop ten behoeve van wettelijke taken op het terrein van jeugdzorg en maatschappelijke ontwikkeling doelmatig en kwalitatief hoogwaardig te organiseren met de gezamenlijke Friese gemeenten.
Gemeentelijk belang	De gemeente Leeuwarden is centrumgemeente en voert voor alle 18 Friese gemeenten de inkoop, de daarmee samenhangende beleidsvoorbereiding en het financieel beheer uit.
Bestuurlijk belang	Het college van de gemeente Leeuwarden heeft mandaat, volmacht en machtiging verkregen om alle besluiten te nemen ter uitvoering van de taken die in deze regeling zijn opgedragen aan de gemeente Leeuwarden.
Financieel belang	De kosten voor uitvoering van de taken van de centrumgemeente worden verdeeld onder alle Friese gemeenten, deels op basis van inwonersaantal en deels op basis van het percentuele aandeel cliënten Jeugdwet.

2.18 Grondbeleid

Deze paragraaf gaat over het grondbeleid van de gemeente, de hiermee gepaard gaande risico's en het afdekken daarvan.

2.18a Inleiding

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht gemeenten om in de begroting en in de jaarrekening een paragraaf over het grondbeleid op te nemen. Hierin komt aan bod hoe de gemeente het grondbeleid inzet om de bestuurlijke doelen te bereiken. Jaarlijks worden alle grondexploitaties herijkt op peildatum 1 januari.

2.18b Kaders van het grondbeleid

De grondexploitaties worden uitgevoerd binnen diverse (beleids)kaders. Voorbeelden van deze kaders zijn de wettelijke regelgeving vanuit het BBV en de gemeentelijke financiële verordening, de nota's Grondbeleid en Grondprijsbeleid.

De meest recente nota Grondbeleid is op 7 oktober 2020 vastgesteld door de gemeenteraad. In de Nota grondbeleid 2020 heeft de raad keuzes gemaakt welke instrumenten van grondbeleid de gemeente inzet. Een nieuw Beleidsprogramma Grond[1] en bijbehorend Addendum op de Omgevingsvisie zijn opgestart met vaststelling van een startnotitie. De gemeente Leeuwarden voert overwegend een actief grondbeleid uit. Maar ook faciliterend grondbeleid evenals mengvormen van actief en faciliterend grondbeleid komen voor.

In de gebiedsontwikkeling moet bij de uitgifte van grond sinds eind 2021 rekening gehouden worden met het Didam I en II-arrest. Eén-op-één-uitgiftes kunnen niet zomaar meer. In de nota grondprijs en uitgiftebeleid 2023 zijn de methoden voor bepaling van grondprijzen, de wijze van gronduitgifte en grondprijsvorming vastgelegd. Deze nota is op 14 november 2023 door het college vastgesteld. Deze nota gaat grotendeels ongewijzigd op in het nieuwe Beleidsprogramma grondbeleid.

2.18c Visie op het grondbeleid

De visie op grondbeleid hangt nauw samen met de ambities van het college, demografische ontwikkelingen, de economische groei en de ruimtebehoefte van andere opgaven, zoals de energietransitie, vergroening, nieuwe infrastructuur en wateropvang.

Anticiperen op groei

Het aantal huishoudens in de gemeente Leeuwarden is de afgelopen jaren veel harder gegroeid dan dat er woningen zijn gebouwd. Het woningtekort is daardoor fors opgelopen.[2] Daarnaast is de verwachting dat de groei van huishoudens aanhoudt. De omvang van groei hangt vooral af van de migratie, waarbij verschillende groeiscenario's voor te stellen zijn. Voorlopig koersen we tot en met 2040 op een behoefte van 10.000 tot 15.000 extra woningen, onder de belangrijke voorwaarde dat de programmering eenvoudig op- of af te schalen is.[3] Dat komt neer op een woningproductie van 700 tot 1.000 woningen per jaar. Die woningen landen voor een deel in de dorpen, maar voornamelijk in Leeuwarden-stad.

Compacte stad

In die stad en dorpen streven we naar een concentratie van wonen, werken en voorzieningen. Hiermee kunnen we het voorzieningenniveau behouden, duurzame mobiliteit stimuleren en in het ommeland meer ruimte geven aan andere opgaven. Daar waar we de afgelopen jaren vooral woningbouw hebben ontwikkeld aan de randen van de stad of dorpen, verschuift de focus nu steeds

1 Door inwerkingtreding van de Omgevingswet is het stelsel van naamgeving en besluitvorming met betrekking tot beleidsnota's gewijzigd. Om die reden zal de nota hernoemd worden naar Beleidsprogramma grondbeleid.
2 Volgens ABF Research is het woningtekort in de provincie Fryslân in 2023 2,8%. Als we dit verdisconteren naar de gemeente Leeuwarden, komt dat neer op (64.684 * 2,8% =) 1.800 woningen.
3 Beleid wonen in de stad, vastgesteld 2025

meer naar binnenstedelijke gebiedsontwikkeling. Binnen het grondbeleid betekent dit dat, naast de ontwikkeling van de uitbreidingslocaties Zuidlanden/Middelsee, herstructurering en verkleuring van gebieden in de stad (Spoordok) en dorpen (Van Halbertsmaterrein, Grou) een steeds grotere rol gaan spelen.

Meer regie op verstedelijking
Op locaties met én zonder grondeigendom willen we als gemeente regie houden op de verstedelijkingsopgave. Dit doen we onder andere door samen met de provincie in de Regionale Woondeal afspraken te maken over aantal woningen, segmenten en doelgroepen. Daarnaast kijken we met het oog op het woningtekort samen met provincie en marktpartijen hoe we plannen kunnen versnellen. Om voldoende sociale huurwoningen te stimuleren in private bouwplannen, wordt een vereveningsfonds sociale woningbouw voorbereid. Tot slot wordt bovenwijks kostenverhaal ingericht om investeringen in openbare voorzieningen op peil te kunnen houden en te verhalen op diegenen die de bouwplannen ontwikkelen. Dit geeft, ook als we niet zelf eigenaar zijn van de grond, de mogelijkheid om in bovenwijkse voorzieningen te investeren, en stad en dorpen in brede zin te ontwikkelen. Deze instrumenten komen in het Beleidsprogramma Grond.

2.18d Marktomstandigheden
Door loonstijgingen en schaarste op de woningmarkt blijven de transactieprijzen van de woningbouw (zowel nieuwbouw als bestaande bouw) stijgen. De gemiddelde transactieprijs van een bestaande woning in de regio waar gemeente Leeuwarden onder valt, is in het 2e kwartaal van 2025 met 4,7 % stegen ten opzichte van het 2e kwartaal van 2024 (Marktoverzicht Noord Friesland NVM, Q2 2025).

De sterk stijgende prijzen van bestaande koopwoningen stuwen de vraag naar nieuwbouwwoningen. Dankzij de sterk gestegen inkomens zijn de relatief dure nieuwbouwkoopwoningen ook weer wat meer binnen bereik van huizenkopers gekomen.

Ook de prijs van nieuwbouwwoningen laat een stijgende lijn zien. Maar deze is minder hoog dan bij bestaande koopwoningen in de regio. De focus in nieuwbouwprojecten ligt op betaalbare woningbouw. Dit vertaalt zich in kleiner wordende nieuwbouwwoningen (lagere transactieprijzen) en hogere vierkante meterprijzen.

Maatregelen vanuit het Rijk zoals de start bouwimpuls (SBI) hebben er voor gezorgd dat meer woningbouwprojecten kunnen starten met bouwen in de periode tot 31 december 2025.

Andere positieve ontwikkelingen zijn de verwachte verlaging van de hypotheekrente en extra leencapaciteit voor woningen met een gunstig energielabel in 2025.

2.18e Stikstof
De Raad van State heeft op 18 december 2024 een uitspraak gedaan waarmee intern salderen van stikstofuitstoot vergunningsplichtig wordt. Voor bijvoorbeeld Middelsee is bij het bestemmingsplan gebruik gemaakt van intern salderen. Dit bestemmingsplan is onherroepelijk en hier worden geen problemen verwacht. Voor grote ontwikkelingen (bijvoorbeeld Werpsterhoeke) zou dit gevolgen kunnen hebben bij de planologische procedure of het aanvragen van vergunningen, maar tot nog toe voorzien we geen problemen of vertraging.

Op 22 januari 2025 heeft de rechtbank Den Haag uitspraak gedaan in de rechtszaak die door Greenpeace Nederland is aangespannen tegen de Staat. De rechtszaak ging over het uitblijven van voldoende maatregelen die de stikstofuitstoot moeten verlagen voor de meest kwetsbare natuur in Nederland. Het kabinet heeft besloten een ministeriële commissie op te richten. In die samenstelling wordt de uitspraak snel en grondig bestudeerd om te bepalen wat de uitspraak

vraagt. Op dit moment is niet bekend wat deze uitspraak concreet betekent voor de plannen in Leeuwarden.

2.18e Stroomnet en netcongestie
Daarnaast zijn er ook nog landelijke problemen met het stroomnet en netcongestie, zo ook in onze gemeente. Hierdoor worden grootverbruikers op dit moment op de wachtlijst gezet totdat er extra stroom beschikbaar is. Extra stroom is beschikbaar als er een nieuw onderstation gerealiseerd is en extra middenspanningskabels zijn aangelegd.

Om ervoor te zorgen dat de grootverbruikers zo spoedig mogelijk aangesloten kunnen worden, heeft de gemeente Leeuwarden in Middelsee en Zwette V de grootverbruikaansluitingen die nodig zijn voor de gebiedsontwikkeling alvast aangevraagd. Dit betekent dat we in aanmerking kunnen komen voor capaciteit zodra er ruimte op het net ontstaat, bijvoorbeeld door de maatregelen van het Friese Actieplan Netcongestie. Liander geeft op dit moment een datum af van 2032 waarop de voorzieningen van stroom voorzien kunnen worden. Echter wordt er met concrete acties (o.a. een warmtenet) geprobeerd deze termijn naar voren te halen, we verwachten op dit moment 2029.

2.18f Projecten
De gemeente Leeuwarden voert zowel actief, faciliterend als mengvormen van actief en faciliterend grondbeleid. Zuidlanden Middelsee is de grootste locatie waar de gemeente actief beleid voert:

De Zuidlanden/Middelsee (actief grondbeleid)
Het project Huis aan de Haven (van MWPO) is opgeleverd. Direct grenzend aan dit complex is de haven geopend en het water het gebied ingelaten. In het gebied rondom de haven willen we zo circulair als mogelijk inzetten bij de aanleg van steigers en aanlegvoorzieningen. Deze werkzaamheden zijn inmiddels aanbesteed.

Middelsee fase 1 is voor het grootste deel aan ontwikkelaars toegewezen en is volop in aanbouw. Zo is in de eerste helft van 2025 de bouw van meerdere complexen gestart waaronder beleggershuur en koopappartementen langs de Overijsselselaan gestart, totaal 142 woningen. Daarom wordt op dit moment reeds de volgende fase, Wettersted sûd, uitgewerkt en vervolgens bouwrijp gemaakt. Daarnaast worden de tenders voor de Fellingen fase 2 en 3 voorbereid.

Voor De Fellingen fase 1 is de tender voor het bouw- en woonrijp maken en de realisatie van circa 224 woningen gegund aan MWPO (Fase 1). Het betreft 75% betaalbare woningen (25% sociale huur, 25% middenhuur en 25% betaalbare koop). Voor de Fellingen hebben we WBI subsidie vanuit het Rijk ontvangen voor totaal 3 fasen, ruim 600 woningen. De start van de bouw heeft vertraging opgelopen en zal in plaats van eind 2025 begin 2026 starten.

De gemeenteraad heeft op 19 juni 2024 besloten om een krediet van € 2,7 mln beschikbaar te stellen voor de bouw van de eerste mobiliteitshub in De Fellingen. Het belangrijkste aspect van het realiseren van een hub is het in gang zetten van een gedragsverandering. De verandering houdt in dat de wijk zo is ingericht dat wonen, fietsen, wandelen, spelen in de straten en op de erven voorop staat en dat men zoveel mogelijk gebruik gaat maken van deelmobiliteit in plaats van de eigen auto. De aanbesteding van de bouw van de mobiliteitshub is gestart. Ook is gestart met voorbereiding van de tenders voor de bouw van de volgende circa 430 woningen en de aanleg van het Redbadpark.
In De Zuidlanden (Unia West) is de bouw gestart van het Project Houtrijck met 41 woningen en Mijn Schuurwoning (13 woningen). En is het merendeel van de 1^{e} fase (39) vrije kavels in aanbouw.

Samen met de programmagroep Spoorzone wordt gewerkt aan een ontwikkelkader voor o.a. Werpsterhoeke. De planning is erop gericht dat het ontwikkelkader in de loop van 2025 gereed is voor vaststelling. Dit kader – waarbij in potentie ook extra woningen worden toegevoegd – dient dan als onderlegger voor de grondexploitatie per 01-01-2026.

Daarnaast worden de eerste invullingen gemaakt van plannen in Middelsee fase II. De ontwikkeling van het sportgebied is opgepakt net als de voorzieningenzone waarbij gekeken wordt naar een supermarkt – en mogelijk vooruitlopend daarop een tijdelijke supermarkt.

In Middelsee is de Middelseefeart opgeleverd en door afronding van de Redbadwei is een groot deel van de hoofdstructuur/ infrastructuur gereed. In de Zuidlanden worden een aantal woongebieden woonrijp gemaakt.

Er zijn twee specifieke uitkeringen van het Rijk toegezegd voor Zuidlanden/Middelsee:
- WBI Woningbouwimpuls (€ 3.549.000,- in december 2022).
- MIRT specifieke uitkering woningbouw op korte termijn voor bovenplanse infrastructuur (€ 12.054.000,- in december 2023).

Omdat niet alle kosten volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) in de grondexploitatie opgenomen mogen worden (tunnel en gebouwde parkeervoorziening) is slechts een deel van de specifieke uitkering in de grondexploitatie opgenomen. De onderbouwing is als volgt:

Tabel Specifieke uitkering van het Rijk Zuidlanden/Middelsee **bedragen in €**

	Grondexploitatie	Buiten Grex	Totaal
WBI (De Fellingen)	1.899.000	1.650.000	3.549.000
MIRT			
Geluidsscherm Unia	1.555.509		1.555.509
Bruggen Unia	1.128.824		1.128.824
Rotonde Unia	333.596		333.596
Ontsluitingsweg Unia	277.996		277.996
Rotonde De Hem	333.596		333.596
Bruggen Middelsee	1.620.321		1.620.321
Geluidsscherm Middelsee	1.768.851		1.768.851
Fietstunnel Redbadwei Zuid		291.547	291.547
Mobiliteitshubs Middelsee	37.928	4.705.725	4.743.653
	7.056.621	4.997.272	12.053.893
	8.955.621	6.647.272	15.602.893

De mogelijkheden voor een nieuwe specifieke uitkering van het rijk worden in Zuidlanden/Middelsee onderzocht (WBI subsidie). Een nieuwe subsidieaanvraag voor de stadsrandhub Werpsterhoeke wordt in oktober 2025 ingediend.

Om het bouwen van extra woningen aan te moedigen, is de Realisatiestimulans geïntroduceerd. De Realisatiestimulans is een bijdrage van het Rijk die voor iedere gemeente beschikbaar én laagdrempelig aan te vragen is. De bijdrage van € 7.000 per betaalbare woning wordt in het volgende kalenderjaar uitgekeerd voor het totaal aantal betaalbare woningen waarvan de bouw is gestart. De laatste bijdragen van de Realisatiestimulans worden verstrekt in 2030, voor betaalbare woningen waarvan de bouw in 2029 is gestart.

Bedrijventerreinen (actief grondbeleid)
Op Zwette IV en V zijn nog kavels beschikbaar. De laatste kavel van Frisia is onder optie. De vraag ligt iets lager dan het gemiddelde per jaar van de afgelopen 3 jaar.
In totaal is voor Leeuwarden tot 2035 de vraag geraamd op 52 ha, waarvan 10,2 ha op bestaande bedrijventerreinen ingevuld kan worden. Daarnaast kan op kleine bedrijventerreinen de lokale vraag van ca. 20 ha ingevuld worden.

Hierdoor is er nog ruimte voor ca. 22 ha nieuw bedrijventerrein ten behoeve van Zwette VI. De gemeente Leeuwarden is gestart met de planontwikkeling van Zwette VI gebaseerd op basis van een vraagprognose van gemiddeld 2,9 ha per jaar. Met Zwette VI wordt een bijdrage geleverd aan het faciliteren van toekomstgericht, emissie vrij, groen en klimaat adaptief ondernemen op een

landschappelijk goed ingepast en bereikbaar bedrijventerrein. Voor de ontwikkeling van Zwette VI zal eerst een stedenbouwkundig- en beeldkwaliteitsplan worden opgesteld voordat een omgevingsplan procedure kan worden opgestart.

Van de beschikbare kantoorkavels aan de Lynbaan (Zuidlanden) zijn er momenteel drie in optie.

Overige projecten

Spoordok (faciliterend)
Het project Spoordok omvat de herontwikkeling van circa 16,5 hectare bedrijven- en kantorenterrein aan de westzijde van station Leeuwarden tot rond de 2.000 woningen en een substantieel aandeel niet-wonen. Een gebiedsvisie met globaal programma en ruimtelijke structuur is in 2021 vastgesteld door de raad. Vervolgens is er in 2024 een ontwikkelkader uitgewerkt: een samenhangend ruimtelijk, programmatisch en financieel kader voor latere uitwerking in deelgebieden.

Het college heeft op 26 november 2024 het Ontwikkelkader Spoordok 'Stadsterp van de toekomst' vastgesteld als een programma onder de Omgevingswet. Het ontwikkelkader is alleen bindend voor de gemeente zelf. De volgende stap is een stedenbouwkundig raamwerk en juridische vastlegging middels een BOPA voor de 1e fase en een omgevingsplan voor de volgende fase op basis waarvan na vaststelling gestart kan worden met de bouw.

Er zijn meerdere grondeigenaren, waaronder (al dan niet zelf bouwende) projectontwikkelaars, ondernemers met eigen vastgoed en openbaar vervoer- en infrapartijen. De gemeente heeft zelf het huidige openbaar gebied in eigendom. De gemeente neemt tot nu toe een grotendeels faciliterende rol aan. De gemeente sluit bij voorkeur anterieure overeenkomsten met initiatiefnemers om haar kostenverhaal te borgen. Daar waar (nog) geen anterieure overeenkomsten worden gesloten zal kostenverhaal publiekrechtelijk geborgd worden. Er is een specifieke uitkering toegekend uit de versnellingsgelden, waarmee een nog te realiseren mobiliteitshub deels kan worden bekostigd. Deze specifieke uitkering heeft als voorwaarde dat in 2027 gestart dient te worden met de woningbouw.

Om dit gezamenlijke proces met de grondeigenaren in een stabiele omgeving te houden en mogelijke prijsopdrijving te voorkomen, heeft de raad de eigendomssituatie ‘bevroren’ door het vestigen van voorkeursrecht op het hele plangebied. Een grondeigenaar die wil verkopen, moet het perceel nu eerst aan de gemeente te koop aanbieden.

Met een aantal ontwikkelgerichte grondeigenaren is een Afsprakenkader opgesteld. Hierin zijn de uitgangspunten opgenomen waarmee de basis is gelegd voor verdere uitwerking in de komende haalbaarheidsfase. Resultaat van die komende haalbaarheidsfase wordt het sluiten van anterieure overeenkomsten met deze grondeigenaren. Met deze anterieure overeenkomsten is het kostenverhaal voor de eerste fase passend bij hetgeen noodzakelijk is voor een haalbaar Spoordok. De gemeente is verantwoordelijk voor de investeringen in openbare ruimte/voorzieningen. De hiervoor benodigde kredieten moeten nog, indien van toepassing, beschikbaar worden gesteld door de gemeenteraad. De hiermee gepaard gaande kosten zullen op basis van de criteria Profijt, Proportionaliteit en toerekenbaarheid deels verhaald worden op de ontwikkelaars. Uiteraard zullen deze voorzieningen gefaseerd worden uitgevoerd en passend bij de realisatie van Spoordok.

Het financieel risico voor de gemeente is tot nu toe beperkt tot de gemeentelijke voorbereidingskosten. Deze kosten zijn op de balans opgevoerd als nog te verhalen kosten en zullen naar verwachting worden verhaald op de grondeigenaren.

Nieuw Oud Oost (gemengd)
Betreft de herontwikkeling van de huidige locatie van het Cambuurstadion. Vanwege de nieuwbouw van het stadion elders heeft het stadion geen functie meer. Een stedenbouwkundig plan voor maximaal 550 woningen en hoogwaardig openbaar gebied is in 2023 vastgesteld door de raad. De gronden zijn in eigendom van twee partijen, projectontwikkelaar Leyten (eigenaar van het stadion) en de gemeente. Leyten en de gemeente hebben in 2024 in een anterieure overeenkomst afspraken vastgelegd over het kostenverhaal op het perceel van Leyten en de grond- en bouwexploitatie. Ook

zijn in 2024 het bestemmingsplan en de grondexploitatie vastgesteld. Het bestemmingsplan is onherroepelijk, het bouwrijp maken is begonnen op het deel dat de gemeente ontwikkelt. Woningcorporaties Elkien en WoonFriesland realiseren de sociale huurwoningen. Op het deel dat Leyten ontwikkelt, worden de plannen uitgewerkt.

Heechterp (herstructurering)
In september 2023 is het bestemmingsplan en de bijbehorende grondexploitatie van Heechterp door de gemeenteraad vastgesteld. Inmiddels is gestart met de sloop en de bouw.

Halbertsmalocatie (faciliterend)
Dit betreft de herontwikkeling van de Halbertsmalocatie in Grou. Een stedenbouwkundig plan voor maximaal 185 woningen is opgesteld in samenspraak met het dorp, de gemeente en de ontwikkelaar. In het plan is ook een brug bedacht over de Rjochte Grou. Deze brug moet zorgen voor verbinding tussen het centrum en de nieuwe locatie. Hiervoor wordt een afzonderlijke ruimtelijke procedure doorlopen. Het ontwerpbestemmingsplan lag tot 2 februari 2024 ter inzage. De gronden zijn in eigendom van de ontwikkelaar Fagot B.V. De beoogde brug ligt op grond van de gemeente. De anterieure overeenkomst tussen Fagot en de gemeente is gereed en zal op korte termijn door het college worden vastgesteld. Het kostenverhaal op het perceel van Fagot en bovenwijkse voorzieningen, zoals een eventuele brug, hebben daarin een plek gekregen, evenals de te realiseren ligplaatsen op grondeigendom van de gemeente.

Steenslân II (actief grondbeleid)
Voor het uitbreidingsplan Steenslân II in Stiens (105 woningen) zijn in een aantal participatiesessies een bouwprogramma en een stedenbouwkundige opzet tot stand gekomen. Het stedenbouwkundig plan is vastgesteld eind 2023, het bestemmingsplan en de grondexploitatie in september 2024. Tegen het bestemmingsplan is beroep ingesteld, waardoor het bestemmingsplan nog niet onherroepelijk is. De voorbereiding van de realisatie wordt doorgezet, met bijzondere aandacht voor circulaire openbare ruimte en woningen. Momenteel wordt vezelhennep geteeld, waarmee biobased bouwmaterialen worden gefabriceerd binnen Friesland. Deze materialen laten we in de woningen terugkomen voor langdurige CO_2-opslag. Het plan bevat 30% sociale huurwoningen en een mix van rij-, twee-onder-een-kap- en vrijstaande woningen, woonarken en appartementen. De opzet van het plan is zeer ruim met veel groen en water, waarbij biodiversiteit wordt uitgevoerd door de zogenaamde doelsoortenaanpak.

Grut Palma West (faciliterend)
Het project Grut Palma West omvat de ontwikkeling van circa 2,9 hectare aan de westzijde van Wergea. Het merendeel van dit gebied is in eigendom van ontwikkelaar Harns Invest. De beoogde ontwikkeling omvat 58 grondgebonden woningen. Het is de wens om een gevarieerde woonwijk met kwaliteit en een hoog aandeel betaalbare koop te ontwikkelen. Het ontwerp bestemmingsplan heeft tot en met 1 februari 2024 ter inzage gelegen. Op basis van de ontvangen zienswijzen is het plan op een aantal punten gewijzigd. Met ontwikkelaar Harns Invest is een anterieure overeenkomst gesloten. In deze overeenkomst zijn onder andere het kostenverhaal en andere afspraken over de ontwikkeling vastgelegd. Hierdoor is het financieel risico voor de gemeente zeer beperkt. Het bestemmingsplan is vastgesteld door de gemeenteraad op 9 juli 2025. Tot en met 2 oktober loopt de bezwaar- en beroepstermijn. Afhankelijk van de uitkomsten van deze termijn zal het bestemmingsplan te zijner tijd onherroepelijk worden en kan de bouw aanvangen.

Warten (gemengd)
Aan de westkant van Warten is een plan voor 32 woningen voorbereid. Projectontwikkelaar Zwanenburg Projecten B.V. heeft het grootste deel van de grond in bezit waarop 20 vrijstaande en twee-onder-een-kapwoningen zijn gepland. Voor de realisatie van woningbouw op gemeentegrond is een perceel van bijna 4.000m2 verkocht aan Zwanenburg waarop acht betaalbare koop en vier vrije sector woningen worden gerealiseerd. Het bestemmingsplan en het beeldkwaliteitsplan zijn vastgesteld door de gemeenteraad.

2.18g Financiële verantwoording grondexploitaties (actief grondbeleid)

Jaarlijks worden alle grondexploitaties volledig herzien.

Ten behoeve van de jaarrekening 2024 zijn de grondexploitaties herzien per 1-1-2025. Hiervoor zijn de volgende parameters gebruikt:

Tabel Parameters actualisatie grondexploitatie per 01-01-2025

	Vanaf 1-1-2024 tot 1-1-2025	Vanaf 1-1-2025 tot 1-1-2026	Vanaf 1-1-2026 tot 1-1-2028	Vanaf 1-1-2028
Parameter kostenstijging				
Woningbouw	2,5	3,0	2,0	2,0
Niet-woningbouw	2,5	3,0	2,0	2,0
Plankosten	6,6	3,1	2,0	2,0
Parameter Opbrengstenstijging				
Woningbouw (vrije sector)	4,0	4,0	2,0	2,0
Woningbouw (sociaal en middenhuur)	2,0	2,0	2,0	2,0
Niet woningbouw				
Bedrijven	3,0	2,0	2,0	2,0
Kantoren	1,0	1,0	1,0	2,0
Winkels	1,0	1,0	1,0	2,0
Parameter rente en discontovoet				
Rekenrente	1,97	1,50	1,50	1,50
Discontovoet	2,00	2,00	2,00	2,00

Onderstaand een overzicht van de Netto Contante Waarde van de hercalculatie per 1-1-2024 en per 1-1-2025.

Tabel Overzicht verwachte resultaten lopende grondexploitaties en verliesvoorziening

bedragen x € 1.000

	1-1-2024	1-1-2025	Voorziening verlies complexen
Heechterp	43	71	
Grut Palma	-1.131	-1.208	-1.208
Wirdum Hikkemieden	-1.069	-1.063	-1.063
Steenslan		175	
Wytgaard uitbreiding	15	5	
Zuidlanden/Middelsee	80	-5.246	-5.246
Nieuw Oud Oost		4.792	
	-2.062	-2.474	-7.517
Zwette IV	56	131	
Zwette V	728	1.117	
Frisia	-283	-283	-283
	501	965	-283
	-1.561	-1.509	-7.800

Op basis van deze laatste herziening bedraagt de voorziening negatieve complexen € 7,8 mln en is gevormd ter afdekking van het verwachte negatieve resultaat van de grondexploitaties Wirdum-Hikkemieden, Grut Palma en Frisia en Zuidlanden/Middelsee.

Het resultaat van de positieve complexen resultaat per 1-1-2025 bedraagt € 6,3 mln.

Het totale resultaat op contante waarde per 1-1-2025 van alle lopende grondexploitaties bedraagt € 1.510.000 negatief na de diverse winstnemingen.

Voor winstneming geldt de percentage of completion methode (POC): voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst op basis van de eindwaarde worden genomen.

De winstnemingen zien er als volgt uit:

Tabel Winstneming

Winstneming	Bedragen in €
Wytgaard	49.000
Zwette IV	79.000
Zwette V	411.000
Totaal	539.000

Voor de projecten Steenslân II, Heechterp en Nieuw Oud Oost kan volgens de POC methode nog geen winst genomen worden omdat er per 01-01-2025 nog geen opbrengsten gerealiseerd zijn.

Op 18 juni 2025 zijn de actuele grondexploitaties door de raad vastgesteld.

2.18h Reserve grondexploitaties

De reserve grondexploitaties wordt gebruikt voor:
- Opvangen verliezen grondexploitaties;
- Afdracht winsten grondexploitaties;
- Afdekking van de berekende risico's van grondexploitaties.

Bij het opstellen van de jaarrekening wordt het risicoprofiel van het grondbedrijf berekend en de hoogte van de reserve grondexploitaties moet voldoende zijn om dit te kunnen opvangen. Bij een surplus in de reserve wordt dit afgedragen aan de algemene middelen en bij een tekort wordt dit weer aangevuld uit de algemene middelen.

De omvang van de reserve grondexploitaties bedraagt per 31 december 2025 € 14,87 miljoen.

Het meerjarenperspectief ziet er als volgt uit:

Tabel Meerjarenperspectief **bedragen x € 1.000**

Meer jarenperspectief	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand per 1 januari	14.873	14.811	14.748	14.684	16.870	17.930
Ontwikkelbudget	-62	-63	-64	-64	-65	-65
Resultaat afgesloten projecten				2.250	1.125	1.125
Stand 31 december	14.811	14.748	14.684	16.870	17.930	18.990

Voor macro-economische en projectspecifieke risico's is sprake van een bedrag van afgerond € 19 miljoen per 1 januari 2025.

Naast macro-economische risico's zijn ook de projectspecifieke risico's in beeld gebracht.

Om de risico's af te dekken dient de gemeente over voldoende weerstandscapaciteit te beschikken. Het berekende risicobedrag van € 19 miljoen moet worden opgevangen door de reserve grondexploitatie. Uit bovenstaand meerjarenperspectief blijkt dat de reserve nagenoeg toereikend is om dit risico te kunnen opvangen.

3. FINANCIËLE BEGROTING

3.1 Baten en lasten

3.1.1 Overzicht van baten en lasten

Tabel Overzicht van baten en lasten **Bedragen x € 1.000**

	Begroting 2026		
Hoofdopgaveonderdelen	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Baten en Lasten			
R2HOG01 - Sterke samenl., kansen voor iedereen			
R2PGM0101 - Bestaanszekerheid	183.807	98.467	85.340
R2PGM0102 - Meedoen	215.598	9.791	205.806
R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport	27.435	5.812	21.623
R2PGM0104 - Onderwijs	28.368	10.590	17.778
R2HOG02 - Bet.baar wonen in gez/veilig leefomg			
R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.	122.226	93.420	28.806
R2PGM0202 - Veiligheid	21.173	2.706	18.467
R2HOG03 - Toonaangevend in cultuur/evenementen			
R2PGM0301 - Cultuur	18.481	2.414	16.067
R2HOG04 - Circulaire en concurrerende economie			
R2PGM0401 - Economie	8.909	3.063	5.846
R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat	49.238	4.503	44.735
R2HOG05 - Samenwerking en organisatie			
R2PGM0501 - Bestuur	6.425	17	6.408
R2PGM0502 - Ondersteuning	102.134	541.100	-438.966
Saldo van Baten en Lasten	***783.793***	***771.883***	***11.909***
Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma			
R2HOG05 - Samenwerking en organisatie			
R2PGM0502 - Ondersteuning	1.341	13.250	-11.909
Saldo van Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma	***1.341***	***13.250***	***-11.909***
Resultaat	**785.133**	**785.133**	**0**

3.1.2 Toelichting op het overzicht van baten en lasten

In het overzicht van baten en lasten (zie hoofdstuk 3.1.1) zijn de bedragen exclusief de stortingen en onttrekkingen aan reserves vermeld. Het totaal daarvan is het begrotingsresultaat vóór bestemming. Vervolgens zijn de stortingen in en de onttrekkingen aan de reserves vermeld. In 2026 is sprake van een begrotingsresultaat van € 0,1 mln. positief (zie tabel Meerjarenbegroting 2026-2029 in hoofdstuk 3.2.1). Dit bedrag wordt gestort in de Algemene Reserve.

3.2 Uiteenzetting financiële positie

3.2.1 Ontwikkeling financiële positie

In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de financiële positie geschetst vanaf het moment dat de begroting 2025 is vastgesteld. Daarbij is rekening gehouden met o.a. de uitkomsten van de circulaires gemeentefonds en onontkoombare en onuitstelbare budgetmutaties. Uitgangspunt voor het bepalen van deze financiële positie vormt de eindpositie van de begroting 2025 (november 2024). De toenmalige prognoses waren:

Tabel Startpositie begroting **bedragen x € 1 mln**

	2025	2026	2027	2028
Begroting 2025	3.095	-3.824	-886	1.967
Algemene reserve begroting 2024	35.221	26.986	26.037	28.090

Het structureel meerjarenbeeld bij de begroting 2025 sloot met een overschot van € 1,967 mln. De ontwikkelingen binnen het gemeentefonds waren de voornaamste oorzaak van de fluctuatie van het begrotingssaldo in de periode 2025-2028. De laagste stand van de Algemene Reserve (AR) bedroeg ruim € 26 mln. De fluctuatie van de AR wordt grotendeels bepaald door de ontwikkeling van het begrotingssaldo.
De verwachtte negatieve begrotingssaldi in 2026 en 2027 worden zoals gebruikelijk verrekend met de Algemene reserve waardoor deze licht afnam en er in 2028 sprake was van een lichte toename.

Na het vaststellen van de (meerjaren)begroting 2025-2028, hebben zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die het voorgaande financiële beeld hebben gewijzigd. Dit resulteert in onderstaande geactualiseerde meerjarenbegroting 2025-2029 en het verloop van de algemene reserve. Een toelichting op beide is weergegeven in paragraaf 3.2.1a en 3.2.1b.

Tabel Meerjarenbegroting 2025-2029 **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Begroting 2025	3.095	-3.824	-886	1.967	1.967
Begrotingswijzigingen 2025-2029	-655	-450	-450	-450	-450
Onontkoombare mee- en tegenvallers	-7.836	-13.536	-9.808	-8.445	-9.762
Loon- en prijsontwikkelingen	540	1.749	1.115	527	-3.354
Ontwikkelingen gemeentefonds	2.713	18.397	17.389	4.823	5.541
Begrotingssaldo 2025-2029	-2.143	2.336	7.360	-1.579	-6.058
Saldo incidentele baten en lasten	1.352	-2.212	155	-245	484
Begrotingssaldo 2025-2029 structureel	-791	124	7.515	-1.824	-5.574

Tabel Verloop Algemene reserve 2025-2029 **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Algemene reserve begroting 2025	35.221	26.986	26.037	28.090	30.143
Mutaties voorgaand jaar		*12.725*	*18.809*	*27.054*	*23.511*
Motie Bonifatiustoren	-200				
Dierenwelzijn	-14	-14			
Stimulering innovatie ondernemers	-63	-63			
Rekeningresultaat 2024	18.239				
Mutaties begrotingssaldo	-5.237	6.161	8.245	-3.543	-8.023
Algemene reserve na mutaties	47.946	45.795	53.091	51.601	45.631

3.2.1a Ontwikkeling meerjarenbegroting 2026-2029

1. Begrotingswijzigingen 2025-2029
Na de vaststelling van de begroting 2025 heeft u een aantal aanvullende besluiten genomen. De financiële impact hiervan op het begrotingssaldo is in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel Raadsbesluiten 2025-2029 **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Bevrijdingsfestival	-100				
Opgaven Sport	-450	-450	-450	-450	-450
Projectleiding Vlietzone	-105				
Totaal	-655	-450	-450	-450	-450

2. *Onontkoombare mee- en tegenvallers*

Tabel Overzicht onontkoombare mee- en tegenvallers **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Voorjaarsbrief 2025	-12.859	-5.748	-4.159	-4.143	-5.651
Begroting 2026	5.023	-7.788	-5.649	-4.302	-4.111
Totaal	-7.836	-13.536	-9.808	-8.445	-9.762

De impact van de onontkoombare mee- en tegenvallers worden hieronder op hoofdlijnen toegelicht. We maken hierbij onderscheid in de mutaties zoals deze aan u bij de voorjaarsbrief zijn gepresenteerd en welke aanvullend in de begroting zijn verwerkt. Een specificatie en toelichting van het totaal van onontkoombare mutaties is opgenomen in bijlage A.

Tabel Mutaties voorjaarsbrief 2025 **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Areaalmutaties	-144	153	-25	-36	-436
Buig	-1.405	-1.405			
Jeugd	-1.850				
Bijdrage beschermd wonen	2.500				
Actualisatie onderhoud vastgoed	-639	-176	-152	-152	-152
Actualisatie vervangingsinvesteringen	-148	-259	-295	-306	-1.232
Vervanging/groot onderhoud kapitaalgoederen	-7.445	-1.557	-1.678	-1.762	-1.784
BV Sport	-747	-30	-30	-30	-30
Verharding stationsgebied	-800				
Diverse mee- en tegenvallers	-2.181	-2.474	-1.979	-1.857	-2.017
Totaal	-12.859	-5.748	-4.159	-4.143	-5.651

Bij het opstellen van de voorjaarsbrief is rekening gehouden met bovenstaande mutaties. Ten aanzien van met name de mutaties met betrekking tot BUIG, Jeugd en de vervanging/groot onderhoud van kapitaalgoederen, hebben zich na de voorjaarsbrief wijzigingen voorgedaan. In onderstaande overzicht zijn op hoofdlijnen de aanvullende mutaties bij de begroting 2026 weergegeven.

Tabel Mutaties begroting 2026 **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Buig	2.020	-2.538			
Jeugdzorg	-1.903	-2.045	-2.041	-2.041	-2.041
Onderwijshuisvesting	900				-48
Onderhoud/vervanging CT-kuntwerken/verhardingen/walkeringen	3.956	-2.106	-2.227	-2.312	-2.334
Bijdrage Veiliigheidsregio		334	187	197	-568
Sporthal Nylân	-100	-300	-655	-655	-655
European Youth Capital		-716	-1.074		
Prinsentuin: Pilsje Prinsentuin		-100			
Overig	150	-318	161	509	1.535
Totaal	5.023	-7.789	-5.649	-4.302	-4.111

BUIG
De verwachte ontwikkeling van het aantal bijstandscliënten en de ontwikkeling van de Rijksuitkering BUIG maken het noodzakelijk dat er aanvullende middelen nodig zijn ten opzichte van wat er in de voorjaarsbrief aan u is gemeld.

Jeugd
De impact van de meicirculaire 2025 heeft er toe bijgedragen dat in 2025 extra middelen nodig zijn voor de bekostiging van de jeugdzorg. Een uitgebreidere toelichting op het gemeentefonds volgt hierna. Daarnaast is bij de totstandkoming van de verwachte kostenontwikkeling jeugdzorg bij de voorjaarsbrief rekening gehouden met een voorlopige inschatting van de kosten over 2024. Het kostenniveau 2024 vormt namelijk de basis voor de berekening van de kosten voor de jaren erna. Inmiddels is bij de totstandkoming van de jaarrekening gebleken dat de kosten over 2024 hoger uitvallen dan waar eerder rekening mee is gehouden. Voor een definitieve inschatting van de kosten over 2024 zijn de productieverklaringen van de aanbieders nodig. Deze verklaringen waren ten tijde van het opstellen van de voorjaarsbrief nog niet volledig.

Onderhoud en vervanging kapitaalgoederen
In de voorjaarsbrief is reeds aangegeven dat de financiële mutaties met betrekking tot het onderhoud en de vervanging van onze kapitaalgoederen bij het beslisdocument geactualiseerd zouden worden. Bij de voorjaarsbrief is een voorlopige inschatting gemaakt, resulterend in een incidentele storting van € 7 miljoen in de voorzieningen. Op basis van een geactualiseerde planning, rekening houdend met de huidige werkvoorraad, komt deze incidentele storting te vervallen en is een structurele dotatie in de diverse voorzieningen noodzakelijk. Naast het ophogen van de voorzieningen ten behoeve van groot onderhoud zijn meer investeringen (ten behoeve van vervangingen) nodig. De toegenomen onderhouds- en investeringsbehoefte kent meerdere oorzaken:

• Stijgende kosten voor voorbereiding, advies en toezicht;
• Herinrichting van de bekostiging van het groot onderhoud aan walkeringen door middel van een voorziening. Hierdoor zijn de middelen realistisch in de begroting verwerkt;
• De maximale levensduur van een aantal civieltechnische kunstwerken raakt in zicht. Dit vraagt op termijn om aanvullende middelen voor vervanging.

3. Loon- en prijsontwikkelingen

Tabel Ontwikkeling lonen en prijzen **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Loon- en prijsontwikkelingen	540	1.749	1.115	527	-3.354
Totaal	540	1.749	1.115	527	-3.354

Bij het opstellen van de begroting wordt rekening gehouden met de stijging van lonen- en prijzen. Wij baseren ons hierbij op de meest recente publicaties van het Centraal Planbureau (CPB) zoals opgenomen in de meicirculaire 2025. Inmiddels is ook de nieuwe CAO Gemeenten tot stand gekomen. Deze CAO heeft een looptijd van 1 april 2025 tot en met 31 maart 2027 en geeft daarmee voor deze periode de verwachte ontwikkeling van de lonen en prijzen weer. Voor de begroting 2026 hanteren wij onderstaande indexatiepercentages. In onderstaande tabel zijn de geactualiseerde percentages in beeld gebracht zoals die in de begroting zijn verwerkt:

Tabel Indexatiepercentages 2026

	2025	2026
Lonen	4,40	3,20
Prijzen diensten e.d. (intern)	2,10	2,55
Prijzen gesubsidieerde instellingen	2,10	2,55
Subsidies /leges	3,75	3,00
Belastingen	2,10	**2,55**

Afwijkingen in ramingen van voorgaande jaren worden door het toepassen van een systeem van nacalculatie hersteld. Op grond van de vorenstaande percentages stijgen de lonen in de begroting 2026 t.o.v. de begroting 2025 met 1,60%, de prijzen en belastingen met een percentage van 3,55% en de subsidies met 2,20% (mix percentage lonen/prijzen).

4. Ontwikkelingen gemeentefonds
In het gemeentefonds zijn diverse aanpassingen doorgevoerd die invloed hebben op het begrotingssaldo. Gemeenten ontvangen hiervoor op verschillende momenten in het jaar de gemeentefondscirculaires. De belangrijkste ontwikkelingen worden hier toegelicht.

Tabel Ontwikkeling circulaires gemeentefonds **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Septembercirculaire 2024	1.223	1.598	1.778	1.512	1.512
Decembercirculaire 2024	763	746	1.255	1.768	1.768
Meicirculaire 2025	727	16.053	14.356	1.543	2.261
Totaal	2.713	18.397	17.389	4.823	5.541

1. *Septembercirculaire 2024*

Medio november 2024 hebben wij u geïnformeerd over de uitkomsten van de septembercirculaire 2024. Voor een toelichting op deze circulaire verwijzen wij u naar onze informerende brief van 4 november jl.

2. *Decembercirculaire 2024*

In de decembercirculaire ligt de focus op het lopende jaar en wordt het gemeentefonds bijgesteld op basis van de Najaarsnota van het Rijk. In tegenstelling tot wat gebruikelijk is heeft de decembercirculaire 2024 ook impact op toekomstige jaren. Het Rijk heeft bij de septembercirculaire een aantal onjuiste uitgangspunten ten aanzien van de BBP-ontwikkeling gehanteerd welke bij de decembercirculaire 2024 zijn gecorrigeerd.

3. Meicirculaire 2025

Tabel Meicirculaire 2025 **bedragen x € 1.000**

	2025	2026	2027	2028	2029
Algemeen					
Ontwikkelingen op rijksniveau	2.604	6.200	6.071	6.062	6.750
Ontwikkelingen op gemeenteniveau	1.445	2.179	2.234	2.019	1.710
Totaal algemeen	4.049	8.379	8.305	8.081	8.460
Taakmutaties					
Demping gemeentefonds		3.611	3.921	3.933	4.031
Jeugdzorg/Hervormingsagenda	3.766	11.291	10.399	-658	-416
AF: stelpost jeugdzorg (voorjaarsbrief 2025)	-7.088	-7.228	-8.269	-9.813	-9.814
Totaal taakmutaties	-3.322	7.674	6.051	-6.538	-6.199
Totaal	727	16.053	14.356	1.543	2.261

De uitkomsten van de meicirculaire 2025 stond vooral in het teken van de uitwerking van het rapport van de commissie Van Ark. Deze commissie heeft onderzoek gedaan naar de bekostiging van de jeugdzorg aan gemeenten. De uitkomsten van dit rapport hebben er toe geleid dat het Rijk extra middelen aan het gemeentefonds heeft toegevoegd. Anderzijds zijn de voorgenomen besparingen uit de Hervormingsagenda Jeugd, en waarvoor eerder al een korting in het gemeentefonds is verwerkt, voor de jaren 2028 en 2029 verder opgehoogd. Dit resulteert erin dat met name voor de jaren 2026 en 2027 er sprake is van een forse toename van het gemeentefonds. Wij onderschrijven de uitkomsten en de adviezen van het rapport van de commissie Van Ark. Wij gaan er vanuit dat dit ook geldt voor het onderzoek wat begin 2027 wordt uitgevoerd en dat het Rijk deze adviezen zal overnemen en vertalen in het gemeentefonds. Vanuit het oogpunt van de provinciaal toezichthouder zijn wij echter genoodzaakt om dit tekort aan u te presenteren. Het is niet toegestaan een stelpost op te nemen die rekening houdt met de uitkomsten van het onderzoek en de impact die dit heeft op het gemeentefonds. Het opnemen van een realistische stelpost hiervoor had ook voor de jaren 2028 en 2029 geleid tot een sluitende begroting. Bij het opstellen van de voorjaarsbrief hebben wij hier echter wel rekening mee gehouden en wordt deze nu in zijn volledigheid teruggedraaid.

Naast de mutaties die betrekking hebben op de bekostiging van jeugdzorg neemt het gemeentefonds ook toe als gevolg van de compensatie voor gestegen lonen en prijzen, ontwikkelingen op *rijksniveau*, en heeft er een extra compensatie door het Rijk plaatsgevonden voor de terugval in het gemeentefonds vanaf 2026. Naast de ontwikkeling van het accres is de ontwikkeling van de zogenaamde uitkeringsbasis van belang. Door de actualisatie van de ‘aantallen’ waarop het Gemeentefonds over de gemeenten worden verdeeld ontstaan financiële mutaties. Voorbeelden daarvan zijn de ramingen van de landelijke en regionale centrumfunctie, de OZB-maatstaven en het aantal bijstandontvangers. Gemeenten hebben geen invloed op de hoogte van deze ontwikkeling. De ontwikkelingen op *gemeentelijk* niveau hebben vooral betrekking op actualisatie van de gemeentelijke (eigen) aantallen van de diverse verdeelmaatstaven in de algemene uitkering zoals inwoners, bijstandsgerechtigden, belastingcapaciteit, regionale centrumfunctie en huishoudens met laag inkomen.

De omvang van het gemeentefonds verandert niet alleen als gevolg van de rijks- en gemeentelijke ontwikkelingen maar ook als gevolg van taakmutaties, integratie- en decentralisatie-uitkeringen. Het staand beleid van onze gemeente is dat wijzigingen hierop in beginsel budgettair neutraal in de begroting worden verwerkt. Een toelichting hierop is in bijlage A weergegeven. Zoals uit de tabel 'Meicirculaire 2025' blijkt, zijn de mutaties met betrekking tot demping gemeentefonds en de middelen voor jeugdzorg in het financieel perspectief verwerkt ondanks dat er hier sprake is van een taakmutatie. Reden hiervoor is dat eerder aanvullende middelen aan de financiële positie zijn onttrokken. Het ligt dan ook voor de hand dat deze middelen hiernaar terugvloeien. Ten aanzien van de bekostiging van de jeugdzorg is in deze begroting rekening gehouden met een structurele uitzetting. Deze mutatie is verwerkt onder de categorie *onontkoombare mee- en tegenvallers*.

3.2.1b Ontwikkeling Algemene reserve

Tabel Verloop algemene reserve 2025-2029

Zoals reeds in paragraaf 3.2.1a is toegelicht hebben zich na de vaststelling van de begroting 2025 nog een aantal ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op het begrotingssaldo en daarmee op het verloop van de Algemene reserve. Uit deze tabel blijkt dat de laagste stand van € 45,6 mln. in 2029 wordt bereikt. In de voorjaarsbrief betrof de laagste stand circa € 29,8 mln. in 2027. Het spreekt voor zich dat de toename van de algemene reserve wordt veroorzaakt door de extra middelen van het Rijk en daarmee een verbetering van het begrotingssaldo teweegbrengt ten opzichte van de voorjaarsbrief. Daarnaast draagt ook het positieve jaarrekeningresultaat 2024 een voorname rol bij de toename van de AR ten opzichte van de begroting 2025.

3.2.1c Conclusie

Ondanks dat er sprake is van een structureel sluitende begroting 2026 en een algemene reserve die zich ruim boven het vastgestelde minimum niveau bevindt, is het belangrijk terughoudend te blijven in het opnemen van extra middelen in de begroting. Gemeenten voeren, naast de bekostiging van jeugdzorg, nog altijd belangrijke discussies met het Rijk over de financiële positie van gemeenten. Zeker met de val van het kabinet en de landelijke verkiezingen die voor de deur staan, is de onzekerheid toegenomen. Dit pleit ervoor om terughoudend en behoedzaam om te gaan met de nu beschikbare middelen. Gelet op de toenemende financiële onzekerheden wordt op korte termijn gestart met een onderzoek die moet uitwijzen in hoeverre de minimale ondergrens van € 15 mln. voor de algemene reserve nog passend is. Bij de Midterm review 2024 is tevens al gewezen op de onzekerheden die er zijn ten aanzien van het saldo. Vanuit het realisatieprincipe (voordelen pas gaan besteden nadat ze echt zijn gerealiseerd) en de egalisatiefunctie van de AR (het vereffenen van de jaarlijkse begrotingsresultaten) wordt volledige aanwending van deze toekomstige middelen sterk ontraden. Zoals ook uit het geactualiseerde financieel perspectief blijkt, is de AR namelijk kwetsbaar voor mutaties van de begrotingssaldi.

3.3 Enkele specifieke onderwerpen

3.3.1 Meerjarenraming baten en lasten

Tabel Meerjarenraming baten en lasten **Bedragen x € 1.000**

	Begroting 2026			Raming 2027			Raming 2028			Raming 2029		
Hoofdopdrachtonderdelen	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Baten en Lasten												
R2HOG01 - Sterke samenl., kansen voor iedereen												
R2PGM0101 - Bestaanszekerheid	183.807	98.467	85.340	177.869	98.442	79.426	177.380	98.411	78.969	175.833	98.411	77.421
R2PGM0102 - Meedoen	215.598	9.791	205.806	209.528	10.052	199.476	208.826	10.052	198.774	209.471	10.052	199.419
R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport	27.435	5.812	21.623	24.555	4.528	20.027	24.541	4.453	20.088	24.545	4.453	20.092
R2PGM0104 - Onderwijs	28.368	10.590	17.778	26.984	10.555	16.428	26.821	10.513	16.308	26.634	10.484	16.150
R2HOG02 - Bet.baar wonen in gez/veilig leefomg												
R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.	122.226	93.420	28.806	116.123	88.094	28.028	112.447	85.103	27.345	109.645	82.315	27.330
R2PGM0202 - Veiligheid	21.173	2.706	18.467	21.334	2.706	18.627	20.875	2.706	18.168	21.375	2.706	18.669
R2HOG03 - Toonaangevend in cultuur/evenementen												
R2PGM0301 - Cultuur	18.481	2.414	16.067	17.861	2.414	15.448	17.798	2.414	15.385	17.806	2.414	15.392
R2HOG04 - Circulaire en concurrerende economie												
R2PGM0401 - Economie	8.909	3.063	5.846	6.285	3.063	3.222	6.287	3.063	3.224	6.285	3.063	3.222
R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat	49.238	4.503	44.735	50.712	4.273	46.438	51.543	4.294	47.249	51.701	4.329	47.373
R2HOG05 - Samenwerking en organisatie												
R2PGM0501 - Bestuur	6.425	17	6.408	6.231	17	6.214	6.001	17	5.984	5.959	17	5.942
R2PGM0502 - Ondersteuning	102.134	541.100	-438.966	102.306	540.047	-437.741	100.662	529.001	-428.339	100.792	524.989	-424.197
Saldo van Baten en Lasten	***783.793***	***771.883***	***11.909***	***759.786***	***764.192***	***-4.406***	***753.181***	***750.026***	***3.155***	***750.045***	***743.232***	***6.813***
Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma												
R2HOG05 - Samenwerking en organisatie												

R2PGM0502 - Ondersteuning	1.341	13.250	-11.909	11.387	6.981	4.406	4.341	7.495	-3.155	6.491	13.303	-6.813
Saldo van Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma	***1.341***	***13.250***	***-11.909***	***11.387***	***6.981***	***4.406***	***4.341***	***7.495***	***-3.155***	***6.491***	***13.303***	***-6.813***
Resultaat	**785.133**	**785.133**	**0**	**771.173**	**771.173**	**0**	**757.521**	**757.521**	**0**	**756.535**	**756.535**	**0**

Tabel Meerjarenraming baten **Bedragen x € 1.000**

Hoofdopgaveonderdelen	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Raming 2027	Raming 2028	Raming 2029
R2HOG01 - Sterke samenl., kansen voor iedereen						
R2PGM0101 - Bestaanszekerheid	100.709	104.408	98.467	98.442	98.411	98.411
R2PGM0102 - Meedoen	32.748	30.738	9.791	10.052	10.052	10.052
R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport	6.865	6.053	5.812	4.528	4.453	4.453
R2PGM0104 - Onderwijs	14.030	13.501	10.590	10.555	10.513	10.484
R2HOG02 - Bet.baar wonen in gez/veilig leefomg						
R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.	78.517	90.315	93.420	88.094	85.103	82.315
R2PGM0202 - Veiligheid	4.431	6.835	2.706	2.706	2.706	2.706
R2HOG03 - Toonaangevend in cultuur/evenementen						
R2PGM0301 - Cultuur	3.019	2.587	2.414	2.414	2.414	2.414
R2HOG04 - Circulaire en concurrerende economie						
R2PGM0401 - Economie	3.524	2.922	3.063	3.063	3.063	3.063
R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat	4.777	4.334	4.503	4.273	4.294	4.329
R2HOG05 - Samenwerking en organisatie						
R2PGM0501 - Bestuur	-18.158	17	17	17	17	17
R2PGM0502 - Ondersteuning	549.926	560.309	554.350	547.028	536.496	538.293
Totaal baten	**780.388**	**822.020**	**785.133**	**771.173**	**757.521**	**756.535**

Tabel Meerjarenraming lasten **Bedragen x € 1.000**

Hoofdopgaveonderdelen	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Raming 2027	Raming 2028	Raming 2029
R2HOG01 - Sterke samenl., kansen voor iedereen						
R2PGM0101 - Bestaanszekerheid	184.425	190.443	183.807	177.869	177.380	175.833
R2PGM0102 - Meedoen	212.020	231.577	215.598	209.528	208.826	209.471
R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport	24.801	28.966	27.435	24.555	24.541	24.545
R2PGM0104 - Onderwijs	29.219	30.293	28.368	26.984	26.821	26.634
R2HOG02 - Bet.baar wonen in gez/veilig leefomg						
R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.	104.398	122.071	122.226	116.123	112.447	109.645
R2PGM0202 - Veiligheid	20.073	25.197	21.173	21.334	20.875	21.375
R2HOG03 - Toonaangevend in cultuur/evenementen						
R2PGM0301 - Cultuur	18.571	19.108	18.481	17.861	17.798	17.806
R2HOG04 - Circulaire en concurrerende economie						
R2PGM0401 - Economie	9.123	15.341	8.909	6.285	6.287	6.285
R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat	39.198	47.446	49.238	50.712	51.543	51.701
R2HOG05 - Samenwerking en organisatie						
R2PGM0501 - Bestuur	7.012	6.191	6.425	6.231	6.001	5.959
R2PGM0502 - Ondersteuning	131.548	105.388	103.474	113.693	105.002	107.283
Totaal lasten	**780.388**	**822.020**	**785.133**	**771.173**	**757.521**	**756.535**

3.3.2 Overzicht van incidentele baten en lasten en structurele stortingen en onttrekkingen reserves

Om vast te kunnen stellen dat er sprake is van een structureel evenwicht is het belangrijk dat er inzicht bestaat in welk deel van de baten en lasten incidenteel is en welk deel structureel.

In de regel voert de gemeente structurele taken uit en raamt daarvoor structureel budget. Deze structurele baten en lasten kennen in principe geen einddatum. Structurele baten en lasten kunnen fluctueren, bijvoorbeeld als gevolg van nieuw beleid, intensivering of bezuinigingen, of omdat bepaalde uitgaven eens per twee jaar zijn. Deze fluctuaties blijken uit de meerjarenraming.

In de praktijk komen er echter ook incidentele baten en lasten voor. Veelal wordt dit veroorzaakt door eenmalige gebeurtenissen of besluiten die zowel voorzien als onvoorzien kunnen zijn. Deze incidentele baten en lasten beïnvloeden het begrotingsevenwicht. Pas na eliminatie van de incidentele baten en lasten ontstaat het structurele begrotingssaldo.

Het in dit hoofdstuk gepresenteerde structurele begrotingssaldo wijkt af van de saldi genoemd op andere plaatsen in deze begroting, het raadsvoorstel en de MTR. Dit houdt verband met de afwijkende definities. In ons financieel beleid wordt het toekennen van budgetten voor een beperkt aantal jaren als incidenteel aangemerkt, terwijl het BBV een andersluidende definitie kent.

In de begroting en in de jaarrekening wordt een overzicht opgenomen van de incidentele baten en lasten. Van elke incidentele post moet worden toegelicht waarom het tot de incidentele baten en lasten hoort. Criteria voor het bepalen van het incidentele karakter zijn m.n. de tijdsduur en de aard van de begrotingspost, waarbij de aard van de begrotingspost doorslaggevend is voor het incidentele dan wel structurele karakter van de betreffende post.

Tabel Structureel begrotingssaldo — **Bedragen x € 1.000**

	2026	2027	2028	2029
Saldo baten en lasten	-11.910	4.406	-3.155	-6.813
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	11.909	-4.406	3.154	6.812
Begrotingssaldo	**-1**	**0**	**-1**	**-1**
Incidentele lasten inclusief reservemutaties (stortingen)	12.541	13.613	4.768	6.681
Incidentele baten inclusief reservemutaties (onttrekkingen)	12.416	6.098	6.591	12.254
Saldo incidentele baten en lasten	**125**	**7.515**	**-1.823**	**-5.573**
Structureel begrotingssaldo	**124**	**7.515**	**-1.824**	**-5.574**

In overeenstemming met Artikel 23.b. van de BBV lichten wij hieronder de incidentele baten en lasten per programma toe. Per programma worden ten minste de belangrijkste posten afzonderlijk toegelicht. De overige posten worden als een totaalbedrag opgenomen. Naast de reservemutaties bestaan de gepresenteerde incidentele lasten uit een deel van de budgetten die vanuit de MTR in de begroting zijn opgenomen. Dit betreft de posten met een incidenteel karakter. Voor zover sprake is van structurele budgetten of van het toekennen van budgetten in de categorieën ‘basis op orde’ of ‘continuering bestaand beleid’ zijn de posten in lijn met de definitie van het BBV als structureel aangemerkt.

Daarbij wordt het volgende opgemerkt. De specifieke uitkeringen van het Rijk met een incidenteel karakter zijn opgenomen in de tabel als PM post. Op het moment van het samenstellen van deze begroting is de hoogte van de genoemde uitkeringen nog onzeker of helemaal nog niet bekend. De

in dit overzicht genoemde SiSa uitkeringen zijn incidenteel, omdat er sprake is van een onvoorwaardelijke einddatum.

Reservemutaties zijn incidenteel. Met uitzondering van de bestemmingsreserve dekking kapitaallasten. Onder voorwaarden mogen deze onttrekkingen als structureel worden aangemerkt.

Tabel Incidentele lasten per programma **Bedragen x € 1.000**

Omschrijving		2026	2027	2028	2029
Bestaanszekerheid					
Hulp gedupeerden toeslagenproblematiek	Sisa	p.m.	-	-	-
Hulp gedupeerden toeslagenproblematiek	Budgetoverh.*	20			
Kwijtschelding publieke schulden toeslagen	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Tozo	Sisa	p.m.	p.m.	-	-
Tozo	Budgetoverh.*	56	31		
Visie armoede en schuldhulp - meedoenregeling	Budgetoverh.*	225			
Friesland werkt regionaal – Corona herstelmiddelen	Budgetoverh.*	828			
Meedoen					
Kansrijke wijk	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Opvang ontheemden Oekraïne	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Inburgering - overgangsjaar	M&T**	202			
Aanpak problematiek jeugdzorg - jeugdagenda	Budgetoverh.*	1.252			
Brede aanpak daklоosheid - actieplan	Budgetoverh.*	3.365	200		
Volksgezondheid en sport					
Gezondheidsbeleid	MTR	300			
Investeren in sport	MTR	130			
Onderwijs					
Studenten behouden	MTR	300			
Verbinder laaggeletterdheid	MTR	40			
OHBA-regeling COA	Budgetoverh.*	135	135	135	90
Milieu, volkshuisvesting, leefomgevingen en stedelijke vernieuwing					
Kansrijke wijk – gezonde leefomgeving	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
CDOKE (klimaatmiddelen)	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Grondexploitatie	BBV	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Uitvoering biodiversiteit	MTR	375			
Vergroening	MTR	375			
Spoorzone	MTR	450			
Bijdrage dierenopvang	M&T**	22			
Transitiekosten omgevingswet	Budgetoverh.*	350	250	250	100
Veiligheid					
Kansrijke wijk – veerkracht en weerbaarheid	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Cultuur					
Ambitieniveau B	MTR	225			
Economie					
Bijdrage SNN/NG4 lobby	M&T**	16			
Verkeer, vervoer en waterstaat					
Onderzoek staalslakken	M&T**	100			

Omschrijving		2026	2027	2028	2029
Onderzoek Schrans	M&T**	210			
Bestuur					
Regionale samenwerking - beëindiging Stadsregio	Budgetoverh.*	45	42	42	
Ondersteuning					
Stortingen in reserves	BBV	1.341	11.387	4.341	6.491
Contentbeheer	MTR	82			
Inzet data en technologie (alleen incidentele deel)	MTR	100			
Omnichannel	MTR	205			
European Youth Capital	M&T**	716	1.074		
Digitale werkomgeving	M&T**	296	279		
Privacy basis op orde	M&T**	192			
E-depot	M&T**	150	150		
Prinsentuin: 'Pilsje Prinsentuin'	M&T**	100			
Achterstanden archivering	M&T**	65	65		
Archiefwet	M&T**	60			
Wet MEBV	M&T**	50			
Aanpassing AVG Richtsnoeren	M&T**	50			
Inburgering - overgangsjaar	M&T**	28			
ESF-projecten	Budgetoverh.*	85			
Totaal incidentele lasten		**12.541**	**13.613**	**4.768**	**6.681**

* Afkorting budgetoverh.: tegenover de onttrekking uit de reserve budgetoverheveling (programma ondersteuning, taakveld 010 Mutaties reserves), staan de samenhangende incidentele budgetten op andere taakvelden binnen de programma's.
**Afkorting M&T = Onontkoombare mee- en tegenvaller, zie ook bijlage A

Tabel Incidentele baten per programma **bedragen x € 1.000**

		2026	2027	2028	2029
Bestaanszekerheid					
Hulp gedupeerden toeslagenproblematiek	Sisa	p.m.	-	-	-
Kwijtschelding publieke schulden toeslagen	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Tozo	Sisa	p.m.	p.m.	-	-
Meedoen					
Kansrijke wijk	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Opvang ontheemden Oekraïne	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Volksgezondheid en sport					
-					
Onderwijs					
-					
Milieu, volkshuisvesting, leefomgevingen en stedelijke vernieuwing					
Kansrijke wijk – gezonde leefomgeving	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.

CDOKE (klimaatmiddelen)	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Grondexploitatie	BBV	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Veiligheid					
Kansrijke wijk – veerkracht en weerbaarheid	Sisa	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Cultuur					
-					
Economie					
-					
Verkeer, vervoer en waterstaat					
-					
Bestuur					
-					
Ondersteuning					
Onttrekkingen aan reserves excl. budgetoverheveling	BBV	6.055	5.440	6.164	12.064
Onttrekkingen aan reserve budgetoverheveling	BBV	6.361	658	427	190
Totaal incidentele baten		**12.416**	**6.098**	**6.591**	**12.254**

Tabel Structurele onttrekkingen aan de reserves **bedragen x € 1.000**

		2026	**2027**	**2028**	**2029**
Ondersteuning					
Onttrekkingen aan reserve afschrijvingen	BBV	834	883	904	1.049
Totaal structurele onttrekkingen		**834**	**883**	**904**	**1.049**

3.3.3 Geprognotiseerde balans

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV, art. 20; lid 1 b) is de verplichting vastgesteld dat de gemeenten een geprognosticeerde begin- en eindbalans van de begrotingsjaren opnemen onder de uiteenzetting van de financiële positie. Het meerjarig opnemen van de geprognosticeerde balans geeft de raad meer inzicht in de ontwikkeling van de investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen en de financieringsbehoefte.

De opmaak van onderstaande balansprognose is gebaseerd op het schema zoals dat door de Commissie BBV ter beschikking is gesteld. Voor nadere achtergronden bij deze balans, verwijzen wij u naar de notitie geprognosticeerde balans en EMU-saldo: inzicht in de (meerjarige) financiële positie. Deze notitie is te vinden op de website van de Commissie BBV.

Tabel Balansprognose **bedragen x € 1.000**

	T	T+1	T+2	T+3	
Activa	**31-12-2026**	**31-12-2027**	**31-12-2028**	**31-12-2029**	
(im) Materiële vaste activa	497.580	490.488	477.654	461.393	
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.334	4.334	4.334	4.334	
Financiële vaste activa: Leningen	4.590	4.365	4.140	3.915	
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	34.707	34.207	33.707	33.207	+
Totaal Vaste Activa	**541.212**	**533.395**	**519.836**	**502.850**	
Voorraden: Onderhanden werk & Overige grond- en hulpstoffen	187.562	157.089	133.983	110.262	
Voorraden: Gereed product en handelsgoederen & vooruitbetalingen	-	-	-	-	
Uitzettingen <1 jaar	44.643	44.643	44.643	44.643	
Liquide middelen	19	19	19	19	
Overlopende activa	37.532	37.532	37.532	37.532	+
Totaal Vlottende Activa	**269.756**	**239.283**	**216.177**	**192.456**	
Totaal Activa	**810.968**	**772.678**	**736.013**	**695.306**	

Passiva	**31-12-2026**	**31-12-2027**	**31-12-2028**	**31-12-2029**	
Eigen vermogen	106.100	110.506	107.351	100.539	
Voorzieningen	54.142	53.941	46.275	48.378	
Vaste schuld	421.988	383.493	361.649	329.652	+

Totaal Vaste Passiva	**582.231**	**547.940**	**515.275**	**478.569**	
Vlottende schuld	52.546	52.546	52.546	52.546	
Overlopende passiva	176.192	172.192	168.192	164.192	+
Totaal Vlottende Passiva	**228.738**	**224.738**	**220.738**	**216.738**	
Totaal Passiva	**810.968**	**772.678**	**736.013**	**695.306**	

3.3.4 Stand en verloop van de reserves en voorzieningen

De stand en het verloop van de reserves

Tabel Stand en verloop reserves **Bedragen x € 1.000**

Omschrijving		Stand 31-12-2025	Vermeerderingen	Verminderingen	Stand 31-12-2026	Stand 31-12-2027	Stand 31-12-2028	Stand 31-12-2029
Algemene reserve								
RES001	Algemene reserve	47.946	-	2.151	45.795	53.091	51.601	45.631
Totaal	**Algemene reserve**	**47.946**	**-**	**2.151**	**45.795**	**53.091**	**51.601**	**45.631**
Overige bestemmingsreserves								
RES005	Budgetoverheveling	7.865	-	6.361	1.505	847	420	230
RES015	Grondexploitatie	14.846	-	63	14.783	14.719	14.655	14.655
RES016	Parkeren	3.232	-	38	3.194	3.058	2.819	2.821
RES019	Stimulering werkgelegenheid	924	-	100	824	724	624	524
RES027	Reserve ISV III	1	-	-	1	1	1	1
RES031	Reserve afschrijvingen	7.384	-	834	6.550	8.417	10.513	14.613
RES034	Reserve Egalisatie Verkiezingen	202	513	211	504	806	1.108	1.140
RES045	Reserve Revolving Fund Monumenten	111	-	56	55	55	55	55
RES048	Reserve kunst in de openbare ruimte	324	-	15	309	294	279	264
RES049	Reserve stedelijke vernieuwing	29	-	-	29	29	29	29
RES058	Reserve Vastgoed	196	-	-	196	196	196	196
RES059	Reserve Bodemsanering	427	110	110	427	427	427	427
RES060	Reserve Wijkbudgetten	310	60	60	310	310	310	310
RES061	Reserve Toeristenbelasting	415	300	300	415	415	415	415
RES063	Voorwaardelijke budgetoverheveling	-	-	-	-	-	-	-
RES065	Compensatie groen	662	150	150	662	662	662	662
RES068	Reserve stadion SC Cambuur	4.711	208	-	4.918	5.126	5.333	5.541
RES069	Reserve klimaat, energie, biodiv.	8.290	-	310	7.980	7.180	6.510	4.160
RES070	Reserve maatschappelijke vernieuwing	9.961	-	1.789	8.172	5.922	5.422	5.422

Omschrijving		Stand 31-12-2025	Vermeerderingen	Verminderingen	Stand 31-12-2026	Stand 31-12-2027	Stand 31-12-2028	Stand 31-12-2029
RES071	Reserve strategische ontwikkeling	10.175	-	703	9.472	8.227	5.973	3.173
Totaal	**Overige bestemmingsreserves**	**70.063**	**1.341**	**11.098**	**60.306**	**57.415**	**55.750**	**54.907**
Saldo baten en lasten								
RES099	Saldo van rekening baten en lasten	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**Saldo baten en lasten**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**Reserves**	**118.010**	**1.341**	**13.250**	**106.100**	**110.506**	**107.351**	**100.539**

De begrote stand van de reserves is gebaseerd op de actuele administratieve stand. In eerdere jaren begrote maar niet gerealiseerde onttrekkingen zijn administratief nog niet verrekend met de reserve.

Voor de mutaties binnen de reserve grondexploitaties (RES015) wordt verwezen naar paragraaf 2.18 Grondbeleid.

Voor de drie reserves ten aanzien van Klimaat, energie en biodiversiteit (RES069), maatschappelijke vernieuwing (RES070) en strategische ontwikkeling (RES071) wordt voor een toelichting verwezen naar de paragraaf 2.10 Investeringsprogramma en Fondsen.

De stand en het verloop van de voorzieningen

Tabel Stand en verloop voorzieningen **Bedragen x € 1.000**

Omschrijving		Categorie*	Stand 31-12-2025	Vermeerderingen	Verminderingen	Stand 31-12-2026	Stand 31-12-2027	Stand 31-12-2028	Stand 31-12-2029
Voorzieningen algemeen									
VRZ502	Specifieke risico's	1ab	15	-	-	15	15	15	15
VRZ510	Onderhoud gymnastieklokalen	1c	1.147	355	556	946	926	813	901
VRZ519	Groot Onderhoud Vastgoed	1c	6.239	3.180	3.115	6.304	7.913	9.259	12.441
VRZ528	Arbeidskosten gerel. verplichtingen	1ab	12.930	231	650	12.511	12.058	4.206	3.754
VRZ547	Zadelfonds monumentenzorg	1c	357	11	10	358	359	360	362
VRZ549	Egalisatie heffingen	1d	1.877	-	800	1.077	1.077	1.077	1.077
VRZ550	Afkoopsommen onderhoud graven	1c	393	12	-	405	416	428	439
VRZ551	Onderhoud graven fam. Zadel	2	127	1	5	123	119	115	111
VRZ552	Riolering	2	23.290	3.981	9.733	17.538	16.533	15.518	14.566
VRZ571	Onderhoud verhardingen	1c	5.108	10.179	10.625	4.662	4.215	3.769	3.322
VRZ573	Onderhoud civiele kunstwerken	1c	5.322	4.801	4.760	5.362	5.403	5.443	5.484
VRZ575	Waterwegen / baggeren	1c	2.464	866	508	2.821	3.066	3.612	4.246
VRZ585	Voorziening afgesloten complexen	1ab	1.305	-	90	1.215	1.035	855	855
VRZ586	Achterstallig onderhoud verhardingen	1c	4	-	-	4	4	4	4
VRZ587	Walkeringen	1c	800	1.853	1.853	800	800	800	800
Totaal	**Voorzieningen algemeen**		**61.379**	**25.469**	**32.706**	**54.142**	**53.941**	**46.275**	**48.378**
Totaal	**Voorzieningen**		**61.379**	**25.469**	**32.706**	**54.142**	**53.941**	**46.275**	**48.378**

* Categorieën voorzieningen:
1ab Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's
1c Voorzieningen ter egalisering van kosten
1d Voorzieningen voor bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen waarvoor een heffing wordt geheven
2 Voorzieningen voor middelen van derden waarvan bestemming gebonden is

De voorziening 'VRZ587 - Walkeringen' is een nieuwe voorziening om invulling te kunnen geven aan planmatig groot onderhoud van walkeringen. In de begroting 2025 werd al het streven vermeld om vanaf de begroting 2026 met een voorziening walkeringen te gaan werken. Deze voorziening, inclusief het bijbehorende beheerplan, zal in de loop van 2025 via een separaat raadsvoorstel aan de raad worden voorgelegd.

De storting van € 800.000 in deze voorziening in 2025 loopt via de meevallers en tegenvallers, en is toegelicht in de paragraaf 'Ontwikkelingen financiële positie' (paragraaf 3.2.1). De vaststelling van de voorziening zal, na goedkeuring door de raad, met terugwerkende kracht gelden per 1 januari 2025.

3.3.5 Arbeidsgerelateerde verplichtingen

Op grond van BBV-voorschriften mag slechts een voorziening gevormd worden voor jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een niet-vergelijkbaar volume. Wij hebben een voorziening gevormd om toekomstige pensioen en wachtgeld verplichtingen van (oud)-wethouders af te dekken, alsmede voor het afdekken van toekomstige verplichtingen aan voormalig personeel (boventalligheid, (B)WW). Daarnaast is het vanaf 1 januari 2022 mogelijk voor medewerkers om bovenwettelijke vakantie-uren te sparen. Omdat het hier gaat om arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een niet-vergelijkbaar volume is een voorziening opgenomen.

Per 1 januari 2026 is de verwachte stand van de voorziening voor het opvangen van arbeidskosten gerelateerde verplichtingen als volgt:

Tabel Arbeidsgerelateerde verplichtingen **Bedragen x € 1.000**

Soort verplichting	Verwachte stand voorziening per 1-1-2026	Storting in de voorziening 2026
Pensioenen (voormalige) bestuurders*	7.397	231
Wachtgeld voormalige bestuurders	0	pm
Uitkeringen voormalig personeel	1.452	pm
Verlofrechten personeel	4.081	pm
Totaal saldo	**12.930**	**227**

* De Wet toekomst pensioenen (Wtp) is op 30 mei 2023 aanvaard door de Eerste Kamer en is op 1 juli 2023 in werking getreden. De Wtp leidt tot een aanpassing van de wijze waarop een pensioen wordt opgebouwd door de overstap van een uitkering- naar een premieregeling. Het kabinet gaat, in het kader van het nieuwe pensioenstelsel, alle eerder opgebouwde pensioenaanspraken van politieke ambtsdragers door middel van een collectieve waardeoverdracht onder brengen in de nieuwe pensioenregeling van het ABP. Dat betekent dat overheidsinstellingen de daarvoor benodigde financiële middelen overdragen aan het ABP. Tot de uiteindelijk vastgestelde overgangsdatum (streefdatum is 1 januari 2028) geldt de huidige Appa. Het ministerie van BZK zal in nauwe samenwerking met de VNG, IPO, Unie van Waterschappen en het ABP parallel aan het wetstraject voor de overdracht een plan van aanpak en een communicatieplan voor de betrokken overheidsinstellingen opstellen.

3.3.6 EMU saldo

Het EMU saldo is in 1992 door de Europese Monetaire Unie ingevoerd om vergelijkingen van het financieringssaldo tussen de verschillende eurolanden te kunnen maken. Volgens de regels van de EMU, zoals vastgelegd in het Verdrag van Maastricht, mag het vorderingentekort van een EMU land (totaal van Rijk, lokale overheden en sociale fondsen) niet hoger zijn dan 3% van het Bruto Binnenlands Product. Dit wordt vertaald naar een norm voor de gezamenlijke provincies, gemeenten en waterschappen, maar in Europees verband wordt enkel gekeken naar de 3% voor Nederland als geheel.

Tabel EMU saldo

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	2025 x € 1000,- Volgens realisatie t/m sept. 2025, aangevuld met raming resterende periode	2026 x € 1000,- Volgens begroting 2026	2027 x € 1000,- Volgens meerjaren-raming in begroting 2026
1. Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	5.251	-11.909	4.406
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	16.498	11.863	-7.092
3. Mutatie voorzieningen	-6.916	-7.237	-201
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-3.372	5.895	-30.473
5. Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	0	0	0
Berekend EMU-saldo	**-14.791**	**-36.905**	**41.770**

Het Rijk heeft een vertaling gemaakt naar een individuele EMU-referentiewaarde per gemeente. Deze waarde is afgeleid van het plafond voor het EMU-tekort van alle gemeenten samen. In lijn met het advies van VNG wordt bij het opstellen van de begroting niet gekeken naar de individuele EMU-referentiewaarde. Deze individuele referentiewaarde speelt pas een rol als het plafond voor het EMU-tekort van alle gemeenten samen wordt overschreden. Het Rijk kan dan aan gemeenten vragen de begroting (en dan vooral het investeringsvolume) in dat jaar bij te stellen.

3.3.7 Overzicht van baten en lasten per taakveld

Overzicht baten en lasten per taakveld

R2HOG01 - Sterke samenl., kansen voor iedereen

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2026		Begroting 2027		Begroting 2028		Begroting 2029	
Taakvelden	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
R2PGM0101 - Bestaanszekerheid								
R2TKV0621 - Toegang en eerstelijnsvoorz. Wmo	644	0	644	0	644	0	644	0
R2TKV0622 - Toegang en eerstelijnsvoorz. Jeugd	4.722	0	4.622	0	4.622	0	4.622	0
R2TKV0623 - Toegang en eerstelijnsvrz. Integraal	14.974	0	14.974	0	14.974	0	14.974	0
R2TKV0630 - Inkomensregelingen	132.299	97.162	127.605	97.137	127.537	97.106	127.537	97.106
R2TKV0640 - WSW en beschut werk	16.554	0	16.815	0	16.436	0	16.428	0
R2TKV0650 - Arbeidsparticipatie	14.614	1.305	13.209	1.305	13.168	1.305	11.628	1.305
Totaal R2PGM0101 - Bestaanszekerheid	**183.807**	**98.467**	**177.869**	**98.442**	**177.380**	**98.411**	**175.833**	**98.411**
R2PGM0102 - Meedoen								
R2TKV0610 - Samenkracht en burgerparticipatie	13.448	4.746	11.155	3.070	11.150	3.070	11.174	3.070
R2TKV0660 - Hulpmiddelen en diensten (Wmo)	6.829	1.398	6.745	3.334	6.746	3.334	6.746	3.334
R2TKV06711 - Huishoudelijke hulp (Wmo)	14.078	0	14.078	0	14.078	0	14.078	0
R2TKV06712 - Begeleiding (Wmo)	13.707	0	14.362	0	14.664	0	15.284	0
R2TKV06713 - Dagbesteding (Wmo)	7.437	0	7.437	0	7.437	0	7.437	0
R2TKV06714 - Overige maatwerkarrangementen (Wmo)	0	0	0	0	0	0	0	0
R2TKV06751 - Jeugdhulp ambulant lokaal	186	0	66	0	66	0	66	0
R2TKV06752 - Jeugdhulp ambulant regionaal	41.414	0	40.710	0	39.910	0	39.910	0
R2TKV06761 - Jeugdhulp met verblijf lokaal	0	0	0	0	0	0	0	0
R2TKV06762 - Jeugdhulp met verblijf regionaal	21.199	342	21.199	342	21.199	342	21.199	342
R2TKV06763 - Jeugdhulp met verblijf landelijk	1.503	0	1.503	0	1.503	0	1.503	0
R2TKV06791 - PGB Wmo	2.024	0	2.024	0	2.024	0	2.024	0
R2TKV06792 - PGB Jeugd	1.226	0	1.226	0	1.226	0	1.226	0

R2TKV06811 - Beschermd wonen (Wmo)	51.497	500	51.496	500	51.497	500	51.497	500
R2TKV06812 - Maatschappelijke-en vrouwenop.(WMO)	30.219	2.806	27.061	2.806	26.861	2.806	26.861	2.806
R2TKV06821 - Jeugdbescherming	6.781	0	6.781	0	6.781	0	6.781	0
R2TKV06822 - Jeugdreclassering	663	0	663	0	663	0	663	0
R2TKV0691 - Coördinatie en beleid Wmo	2.660	0	2.434	0	2.434	0	2.434	0
R2TKV0692 - Coördinatie en beleid Jeugd	727	0	587	0	587	0	587	0
Totaal R2PGM0102 - Meedoen	**215.598**	**9.791**	**209.528**	**10.052**	**208.826**	**10.052**	**209.471**	**10.052**
R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport								
R2TKV0510 - Sportbeleid en activering	834	704	130	0	130	0	130	0
R2TKV0520 - Sportaccommodaties	17.474	4.453	17.064	4.453	16.869	4.453	16.609	4.453
R2TKV0710 - Volksgezondheid	9.128	656	7.361	75	7.541	0	7.806	0
Totaal R2PGM0103 - Volksgezondheid en sport	**27.435**	**5.812**	**24.555**	**4.528**	**24.541**	**4.453**	**24.545**	**4.453**
R2PGM0104 - Onderwijs								
R2TKV0410 - Openbaar basisonderwijs	811	251	810	242	809	242	764	242
R2TKV0420 - Onderwijshuisvesting	10.197	932	10.190	906	10.157	864	10.336	834
R2TKV0430 - Onderwijsbeleid en leerlingzaken	17.360	9.408	15.984	9.408	15.854	9.408	15.534	9.408
Totaal R2PGM0104 - Onderwijs	**28.368**	**10.590**	**26.984**	**10.555**	**26.821**	**10.513**	**26.634**	**10.484**
Totaal R2HOG01 - Sterke samenl., kansen voor iedereen	**455.208**	**124.661**	**438.935**	**123.577**	**437.568**	**123.429**	**436.482**	**123.400**

R2HOG02 - Bet.baar wonen in gez/veilig leefomg

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2026		Begroting 2027		Begroting 2028		Begroting 2029	
Taakvelden	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.								
R2TKV0570 - Openbaar groen en (openlucht) recr.	18.577	624	18.886	624	19.222	624	19.701	624
R2TKV0720 - Riolering	10.172	12.776	10.192	12.795	10.211	12.814	10.236	12.839
R2TKV0730 - Afval	19.584	22.227	19.584	22.227	19.584	22.227	19.184	21.827
R2TKV0740 - Milieubeheer	15.412	11.333	13.015	9.567	10.027	6.563	7.624	4.160
R2TKV0750 - Begraafplaatsen en crematoria	2.040	945	2.018	923	2.015	920	2.006	911

R2TKV0810 - Ruimte en leefomgeving	5.567	351	5.144	351	5.143	351	4.998	351
R2TKV0820 - Grondexploitatie (niet-bedr.terr.)	38.024	37.178	37.502	36.528	36.510	36.525	36.190	36.523
R2TKV0830 - Wonen en bouwen	12.850	7.986	9.782	5.078	9.735	5.078	9.706	5.078
Totaal R2PGM0201 - Milieu, Volkshuis., LO en Sted.vern.	**122.226**	**93.420**	**116.123**	**88.094**	**112.447**	**85.103**	**109.645**	**82.315**
R2PGM0202 - Veiligheid								
R2TKV0110 - Crisisbeheersing en Brandweer	11.922	0	12.535	0	13.028	0	13.528	0
R2TKV0120 - Openbare orde en Veiligheid	9.251	2.706	8.799	2.706	7.847	2.706	7.847	2.706
Totaal R2PGM0202 - Veiligheid	**21.173**	**2.706**	**21.334**	**2.706**	**20.875**	**2.706**	**21.375**	**2.706**
Totaal R2HOG02 - Bet.baar wonen in gez/veilig leefomg	**143.398**	**96.126**	**137.456**	**90.801**	**133.322**	**87.809**	**131.020**	**85.021**

R2HOG03 - Toonaangevend in cultuur/evenementen

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2026		Begroting 2027		Begroting 2028		Begroting 2029	
Taakvelden	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
R2PGM0301 - Cultuur								
R2TKV0530 - Cultuurpresentatie, prod. en partic.	11.645	2.194	11.412	2.194	11.399	2.194	11.410	2.194
R2TKV0540 - Musea	2.222	17	2.220	17	2.171	17	2.169	17
R2TKV0550 - Cultureel erfgoed	650	202	647	202	646	202	645	202
R2TKV0560 - Media	3.964	0	3.583	0	3.582	0	3.582	0
Totaal R2PGM0301 - Cultuur	**18.481**	**2.414**	**17.861**	**2.414**	**17.798**	**2.414**	**17.806**	**2.414**
Totaal R2HOG03 - Toonaangevend in cultuur/evenementen	**18.481**	**2.414**	**17.861**	**2.414**	**17.798**	**2.414**	**17.806**	**2.414**

R2HOG04 - Circulaire en concurrerende economie

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2026		Begroting 2027		Begroting 2028		Begroting 2029	
Taakvelden	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
R2PGM0401 - Economie								
R2TKV0310 - Economische ontwikkeling	5.040	1.383	3.772	1.383	3.771	1.383	3.771	1.383
R2TKV0320 - Fysieke bedrijfsinfrastructuur	337	150	337	150	337	150	337	150
R2TKV0330 - Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	391	146	389	146	388	146	386	146

R2TKV0340 - Economische promotie	3.140	1.384	1.786	1.384	1.791	1.384	1.791	1.384
Totaal R2PGM0401 - Economie	**8.909**	**3.063**	**6.285**	**3.063**	**6.287**	**3.063**	**6.285**	**3.063**
R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat								
R2TKV0210 - Verkeer en vervoer	38.514	579	39.986	579	40.581	579	40.825	579
R2TKV0220 - Parkeren	4.027	2.242	3.913	2.012	4.053	2.032	4.026	2.067
R2TKV0230 - Recreatieve havens	932	550	929	550	926	550	924	550
R2TKV0240 - Economische havens en waterwegen	4.836	865	4.953	865	5.053	865	5.014	865
R2TKV0250 - Openbaar vervoer	930	267	930	267	929	267	911	267
Totaal R2PGM0402 - Verkeer, vervoer en waterstaat	**49.238**	**4.503**	**50.712**	**4.273**	**51.543**	**4.294**	**51.701**	**4.329**
Totaal R2HOG04 - Circulaire en concurrerende economie	**58.147**	**7.566**	**56.996**	**7.336**	**57.830**	**7.357**	**57.986**	**7.391**

R2HOG05 - Samenwerking en organisatie

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2026		Begroting 2027		Begroting 2028		Begroting 2029	
Taakvelden	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
R2PGM0501 - Bestuur								
R2TKV0001 - Bestuur	6.425	17	6.231	17	6.001	17	5.959	17
R2TKV0011 - Resultaat van de rekening van B&L	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal R2PGM0501 - Bestuur	**6.425**	**17**	**6.231**	**17**	**6.001**	**17**	**5.959**	**17**
R2PGM0502 - Ondersteuning								
R2TKV0002 - Burgerzaken	3.958	2.377	3.958	2.377	3.958	2.377	3.958	2.377
R2TKV0003 - Beheer overige gebouwen en gronden	6.380	3.064	6.754	3.097	6.995	3.097	7.157	3.097
R2TKV0004 - Overhead	65.182	791	64.345	791	63.175	791	63.001	791
R2TKV0005 - Treasury	518	1.860	496	3.165	485	3.170	454	3.139
R2TKV0007 - Uitkeringen Gemeentefonds	0	458.988	0	456.336	0	445.027	0	440.806
R2TKV0008 - Overige baten en lasten	21.588	24.166	22.245	24.087	21.540	23.966	21.713	23.685
R2TKV0009 - Vennootschapsbelasting (Vpb)	300	0	300	0	300	0	300	0
R2TKV0010 - Mutaties reserves	1.341	13.250	11.387	6.981	4.341	7.495	6.491	13.303
R2TKV0061 - OZB woningen	703	19.531	703	19.857	703	20.222	703	20.548

R2TKV0062 - OZB niet-woningen	0	24.629	0	24.629	0	24.629	0	24.629
R2TKV0063 - Parkeerbelasting	163	4.130	163	4.143	163	4.157	163	4.352
R2TKV0064 - Belastingen overig	3.341	1.564	3.341	1.566	3.341	1.566	3.341	1.566
Totaal R2PGM0502 - Ondersteuning	**103.474**	**554.350**	**113.693**	**547.028**	**105.002**	**536.496**	**107.283**	**538.293**
Totaal R2HOG05 - Samenwerking en organisatie	**109.899**	**554.367**	**119.924**	**547.045**	**111.003**	**536.513**	**113.242**	**538.310**
Totaal	**785.133**	**785.133**	**771.173**	**771.173**	**757.521**	**757.521**	**756.535**	**756.535**

BIJLAGEN

Bijlage A. Overzicht mutaties financiële positie

In onderstaande tabellen wordt een nadere toelichting gegeven op de tabellen zoals deze in hoofdstuk 3.2 zijn weergegeven. In deze tabellen hebben we onder andere onderscheid gemaakt tussen de mutaties uit de voorjaarsbrief en welke aanvullend in de begroting zijn verwerkt. In deze tabellen worden tevens onderscheid gemaakt tussen de mutaties die conform het BBV, structureel dan wel incidenteel van aard zijn. Ook mutaties die uitsluitend in één jaarschijf zijn opgenomen kunnen hierdoor als structureel worden aangemerkt.

Tabel: mutaties voorjaarsbrief

(bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028	2029	Toelichting
Structureel						
Actualisatie onderhoud vastgoed		-176	-152	-152	-152	Als gevolg van diverse controles en aangescherpte wet- en regelgeving zijn diverse investeringen en reparaties noodzakelijk. De structurele mutaties hebben betrekking op het verplicht voldoen aan de energiebesparingsplicht en investeringen in de luchtbehandeling in het gemeentehuis.
Bedrijfsvoering beheer en onderhoud	-69	-6	-6	-6	-6	Als gevolg van een toename van het aantal meldingen binnen het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en het adequaat inzetten van personeel, zijn investeringen nodig om deze efficient en effectief af te handelen.
Areaalmutaties (groen/grijs/blauw)	-144	153	-25	-36	-436	Als gevolg van het te onderhouden areel wordt de planning van o.a. bouwgrondexploitaties jaarlijks geactualiseerd.
Bestrijding Invasieve soorten			-248	-248	-248	We hebben de wettelijke plicht om invasieve exoten te bestrijden. Deze taak is tot nu toe incidenteel gefinancierd tot en met 2026. Voor de bestrijding van deze schadelijke soorten is een lange adem en voortdurende inspanning nodig. Daarmee is het inmiddels een reguliere en structurele beheertaak. Wanneer we deze staken of op een lager niveau voortzetten gaan invasieve exoten woekeren. Dit leidt tot hogere kosten. Ook is er risico op aansprakelijkheid voor nalatigheid als onvoldoende bestrijding op gemeentegrond leidt tot verspreiding naar percelen van derden.
Beveiliging bedrijfslocaties	-21	-21	-21	-21	-21	De gemeentelijke buitendienstlocaties (gebouwen en terreinen) aan de Kelvinstraat 7 en Orionweg 1 worden momenteel per toerbeurt door medewerkers geopend en afgesloten. Vanwege veiligheidsredenen voor het personeel worden deze locaties afgesloten door een extern beveiligingsbedrijf, zoals dat ook gebeurt bij het gemeentehuis en stadhuis.
Toename kosten pleziervaart	-83	-83	-83	-83	-83	De laatste jaren zien we een toename van het gebruik van gemeentelijke havens. Dit heeft als gevolg dat ook opbrengsten hierdoor zijn toegenomen. Deze toename is reeds eerder in de begroting verwerkt. De toename van het gebruik en de innflatieontwikkeling zorgen echter ook voor een toename van de kosten.
Drainage speelvelden	-30	-30	-30	-30	-30	Speelvelden worden steeds natter door extremere buien en grotere hoeveelheden neerslag. Het water kan op de kleigronden lastig infilteren. Op diverse locaties leidt dit er toe dat de speelvelden gedurende langere periodes niet geschikt zijn om te gebruiken. Door de speelvelden te draineren houden we de speelfunctie in stand en kunnen we frequente, grootschalige herstelwerkzaamheden van de velden voorkomen. Bovendien wordt op deze manier de levensduur van de speeltoestellen verlengd. Met deze structurele middelen worden jaarlijks 3 terreinen gedraineerd.
Bijdrage GR de Marrekrite	-8	-35	-45	-50	-50	De bijdrage aan de GR de Marrekrite is in de afgelopen jaren toegenomen. Dit kon in voorgaande jaren nog worden opgevangen binnen bestaande budgetten. Voor de toekomst is dit niet langer mogelijk. In 2025 kan dit deels worden opgevangen door de inzet van het eigen vermogen van de GR
Vervanging/groot onderhoud kapitaalgoederen	-445	-1.557	-1.678	-1.762	-1.784	Voor het vervangen en onderhouden van onze verhardingen, walkeringen en civieltechnische kunstwerken zijn extra middelen nodig. Het betreft een voorlopige inschatting. In aanloop naar de begroting 2026 zal een actualisatie van de benodigde middelen plaatsvinden. De oorzaak van deze mutaties is enerzijds een uitbreiding van het areaal en anderzijds dat veel van de kapitaalgoederen gelijktijdig het einde van de levensduur hebben bereikt.
Waterschapslasten percelen grond	-120	-120	-120	-120	-120	Als gevolg van de gestegen waterschapslasten, onder ander als gevolg van indexering zijn aanvullende middelen nodig. De indexering van deze budgetten op basis van het generieke percentage is niet toereikend om deze stijging op te vangen.
Intensiveren fietsslepen	-50	-100	-100	-100	-100	Het fietsgebruik van, naar en in de gemeente wordt gestimuleerd. Overlast door verkeerd gestalde fietsen neemt daardoor ook toe, met name in en rond de binnenstad en de stationsomgeving. Dit vraagt om intensiveren van het weghalen van fietsen ('slepen'). Vooralsnog vraagt dit budgetuitbreiding van € 100.000. Het is niet uitgesloten dat er in de komende jaren een verdere intensivering nodig is.
BV Sport	-30	-30	-30	-30	-30	De BV SPORT gaf medio 2024 aan dat de vergoeding die de gemeente in de Begroting 2025 heeft geraamd voor de BV Sport ontoereikend is om de exploitatie in 2025 uit te kunnen voeren. Om het verschil te dichten tussen het beschikbare budget van de Gemeente Leeuwarden en het door de BV aangegeven benodigde bedrag, zijn er maatregelen nodig. De implementatie van de maatregelen zorgt voor een eenmalig tekort op de exploitatie en tot frictiekosten in 2025. Daarnaast is een structurele exploitatiesubside aan de Stichting Sporthal Nylan nodig.
Eigen Risico BUIG	-1.405	-1.405				Leeuwarden heeft meer bijstandsontvangers dan waar in het verdeelmodel rekening mee wordt gehouden. In de volume prognose wordt voor 2025 uitgegaan van een eindstand van 5.497 en voor 2026 van een eindstand van 5.590. Deze ontwikkeling is vergelijkbaar met de cijferreeks van de bestandsontwikkeling die het rijk opneemt voor het gemeentefonds in de septembercirculaire 2024 enaarbij wordt uitgegaan van een volume stijging. Toekomstige budgetbijstellingen door het Rijk kunnen de prognose beïnvloeden. Voor de prognose wordt daarom maximaal twee jaar vooruitgekeken waardoor geen mutaties in de latere jaren zijn voorspeld. Aangezien er nog geen rekening is gehouden met de mogelijke aanpassingen in de vangnetregeling en een eventuele bijstelling van het BUIG-budget adviseren wij het verwachte tekort in dezelfde omvang ook voor 2026 in de begroting op te nemen. Ook het nieuwe beleidskader participatie en de benodigde ambtelijke inzet hierop heeft mogelijk impact op de benodigde middelen.
Jeugdzorg (lasten)	-7.088	-7.288	-8.270	-9.814	-9.814	Onlangs heeft de commissie van Ark haar rapport uitgebracht waarin het Rijk wordt geadviseerd extra middelen toe te voegen aan het gemeentefonds.De hierin opgenomen bijstelling van de begroting is gebaseerd op de uitgaven 2024 en een reele prijsindexatie over 2025. Hierin is geen rekening gehouden met een eventuele volumestijging vanaf 2025 en prijsstijgingen vanaf 2026. Ook hebben wij rekening gehouden met de uitkomsten van het rapport van Van Ark. De berekening van de baat is gebaseerd op dezelfde uitgangspunten als die wij voor de kostenkant hebben toegepast en doet recht aan de oproep van de VNG om de compensatie van 'kaft tot kaft' over te nemen. Het Rijk heeft op dit moment uitsluitend voor de jaren 2025-2027 toezeggingen gedaan over de verwerking hiervan. In aanloop naar de begroting 2026 is de omvang van deze mutatie geactualiseerd.
Jeugdzorg (baten)	5.238	7.288	8.270	9.814	9.814	Zie mutatie Jeugdzorg (lasten)

WSW	975					Het incidentele voordeel is grotendeels te verklaren door een wijziging vanaf 2025 in de tariefstructuur voor de WSW van Caparis richting de gemeentes. Dit leidt voor de gemeente Leeuwarden tot een verlaging van het tarief per SW-medewerker en daarmee tot een voordeel. Na het verschijnen van de meicirculaire 2025 wordt beoordeeld welk deel hiervan een structrueel karakter heeft.
Leerlingenvervoer	-282	-282	-282	-282	-282	In de huidige contracten voor het verzorgen van het leerlingenvervoer is opgenomen dat de tarieven worden geindexeerd op basis van de NEA-index (indexatie taxi- en leerlingenvervoer). Deze indexatiepercentages liggen hoger dan dan waar wij generiek in de begroting rekening meehouden.
Bijdrage Beschermd Wonen (SDF)	2.500					Sinds de openstelling van de Wet Langdurige Zorg (WLZ) in 2021 voor cliënten die structureel recht hebben op Beschermd Wonen (langdurige zorg voor volwassenen met psychische of psychosociale problemen die 24 uur per dag hulp nodig) is er sprake van een positief resultaat op BW. Met de invoering van het woonplaatsbeginsel BW in 2026 zal ook het verdeelmodel en daarrmee de rijksbijdrage worden aangepast.
Bijdrage Maatschappelijke Opvang (SDF)	-211	-211	-211	-211	-211	De regionale voorzieningen voor de Maatschappelijke opvang worden geconfronteerd met hogere kosten als gevolg van inflatie terwijl de rijksuitkering (decentralisatieuitkering MO) niet voor de nominale ontwikkelingen wordt geindexeerd. Hierdoor ontstaat een tekort. Alle Friese gemeenten dragen conform de afspraken in de centrumregeling SDF bij in het tekort.
Bijdrage bedrijfsvoeringskosten (SDF)	-55	-55	-55	-55	-55	De indexering van de tarieven bij SDF leidt tot een hogere bijdrage voor de Friese gemeentes. Dit betreft het aandeel voor de gemeente Leeuwarden in de bedrijfsvoeringskosten van SDF.
Bijdrage Veilig Thuis (SDF)	-82	-82	-82	-82	-82	De regionale voorzieningen voor de vrouwenopvang en Veilig Thuis worden geconfronteerd met hogere kosten als gevolg van inflatie terwijl de rijksuitkering (decentralisatieuitkering VO) niet voldoende wordt geindexeerd. Hierdoor ontstaat een tekort. Alle Friese gemeenten dragen conform de afspraken in de centrumregeling SDF bij in het tekort.
Actualisatie kapitaallasten IHP					-160	Onlangs bent u geinformeerd over de planning van het Integraal Huisvestingsplan met betrekking tot onderwijshuisvesting. Voor de uitvoering van de minimale variant zijn in 2029 aanvullende middelen nodig.
Lidmaatschap contributie VNG en VFG	-190	-190	-190	-190	-190	De overschrijding wordt voornamelijk veroorzaakt door de afdracht van de gemeente aan de VNG in het kader van de GGU (gemeenschappelijke gemeentelijke uitvoering). Deze bijdrage is de afgelopen jaren fors gestegen door een verhoging van de vergoeding per inwoner in combinatie met de groei van het aantal inwoners. Aanpassing van het budget is tot nu achterwege gebleven.
BHV/ AIT oproep en alarmeringsysteem	-23	-23	-23	-23	-23	Het huidige systeem voldoet niet meer aan de minimale vereisten en dient vervangen te worden.
Verhoging contributie DataFryslan	-56	-56	-56	-56	-56	Als gevolg van de inflatieontwikkelingen is de gemeentelijke bijdrage de laatste jaren fors toegenomen. De toegepaste generieke indexatie van deze budgetten is niet toereikend.
Gevolg wet digitale toegangeklijkheid	-117	-117	-117	-117	-117	Door verplichte invoering van digi-toegankelijkheid voor blinden, slechtzienden, het Fries en inwoners die de taal niet machtig zijn, hebben de gemeentelijke websites steeds meer functionaliteiten gekregen. Het beheer van de websites is hierdoor groter dan verwacht.
Investeringen veiligheid	-23	-62	-62			Voor de certificering van de nieuwe brandmeldinstallatie zijn noodzakelijke aanpassingen nodig in verplaatsbare belcellen. Op dit moment zijn in geval van een noodsituatie de alarmeringssignalen niet voldoende hoorbaar. Daarnaast is het noodzakelijk om vanuit informatieveiligheid smartphones eerder te vervangen dan gepland
Indexatie representatiekosten	-15	-15	-15	-15	-15	Als gevolg van de inflatieontwikkeling zijn de uitgaven in het kader van representatie toegenomen. De toegepaste generieke indexatie van deze budgetten is niet toereikend.
Aanschaf noodzakelijke belastingmodules	-33	-33				Om te voldoen aan het minimale dienstverleningsniveau richting onze burgers, ondernemers en afnemers zijn noodzakelijke investeringen nodig in onze ICT-middelen. Hiermee stellen wij hen in staat om tijdig en over de juiste informatie te beschikken.
Impact archiefwet personele inzet	-188	-188	-188	-188	-188	De Archiefwet wordt gemoderniseerd zodat deze volledig is toegespitst op het digitale tijdperk. Gemeenten hebben hierdoor korter de tijd om dit in het archief te verwerken. Deze wetgeving vraagt structureel extra personele inzet.
Kennisgevingen Huis aan Huis	-60	-60	-60	-60	-60	Als gevolg van onder andere de inflatieontwikkeling en een eerdere bezuiniging op dit budget, zijn de bestaande middelen niet langer toereikend. De Huis aan Huis is het belangrijkste communicatiemiddel hiervoor en wordt door inwoners en ondernemers goed 'gevonden'.
Toename claims verzekeringen	-40	-40	-40	-40	-40	Als gevolg van de inflatieontwikkeling is de omvang van de individuele claims toegenomen. De financiele schade die hieruit voortvloeit overstijgt de generieke compensatie die wij jaarlijks op de budgetten verwerken en de compensatie die wij hiervoor van verzekeraars ontvangen.
Gevolgen invoering AI act EU	-158	-158	-158	-158	-158	In 2024 is de AI Act van de Europese Unie in werking getreden. Wij hebben de verplichting om in beeld te brengen welke AI systemen we hebben, welke risicoclassificatie dit heeft en welke governance en kaders hiervoor nodig zijn. Vanaf februari 2025 zijn wij verplicht om te zorgen dat onze medewerkers AI geletterd zijn. De verwachting is dat de inzet op dit onderwerp de komende jaren zal toenemen.
Indexatie licenties	-139					Als gevolg van de inflatieontwikkeling zijn de uitgaven voor licenties van onze software toegenomen. De toegepaste generieke indexatie van deze budgetten is niet toereikend.
Beveiligingsfunctionaris reisdccumenten	-22	-22	-22	-22	-22	De 'Paspoortuitvoeringsregeling Nederland 2001' (PUN) verplicht de gemeente om over een beveiligingsplan te beschikken. Elke gemeente is daarbij ook wettelijk verplicht om een beveiligingsfunctionaris reisdocumenten en rijbewijzen aan te stellen. Tot op heden hebben we hiervoor geen structurele invulling aan kunnen geven.
Actualisatie kapitaallasten (vervangsinvesteringen)	-148	-259	-295	-306	-1.232	Jaarlijks actualiseren wij onze staat van investeringen. Als gevolg van wijzigingen in fasering en renteontwikkeling zijn aanvullende middelen nodig.
Aanpassing OZB	300	300	300	300	300	De geraamde OZB opbrengst is bijgesteld op grond van het uitvoeren van een leegstandscontrole. Deze extra opbrengst wordt gerealiseerd op het onderdeel OZB niet-woningen gebruikers.
Totaal structureel	*-2.322*	*-4.963*	*-4.094*	*-4.143*	*-5.651*	

Incidenteel						
Achterstanden registratie bouwwerken (BGT en BAG)	-200					Om ook vergunningsvrije bouwwerken te registreren is extra capaciteit nodig. Met behulp van luchtfoto's en AI zijn deze bouwwerken in kaart gebracht. Het niet in kaart brengen van deze bouwwerken heeft invloed op de totale WOZ-waarde en daarmee mogelijk ook op onze inkomsten.
Actualisatie onderhoud vastgoed	-639					Als gevolg van diverse controles en aangescherpte wet- en regelgeving zijn diverse investeringen en reparaties noodzakelijk. De structurele mutaties hebben betrekking op het verplicht voldoen aan de energiebesparingsplicht en investeringen in de luchtbehandeling in het gemeentehuis.
Inhuur brugbediening	-350					De kosten voor brugbediening is de laatste jaren toegenomen door de de inhuur van brugwachters. Oorzaken zijn fors gestegen inhuurtarieven (voorheen Caparis, nu een externe partij) en vertraging in het project centrale brugbediening (doordat enkele bruggen nog niet zijn aangesloten op het Swettehus moeten op deze bruggen de brugwachters worden ingehuurd).
Noodzakelijke reparatie verharding Stationsgebied	-800					Na de recente herinrichting is de rijbaan (kiezelbeton) bezweken. Het noodzakelijke herstel komt veel eerder dan gepland en leidt daarom tot aanzienlijke meerkosten. Als de stabiliteit van de funderingsconstructie tegen blijkt te vallen, kan dit nog leiden tot 15% extra kosten. Vervanging is noodzakelijk met het oog op de (verkeers)veiligheid.
Urgentieverordening	-46					Per 1 januari 2026 worden gemeenten verplicht om een urgentieregeling, als onderdeel van de huisvestingsverordening, in te voeren. De Wet versterking regie volkshuisvesting (Wvrv) die dit regelt, ligt nu ter vaststelling voor bij de Tweede Kamer. De gemeente Leeuwarden regelt namens alle Friese gemeenten de introductie en uitvoering van de Huisvestingsverordening urgent woningzoekenden Fryslân (urgentieverordening). De hieruit voortvloeiende uitvoeringsorganisatie brengt kosten met zich mee. De begrote kosten worden in rekening gebracht bij de deelnemende gemeente op basis van het inwoneraantal. Voor de implementatiekosten in 2025 zal geen vergoeding vanuit het Rijk volgen.
Vervanging/groot onderhoud kapitaalgoederen	-7.000					Voor het vervangen en onderhouden van onze verhardingen, walkeringen en civieltechnische kunstwerken zijn extra middelen nodig. Het betreft een voorlopige inschatting. In aanloop naar de begroting 2026 zal een actualisatie van de benodigde middelen plaatsvinden. De oorzaak van deze mutaties is enerzijds een uitbreiding van het areaal en anderzijds dat veel van de kapitaalgoederen gelijktijdig het einde van de levensduur hebben bereikt.
Bijdrage dierenopvang de Fûgelhelling	-11	-22				Conform ons besluit omtrent de vaststelling van de Nota Dierenwelzijn wordt in 2025 en 2026 een incidentele bijdrage aan de Fûgelhelling verstrekt. Naar aanleiding van uw motie hierover is u toegezegd een eventuele aanpassingen van de begroting uit te stellen naar de begroting 2026.
Onderzoek winkelgebied Schrans	-100	-100				Een essentieel punt in beleidskader Mobiliteit is de aanpak van het Zuiderplein en het voorkomen van gemotoriseerd verkeer tussen het Zuiderplein en de Schrans. Deze ingreep is onderdeel van een heel pakket aan maatregelen. De mogelijkheden hier zijn mede van invloed op andere ingrepen die in het Beleidskader Mobiliteit zijn voorgesteld. Bij de raadsbehandeling van het beleidskader zijn twee moties door de raad aangenomen die beide aan het college vragen om een ontwikkelkader voor het winkelgebied Schrans te maken. Voor zowel het onderzoek naar een voorkeursvariant voor een fysieke ingreep als het onderzoek naar de economische impact zijn middelen nodig.
Ontwikkelkader (programma) Leeuwarden Oost	-25					Om het ontwikkelkader op poten te zetten zijn eerder middelen beschikbaar gesteld. In 2024 is een deel van de beschikbare middelen ingezet. Het restant is nodig om de reeds aangegane verplichtingen in 2025 te bekostigen. Het onbenutte budget in 2024 maakt onderdeel uit van het jaarrekeningresultaat 2024.
BV Sport	-717					De BV SPORT gaf medio 2024 aan dat de vergoeding die de gemeente in de Begroting 2025 heeft geraamd voor de BV Sport ontoereikend is om de exploitatie in 2025 uit te kunnen voeren. Om het verschil te dichten tussen het beschikbare budget van de Gemeente Leeuwarden en het door de BV aangegeven benodigde bedrag, zijn er maatregelen nodig. De implementatie van de maatregelen zorgt voor een eenmalig tekort op de exploitatie en tot frictiekosten in 2025. Daarnaast is een structurele exploitatiesubside aan de Stichting Sporthal Nylan nodig.
Inburgering	-178	-230				Het uitvoeren van de wettelijke taak inburgering wordt gedaan op een basisniveau. Voor het uitvoeren van deze wettelijke taak is jaarlijks € 1.192.000 nodig. Dit zijn taken op gebied van inburgering en participatie. De participatie middelen (ad. € 350.000) zijn voldoende beschikbaar gesteld. De rijksmiddelen (ad. € 612.000) die we ontvangen voor het uitvoeren van de inburgeringstaken zijn ontoereikend, waardoor voor het jaar 2026 het tekort op inburgering € 230.000 bedraagt. Voor het overgangsjaar 2025 is een tekort voorzien van € 178.000.
Bijdrage aan SNN/NG4 lobby	-66	-16				Als gevolg van indexatie is de bijdrage aan het Samenwerkingsverbaand Noord Nederland toegenomen met € 16.000. In het kader van de NG4 lobby zijn eerder middelen structureel beschikbaar gesteld echter zijn deze door een gewijzigde planning in 2024 nog niet ingezet. De verplichting hiervoor is reeds aangegaan waardoor in 2025 aanvullende middelen nodig zijn. De niet bestede middelen in 2024 maken onderdeel uit van het jaarrekeningresultaat 2024.
Tijdelijke inzet privacy basis op orde	-48	-192				De gemeente Leeuwarden heeft op gebied van privacy de basis op orde te brengen rondom de DEPIA's en het verwerkingsregister. Een DEPIA is een verplicht instrument om vooraf privacyrisico's van een gegevensverwerking in kaart te brengen zodat maatregelen genomen kunnen worden. Het verwerkingsregister is een verantwoordingsplicht om aan te tonen dat de verwerking van de persoonsgegevens conform AVG worden uitgevoerd. Om te komen tot de basis op orde is hier tijdelijk extra ondersteuning voor nodig.
BHV/ AIT oproep en alarmeringsysteem	-12					Het huidige systeem voldoet niet meer aan de minimale vereisten en dient vervangen te worden.
Gevolgen aanpassing AVG Richtsnoeren	-50	-50				Als gevolg van de aanpassing van de AVG Richtsnoeren moeten verwerkersovereenkomsten en ISO-certificeringen (her)beoordeeld en op orde worden gebracht.
Invoering Wet MEBV	-50	-50				De Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer zal op 1 januari 2026 in werking treden. De wet geeft de burger recht om elektronisch berichten aan een bestuursorgaan te zenden op een door het bestuursorgaan bepaalde wijze. Dit vereist aanpassingen in onze processen en software. De middelen die nu worden gevraagd is om de impact in kaart te brengen en een implementatieplan te realiseren.

Toename WOZ bezwaarschriften	-50					Als gevolg van de prijsontwikkelingen op de woningmarkt zijn de WOZ-waarden de afgelopen jaren toegenomen. Dit heeft impact op de af te wikkelen bezwaarschriften hierop en vraagt een tijdelijke capaciteitsuitbreiding.
Achterstanden archivering	-65	-65	-65			Als gevolg van de gemeentelijke herindelingen en de corona-pandemie zijn achterstanden ontstaan in het actueel houden van ons archief. Om te voldoen aan de vereisten van de Archiefwet is een inhaalslag nodig.
Impact archiefwet informatiesystemen	-60	-60				De nieuwe Archiefwet maakt het noodzakelijk dat er maatregelen genomen worden om de informatie toegankelijk te houden voor iedereen die er recht op heeft voor zolang als de informatie moet blijven bestaan. Om onze applicaties hiervoor geschikt te maken zijn aanvullende middelen nodig.
Afwikkeling fiscale aangiftes	-70					In het afgelopen jaar hebben wij, met ondersteuning van een externe adviseur, de wijze waarop wij fiscale wetgeving hebben toegepast beoordeeld. Voor de afrondende werkzaamheden in 2025 is tevens externe begeleiding noodzakelijk.
Totaal incidenteel	*-10.537*	*-785*	*-65*			
Totaal	**-12.859**	**-5.748**	**-4.159**	**-4.143**	**-5.651**	

Tabel: nagekomen mutaties begroting 2026

Onontkoombare mu	2025	2026	2027	2028	2029	Toelichting
			Structureel			
Huurlocatie buitendienst		-54	-54	-54	-54	Het huurcontract voor de Buitendienst-locatie Orionweg 1-3 wordt per 1-1-2026 voor 5 jaar verlengd. De huidige huurprijs van de Orionweg ligt ver onder de markthuurwaarde doordat er geen prijsindexatie is opgenomen. Per 1-1-2026 geldt een huurverhoging van 54K (50% van het verschil tussen huidige huur en markthuur).
Onderhoud en vervanging CT-kunstwerken/verhardingen/walkeringen	-3.044	-2.106	-2.227	-2.312	-2.334	In de voorjaarsbrief is reeds aangegeven dat de financiële mutaties met betrekking tot het onderhoud en de vervanging van onze kapitaalgoederen in aanloop naar de begroting 2026 geactualiseerd worden. Bij de voorjaarsbrief is een voorlopige inschatting gemaakt, resulterend in een incidentele storting van € 7 miljoen in de voorzieningen. Op basis van een geactualiseerde planning, rekening houdend met de huidige werkvoorraad, komt deze incidentele storting te vervallen en is een structurele dotatie in de diverse voorzieningen noodzakelijk. Naast het ophogen van de voorzieningen ten behoeve van groot onderhoud zijn meer investeringen (ten behoeve van vervangingen) nodig.
GR Recreatieschap Marrekrite		-13	-12	-12	-12	De formatie van de GR is met 1 fte uitgebreid. Dti ten gevolge van alle werkzaamheden die samenhangen met, en volgen uit het beheer en onderhoud van de recreatieve basisinfrastructuur.
Brugbediening Stringbrege Wergea	-25	-25	-25	-25	-25	In 2023 is bij het Stringpaed in Wergea de nieuwe Stringbrege geplaatst. Dit is een beweegbare brug. Na een jaar proefdraaien is de constatering dat de Stringbrege in het voor- en naseizoen bediend kan worden door de brugwachter van de "Bidler"; boten hebben dan een een wachttijd van maximaal 10 minuten bij de Stringbrege. In het hoogseizoen (juli en augustus) is de inzet van een extra brugwachter op de Stringbrege noodzakelijk om de wachttijden niet te lang te laten worden.
Visitor Center	-60	-60				Het onder dezelfde uitgangspunten exploiteren van het Visitor Center is niet mogelijk binnen het huidig beschikbaar budget. De in de praktijk hogere kosten zijn voornamelijk te wijten aan de stijgende personeelskosten aangezien het duurder blijkt dan verwacht om de openingstijden te handhaven met professioneel personeel. Daarnaast is er relatief weinig budget beschikbaar voor de doorontwikkeling van het Visitor Center als belevingscentrum, wat eveneens leidt tot een jaarlijkse overschrijding.
Uitzettingen meldpunt overlast	-46	-92	-92	-92	-92	Als gevolg van exogene ontwikkelingen is er sprake van een forse toename van het aantal meldingen. Daarnaast is de complexiteit en de duur van de meldingen langer geworden. De bestaande capaciteit is hiervoor ontoereikend.
GR VRF		334	187	197	-568	Als gevolg van diverse omstandigheden is de begroting van de GR VRF gewijzigd. Met name de actualisatie van de kapitaallasten leidt in de eerste jaren tot een lagere gemeentelijke bijdrage.
Stichting Sporthal Nylan	-40	-40	-40	-40	-40	Voor het behoud van de Stichting Sporthal Nylan zijn aanvullende middelen nodig. Hiervoor is bij de voorjaarsbrief rekening gehouden met een structurele uitzetting van € 30.000. Inmiddels is gebleken dat dit onvoldoende is om de levensvatbaar te houden. Aangezien de sporthal nodig is om te kunnen voldoen aan onze wettelijke taak zijn er zowel aanvullende structurele als incidentele middelen nodig.
Nieuwe sporthal Nylan	-100	-300	-655	-655	-655	Sinds schooljaar 2024/2025 is Firda de sporthal aan de Julianalaan overdag zelf gaan gebruiken en is er daarom geen ruimte meer voor bewegingsonderwijs (voortgezet). Daardoor is een urgent tekort ontstaan in die buurt. Formeel voldoen we nog aan de wettelijke normen maar is de werkelijke groepsomvang van de gebruikers groter dan waarop de wettelijke basis wordt bepaald. Hierdoor heeft het onderwijs niet voldoende ruimte om alle klassen de normuren bewegingsonderwijs te geven en is er tevens in de omgeving Nylân een tekort voor de breedtesport. De komende maanden zal duidelijk worden welke oplossing er voor handen zijn. Voorzichtigheidshalve is financieel rekening gehouden met de eventuele bouw van een nieuwe sporthal.
Onderuitputting onderwijshuistvesting	900					Jaarlijks worden in de begroting ook de 'Voorgenomen investeringen' opgenomen waarbij de kapitaallasten structureel worden geraamd. Tussen het opnemen van een voorgenomen investering en het ingebruiknemen van het nieuw/verbouwde schoolgebouw zit vaak een aantal jaren. In deze periode zijn er (behoudens rentelasten bij de start van de bouw) geen kapitaallasten. Een vertraagde uitvoering van de geplande investeringen leidt tot een vrijval van deze middelen.
Actualisatie kapitaallasten IHP					-48	Onlangs hebben wij ingestemd met de voorgestelde planning van de minimale variant voor het Integraal Huisvestingsplan (IHP)met betrekking tot onderwijshuisvesting. Als gevolg van recente prijsontwikkeling zijn aanvullende middelen van € 48.000 nodig ten opzichte van de middelen die bij de voorjaarsbrief zijn verwerkt.

BUIG	2.020	-2.538				Leeuwarden heeft meer bijstandsontvangers dan waar in het verdeelmodel rekening mee wordt gehouden. Ten opzichte van de mutatie die verwerkt is bij de voorjaarsbrief zijn de uitgangspunten gewijzigd (o.a. verlaging met 2,5% drempelbedrag vangnetuitkering). Er zijn op dit moment teveel aannames nodig om een realistische inschatting te maken van de ontwikkeling van het aantal bijstandsclienten na 2026.Om die reden stellen wij voor om uitsluitend voor de jaren 2025 en 2026 de budgettaire effecten in het financieel perspectief te verwerken. Concreet betekent dit dat het gemiddeld aantal bijstandsclienten in deze periode fluctueert tussen 5.394 (voorlopige eindstand 2024) en 5.502 (verwachte eindstand 2026).
Uitvoering participatie (trap op/trap af)	842	927	927	927	927	Als gevolg van de toename van het aantal bijstandsclienten zijn, zoals gebruikelijk, in de begroting 2025 aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de participatiewet. Uit nadere analyse is gebleken, ondanks dat er sprake is van een groei van het aantal clienten, dat de aanvullende middelen vooralsnog niet nodig zijn.
WMO Begeleiding	600					Wij verwachten op de kosten van de lumpsums een besparing te realiseren. Doordat de nieuwe cao afspraken pas per 1 juli 2025 sprake zijn ingegaan, heeft de salarisverhoging slechts betrekking op de helft van het jaar. Het eerste half jaar 2025 blijven de salarissen ongewijzigd, terwijl we in de begroting wel rekening hebben gehouden met een verhoging.
Beschermd wonen	-200					O.b.v. een eerste prognose voor het resultaat beschermd Wonen 2025 is een verwacht positief resultaat berekend voor onze gemeente van 2,5 miljoen. Dit bedrag is als meevaller opgenomen in de MTV 1e ronde. SDF heeft naderhand de prognose bijgesteld op basis van de uitkomsten 2024. Dit leidt tot een verhoging van de verwachte kosten waardoor het voordeel voor Leeuwarden nu is geraamd op een bedrag van 2,3 miljoen.
Jeugdzorg (lasten)	-1.903	-2.045	-2.041	-2.041	-2.041	Bij de berekening in de voorjaarsbrief is uitgegaan van een voorlopig uitgavenniveau 2024. Het definitieve kostenniveau o.b.v. de productieverantwoordingen in de jaarrekening ligt hierdoor € 1,7 miljoen hoger. Daarnaast leidt het openbreken van contracten op het perceel Pleegzorg vanaf juni tot een kostenstijging van € 200.000 in 2025 en € 342.000 vanaf 2026. O.b.v. de ontwikkelingen van de eerste maanden 2025 zien we geen aanleiding om een volumemutatie toe te passen.
Gebiedswerkers	-110	-110				Binnen onze gemeente wordt gebiedsgericht gewerkt, in de Aanpak Gebiedsgericht werken wordt de functie en taken van 'gebiedswerker' beschreven. De formatie van de gebiedswerkers is niet aangepast aan de gemeentelijke herindeling. Eerder ging het om 9 dorpen, na de herindelingen van 2014 en 2018 gaat het nu om 35 dorpen. Bij de verdeling van de wijken en dorpen onder gebiedswerkers is er een te grote belasting in het aantal dorpen en wijken per gebiedswerkers ontstaan. Op de huidige bezetting van 5 gebiedswerkers is er een uitbreiding met 1 FTE nodig om hun taken te kunnen blijven uitvoeren.
e-Depot		-150	-50	-150		Als gevolg van de invoering van de nieuwe archiefwet per 1-1-2026, zijn gemeenten verplicht een digitale bewaarplaats te creëren, een zogenaamd e-Depot. Het betreft hier de aanschaf en beheer van een technische voorziening om onze digitale informatiehuishouding voor de lange termijn op een ordentelijke en toegangelijke manier te bewaren en te ontsluiten.
Belastingen		21	1	20	346	De geraamde OZB opbrengst woningen wordt jaarlijks o.a. bijgesteld op grond van de meest actuele woningbouwprognoses vanwege areaaluitbreiding en leegstandscontroles.
Lidmaatschap contributie VNG en VFG	-65	-65	-65	-65	-65	Contributie wordt bepaald op basis van het inwoneraantal van de gemeente Leeuwarden. Het bedrag wat historisch hiervoor is geraamd is nooit meegegroeid met de omvang van de gemeente Leeuwarden. Een deel van de toename kan worden gedekt uit bestaande budgetruimte. Op basis van een actualisatie van de meest recente cijfers zijn aanvullende middelen nodig ten opzichte van de middelen die reeds bij de voorjaarsbrief zijn verwerkt.
Actualisatie kapitaallasten (vervangsinvesteringen)					550	Jaarlijks actualiseren wij onze staat van investeringen. Als gevolg van wijzigingen in fasering en renteontwikkeling wijzigen de benodigde middelen. Bij de voorjaarsbrief zijn hiervoor reeds aanvullende middelen beschikbaar gesteld. Uit nadere analyse blijkt dat in 2029 er minder middelen nodig zijn dan vooraf ingeschat.
Totaal structureel	-1.231	-6.316	-4.146	-4.302	-4.111	
Incidenteel						
Technisch onderzoek staalslakken Noordwestelijke invalsweg		-100				Doordat de staalslakken onder de Noordwestelijke invalsweg (Haak om Leeuwarden) in aanraking komen met water, is sprake van uitloging en effecten op de constructie. Samen met provincie en Rijkswaterstaat wordt een aanvullend technisch onderzoek gedaan naar de oorzaak. Met het oog op te nemen maatregelen moet duidelijk worden of het water ook 'van onderen' komt. Alle drie de partijen dragen 1/3 deel bij aan de kosten voor dit onderzoek.
Onderhoud en vervanging CT-kunstwerken/verhardingen/walkeringen	7.000					In de voorjaarsbrief is reeds aangegeven dat de financiële mutaties met betrekking tot het onderhoud en de vervanging van onze kapitaalgoederen in aanloop naar de begroting geactualiseerd worden. Bij de voorjaarsbrief is een voorlopige inschatting gemaakt, resulterend in een incidentele storting van € 7 miljoen in de voorzieningen. Op basis van een geactualiseerde planning, rekening houdend met de huidige werkvoorraad, komt deze incidentele storting te vervallen en is een structurele dotatie in de diverse voorzieningen noodzakelijk. Naast het ophogen van de voorzieningen ten behoeve van groot onderhoud zijn meer investeringen (ten behoeve van vervangingen) nodig.
Onderzoek economische impact Schrans	-50	-110				Bij de voorjaarsbrief is reeds rekening gehouden met de uitvoering van dit onderzoek. Uit nadere analyse blijkt dat de gevraagde middelen niet toereikend zijn. De toename van de kosten komt voor het grootste deel door de uitbreiding van de opdracht met het maken van een ontwikkelkader voor het Sixmaplein.
Aanpassen stroomnetwerk Buitendienstlocaties	-230					Door toegenomen behoefte aan het laden van elektrische voertuigen moeten de elektriciteitsvoorzieningen worden aangepast aan de eisen die de netwerkbeheerder stelt. Bovendien is het noodzakelijk om voldoende stroom op de laadpunten te krijgen; hoofdverdelers en kabelnetwerken moeten worden verzwaard volgens de NEN normen. Deze kosten zijn niet te verhalen op de eigenaren van de bedrijfslocaties.
European Youth Capital		-716	-1.074			Op 2 april 2025 werd bekend dat Leeuwarden in de finale staat voor de verkiezing European Youth Capital 2028. Samen met vier andere steden maakt de gemeente Leeuwarden kans op de titel: in november wordt bekend wie in 2028 een jaar lang jongerenhoofdstad van Europa is. Via de fondsen is dekking beschikbaar gesteld voor het opstellen van de Leeuwarder inzending (€ 545.000). Er is echter nog geen dekking voor de voorbereiding op het jaar zelf (€ 1.790.000), het jaar zelf (€ 4.000.000) en de legacy (€ 500.000).Het knelpunt voor dit moment betreft de middelen voor de voorbereiding van het jaar zelf (€ 1.790.000). De overige middelen worden onderdeel van de integrale beoordeling in het proces rondom de totstandkoming van het nieuwe coalitieakkoord.

Prinsentuin: 'Pilsje Prinsentuin'		-100				Voor de uitvoering van een pilot voor het toestaan van alcoholgebruik in de Prinsentuin gedurende de periode van de opening van de Leeuwarden Haven in 2026 tot en met 1 oktober 2026 zijn aanvullende middelen nodig. Deze pilot vloeit voort uit de motie 'Pilsje Prinsentuin'.
Ontwikkelkader Weaze	-60					In het kader van de uitvoering van de motie "Ontwikkelkader Weaze" werkt de gemeente toe naar een samenhangende gebiedsaanpak waarbij ondermijning, functiemenging, leefbaarheid en cultuurhistorie in onderlinge samenhang worden beschouwd. Om daadwerkelijk regie te kunnen voeren op de toekomstige ontwikkelrichting van het gebied is het noodzakelijk dat de gemeente in staat is om enkele instrumenten in te zetten om de door de raad gewenste ontwikkeling mogelijk te maken. Daarvoor zijn in dit stadium middelen nodig voor de voorbereiding van deze ontwikkeling.
Stichting Sporthal Nylan	-289					Voor het behoud van de Stichting Sporthal Nylan zijn aanvullende middelen nodig. Hiervoor is bij de voorjaarsbrief rekening gehouden met een structurele uitzetting van € 30.000. Inmiddels is gebleken dat dit onvoldoende is om de levensvatbaar te houden. Aangezien de sporthal nodig is om te kunnen voldoen aan onze wettelijke taak zijn er zowel aanvullende structurele als incidentele middele nodig.
Digitale werkomgeving	-69	-296	-279			Digitaal werken is onvermijdelijk, we werken steeds meer samen via Teams en andere Microsoft365 voorzieningen. Niet alleen binnen de eigen organisatie maar ook met andere (overheids)organisaties en ketenpartners. Deze nieuwe toepassingen stellen andere eisen aan onze digitale werkplek en ook aan vaardigheden van medewerkers en waarvoor geen middelen beschikbaar zijn.
e-Depot		-150	-150			Als gevolg van de invoering van de nieuwe archiefwet per 1-1-2026, zijn gemeenten verplicht een digitale bewaarplaats te creëren, een zogenaamd e-Depot. Het betreft hier de aanschaf en beheer van een technische voorziening om onze digitale informatiehuishouding voor de lange termijn op een ordentelijke en toegangelijke manier te bewaren en te ontsluiten. Deze incidentele middelen zijn nodig voor de implementatie hiervan.
Tijdelijke inzet privacy	-48					De gemeente Leeuwarden heeft op gebied van privacy de basis op orde te brengen rondom de DEPIA's en het verwerkingsregister.Bij het opstellen van de voorjaarsbrief is hier reeds rekening meegehouden. Inmiddels is gebleken dat de verwerkte middelen onvoldoende zijn. Vanwege de krapte op de arbeidsmarkt is het noodzakelijk gebleken hier voor in te huren in plaats van de gewenste indienstneming.
Totaal incidenteel	*6.254*	*-1.472*	*-1.503*			
Totaal	**5.023**	**-7.788**	**-5.649**	**-4.302**	**-4.111**	

Tabel: mutaties meicirculaire die budgettair neutraal verwerkt worden

Overige taakmutaties	2025	2026	2027	2028	2029	
Kinderopvang pleegouders	17	17	17	18	18	Vanaf 2025 wordt structureel middelen beschikbaar gesteld voor de vergoeding van bijzondere kosten aan pleegouders in het vrijwillig kader. Dit zal ook gepaard gaan met een wijziging van de Regeling Jeugdwet. Daarnaast wordt in 2025, 2026 en 2027 middelen beschikbaar gesteld als bijdrage voor de kosten die pleegouders maken voor kinderenopvang en buitenschoolse opvang van hun pleegkinderen.
WMO hulpmiddelen		85				Het scheiden van wonen en zorg in de Wet langdurige zorg (WLZ) leidt bij gemeenten tot meerkosten. Bepaalde hulpmiddelen die eerder uit de WLZ werden gefinancieerd komen nu voor rekening van gemeenten. Het Rijk compenseert deze meerkosten.
Aanpassing dienstverlening aan huis		16	17	18	18	Vanaf 1 januari 2026 val het pgb niet meer onder de Regeling Dienstverlening Aan Huis (RDAH). Dit kan er toe leiden dat in bepaalde gevallen het PBG-budget niet langer toereikend is. Het Rijk voegt hiervoor middelen aan het gemeentefonds toe.
IBO Problematische schulden	227					Het kabinet voert een pakket aan maatregelen in om problematische schulden fundamenteel aan te pakken. Dit pakket is gebaseerd op het basispakket uit het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) Problematische schulden. Voor 2025 worden voor het onderdeel: 'vroegsignalering' middelen overgemaakt naar het gemeentefonds.
BRP: inschrijving vergunninghouders	-21	-21	-22	-23	-23	Enkele gemeenten ontvangen een bijdrage in verband met het inrichten en in stand houden van een zogeheten BRP-straat. Vanwege de toename van het aantal inschrijvingen ten opzichte van de startsituatie en de gestegen kosten wordt er € 3,1 miljoen ten laste van de algemene uitkering toegevoegd aan de decentralisatie-uitkering
Mutaties IU/DU						
Maatschappelijke opvang en OGG	-9	-9	-9	-9	-9	De verdeling van deze middelen wordt jaarlijks geactualiseerd.
Vrouwenopvang (DU)	-16	-15	-15	-15	-15	De verdeling van deze middelen wordt jaarlijks geactualiseerd.
Voorschoolse voorziening peuters (DU)	1	1	1	1	1	Deze uitkering heeft als doel alle peuters naar een voorschoolse voorziening kunnen gaan. De verdeling van deze budgetten wordt jaarlijks geactualiseerd.
Jeugdhulp kinderen in een AZC	-1	-1	-1	-1	-1	Vanaf 2019 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de organisatie en financiering van jeugdhulp aan kinderen in een AZC. De verdeling van deze budgetten wordt jaarlijks aangepast op basis van de meest recente cijfers over het voorgaande jaar.
Versterking arbeidsmarktregio's	248	248	248	248		Deze uitkering als doel om de regiefunctie die centrumgemeenten vervullen ten aanzien van de samenwerking in de arbeidsmarktregio's, structureel te ondersteunen. Tot en met 2028 worden hier door het Rijk extra middelen aan toegevoegd.
Nationaal Actieplan Dakloosheid	4	4	4	4	4	De verdeling van deze middelen wordt jaarlijks geactualiseerd.
Armoedebestrijding kinderen (DU)		1	1	1	1	Vanaf 2017 ontvangen gemeenten middelen voor de bestrijding van de gevolgen van armoede onder kinderen. De verdeling van deze budgetten wordt jaarlijks aangepast op basis van gegevens van het CBS.
In-/uitvoeringskosten Omgevingswet	525					De middelen zijn bedoeld voor het bereiken van de doelen van de omgevingswet. Met deze extra middelen kunnen gemeenten ervoor zorgdragen dat ze aangesloten, geoefend en ingeregeld zijn en voldoen aan de gestelde eisen van de omgevingswet.

Landelijke Aanpak Adreskwaliteit	26					Op 15 mei 2023 is de wetswijziging van de Wet basisregistratie personen (Wbrp) in werking getreden waarbij wordt voorzien in een taak voor de minister van BZK om colleges van burgemeester en wethouders te ondersteunen bij het onderzoek of een persoon als ingezetene in de BRP op een adres in de gemeente dient te worden ingeschreven en bij het onderzoek naar de juistheid van de gegevens betreffende het adres van een ingezetene in de BRP.
Natuur bij energieprojecten	326					In 2025 is er, net als in 2024, een budget voor gemeenten en provincies gereserveerd voor het versterken van ecologie en biodiversiteit rondom projecten voor hernieuwbare energie op land.
Aanpak laaggeletterdheid	195	150	150	150		Het actieprogramma "Tel mee met Taal" liep van 2020-2024 (zie ook paragraaf 3.2.7 van de septembercirculaire 2019). In de Kamerbrief over het vervolg is het voornemen aangekondigd om enkele concrete instrumenten, namelijk: de regionale aanpak, de opgebouwde infrastructuur en de ondersteuning die het Rijk biedt aan gemeenten te continueren.
Antidiscriminatie voorzieningen	18	18				Gemeenten en hun antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) werken samen als het gaat om de preventie van discriminatie op lokaal niveau. Voor de kerntaken van de ADV's krijgen gemeenten sinds 2009 structureel geld via de algemene uitkering van het gemeentefonds.
Maatschappelijke begeleiding	2					Conform artikel 18 van de Wet inburgering 2013 voorziet de gemeente in de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden.
Begeleiding jongeren naar werk	500					De beoogde inwerkingtreding van het wetsvoorstel van school naar duurzaam werk is verschoven van 1 augustus 2025 naar 1 januari 2026. Ter overbrugging van de inwerkingtreding wordt in 2025 de tijdelijke Aanpak Jeugdwerkloosheid voortgezet. Met de Aanpak Jeugdwerkloosheid zetten gemeenten, scholen en hun partners zich in om kwetsbare jongeren te ondersteunen naar vervolgonderwijs of werk.
Einde lening inburgeringsplicht	9					In het bestuurlijk overleg van april 2020 zijn tussen de minister van SZW en de VNG afspraken gemaakt over het ondersteunen van de zogenaamde ELIPs (zie ook paragraaf 3.2.7 van de septembercirculaire 2024). Dit zijn inburgeraars die hun lening voor de inburgering (vrijwel) volledig hebben uitgeput, maar nog steeds inburgeringsplichtig zijn.
Alleenverdienersproblematiek	150					Gemeenten kunnen huishoudens die getroffen zijn door de alleenverdienersproblematiek individuele bijzondere bijstand bieden. Deze decentralisatie-uitkering maakt dit mogelijk. Er is voor de alleenverdienersproblematiek voor 2025 een bedrag van € 25,4 miljoen beschikbaar.
Work in Nederland	97	97	97			Om goede informatievoorziening, hulp en dienstverlening aan Europese Unie (EU)-arbeidsmigranten te bieden, worden gelden beschikbaar gesteld ten behoeve van de verschillende arbeidsmarktregio's
Impulsbudget sociale infrastructuur	683	614	614	614	614	Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de inrichting van de sociale infrastructuur en daarbij behorende doelen ten aanzien van het ondersteunen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Vanaf 2025 tot en met 2034 is er (impuls)budget beschikbaar om de infrastructuur van sociaal ontwikkelbedrijven te versterken.
Impulsbudget arbeidsmarktregio's	1.007	827	1.117	1.291		Deze middelen maken het mogelijk om gezamenlijke dienstverlening (bijvoorbeeld op het gebied van werk, scholingsinstrumenten of -trajecten) te ontwikkelen met de partners in de arbeidsmarktregio. Hiermee kunnen de kaders ontwikkeld worden voor de regionale arbeidsmarktinfrastructuur en mogelijke knelpunten in de regionale samenwerking worden opgelost.
Mutaties BW/Participatie						
Beschermd wonen	2.443	2.443	2.443	2.443	2.443	De omvang van deze integratieuitkering wijzigt als gevolg van de toekenning van de loon- en prijsbijstelling 2025.
Participatie	842	737	723	713	722	De omvang van deze intergratieuitkering wijzigt als gevolg van de toekenning van de loon- en prijsbijstelling 2025. Daarnaast ontvangen gemeenten compensatie voor de afschaffing van het lage-inkomensvoordeel in de sociale werkvoorziening. Tevens speelt mee dat de verdeling van de Rijksmiddelen naar gemeenten, ook deels afhankelijk is van het aantal dienstbetrekkingen vanuit het verleden en de verwachting hiervan voor de komende jaren

De structurele en incidentele mee- en tegenvallers leiden tot onderstaande kredieten voor 2025

Tabel 1 Investeringsoverzicht 2025 **Bedragen in € excl. BTW**

Omschrijving	Totaal
Meedoen	
Egelantierstraat 1-9, vervanging vliesgevel	630.000
Volksgezondheid en sport	
Sporthal Wiarda, scheidingswand	90.000
Milieu, Volkshuisvesting, LO en Sted.vern.	
Oedsmawei 9 werkplaats, verharding en riolering	400.000
Vervanging elektriciteitskasten Westersingel	75.300
Vervanging auto GEO	55.000
Tractie begraafplaatsen	16.947
Verkeer, vervoer en waterstraat	
Vervangingsopgave walkeringen	860.000
Ondersteuning	
Vervanging verlichting door LED diverse gebouwen i.v.m. EML	1.318.000
Thuiswerkplekken	50.000
Totaal	**3.495.247**

Bijlage B. Meerjaren investeringsprogramma

Investeringsoverzicht

Tabel 1 Investeringsoverzicht **Bedragen in € excl. BTW**

Omschrijving	Totaal	Al beschikbaar / geïnvesteerd	Alg.middel. t/m 2029	Overige bijdragen	2026	2027	2028	2029
Programma Onderwijs								
Uitbreidings- en vervangingsinvesteringen								
Michaëlschool - uitbreiding kinderopvang en BSO	1.265.605		1.265.605		1.265.605			
IKC Fransiscus - permanente uitbreiding	332.138		332.138		332.138			
IKC De Vosseburcht - permanente uitbreiding	1.153.152		1.153.152		1.153.152			
IKC Professor Wassenberghskoalle - nieuwbouw kinderopvang	1.418.550		1.418.550		1.418.550			
SBO Aquamarijn - levensduur verlengde renovatie	8.299.150		8.299.150		8.299.150			
IKC Professor Wassenberghskoalle (bijstelling)	4.371.104	4.088.504	282.600		282.600			
SBO Aquamarijn - uitbreiding (bijstelling)	1.008.062	949.112	58.950		58.950			
IKC Sint Thomas - uitbreiding (bijstelling)	1.190.378	1.158.878	31.500		31.500			
IKC Teresa - uibreiding locatie Zuidlanden (bijstelling)	1.224.984	1.167.159	57.825		57.825			
Onvoorzien	200.000		200.000		200.000			
Spoedeisend	200.000		200.000		200.000			
Totaal	**20.663.123**	**7.363.653**	**13.299.470**	**0**	**13.299.470**	**0**	**0**	**0**

Omschrijving	Totaal	Al beschikbaar / geïnvesteerd	Alg.middel. t/m 2029	Overige bijdragen	2026	2027	2028	2029
Programma Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing								
Uitbreidingsgebieden								
Heechterp	3.606.749		3.606.749		2.053.722	611.240	226.927	714.860

Wirdum Hikkemieden	1.146.708	1.146.708		763.799	70.295	262.348	50.266
Steenslan Fase II	5.654.754	5.654.754		3.163.137	140.850	1.639.925	710.842
Oude Skalm	388.651	388.651		227.072	16.401	145.178	0
De Zuidlanden - Techum	494.200	494.200		280.700	213.500	0	0
De Zuidlanden - Jabikswoude	49.500	49.500		49.500	0	0	0
De Zuidlanden - Wiarda	152.950	152.950		76.150	76.800	0	0
De Zuidlanden - De Klamp	1.018.390	1.018.390		993.546	15.200	15.200	-5.556
De Zuidlanden - Overijsselselaan Oost	76.000	76.000		35.500	22.500	10.500	7.500
De Zuidlanden - Middelsee/De Werp	44.754.318	44.754.318		15.023.543	11.983.368	10.172.750	7.574.657
De Zuidlanden - Unia	11.109.809	11.109.809		2.511.905	4.461.822	2.591.627	1.544.455
De Zuidlanden - De Hem	20.035.253	20.035.253		10.584.350	3.931.827	4.081.352	1.437.724
Nieuw Oud Oost	4.467.271	4.467.271		2.666.315	449.945	519.697	831.314
Bedrijfs- en kantoorgebieden							
Zwette IV	798.191	798.191		148.345	289.831	51.280	308.735
Zwette V	2.798.140	2.798.140		716.361	406.355	989.756	685.668
Grou - Frisia	236.104	236.104		236.104	0	0	0
Totaal grondexploitatie gebieden	**96.786.988**	**96.786.988**	1)	**39.530.049**	**22.689.934**	**20.706.540**	**13.860.465**
Programma Volksgezondheid en Sport en Programma Bestuur en Ondersteuning							
Uitbreidings- en vervangingsinvesteringen							
Huisvesting gemeentehuis	324.000	324.000		78.000	80.000	82.000	84.000
Harmonie - brandventilatievoorziening	201.000	201.000		0	201.000	0	0
Vervangen en reconstructie (kunstgras)velden	6.901.000	6.901.000		2.294.000	666.000	2.224.000	1.717.000
Instandhouding infrastructuur sportpark	123.000	123.000		39.000	0	84.000	0
Instandhouding bouwkundig sportaccomodaties	660.000	660.000		503.000	84.000	64.000	9.000
Instandhouding installaties sportaccomodaties	1.112.000	1.112.000		621.000	0	191.000	300.000
Totaal investeringen vastgoed	**9.321.000**	**9.321.000**		**3.535.000**	**1.031.000**	**2.645.000**	**2.110.000**
Totaal	***106.107.988***	***0*** ***106.107.988***	***0***	***43.065.049***	***23.720.934***	***23.351.540***	***15.970.465***
Programma Verkeer, vervoer en waterstaat							

Doorfietsroutes en fietsstraten binnen de bebouwde kom	5.461.900	3.990.000	1.330.000	141.900	310.000	570.000	140.000	310.000
Doorfietsroutes en fietsstraten buiten de bebouwde kom	7.284.250	5.153.250	855.000	1.276.000	240.000	60.000	0	555.000
Knelpunten dorpen	2.948.900	1.060.000	1.600.000	288.900	310.000	540.000	750.000	0
Optimalisatie verkeersveiligheid	500.000	100.000	400.000	0	100.000	100.000	100.000	100.000
Kleine infrastructurele aanpassingen	750.000	150.000	600.000	0	150.000	150.000	150.000	150.000
Ontwikkelingen:								
- fietspad Franklinstraat (oostzijde) Vliet en Kanaalweg	140.000	0	140.000	0	40.000	100.000	0	0
- Blitsaerd haltevoorziening en optimalisatie	350.000	0	0	350.000	0	0	0	0
- Truerderdyk Stiens incl. It Noarderfjild	400.000	200.000	200.000	0	100.000	100.000	0	0
- rotonde Oostergoweg-Hoekemastraat	870.000	270.000	200.000	400.000	0	200.000	0	0
- Luchtenrek - aanpassing kruispunt	400.000	175.000	225.000	0	225.000	0	0	0
- Bildtsestraat herprofilering i.c.m. klimaatadaptatie	200.000	0	200.000	0	100.000	100.000	0	0
Uitvoeringsprogramma verkeersveiligheid:								
- 50 km/uur-wegen met fietsstroken	2.626.800	1.085.000	934.000	607.800	434.000	0	250.000	250.000
- 50 km/uur-wegen zonder fietsvoorzieningen	1.600.000	0	1.600.000	0	0	0	800.000	800.000
- aanpak onveilige oversteeklocaties 50 km-wegen	2.135.000	1.235.000	900.000	0	0	0	500.000	400.000
- aanpak onveiligheid binnenring	1.942.000	610.000	1.150.000	182.000	150.000	0	0	1.000.000
- aanpak fietsveiligheid	5.194.900	2.835.000	1.850.000	509.900	510.000	1.180.000	160.000	0
- uniformiteit rotondes binnen de bebouwde kom	1.245.800	250.000	875.000	120.800	300.000	325.000	250.000	0
- aanpak veiligheid op 30 km/uur en 60 km/uur wegen	895.000	495.000	400.000	0	0	0	400.000	0
Totaal wegen, straten en pleinen	**34.944.550**	**17.608.250**	**13.459.000**	**3.877.300**	**2.969.000**	**3.425.000**	**3.500.000**	**3.565.000**
Totaal	***34.944.550***	***17.608.250***	***13.459.000***	***3.877.300***	***2.969.000***	***3.425.000***	***3.500.000***	***3.565.000***
Uitbreidings- en vervangingsinvesteringen								
Meetapparatuur GEO	120.000	0	120.000	0	0	0	0	120.000
Auto GEO	65.700	0	65.700	0	0	0	0	65.700
Totaal overige investeringen	***185.700***	***0***	***185.700***	***0***	***0***	***0***	***0***	***185.700***

Programma Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing								
Rioleringswerken								
Rioleringsprogramma (GRP)	9.983.334	0	9.983.334	2)	4.866.667	5.116.667	5.216.667	5.216.667
Rioleringsprogramma bovengronds	1.166.300	0	1.166.300	0	583.000	583.300	583.300	583.300
Totaal rioleringen	**11.149.634**	**0**	**11.149.634**	**0**	**5.449.667**	**5.699.967**	**5.799.967**	**5.799.967**
Uitbreidings- en vervangingsinvesteringen								
Vervangingsinvesteringen tractie	4.331.600	0	4.331.600	0	1.219.300	1.525.200	538.200	1.048.900
Civiele kunstwerken	24.240.000	0	24.240.000	0	9.650.000	9.270.000	4.220.000	1.100.000
Walkeringen	1.310.000	0	1.310.000	0	0	1.310.000	0	0
Reconstructie verhardingen	4.000.000	0	4.000.000	0	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
Openbare verlichting	6.104.300	0	6.104.300	0	1.478.200	1.509.900	1.542.200	1.574.000
Vervanging verkeersborden	236.000	0	236.000	0	56.000	58.000	60.000	62.000
Speelvoorzieningen	2.338.000	0	2.338.000	0	561.000	576.000	592.000	609.000
Begraafplaatsen	107.100	0	107.100	0	0	70.800	36.300	0
Elektriciteitskasten havens woonschepen	233.100	0	233.100	0	119.500	113.600	0	0
Vervanging openbaar groen	7.550.000	0	7.550.000	0	2.875.000	1.625.000	1.525.000	1.525.000
Totaal overige investeringen	**50.450.100**	0	**50.450.100**	0	**16.959.000**	**17.058.500**	**9.513.700**	**6.918.900**
Totaal	***61.599.734***	***0***	***61.599.734***	***0***	***22.408.667***	***22.758.467***	***15.313.667***	***12.718.867***
Totaal	**202.837.972**	**17.608.250**	**181.352.422**	**3.877.300**	**68.442.716**	**49.904.401**	**42.165.207**	**32.440.032**

Programma Milieu, volkshuisvesting, leefomgeving en stedelijke vernieuwing								
Uitbreidings- en vervangingsinvesteringen								
Vervangingsinvesteringen auto's Handhaving	375.000	0	375.000	0	375.000	0	0	0
Totaal	**375.000**	**0**	**375.000**	**0**	**375.000**	**0**	**0**	**0**

Programma Ondersteuning								
Uitbreidings- en vervangingsinvesteringen								
Inrichting gemeentekantoor	70.000	0	70.000	0	70.000	0	0	0
Vervangingsinvesteringen ICT / IM	8.920.500	0	8.920.500	0	3.243.000	2.512.000	1.913.000	1.252.500

Totaal	**8.990.500**	**0**	**8.990.500**	**0**	**3.313.000**	**2.512.000**	**1.913.000**	**1.252.500**
Eindtotaal	**232.866.595**	**24.971.903**	**204.017.392**	**3.877.300**	**85.430.186**	**52.416.401**	**44.078.207**	**33.692.532**

[1)] Grondexploitatie

[2)] Rioolheffing/Voorziening Rioleringen

Verloop algemene middelen (investeringsvolume)

Tabel Verloop algemene middelen (investeringsvolume) **Bedragen in € excl. BTW**

Omschrijving	2026	2027	2028	2029
Saldo Investeringsprogramma Infrastructuur	770	1.466	4.466	2.466
- Investeringen 2026-2029 (stelpost infrastructuur)	2.801.600	3.428.000	3.498.000	3.568.000
- Indexering 6%	168.096	0	0	0
- Voorgesteld Investeringsprogramma Infrastructuur in jaren	-2.969.000	-3.425.000	-3.500.000	-3.565.000
Netto beschikbaar	**1.466**	**4.466**	**2.466**	**5.466**

Bijlage C. Overzicht subsidies aan instellingen

Deze bijlage is uitsluitend bedoeld als wettelijke grondslag voor subsidieverlening.

Onderstaande vermelding vormt voor de betreffende subsidies de wettelijke grondslag als bedoeld in artikel 4:23, derde lid, onder c, van de Algemene Wet Bestuursrecht. Dat houdt in: de gemeente vermeldt in de begroting de naam van de subsidieontvanger en het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld.

De genoemde organisaties kunnen geen rechten ontlenen aan de in de tabel opgenomen bedragen of de te subsidiëren activiteiten. Elke subsidieaanvrager moet te allen tijde voldoen aan het gestelde in de Algemene Subsidieverordening Leeuwarden 2025.

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Aanloophuis	Maatschappelijke opvang Weekendopvang in het aanloophuis	13.738
Adviesraad Sociaal Domein Leeuwarden	Cliëntenraad Sociaal Domein	55.000
Aed Levwerd | Lwd Historische Vereniging	Open Monumentendag	2.430
Aed Levwerd | Lwd Historische Vereniging	Podiumkunsten | Stadsorganist	5.920
Aeres	Extra ondersteuning en begeleiding in het mbo	77.550
Afûk	Fryske taal	12.720
Baljée	Weekendschool	25.600
Befrijdingsfestival Fryslân	Festivals en evenementen	61.050
Behoud Amerikaanse Windmolens Goutum/Wirdum	Instandhouding windmolens	2.198
Bezoek & Co	Burgerkracht	7.770
Boppeseal | Jorwert	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Britsenburgh | Britsum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.890
Bruist	Podiumkunsten | Prinsentuinconcerten	31.800
Buurt- en speeltuin De Vluchtheuvel	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.840
Buurthuis Insulinde | Heechterp-Schieringen	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.890

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Buurthuis Tjerk Hiddes	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.280
Buurtservicepunt	Armoedebeleid	136.800
Cambuur Verbindt	Burgerkracht	42.600
Cambuursterhoek	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	3.930
City of Literature	Letteren	101.100
City Proms	Festivals en evenementen	81.050
COC Friesland	Emancipatie	32.000
Cultureel Centrum Mahatma Gandhi	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	14.200
d'Ald Skoalle | Jellum-Bears	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Dbieb	Bibliotheken en documentatiecentrum	3.828.400
De Bining | Hempens-Tearns	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	9.070
De Bining | Jelsum-Koarnjum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
De Blokkendoos |Vrijheidswijk	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	5.190
De Frosk | Aldlân	Buurtkamer	7.950
De Frosk | Aldlân	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.890
De Golle | Wirdum-Swichum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	18.120
De Jister | Oosterlittens	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
De Kampioen | Hijum-Fijnsum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
De Kobbekooi | Wielenpolle	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	9.670
De Roekeflecht | Warten	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	3.640
De Skalm | Stiens	Buurtkamer	7.950
De Skalm | Stiens	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	108.400
De Toekomst | Vosseparkwijk	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	15.130
De Twirre | Wytgaard	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	18.120
De Weeme | Lekkum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	15.130
Dielnimme	Burgerkracht	46.800

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Doarpsbelang Húns-Leons	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
DOAS	Huisvesting jonge makers	15.000
Documentatiestichting Leeuwarderadeel	Bibliotheken en documentatiecentrum	1.710
DOLCI	Uit in Huis	10.360
Dorpscentrum Weidum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Dorpshuis Baard	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Elker	Plaatsingscoördinatie Noord voor JeugdzorgPlus	150.000
Explore the North	Festivals en evenementen	238.060
FERS | Tomke	Onderwijsachterstanden	8.800
Fier Fryslân	DUVO/DUUP	3.828.057
Film in Fryslân	Film	242.200
Firda	Extra ondersteuning en begeleiding in het mbo	511.300
Fotografie Noorderlicht	Beeldende kunst	21.310
Fries StraatFestival	Festivals en evenementen	81.050
Friesland Pop	Talentontwikkeling	70.800
Fryske Mole	Instandhouding molens	21.147
Gehandicaptenbelangen Leeuwarden	Werkgroep Toegankelijkheid gem Lwd	8.000
Gehandicaptensportvereniging DOV	Gehandicaptensport	16.960
Generatiehuis	Inclusie | Kunst in je buurt	42.400
GGZ Friesland	GGZ - Crisisbeoordelingslocatie	148.840
GGZ Friesland	OGGZ algemeen	1.125.446
GGZ Friesland | Mind Up	GGZ - Inloopvoorziening Leeuwarden	40.500
GGZ Friesland | Mind Up	GGZ - Inloopvoorziening Leeuwarden	56.076
Grafisch Atelier Friesland	Beeldende kunst	33.900
Haniahof |Kunstruimte H47	Beeldende kunst	30.700

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Harmonie	Podiumkunsten	4.266.900
Herdenking van de Gevallenen	Herdenking 4 mei en veteranendag	15.150
Het Buro | André Saris	Trajectbegeleiding voortijdig schoolverlaten	76.700
Hollander Huske | Hollanderwijk	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	6.650
Humanitas	Begleide omgangsregeling	€ 123.848
Humanitas	Cenrum Jeugd en Gezin	355.950
Ien en Mien | Goutum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	19.330
Iepenloftspul Jorwert	Podiumkunsten	2.840
It 4 maaie komitee	Herdenking 4 mei en veteranendag	630
It Iepen Stee | Warten	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
It Kattehûs | Jirnsum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.890
It Lokaal | Idaerd, Eagum en Hoflân	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
It Lokaeltsje | Friens	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
It Skiphus | Schepenbuurt	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	12.080
Ivgi & Greben	Podiumkunsten	54.900
Ixta Noa	GGZ - Inloopvoorziening	250.400
Jazz 058	Podiumkunsten	9.540
Jeugd Dans Opleiding Fryslân	Podiumkunsten en talentontwikkeling	27.990
Jeugdeducatiefonds	Armoedebeleid	65.000
Jeugdfonds Sport & Cultuur Friesland	Armoedebeleid	336.700
JINC Leeuwarden	Armoedebeleid	57.200
Kredietbank Nederland	Armoedebeleid | Ping loket	94.800
Kringloop | Grou	Buurtkamer	7.950
Kunstkade	Kunst en cultuur	1.831.200
Leergeld Leeuwarden	Armoedebeleid	445.900
Leeuwarden Student City	Academisch klimaat	215.600

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Leeuwarder Bachvereniging	Herdenking 4 mei en veteranendag	3.230
Leger des Heils	DUUP steun- en informatiepunt Xenia	317.198
Leger des Heils	GGZ - Inloopvoorziening Hier en Nu de Tuinen	986.907
Leger des Heils	Jeugdreclassering en jeugdbescherming	3.252.565
LF28: Over de drempel	Eenzaamheid	61.300
Liet 91	Festivals en evenementen | Fries songfestival Liet	9.140
Limor	Maatschappelijke opvang Crisisopvang	2.194.764
Media Art Friesland	Beeldende kunst | LUNA	101.200
Meeuw | Jonge Theatermakers	Cultuureducatie | talentontwikkeling	91.300
MFC Camminghaburen	Buurtkamer	7.950
MFC Camminghaburen	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	19.900
MFC Camminghaburen	Accommodatiebeheer	34.200
MFC Het Westenkwartier	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	20.530
MFC Het Westenkwartier	Buurthuisbeheerders	33.200
MFC Westeinde | It Hiem	Accommodatiebeheer	15.900
MFC Westenkwartier	Buurtkamer	7.950
Monumenten Boarnsterhim	Onderhoud monumentenbezit	35.079
Monumentenzorg Leeuwarderadeel	Onderhoud en beheer 4 kerktorens	23.000
Netwerkcentrum Leeuwarden "De Klomp"	Buurtkamer	7.950
Netwerkcentrum Leeuwarden "De Klomp"	Wmo ondersteuning	197.000
Neushoorn Popcultuur	Podiumkunsten	1.014.700
Noord Nederlands Orkest	NOC activiteiten	23.530
Nova College	Preventie en vroegsignalering onderwijs MBO	2.500
Odensehuis Gerard Smit Leeuwarden	Buddyproject Kammeraad	53.000

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Omroep Leeuwarden	Lokale publieke omroep	175.430
Openbaar Voortgezet Onderwijs Fryslân-Noord	School als Vindplaats	285.600
Oranjewijk	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	3.810
Orgelconcerten Grote Kerk Leeuwarden	Podiumkunsten	4.240
Poldermolens de Lege Midden	Instandhouding poldermolens	9.063
Popfabryk	Talentontwikkeling	117.300
Popwaarts	Popronde	5.920
Present Leeuwarden	Armoedebeleid	17.800
Princessehof Keramiekmuseum	Musea	370.830
Programma We the North	NOC-activiteiten	102.200
Proloog	Taalschool	64.500
Proud	Proud event	9.430
RAV Fryslân	Rapid Responder GGZ	200.000
Regiecentrum Bescherming en Veiligheid	Veilig Thuis Friesland inclusief MDA ++	11.037.463
Regiecentrum Bescherming en Veiligheid	Jeugd- en gezinsbescherming	15.831.998
Rengerspark | Transvaalwijk	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Rijksuniversiteit Groningen | Campus Fryslân	Academisch klimaat	79.200
Samenwerkende Muziekverenigingen Leeuwarden	Podiumkunsten | Mooie zondagen	5.000
Samenwerkende Muziekverenigingen Leeuwarden	Jeugdopleidingen en talentontwikkeling	41.800
Schuldhulpmaatje	Armoedebeleid	31.800
Speeltuin Gerard Dou | Huizum-West	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Spelend sporten	Gehandicaptensport	9.900

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Sport Fryslân	Wmo hulpmiddelen | Uniek Sporten Uitleen	1.590
Spulwike Littenseradiel	Jeugdwerk	8.080
Stadsdichter	Letteren	10.190
Stichting Villa Pinedo	Scheidingssituaties	79.200
Stjoer	Onze familie in Leeuwarden	95.400
Stjoer	Zelfregie en herstel	250.200
Stoereloer	Cultuureducatie	11.400
Straatpastoraat Leeuwarden	Dak- en thuislozen	6.930
Time to Connect	Burgerkracht	21.200
Tresoar	Academisch klimaat	11.700
Tryater	Podiumkunsten	112.600
Tûmba	Diversiteit en inclusie	194.500
Twa Tine | Hilaard-Hoptille	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Uniastate & Tsjerke | Bears	Cultuureducatie	5.830
Urgente Noden	Armoedebeleid	21.200
Us Doarpshûs | Wergea	Buurtkamer	7.950
Us Doarpshûs | Wergea	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.890
Us Gebou | Alde Leije	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	7.250
Veiligheidshuis Friesland	OGGZ - Escalatiepool	497.358
Verslavingszorg Noord Nederland	Heroïne behandelunit Leeuwarden	1.013.822
Verslavingszorg Noord Nederland	OGGZ - algemeen	3.069.940
Veteranendag Friesland Leeuwarden	Herdenking 4 mei en veteranendag	5.690
Vier het Leven	Inclusie	3.180
Vluchtelingenwerk Nederland	Juridisch Steunpunt	123.400
Voedselbank Leeuwarden	Armoedebeleid	19.500
Volwassenenfonds Sport & Cultuur	Meedoenregeling	975.000

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Voorheen de Gemeente (VHDG)	Beeldende kunst	60.000
Vrijdag Alles Mag	Beeldende kunst | Writer's Block	26.500
Welgelegen | Indische buurt	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	5.140
Wender	Maatschappelijke opvang	9.175.212
Wijk- en Speeltuinvereniging K.I.O.	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	5.140
Wijkbelang Westeinde	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	12.690
Wijkcentrum Heechterp-Schieringen	Buurtkamer	7.950
Wijkcentrum Heechterp-Schieringen	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	15.130
Wijkcentrum Heechterp-Schieringen	Buurthuisbeheerders	43.800
Wijkcentrum Nijlân	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	12.080
Wijkcentrum Nijlân	Buurthuisbeheerders	26.400
Wijkcentrum 't Knooppunt	Buurtkamer	7.950
Wijkcentrum 't Knooppunt	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	15.130
Wijkcentrum 't Knooppunt	Buurthuisbeheerders	35.000
Wijkorganisatie Huzum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.890
Wijkvereniging Bilgaard	Buurtkamer	7.950
Wijkvereniging Bilgaard	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	18.760
Wijkvereniging Bilgaard	Buurthuisbeheerders	39.000
Wijkvereniging Camminghaburen	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	6.020
Wijkvereniging Zuiderburen	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	23.530
Wijkvereniging Zuiderburen	Accommodatiebeheer	31.800
William Schrikker	Jeugdreclassering en jeugdbescherming	6.426.686
Wjukken | Mantgum	Buurtkamer	7.950
Wjukken | Mantgum	Buurt-, wijk- en dorpshuizen	10.890

Aanvrager subsidie	Onderwerp subsidie	Maximale bedrag 2026 in €
Yana | Kroft&Smids	Festivals en evenementen | Decemberlicht	30.700
Zorgbelang Fryslân	Cliëntparticipatie	115.358
		79.603.013

Bijlage D. Overzicht kengetallen

Tabel Overzicht kengetallen		Bedragen x € 1.000					
		Rekening 31-12-24	Prognose 31-12-25	Begroting 31-12-26	Begroting 31-12-27	Begroting 31-12-28	Begroting 31-12-29
1a	**Netto schuldquote**						
	Vaste schulden	332.618	381.808	421.988	383.493	361.649	329.652
	Netto vlottende schuld	52.546	52.546	52.546	52.546	52.546	52.546
	Overlopende passiva	180.792	180.192	176.192	172.192	168.192	164.192
A	Bruto schuld	565.955	614.546	650.726	608.231	582.387	546.390
	Financiële vaste activa	36.195	35.207	34.707	34.207	33.707	33.207
	Uitzettingen < 1 jaar	44.643	44.643	44.643	44.643	44.643	44.643
	Liquide middelen	19	19	19	19	19	19
	Overlopende activa	37.532	37.532	37.532	37.532	37.532	37.532
B	Vorderingen	118.389	117.401	116.901	116.401	115.901	115.401
C	Netto schuld (A-B)	447.566	497.145	533.825	491.830	466.485	430.988
D	Totale baten	758.431	790.909	771.883	764.192	750.026	743.232
1a	**Netto schuldquote (C/D)**	**59,0%**	**62,9%**	**69,2%**	**64,4%**	**62,2%**	**58,0%**
1b	**Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen**						
	Vaste schulden	332.618	381.808	421.988	383.493	361.649	329.652
	Netto vlottende schuld	52.546	52.546	52.546	52.546	52.546	52.546
	Overlopende passiva	180.792	180.192	176.192	172.192	168.192	164.192
A	Bruto schuld	565.955	614.546	650.726	608.231	582.387	546.390
	Financiële activa	41.235	40.022	39.297	38.572	37.847	37.122
	Uitzettingen < 1 jaar	44.643	44.643	44.643	44.643	44.643	44.643
	Liquide middelen	19	19	19	19	19	19
	Overlopende activa	37.532	37.532	37.532	37.532	37.532	37.532
B	Vorderingen	123.429	122.216	121.491	120.766	120.041	119.316
C	Netto schuld (A-B)	442.526	492.330	529.235	487.465	462.345	427.073
D	Totale baten	758.431	790.909	771.883	764.192	750.026	743.232
1b	**Netto gecorrigeerde schuldquote (C/D)**	**58,3%**	**62,2%**	**68,6%**	**63,8%**	**61,6%**	**57,5%**
2	**Solvabiliteitsratio**						
A	Eigen vermogen	147.771	118.010	106.100	110.506	107.351	100.539
B	Balanstotaal	782.021	793.935	810.968	772.678	736.013	695.306
2	**Solvabiliteitsratio (A/B)**	**18,9%**	**14,9%**	**13,1%**	**14,3%**	**14,6%**	**14,5%**

3	**Grondexploitatie**						
A	Totale boekwaarde grond	185.039	181.667	187.562	157.089	133.983	110.262
B	Totale baten	758.431	790.909	771.883	764.192	750.026	743.232
3	**Grondexploitatie**	**24,4%**	**23,0%**	**24,3%**	**20,6%**	**17,9%**	**14,8%**
4	**Structurele exploitatieruimte**						
	Structurele baten	700.170	790.909	771.883	764.192	750.026	743.232
	Structurele lasten	682.637	792.182	772.593	757.560	752.754	749.855
A	Verschil	17.533	-1.273	-710	6.632	-2.728	-6.623
	Structurele onttrekkingen aan reserves	248	482	834	883	904	1.049
	Structurele toevoegingen aan reserves	0	0	0	0	0	0
B	Verschil	248	482	834	883	904	1.049
	Verschil struct. baten/lasten & onttrekk./toevoeg.						
C	Reserves (A+B)	17.781	-791	124	7.515	-1.824	-5.574
D	Totaal structurele baten	700.170	790.909	771.883	764.192	750.026	743.232
4	**Structurele exploitatieruimte**	**2,5%**	**-0,1%**	**0,0%**	**1,0%**	**-0,2%**	**-0,7%**
							Bedragen x € 1
5	**Belastingcapaciteit**						
	OZB-lasten gezin gemidd. WOZ waarde	275	272	282	282	282	282
	Rioolheffing gezin gemidd. WOZ waarde	164	170	176	176	176	176
	Afvalstoffen gezin	336	377	397	397	397	397
A	Totale woonlasten	775	819	855	855	855	855
B	Woonlasten landelijk gemiddelde t-1	994	994	1053	1053	1053	1053
	gemiddelde WOZ waarde	249.000	254.000	270.000	270.000	270.000	270.000
5	**Belastingcapaciteit**	**78,0%**	**82,4%**	**81,2%**	**81,2%**	**81,2%**	**81,2%**

Gemeente Leeuwarden